

౧ వాయనమః

ఊమన్త హామహావే ధ్యాయదా ధరణిటాచార్యవిరచితా
సింహవ్యాసులిక్షణసాంప్రదా మపరిమళాభామ
అథః క్రిష్ణభట్టియాభ్యానైవ వ్యాఖ్యానైవచ పరిష్కృతా

శ్రీపంచలక్షణీ శ్రీ

ఊమత్పరమహంసేత్వాదినిరుపమమిరుదాక్షిణత

శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రపరికాలసంయమిసార్యభౌమపదాంబుదైద్విరా
యమాణమానసేన

ఊమత్తర్కతీర్థపణ్డితరత్నాపాహ్వయ కస్తూరీరజ్జాచార్యవర్యానై
వాసినా ఊమద్వనపరిదేశాన్తర్వర్తిఊంజ్జపురవాసినా

జితా ఆసూరి, అనన్తాచార్యేణ

యథామాతృకం పరిశోధితా

ఊమన్తహిమూపురిమధ్యవిద్యోతమానదివ్యరత్నసింహాసనారూఢ

ఊమత్కృష్ణరాజేంద్రాశ్రితేన

ధర్మాధికారి చక్రివర్త్యయ్యజ్ఞార్యేణ

స్వీయముద్రాక్షరశాలాయామేమద్రాపితా.

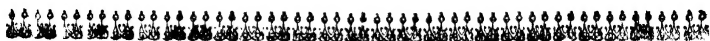
విజయతాన్త్రమమ్

ఇదానీమేతన్నూల్యంసపాదమేకరూప్యమ్.

సకల౧౮౯౬

ఓహయశ్రీ వాయనమః

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

తత్త్వచింతామణిసహితపంచలక్షణీద్ధితిః

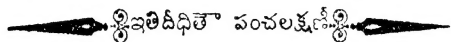

ప్రవృత్తిమిదం సతి వ్యాప్తినిశ్చయేనాస్యో సమీపసంభవతి ఉపాయాభావాదిత్య
 తిలహా * వ్యాప్తి * సమంబ్ధానుమానప్రామాణ్యపరీక్షాకారణీభూతవ్యాప్తి
 గ్రహణోపాయప్రతిపాదననిచాను వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణమారభతే * సన్ని
 త్యాదిహా * అవ్యాప్యపుత్రిసాధ్యకసద్వైతావవాప్తిమాశంకాహా * సాధ్యవ
 ద్భిన్నైతి * సాధ్యవద్భిన్నే యస్మాద్యాభావస్తద్వదన్యత్రిశ్వమథః || కమా
 దౌ సంయోగాద్యభావస్య భిన్నత్వేమానాభావాదాహా * సాధ్యవదితి * హే
 తోస్సాధ్యవత్ప్రకృతిభిన్నదృష్టాంతన్యత్రిశ్వేనావాప్తైరాహా * సకలేతి * సాక
 ల్యం సాధ్యాభావవతిసాధ్యేచబోధ్యం సాధ్యాభావోవా సాధ్యతావచ్ఛేదకావ

తిః || వ్యాప్తిగ్రహణోపాయశ్చ సత్త్వతే || సన్నమితి హేతుభూత
 వ్యాప్తిజ్ఞానే కావాప్తిః || సతావదవ్యభిచరితత్వమ్ || తద్ధిససాధ్యా
 భావవదన్యత్రిశ్వమ్ || సాధ్యవద్భిన్నసాధ్యాభావవదన్యత్రిశ్వమ్ || సా
 ధ్యవత్ప్రతియోగి కాన్యోసాధ్యాభావాసామాన్యభకరంభ్యమ్ || సకల

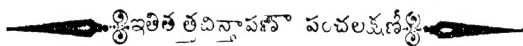
చ్చిన్నప్రతియోగితాకాగ్రహ్యః || తేన విపక్షైక దేశనిష్ఠాభావప్రతియోగినిస్య
 భిచారిణీనాతివాప్తిః || సహా నానాన్య కిసాధ్యకసద్వైతావవాప్తిః || అవ్యా
 ప్యపుత్రిసాధ్యకవాప్త్యవ్యతిశయద్వైతావవాప్తిః || స్వభావారిణీవాప్త్యావ్యవృత్తతావ
 తివాప్తైరావరణాయాభావవదన్యో ప్రతియోగి ప్రయోగికరణ్య బోధ్యమ్ || హే
 తుభావాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదప్రతియోగిమానోగోబోధ్యమ్ ||
 తత్ప్రతియోగితేన చ హేతుతావచ్ఛేదకరూపేణ బోధ్యమ్ || సాధ్య
 సాధ్యే విశిష్టసత్త్వాదౌ నావాప్తిః || సహా విశిష్టసత్త్వాత్వాదినో తిలహా
 ప్రతియోగిని సత్త్వాదావతిప్రసంగః || యత్రైగ్విశ్వక్తిం సాధ్యం విపక్షోవా
 తత్ప్రసిద్ధావత్ప్రవాప్త్యత్రైవినసాధ్యే నిష్పన్నైతావచ్ఛేదకావాప్తిః తత్ప్ర
 హేత్యభావస్య వహ్నియదేః ప్రళేపకం యావదిద్రవక్షాప్యత్రితావచ్ఛేదతలహా ||

❀సాధ్యవదితి❀ అత్యోన్మోహాభావస్యసాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం
 వ్యుత్పత్తిబలభ్యం ॥ సహి భవతిసీలాఘటోఘటాదవ్యతి॥.....

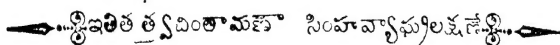

❀ సాపీతి ❀సాధ్యమసమానాధికరణం యస్య, యదధికరణానధికరణం సాధ్యం
 తత్త్వం,సాధ్యనిష్ఠాసామానాధికరణ్యప్రతియోగితత్వం,సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూ
 పకాధికరణవృత్తిత్వమితియావత్ ॥ తదనధికరణత్వమిత్యర్థః ॥ సాధ్యవద్భిన్న
 స్యచ సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వా తద్వృత్తౌ నాతిపగ్నః ॥ సాధ్యస్థా
 ధేయత్వానిరూపకాధికరణత్వవ్యాపకాభావ ప్రతియోగ్యధికరణతాసామాన్యక
 త్వమితిన్వషః ॥ తెనసత్తావాద్యవ్యత్యాదిత్యాదౌ సదౌషః ॥ సాధ్యవై
 యధికరణ్యం సాధ్యవద్భిన్నాధికరణకత్వం చరమాధికరణత్వాంశస్యానతిప్రయో

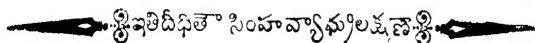
సాధ్యాభావవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితత్వమ్ ॥ ❀సాధ్యవదన్యా
 వృత్తిత్వంవా ॥ కేవలాన్వయిన్యభావాత్ ॥.....

సాపి సాధ్యాసామానాధికరణ్యనధికరణత్వం సాధ్యవైయధిక
 రణ్యనధికరణత్వంవా ॥ తదుభయమపి సాధ్యానధికరణానధిక
 రణత్వమ్ ॥ తచ్చ తత్ర యత్కంచితాన్యధ్యానధికరణాధికరణై
 భూమేచాప్రసిద్ధమ్

జనకతయా తమపహాయ స్వయమెకోక్త్యానూద్యమాషయతి ❀ తదుభయమపి
 తి ❀ సాధ్యేత్యాదేస్సాధ్యం యదధికరణానధికరణం తత్త్వాభావస్సాధ్యస్య య
 దనధికరణం తద్వృత్తిత్వాన్యావచ్ఛాధః ❀ తత్ర ❀ కేవలాన్వయిని ॥ సాధ్యని
 ష్ఠాధేయత్వానిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధ్యా ॥ నానాన్యకేసాధ్యకేచ ఏకసాధ్యన్య
 క్తినిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వం సాధనాధికరణవ్యక్త్యంతరస్సోత్పత్తివ్యాప్తిః క్వచి
 ద్యభిచారిణ్యతివాప్తిశ్చాద్యై ॥ ద్వితీయేచ సాధ్యవైయధికరణ్య యది సా
 ధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోభేదోవివక్షితః తదా కేవలాన్వయిని యదిచ
 యత్కంచితాన్యధ్యవదన్యకేభేదః తదా నానాధికరణసాధ్యకేసర్వత్రావ్యాప్తి

కేచిన్సాధ్యేతిసాధ్య సామానాధికరణ్యం పేతుతావచ్చేదకసంబధ్దేన హా
 న్యధికరణ్యతేనైవసంబధ్దేనసాధ్యనద్యత్తిత్వస్యాభావతదధికరణభిన్నత్వమర్థః॥
 తేనధూమస్యస్వావయం సంయోగేన వహ్నిమతిచ సమవాయేనావృత్రావపిన
 క్షతిః॥తాదృశాభావశ్చైత్యైస్సంబంధాంతరేణవర్తమానైసులభః॥న్యభిచారిణశ్చ
 వ్యభిచారినిరూపకాధికరణవీన తాదృశితాదృశాభావవత్త్వమ్॥సత్తాయాంగుణేన
 ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితిప్రతీతిః॥నచైవంశిష్టనలైవ్యాప్తిః॥విశిష్టస్యాతిరి
 క్తత్వాత్॥అనతిరేకేతువిశేషణవిశేష్యసంబంధస్తేనవరంపరయావ్యాప్యత్వాత్
 కేవలసవ్యయినిచావ్యాప్త్యాభిధానం ద్వితీయలక్షణాభిప్రాయేణేత్యాహుః॥తద్భిం
 త్యమ్ ॥ సత్తాయాంగుణేనద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితిప్రతీతిహేద్రవ్యత్వే
 గుణే నవృధిపేత్వసామానాధికరణ్యమితిప్రతీతివత్ సత్తానిష్టద్రవ్యత్వసామానా
 ధికరణ్యావచ్చేదకత్వస్య పరంపరాసంబధ్దేన సామానాధికరణ్యస్యవాఙ్మతావం
 గుణేనగాహతే నతు సత్తాయామేవ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావం సత్తానద్రవ్యవృత్తి
 త్వాభావవతీ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావో నసతావృత్తిరిత్యాది సర్వజనప్రసిద్ధప్రతీతి
 బాధితత్వాత్ బాధకాభావాత్తు సంయోగతదభావయోరవచ్చేదకభేదేన ఏకత్ర
 వృత్తిత్యా తదుభయోరేకత్వాద్ధిః ॥ అత్యదియసాధ్యకలతీంద్రియేవ్యభిచారిణ్య
 తిప్రస గాచ్చ తత్ర సామానాధికరణ్యావస్య పోత్యమేనంభవేనాసిద్ధైః ॥న
 చ తదభావవద్వృత్తిత్వేన తత్ర తదనుమేయం ॥ తదన్వన్వృత్తిభిన్నత్వస్యాపా
 ధితత్వాత్ ॥ కేచిదమిదానీమితిప్రతీతినియామకవిశేషణతావిశేషణ పేతుతా
 యాం నద్దేతావవ్యాప్తిః తేనసంబధ్దేన సాధ్యనద్యత్తిత్వస్య విరహిణోప్రసిద్ధైః ॥

ఇతి శ్రీమద్రీసునాథభట్టాచార్యశిరోమణివిరచితాయాం

తత్త్వమితామణివ్యాఖ్యానాయాం దీక్షిత్యపరాఖ్యానాయాం

సార్వభౌమపరిమలారస్సమాప్తః

(మీ)

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

* సర్వమిదమ్ * అనుమానప్రామాణ్య స్వనస్థాపకయక్తి వ్రక్షణానమ్
వ్యాప్తినిర్వచేరతత్వయ్యమః * సవన * వ్యాప్తినిర్వచయవన * ససంభవతి *
నొత్పత్తుమహాతి * ఉపాయానావాత్ * నిశ్చయకాథావాత్ ||

శ్రీరస్తు|| చార్యాశిష్య భూమజ్ఞానశాస్త్రచేదేనైవ అప్రామాణ్యం సాధనీ
యం సతు తత్త్వామానాధికరణ్యనః సిద్ధసింధుసంప్రసంగాత్ | ఏవంచ నైయాయ
క్షేస్తత్పరాజయోథాం తత్త్వామానాధికరణ్యనైవ ప్రామాణ్యసాధనేనాప్యవ
త్ప్రచకానచ్చేదేనాప్రామాణ్యనుమితి ప్రతిబంధసంభవాదుభయోరప్యేకవన
భూమజ్ఞానం వక్షః | తత్త్వ నైయాయకానాం ప్రమితి జనకతానచ్చేదకరూపవ
త్త్వం హేతుః తచ్చవ్యాపినిర్వయత్వ మేవభవతి తత్ప్రాసిద్ధి ప్రాధన్యజ్ఞాతే
* సర్వమిదమితి * గాదాధర్మ్యా * అనుమానం * భూమజ్ఞానం * యక్తి * వ్యా
ప్తినిర్వయత్వ రూపహేతుః * నిశ్చయకాథావాదితి * సామగ్ర్యాదుర్వచ
త్వాదితి భావః ఏవంచ వ్యాప్తినిర్వయస్తేనొత్పత్తుమనహాతయానుతరాం
నైయాయక్త హేత్విప్రసిద్ధిరతిభావః | కేచిత్తు సస్వవచ్చేదకం రూపమంతరే
ణ సప్రమాకరణత్వసంభవః || తత్త్వవ్యాప్తినిర్వయత్వ మప్రసిద్ధమన్యచ్చానతి
ప్రసక్తమిదవంతథావ అనుమానప్రామాణ్యమునుపపాదంప్రత్యక్షాదిప్రామా
ణ్యంత్యనాయత్వాన్వయోగ్యాం స్వకార్యం | అసభ్యాసదశాపన్నజ్ఞానెదో
మాదినశాస్త్రదగ్రహ ఇన్యథాహం వ్యాప్తితి మూలమనతారయంతి || కేచి
త్తు వ్యాప్తిస్వరూపేదశిస్త వరామ్యస్వరూప నిర్వాహకే వైవ వ్యాప్తివిశిష్టై
త్యాది లక్షణోపాధ్వాతస్సంగతిః అనుమితి హేతుజ్ఞానఇతిమూలతోపి తదైవ
లాభాత్ || సచయంకాంతదనుమితి మాదాయనిష్క్రంతలక్షణేవ్యాప్తిస్వరూ
పస్యాఘటకతయా సతదనతారిత్యవాద్యమ్ || షణ్ణాంసరూపేవ్యాప్తిస్వరూ
పే తన్నిరూపితార్థసంగత్య పేక్షణాదిత్యాహుః || ఏవంసతి పక్షధర్మతా
పన్నహేత్వం శేఽనుమితి జనకజ్ఞానవిషయరూపే వ్యాప్తిపదార్థే మోక్షరుక్త్య

అనుమానప్రామాణ్యపపాదకతయావ్యాప్తిగ్రహోపాయస్త్యేవదానీమభిధాతు
 ముచితత్వాత్ నక్షత్రతత్త్వేన తత్ప్రతిత్తాం విధాయవ్యాప్తిస్వరూపనిరూప
 ణ మయ క్తమిత్యాశంకాం పరిజహీమః స్తత్ప్రాధమ్యే తస్యవ్యాప్తిగ్రహో
 పాయ ప్రతిపాదనావయకత్వ రూపం బీజందశయేన నన్విత్యాదిగ్రంథ
 ప్రసంగేన యథాశుభ్రతమూలాధాన్వయానుపపత్తిః ప్రామాణ్యనిరూపణా వ్య
 వహితోత్తరనిరూపణావయక సంగత్యలాభశ్చేతి సమారభ్యేత్వాదికముక్తం ॥ త
 థాచానుమానప్రామాణ్యోపాధ్ధాతసంగత్యావ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణమితి భా
 నః ॥ ఏతేనానుమితి మేతుజ్ఞానశ్చితిమూలాధ్ధాపి జ్ఞాపితః ॥ తథాహి ॥ అనుమి
 తిరనుమానై ప్రామాణ్యవ్యవస్థితః । తాదర్శ్యాత్ తజ్జనకశబ్దప్రయోగః పరి
 త్నాపదాధాభూతః । తత్రమేతుః ప్రయోజకంజనకజనకం ॥ జ్ఞానం । కరణ
 వ్యుత్పత్త్యానిరూపణం । విషయత్వేన ప్రవృత్తయః ॥ తథాచ నిరుక్తపరిత్యాజన
 కీభూతోపాయ నిరూపణజనకనిరూపణ విషయైశ్చత్యయః ॥ కేచిత్తు మేతుశ
 బ్ధోజనకపరమివ తథాచనిరుక్తపరిత్యాజనకీభూతోపాయనిరూపణైశ్చైవార్థః
 ఏవంచ ఉపాయనిరూపణవివోపాధ్ధాతరూపసంగతిస్సూచ్యతేవ్యాప్తిస్వరూప
 నిరూపణైశ్చ సప్రామాణ్యసంగత్యపేక్షాకితూపాయ ప్రతిపాదనాధాతయోత
 త్ప్రాధమ్యమాత్మం అతమివ తదావయకనిరూపణకర్తృధికాన ప్రమీ తథాచ
 వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణపూర్వకీపాయనిరూపణవివోపాధ్ధాత ఇత్యాహుః ॥
 నను సమారభ్యేత్వాది నిదానమిశ్యంతం దీధితి కృదుక్తవిశేషణాంకిమథాంవ్యా
 ప్తిస్వరూపనిరూపణమారభత ఇత్యేతావత్ప్రాత్యస్తేన సమ్యక్వాదిత్యతతహ ॥
 * అనుమానేతి * ప్రకృతంయదనుమాన ప్రామాణ్యంపేత్వసిద్ధినిరాసద్వా
 రాశత్వానకత్వరూప ప్రకృతోపపాదకత్వ ముపాయస్త్యేత్యథః । నచానుమా
 నప్రామాణ్యసిద్ధ్యవయోగివ రామశాస్త్రరూప నిర్వాహకత్వేన తదుపాధ్ధా
 తః కుతోనదశితేత్యతివాచ్యం ॥ ఉపాయాభిధానప్రతిత్తాయా నిర్వీజత్వావ
 తైః * ఇదానీమ్ * వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణాత్పాక్ * ఉచితత్వాదితి *
 ఉపాధ్ధాతజ్ఞానాదేవజ్ఞానాసంభవాత్ * తత్ప్రతిత్తామ్ * ఉపాయనిరూపణ
 స్య ప్రారబ్ధప్రామాణ్య నిరూపణావ్యవహితోత్తరత్యత్వాగం * తత్ప్రాధమ్యే *
 వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణస్య ఉపాయనిరూపణాధికరణక్షణవృత్తిధ్వంసప్రయో

మవతారయతి * సమారంభేతి * వ్యాప్తిగ్రహోపాయాకథనేన ప్రామాణ్యవ్య
స్తానసస్య అనిష్టత్వత్యావస్థసమారంభేతి పరిశ్లావిశేషణమ్ ।

గీత్యే । అప్రమాణసాధమ్యేణైత్యాదిగ్రంథనాను మానప్రామాణ్యవ్యవస్థాప
నేన వాదినిరాసాత్ వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణం వ్యథామిత్యాశంకా నిరా
కరణార్థం సమారంభేతి విశేషణమిత్యాహ * వ్యాప్తితి * అనిష్టవన్న
త్వానితి * నిష్టవన్నత్వమతీత కృతినిష్టయత్వం ॥ అతీతత్వంచ వతః
మానధ్వంసవిశిష్టత్వం విశిష్టత్వంచ సావధికరణ కాలవృత్తికృతిజన్యక్రియాజన్య
ఫలానుకూల క్రియాసనుకూలత్వవిశిష్టస్రూతియోగిత్వ సంబంధేన । వ్యాప్తిగ్ర
హోపాయ కథనస్యానుమానప్రామాణ్యవ్యవస్థిత్యాపయికతాయాః సర్వమిదమి
తిగ్రంథేన లభ్యతేయో తదనుకూలకృతేభావవిశ్వాత్ ఆధానుమానం సప్రమా
ణమితి శబ్దాద్యనుకూలకృతిధ్వంసస్య స్వపదేన గ్రహణానంభవాత్ తథాచా
నుమానప్రామాణ్యవ్యవస్థాపనస్వేచ్ఛవాదినిరాసపాతుత్వం పరంత్యిదానీం నత
న్నిరాసోభవతి తస్మాద్ధర్మదితి ధావః ॥ నచ వ్యాప్తిగ్రహోపాయశ్చవక్ష్య
తఇతి గ్రంథావతానమవ్యాప్తిగ్రహోపాయ ప్రతిపాదనేతి దీధితిగ్రంథాభ్యామే
వోపాయనిరూపణావస్థాకతాలాభేనాథః తిషివ సమారంభత్వలాభాత్ కింతదుపా
దానేనేతి వాచ్యం । తావతామనసబోధేతద్భావలాభేపి శాబ్దబోధేతద్భావ
లాభార్థం తియక్తైః ॥ సమిశ్చివసగ్గస్య ఫలద్యోతికత్వం ఫలంచ అనుమా
నప్రామాణ్య తత్త్వనిరణయాది, సామాన్యతః ప్రమాణతత్త్వవివేచనంవా । ఆ
బూర్వికరథధాతారాబిక్పితిరథః ఆద్యకృతిత్వంచ స్వవిషయకకృతిధ్వంసాస
మానకాలీనస్వవిషయక కృతిత్వం అతీతత్వం విషయత్వంచ క్తప్రత్యయాధః ।
అతీతత్వంచ వతఃమానకాలవృత్తిధ్వంసప్రయోగిత్వం వతఃమానకాలశ్చ న
న్విత్యాది శబ్దప్రయోగాధికరణకాలః తథాచ వతఃమానకాలవృత్తిధ్వంసప్రతి
యోగినీసఫలయా ఆద్యకృతి స్వవిషయత్వం సమారంభిత్వమ్ ॥ నను క్తప్రత్యయా
భేదాతవిషయత్వే క్తప్రత్యయాభేదాతాతీతత్వాన్వితరథధాతృథాన్వయో
సమతుల్యే ప్రత్యయానాం కేవలప్రకృత్యథాన్వితసావధాన్వేన బోధకత్వేన
సావధాన్విత ప్రకృత్యథాన్విత సావధాన్వితబోధకత్వానంభవాదిత్యేన । వృ
త్తిష్టతం లిక్తంప్రాజయేదిత్యాదౌ వతఃమానధ్వంస ప్రతియోగినీయాప్రతిష్ఠాత

పరితాచపరమతనిరాకరణపూర్వక స్వమతవ్యవస్థాపనమ్ ॥ కారణీభూతైః పృతి

త్కమీభూతం లిజ్జమిత్స్వయిహోధదశనైః పృత్యయానామేకస్వాధాన్వి
త పృకృత్యధాన్వితస్వాధాన్వితరిబోధకత్వ స్వాపి స్వీకారాత్ । నన్వీత
కృతినీష్టాద్యత్వఘటక స్వపదార్థత్వం నభావ్యపాయని తాదెన్వదశ్చిన్ము
త్యతలహా * పరితైతి * పరితామూః 'పరమత నిరాకరణపూర్వపరితీతత
త్వేన అధానుమానం నప్రమాణమిత్వాదిగ్రంథస్య సమతనిరాకరణానుకూలత
యా పరితారూపత్వం తస్మైవచస్వపదార్థతయా తద్విషయకృతే రాజ్యత్వి
మితిభావః * పరమతైతి * పరమతంపరిన్ధాధోనుమానాప్రామాణ్యం ॥ త
న్నిరాకరణం తద్విషయకజ్ఞానమధ్యస్థస్యా ప్రామాణ్యజ్ఞానసంపాదనమ్ । త
త్సూర్యకం స్వమతవ్యవస్థాపనంస్వసిద్ధయ కి జన్యవ్యవస్థితజనకశబ్దప్రయోగః ।
అనుమాన ప్రామాణ్యస్యైవతాదృశపరితాపదాన్తైకదేశే వ్యవస్థితానన్వయః
తథాచానుమానప్రామాణ్యపరితాపదేన పరిన్ధాధానుమానా ప్రామాణ్య
విషయకజ్ఞాన ధర్మికా ప్రామాణ్యజ్ఞానసంపాదనాత్తరకాలీన న్వసిద్ధ ముక్తి
జన్యానుమాన ప్రామాణ్యవిషయక వ్యవస్థితజనక శబ్దప్రయోగలాభః ॥ పర
మతసిద్ధోయోధోః అనుమానే ప్రామాణ్యభావః తన్నిరాకరణం తద్జ్ఞానా
మత్పరిప్రయోజకోవ్యాపారః తత్సూర్యకం స్వాభిప్రేతార్థః అనుమానప్రా
మాణ్యం తద్విషయకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారభిక్షేత్ ॥ తస్యచ న్యయకూపత
యా ప్రయోజకత్వంపం జనకత్వం బోధ్యమ్ ॥ పరాభిప్రేతార్థజ్ఞాన పృతి
బంధక జ్ఞానానుకూలవ్యాపారస్తునపరితా । పృతివాదనంప్రతిన్వస్వాపి పర
త్యాత్ తత్కత్వక వ్యాపారస్వాపి తథాత్వాపక్తైః ॥ రత్నపరితాద వ్య
రత్న దుష్టంత్నత్వాది నిరాసపూర్వక సదృశీత్య నిధారకవ్యాపారస్మై
న పరితాపదార్థత్వాచ్చ ॥ ఏవ మప్రమాణసాధవ్యైశ్చైత్యాదేః పరమత
నిరాకరణపరతయా స్వమతవ్యవస్థాపనపరితాయై సమాప్త్యైవైది పరితాం
తం బోధ్యమ్ * కారణీభూతైః * నచ నిరుచ్యమాన ప్రతిపాద
నస్య నిరుక్తశబ్దరూప పరితాం ప్రతికారణత్వం నైవసంభవదుక్తికమితి
వాచ్యమ్ ॥ పరితా పదార్థః ఘటకీభూత స్వమతవ్యవస్థిత రూపానుమితౌ
వ్యాప్తిగోహాపాయ ప్రతిపాదనస్యసాతుత్వేన తద్విశిష్టకారణత్వైః ॥

పాద సవిశేషణమ్ ॥ యద్యపి వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనస్య అనుమానప్రామా-
న్యవ్యవస్థాపకత్వ కథనం న తస్యావ్యవస్థకత్వప్రదేశానాయవ్యాప్తిగ్రహోపాయస్య
సక్ష్యురతిశ్యేతద్ధృతిధావతాంసాద్వాప్తిగ్రహోపాయస్య అనుమానప్రామా-
ణ్యోపపాదకతాలాభేనైవ తల్లాధాత్ ॥ తథాపి ప్రామాణ్యవ్యవస్థాపననిర్వాహ-
కతయా భవతువ్యాప్తిగ్రహోపాయస్య ఇదానీమాకాంత్యైకత్వం ఏవమపితన్న
వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణం వినినాన భవతీతిహిమతస్సచేమోచితమిశ్యేతన్నాచ

కథం తత్ర తస్య హేతుత్వమితి ఛేత్, ఇద్దమప్రామాణ్య రూప సాధ్యను-
మాపక చావాక్యోక్త హేతుమత్రాజ్ఞానం యన్తథ్యన్తస్య జాతంతా-
దృశహేతుమత్రాజ్ఞానే తస్యాప్రామాణ్యజ్ఞానంపాదనాధికం ప్రధమతః ప్రా-
మాణ్యసాధక హేతుమత్రాజ్ఞానం తస్య సంపాదనీయం తచ్చ ససంభవతి ఇంద్రి-
యత్వాదావేవ ప్రమితిజనకతావచ్ఛేదకరాయాః ప్రసిద్ధతయా తాదృశేంద్రియ-
త్వాభావజ్ఞానస్తేన స్వరూపాన్దిజ్ఞానరూపస్య మధ్యస్థే విద్యమానత్వాత్ ఏ-
నంద తాదృశాన్దినివాంఛాపూర్వక హేతుమత్రాజ్ఞానంపాదనాధికం వ్యాప్తిగ్ర-
హోపాయప్రతిపాదనమితిరీత్యా కాలాంత్యైకత్వమ్ *ప్రతిపాదనమ్* ప్రతి-
పత్తిజనకశబ్దప్రయోగః తదేక విశేషాంతో వ్యాప్తిగ్రహోపాయవిషయితాకా-
భేదాన్వయః ॥ కారణీయతాంత్యైకత్వమేవై *యద్యపి* *తస్య*
వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనస్య *అనంతం* సర్వమిదమిత్యాదిగ్రంథః
ఏవం తద్ధృతిధావతాంసాద్వాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనే సమాంత్రాననుమానప్రామాణ్యపరిక్షాకా-
రణత్వనూచనసంభవే పునఃకాలాంత్యైకత్వంభిధానం పునరుక్తిగ్రస్తమితిభావః
తల్లాధాత్ వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనస్యావస్థకతాలాభాత్ ॥ కార-
ణీయతాంత్యైకత్వాదాననమోపాయప్రతిపాదనే ఉక్తరీత్యా లబ్ధసాగ్రి ప్రామా-
ణ్యవ్యవస్థాపనజనకత్వస్య ధరి పారతంత్యైకత్వం తస్మాదవ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణ-
లాభోభవతి నాన్యథా సామగ్రియంతరేణ కథమపి తదనంతరజ్ఞాననాయ పు-
నఃకాలాంత్యైకత్వాత్మికతానమిత్యాశయేనసమాధితై *తథాపి* *నచతత్ర*
తల్లాభః కింభూతివాచ్యమ్ ॥ ఉపాయప్రతిపాదనస్య జనకేవ్యాప్తిస్వరూపని-
రూపణ పరిక్షాజనకత్వస్యాపి లాభేనత్యంతావస్థకత్వవివాధాత్ *ఏవమపితి*
తత్ *ప్రామాణ్యవ్యవస్థాపనమ్ ॥ నచ స్వరూపనిరూపణం వినినా ప్రామాణ్య

ఖాయతదభిహితమ్ * నిదానమితి * వ్యాప్తిఘటకీభూతావ్యభిచారాంశభానె,
 బాధాభావముద్రయావ్యభిచారజ్ఞానాభావో హేతుః సాధ్యసమానాధికరణవృ
 త్తిహేతుతావచ్ఛేదకాంశ గ్రహేవిశేషణజ్ఞానముద్రయా సహచారగ్రహో హే
 తురితి క్రమేణ వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనస్య వ్యాప్తిస్వరూప మప్రతిపా

 వ్యవస్థాననసంస్కరణవతీతి న్వరూపనిరూపణేవ పాప్రమాణ్యవ్యవస్థాపకత్వము,
 చ్యతామితివాచ్యమ్ ॥ వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణే పాప్రమాణ్యవ్యవస్థాపకసాక్షా
 తరణతాదాధాల్ ఇతిసంప్రదాయః ॥ వస్తుతాన్వేయాయిక హేతౌ స్వరూపా
 సిద్ధిసారణాయోపాయానిరూపణం సాధనావ్యసిద్ధివారణాయ వ్యాప్తిస్వరూప
 నిరూపణమితి సాక్షాత్కారణతాపివోధ్యా ॥ యద్వా సర్వమిదఃసతీత్యవతార
 ణగ్రంథేన వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనె పాప్రమాణ్యవ్యవస్థాపకారణత్వలా
 భసంభవేపి వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణస్య కేవలవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనని
 దానత్వలాభేపిచనకథమపివ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణేపాప్రమాణ్యవ్యవస్థాపకత్వవి
 శిష్టవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదననిదానీనూతనవ్యాప్తిస్వరూపాద్యస్తేవ
 నిరూపణమకృత్వా కేవలవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదననిదానీభూతవ్యాప్తిస్వ
 రూపనిరూపణారంభోధాణంతిరగ్రస్తకత్వాశంకాయాం తాదృశః దానత్వమపి
 వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణవీతెవక్తవ్యంలేచ్ఛకారణీభూతాత్మశేషణాల్లభ్యతగతి,
 కారణీభూతాంతవిశేషణసాధనకృమిత్యాశయేనాహ * తథాపీతి * తదితి *
 పాప్రమాణ్యవ్యవస్థాపకత్వవిశిష్టవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదనమిత్యధః*వ్యా
 ప్తీతి * ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణధూమతాద్విదికం వ్యాప్తిః వ్యాపక
 త్వగ్రహంప్రతి వ్యభిచారాగ్రహోహేతుః సహచారవిశేషసూమతాద్విదిగ్రహేన
 హచారగ్రహోహేతురిత్యాకాంతిపాయనిరూపణే సిద్ధాంతసిద్ధవ్యాప్తిస్వరూ
 పనిరూపణస్య స్వతంత్రాన్వయవ్యతిరేకసత్త్వాల్ అజ్ఞాతవ్యాప్తిస్వరూపకశి
 వ్యంప్రత్యుపాయనిరూపణస్య దుష్కృత్యాద్విదిభావః ॥ ఏతల్లాభాధామేవవ్యా
 ప్తిఘటకీభూతేత్యుక్తం నతునిరూపణసాధిపి ఘటకతావిషయకత్వలాభాధాన్య
 యోజనాభావాల్ ॥ ననవత్రీ వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణమారంభతత్త్వకథనమయ
 త్తృ తాదృశవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదననిదానం వ్యాప్తిస్వరూపం నిరూ

ద్యావకృత్యాదితిథావః ॥ పృథమతః పూర్వపక్షస్తేవ అభిధానేన నిరూపయతి
 త్యసంగతం॥ అతఃపథతత్త్వక్తం ॥ నిరూపణస్య పరమతనిరాకరణ పూర్వకసి
 ధ్ధాంతకథనరూపతయా పూర్వపక్షాభిధాన తత్త్వఽడనయోరపి తదారంభణరూప
 పయతీత్యస్తేవసమ్యక్త్వాత్ నిదానమితివాధేదసంబంధేన నిరూపణక్రియావిశే
 షణమిత్యతీతహా * పృథమతఃఇతి * ధాత్వధోనిరూపణం కేవలజ్ఞానానుకూ
 లవ్యాపారశ్శబ్దప్రయోగలక్షణః ॥ ద్వితీయాధోవిషయత్వం తదేకదేశే జ్ఞానే
 నేవేతి ॥ ఆఖ్యాతార్థః కృతిస్తస్యాం ధాత్వధాన్వయః ॥ ఆఖ్యాతార్థవత్తా
 మానత్వస్యకృతావస్వయః ॥ సన్నిత్యాదినైతి తృతీయాధోవిషయః ధాన్వేనధన
 వానితివత్ ॥ తథాచనిరుక్తపరిక్షాకారణభూతవ్యాప్తిగ్రహణోపాయప్రతిపాదనని
 దానాభిన్నం సన్వనుమితి హేతువ్యాప్తిజ్ఞానకృత్యాదిగ్రంథాభిన్నం యదన్వయ
 ప్రిన్వరూపనిరూపణం తదనుకూలదానీంతనకృతిమాన్తణికారణిబోధః ॥ త
 థాచేదానీం సన్నిత్యాదినా పూర్వపక్షస్తేవవాభిధాన దిదానీంతనకృతేః సన్ని
 త్యాదిగ్రంథాభిన్ననిరూపణానుకూలతయాఽత్యోచ్యతే ప్రతియోగ్యసమానా
 ధికరణకృత్యాదివ్యాప్తిస్వరూపవిషయకనిరూపణాననుకూలతయా వ్యాప్తిస్వరూ
 పనిరూపణానుకూలవత్తామానకృతిమత్వస్య మణికారే బాధాదసంగతిర్నిర్ధృతః॥
 * ఆరభతత్త్వక్తమితి * ద్వితీయాధోవిషయత్వం ఆహ్వానకరణధాతోరా
 ద్యకృతిరథఃపూర్వో నవిషయకధాతుయోగాదాశ్చయత్వమాఖ్యాతార్థః ॥
 శేషంపూర్వో ॥ ఏవంచ తాదృశనిదానాభిన్నం యత్తాదృశగ్రంథాభిన్నం
 వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణం తద్విషయకాద్యకృత్యాశ్చయోమణికారణిబోధః ॥
 సన్వేషమపీదానీంతనాద్యకృతేః సిద్ధాంతసిద్ధవ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణాననుకూ
 లతయాఽసంగతిరుద్వారైవేత్యతీతహా * నిరూపణస్తేతి * తదారంభణరూ
 పతేతి * తద్విషయకాద్యకృతివిషయతేత్యథః ॥ తథాసతి నిరూపణస్యపరమ
 తేత్యాదిరూపత్యోపగమే సన్నిత్యాదిగ్రంథసాధినిరూపణపదార్థతయాతద్వి
 షయకాద్యకృతేః నిరూపణవిషయకత్వమక్షతమేవేతి ఆరభతత్త్వక్తిసంగతిః ।
 సచైవంనిరూపయతీత్యాద్యక్తిపక్షేపి ధాత్వధోనిరూపణస్య పరమతనిరాకరణ
 పూర్వకస్య మతస్యనస్థితిరూపత్వసీకారే బాధకాభావాదుక్తరీత్యా సన్నిత్యా
 దిగ్రంథానుకూలేదానీంతనకృతేః నిరూపణవిషయకత్వమనవదమితివాచ్యం॥

తెలిజ్యేయమిమూలే తనతానదన్యభిచరితత్వమితి* వ్యాప్తిరితి ప్రశ్నస్థమనుష
జ్యైః । తథావాప్యభిచారపదార్థో నానుమితి జనకజ్ఞానవిషయకత్వేన* ***

అరభతఇత్యుక్తో ఆద్యకృతస్సాన్వయకస్వస్వీకారేణ నిరూపణపదస్య యథా
శ్రుతార్థపరిత్యేవనుపపత్త్యధా వాల్ ॥ నచ నిరూపయిత్యుక్తిపక్షేప్యాఖ్యా
తేన కృతిత్యేనాద్యకృతేన నానుమితికారాదారభతఇతివ్యధా-మేవేతివాచ్యం
నిరూపయిత్యనేన నియమతఆద్యకృతబోధనానాథావాల్ అరభతఇత్యుచ్య
మానే ఆహ్వాన్యకస్థానా ఆద్యకృతేన బోధనాదనుపపత్త్యధావాల్ న
చైవమాద్యకృతస్సాన్వయకత్వస్వీకారస్సాన్వయకరీయా నిరూపణపదస్య పర
మతేత్యాద్యధికారసంస్కరణమితివాచ్యం॥ నిరూపణపదస్య ప్రతియోగ్యసమా
నాధికరణత్యాదినిరూపణమాత్రిపంచైవ తస్య సన్విత్వాదినోతి త్పీఠీయాధాభేద
స్య వక్తవ్యతయా తనసంగతినస్సిదత స్తత్పదస్య పూర్వపక్షతత్త్వంపదసర్వత్వాక్తి
రితి ॥ సను సతావనితి ప్రతియోగిపదాసత్త్వంసంధాకమిత్యుచితాహ * వ్యాప్తి
రితి * అత్ర కేవలాన్వయస్యభావాదితి మఃకారోక్తపేతునా వ్యాప్తౌ అన్య
భిచరితత్వశబ్దప్రతిపాద్య సాధ్యాభావపదబృత్తిత్యావనిష్ఠ తత్తదన్వీక్తిత్యావద్యవ
చ్చిన్నభేదకూటస్సాధనీయః ॥ సప్రేమసంధావతి ॥ కేవలాన్వయ హేతునిరూపిత
వృత్తిత్యావదానరూపహేతుస్సద్ధాంతోద్ధర్యప్రాససత్త్వాదతః అన్యభిచరితత్వం
పక్షః వ్యాప్తిభేదస్సాధ్యఇత్యాహ * తథాచేతి * ఉక్తభేదకూటసాధనే సతావ
దితి సానుక్తితానమన్వయకమిచ్ఛపిరూపణబోధ్యమ్ ॥ అన్యభిచరితత్వప్రేవ
పక్షత్వే పంచానుగతం పక్షతాపేక్షాదుకిం నిర్వస్తుమశక్యమిత్యుతః సామాన్యతః
అన్యభిచారపదార్థాన్వయ అన్యభిచారం దదన్యప్రతీతివిషయత్వాత్త కేవలపక్షత్వం
దర్శిత్వమ్ ॥ సదానుగతం పక్షతాపేక్షాధికమిచ్ఛానం ప్రత్యేకమపి పక్షత్వసంభ
వాదితివాచ్యం ॥ తథాసతి నానాప్రతిపాదికణావలైః యన్య సపక్షత్వం తస్య
వ్యాప్తిత్వశంకాసంభవాల్ ॥ వ్యాప్తైఃపృష్టతయా వ్యాప్తిరన్యభిచారపదార్థో
నేత్యుక్త్యసంభవాత్తథానోక్త్య ॥ ఎతేన వ్యాప్తానన్యభిచారపదార్థభేదసా
ధనే విశేషభేదకూటస్య హేతుత్వం పరంతు తత్ర కేవలాన్వయస్యభావాదితి స
హేతుః ఇత్యావశ్యవిశేషమ కేవలాన్వయస్యభావరూపహేతునా ప్రథమతా
వ్యాప్తిభేదపవసాధ్యః తతస్సాన్వయభేదప్రతియోగిత్వసంబంధేనవిశేషసత్త్వాల్ ॥

అనుమితిజనకత్వం నావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నసౌతువిషయతాఘటితధర్మా
వచ్ఛిన్నమితిపర్యవసితమ్ ॥

వ్యాచౌ విశేషభేదకూటశతిత్వనాదేయమ్ ॥ గౌరవాత్ ॥ అగ్నిమరిత్యాఽసిద్ధ
భేదసాధనెభాధాద్వ ॥ నన్వత్క్రానుమితిజనకజ్ఞానవిషయస్య సిద్ధాంతసిద్ధవ్యాప్తై
ర్భేదసాధనే సిద్ధసాధనం తాదృశస్య సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదిరూపవ్యాప్తై
ర్భేదసాధనెదాఢః పక్షః స్వవ్యాపకసాధ్యసమానాధికరణహేతుమాన్ హేతు
శ్చసాధ్యాస్యభిచారితి సమూహంబసన్యానుమితిజనకత్వాత్ ॥ ఏవం సాధ్యా
భావవదవృత్తిత్వాదిరూపతత్తదవ్యభిచారపదార్థాభావోహేతుస్సృతతప్ర
త్యేకంహేతుత్వేభాగాసిద్ధిః కూటస్యహేతుత్వే స్వరూపాసిద్ధిః ॥ అనుమితిజన
కతాయాం అవ్యభిచారవిషయకజ్ఞానాపృతిత్వసాధనే అనుమితిజనకజ్ఞానత్వావ
చ్ఛేదేన అవ్యభిచారావిషయకత్వసాధనేవాదాఢః ॥ సామానాధికరణ్యేన తత్సా
ధనే సిద్ధసాధనమిత్యతఃహ * అనుమితిజనకత్వమితి * లక్షణయైవ తల్లాభో
బాధ్యః ॥ అతీనాధ్యే హేతౌవా హేత్వనివేశేఽవ్యభిచారపదార్థావిషయతా
ఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావసాధనే వహ్నృభావవదవృత్తిపర్యతోనహ్నిమా
న్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నివావ్యధూమవాన్వహ్నృభావవదవృత్తిపర్యతశ్చత్యాక
రకపరామర్శనిష్ఠానుమితిజనకతాయాం ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతా
విధయా అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేనదాఢఃకూ
టరూపహేతో స్వరూపాసిద్ధిశ్చైతిహేతునివేశః ॥ ఏవంచ తాదృశజనకతాయాం
అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేనైవపి తాదృశపదార్థా
వచ్ఛిన్నహేతువిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వాభావసత్త్వావచ్ఛిన్నదాఢాదిః ॥ నచతథాపి
హ్నృభావవదవృత్తిధర్మావచ్ఛేదహసనసదృశః పర్యతోనహ్నిమాన్ధూమాదిత్యా
దిస్థలీయపరామర్శజనకతాయాం బాధాదిదుర్వారపీవేతివాచ్యమ్ ॥ అవ్యభి
చారపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిష
యతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావస్తేన సాధ్యత్వాదివిషయకతావచ్ఛేదాత్ ॥
నచ తథాపి పర్యతోనహ్నిమాన్వహ్నృభావవదవృత్తిరిత్యాదౌహేతుతావచ్ఛే
దకపర్యంతస్య వ్యాప్తిత్వమితేహేతువ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణవృత్తివహ్ని
భావవదవృత్తిత్వరూపహేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వాపర్యతశ్చత్యాకరక నిర్దిష్టతావ

చెప్పదకపరామర్శజనకతాయాం బాధాదిదుర్వారాః తస్యాం తాదృశపేతుతా
 వచ్చేదకరూపావ్యభిచారపదార్థావచ్చిన్నపేతువిషయతానిరూపిత పక్షతాప
 చేదకావచ్చిన్నవిషయతావచ్చిన్నత్వసత్త్వాదితివాచ్యం॥ పర్యాప్తినివేశ్య అ
 వ్యభిచారపదార్థావచ్చిన్నవిషయతానిరూపితపేతువిషయతానిరూపిత ప్రకృత
 పక్షవిషయతాఘటితధర్మావచ్చిన్నత్వవివక్షణాత్ ॥ నచాక్షణ్యతవపేతువ్యా
 పకపహ్నిసమానాధికరణవృత్తిపహ్నిభావపదవృత్తిత్వ సప్తపహ్నిభావపదవృ
 త్తిమాత్రపర్యవృత్తిత్వంతరా సధర్మితావచ్చేదకకపరామర్శజనకతాయాం వ్యా
 ప్తిధర్మితావచ్చేదకీధూతావ్యభిచారపదార్థామల్లిపర్యాప్తధర్మితావచ్చేదక
 తాత్రకవిషయతానిరూపితపేతువిషయతానిరూపితప్రకృతపక్షవిషయతాఘటిత
 ధర్మావచ్చిన్నత్వసత్త్వసత్త్వాత్ బాధాదిదుర్వారావీవేతివాచ్యమ్ ॥ అవ్యభిచార
 పదార్థానిష్ఠవిషయతాయాం ధర్మితావచ్చేదకతాభిన్నత్వరూప విశేషణదానా
 త్ ॥ ౧౮ చేతం పేతుపదమనభావకం వహ్నిభావపదవృత్తిపర్యవృత్తిపక్షకపరామ
 ర్శ్య వహ్నిభావపదవృత్తిత్వవిషయతాయాం ధర్మితావచ్చేదకత్వరూపత్వేనాదో
 షాదితివాచ్యమ్ ॥ పర్యతోపహ్నిమానవహ్నిభావపదవృత్తిరిత్యాదౌ వహ్ని
 భావపదవృత్తివ్యాపకసాధ్యసమానాధికరణపేతుమాత్రపర్యవృత్తి పరామర్శజ
 నకతాయాం వహ్నిభావపదవృత్తివ్యాపకేత్వంశమాదాయ బాధాదివాఙ్మయ
 పేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్నవిషయతాలాభాధావపేతుపదమ్ ॥ వహ్నిభావ
 పదవృత్తిమతస్తాదాత్మేనపేతుతాస్థాపి పేతుపదవ్యయోజనబోధ్యమ్ ॥ అ
 త్యాగమితిజనకజ్ఞానఇత్వనువృత్తం తత్త్రసప్తమ్యరొనిష్ఠత్వం తథాచ తాదృశజ్ఞా
 ననిష్ఠజనకతాలాభఇతికెచిత్ ॥ ఏవమపినిష్ఠాలాభాత్ ॥ అవ్యభిచారవిశిష్టవిషయ
 త్వంతు సనివేశితమ్ ॥ అవ్యభిచారితత్వేన భూళిపటలాదిభిరవ్యావృత్తత్వాదిత్య
 వ్యభిచారపదార్థాపేతువిషయతావచ్చేదకత్వేనవిశేషితః ॥ వ్యాపకసామానా
 ధికరణ్యత్వేనావ్యభిచారపదార్థావచ్చిన్నపేతువిషయతామూదాయబాధవా
 రణాయ నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నవిలక్షణావచ్చేదకతాయాః ప్రమీయావచ్చే
 దకతాయావానివేశః ఇతిత్వనుపాదేయమ్ ॥ పర్యాప్తిసత్త్వాదెవాదోషాత్ ॥ న
 చేతత్వాగ్రసమధికం తత్తదవ్యభిచారపదార్థావచ్చిన్నైత్యాదిక్రమేణచ సాధ
 నాదేవేష్టసిద్ధిరితివాచ్యమ్ ॥ అవ్యభిచారపదార్థావచ్చిన్నైత్యాదిక్రమేణ అ

అత్రిశేతుమాహా *తద్ధిససాధ్యాభావవదవృత్తిత్వమిత్యాది *హి* యతఃసా
 ధ్యాభావవదవృత్తిశాస్త్రానుసం *తత్ * అన్యభిచరితత్వమ్॥నవ్యాపిరిత్యనుషంశ
 సాపాధికత్వవదాధావచ్చిన్నైత్యాదిక్రమేణ సాధనాదికమేన పూర్వవక్షశ
 రిమిత్యాశయేనతిథోక్తేతి ॥ నవ్యావృత్తిచారవదార్థానమితిజనకతావచ్చి
 దకశాతువిషయతానవచ్చిదకత్వేనాను ॥ నచ సహస్యభావవదవృత్తిపర్వత
 తోవహిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ అన్యభిచారే పరామర్శనిష్ఠజనకతావచ్చిదక
 భూతి పక్షవిషయతామాదాయ బాధన్య హేతుపదనివేశేనవారణేపి సహస్య
 భావవదవృత్తిభూమనన్తహాననచర్మపర్వతివక్షకొక్తస్తలే పరామర్శనిష్ఠజనకతా
 వచ్చిదకశాతువిషయతావచ్చిదకత్వేనాను బాధగతివాచ్యమ్ ॥ పక్షతావచ్చి
 దకానవచ్చిన్నవిషయతానిరూపితత్వేన హేతువిషయతాయాఽపిషణ్యేయత్వాత్ ॥
 నచైవమపి హిమాన్ధూమాన్ధూభావవదవృత్తిరత్యాదౌ హేతుతావచ్చిదకపర్యం
 తవ్యాపిత్వకల్పే హేతువ్యాపకసాధ్యసమానాధికరణవృత్తి నహస్యభావవదవృ
 త్తిత్వవత్త్వానిని నిర్ధర్తావచ్చిదకపరామర్శమాదాయ బాధుపేతివాచ్యమ్ ॥
 తాదృశహేతువిషయతావచ్చిదకతాపర్యాప్త్యభావస్యవాచ్యత్వాత్ ॥ నచ త
 ల్లేన హేతువ్యాపకహిమాన్ధూసమానాధికరణహస్యభావవదవృత్తిత్వవదహస్య
 భావవదవృత్తిమానియంతరాధర్మి తావచ్చిదకపరామర్శియ హేతువిషయతావ
 చ్చిదకతాపర్యాప్తిసత్త్వేన బాధోదుర్వారః ఏవం హేతుపదానుపాదానై ప
 ర్యోపాహిమాన్ధూమాన్ధూభావవదవృత్తిమత్యత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన హేతుత్వ
 స్థలే హేతువ్యాపకసాధ్యసమానాధికరణవృత్తి నహస్యభావవదవృత్తిమత్త్వాప
 ర్వతవత్త్వాదిహిమాన్ధూజనకతాయాం హేతుసమానాధికరణవృత్తిశమాదాయ బా
 ధః తాదృశహేతుతావచ్చిదకవిషయతాయాః పరంపరయా ప్రకృతపక్షవిషయతా
 నిరూపితత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశహేతుతావచ్చిదకానవచ్చిన్న హేతువిషయ
 తానిరూపితధర్మి తావచ్చిదకతానాత్మకావచ్చిదకతాపర్యాప్త్యభావస్య వివక్షణీ
 యత్వాదితిచేత్ ॥ మైవం ॥తథాసతి సాధ్యహేతువారభదప్రసంగాత్ *తద్ధిసేతి*
 తదన్యభిచరితత్వంసాధ్యాభావవదవృత్తిశాస్త్రాదిభిన్నమితిసాధకః ॥ అపార్థకత్వా
 పత్రైరతస్తత్పదం సాధ్యాభావవదవృత్తిశాస్త్రాదిశబ్దేనయోజితమ్ ॥ నైత్యాకారకప్ర
 తిత్వభావాదాహా * వ్యాపిరితి * నచాన్యభిచారవదార్థేవాఽపిభేదసాధనై

కాన్వయః || తథాచ సాధ్యాభావవదన్య త్రిత్వాదిరూపాయైఽవ్యభిచారపదార్థ

సవదన్య మేతువిషయశాఖాభివ్యక్తిమాన్వన్య త్వాభివ్యక్తికూటనత్వాదితి ని

రుక్తవదన్యవసితసామాన్యాభావసాధకః ఫలితాహేతుః || సచాప్రయోజకత్వమ్ ||

విశేషాభావకూటస్య సామాన్యాభావవ్యాప్యతాయామవివాదాన్ || తత్రసాధ్యా

కెవలాన్వయిభావాదిత్వేనహేతుః తత్ర సాధ్యాభావవదన్య త్రిత్వాద్యన్వితమ

రూపత్వమితివాచ్యమ్ || ఉక్తరీత్యాబాధాత్ || తద్దినేతిసఖ్యోవైయర్థ్యాచ్చ || తి

చ యభారూపంనదన్యం రసోనదన్యమితిరీత్యా విశేషమ దన్యభేదసిద్ధౌ న

తామాన్యైగుణేతద్విధిః తథా ప్రత్యేకం సాధ్యాభావవదన్య త్రిత్వాదౌ వ్యాప్తిభే

దసిద్ధౌ సామాన్యతోఽవ్యభిచారపదార్థాపి తత్తద్భేదసిద్ధిరితివాచ్యమ్ || అ

వ్యభిచారపదార్థాభివ్యక్తి విశేషమ వ్యాప్తిభేదబాధేన స్వవిశేషనిష్ఠ వ్యాప్తిభేదక

త్వరూపసాధనాపసిద్ధిర్ధర్మార్వాగత్వాత్ || నను వ్యాప్తిత్వాభావః వ్యాప్తిపదా

నుషంగలభ్యతత్తదవ్యభిచారావిషయకత్వం తదవచ్చిన్నావిషయకత్వేనానహే

తుః విశిష్టవైశిష్ట్యబోధజనకత్వే వ్యభిచారాత్ తి తదవ్యభిచారవిషయకత్వాన

వచ్చిన్నత్వాకౌ నహ్యసాధనవదన్య త్రిపర్వతాదిపక్షక పరామర్శజనకతాయాం

స్వరూపసిద్ధిశ్చైత్యతతహః * తథాచైతి * దేశసాన్యాభావవదన్య త్రిధామవ

త్పర్వతవానితి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధీయజనకతాయాః ప్రతియోగివ్యసిద్ధిః || ఘటిత

పదం పర్యాప్తనివేశస్వరకం తన్నివేశస్య నిష్ప్రియోజనకత్వాత్ || తేన వి

శేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకగుణత్వేన హేతుతామశేషితదప్రసిద్ధిః || అవ్యభిచా

రపదార్థాభివ్యక్తి సామాన్యవిశేషభావలాభాయ || నతు హేతుఘటకమ్ || వైయ

ర్థ్యాత్ * అవివాదాదితి * అవ్యాప్యవృత్తితత్త్వంయోగాభావకూటన్వయం

యోగసామాన్యాభావవ్యభిచారత్వస్య వివాదేపి తదతిరిక్తవిశేషాభావకూటస్య

సామాన్యాభావవ్యభిచారత్వస్య కేనాప్యసభ్యవగమాదిన్విధాః || తథాచ విశే

షాభావకూటవాన్వది సామాన్యాభావవాన్వస్యాత్తదా సామాన్యాభావవిరోధి

మాన్యాభివ్యక్తివానుకూలతరగః || సచ పక్షతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్య

గాపాదకవత్తాజ్ఞానజన్యతయా తదవచ్ఛేదేన సామాన్యాభావవత్తా నిశ్చ

యేఉపయజ్యతే | కేవలాన్వయిసాధ్యకానుమితి జనకపరామర్శావృత్తిత్వస్య

హేతుత్వేనస్వరూపసిద్ధిరతతహః * సాధ్యైతి * కేవలాన్వయిత్వజ్ఞానకారితా

‘వనదవృత్తిత్వాదిరూపాఃయో,పంచావ్యభిచారపదార్థాః,తదవచ్చిన్నవిషయ
తాఘటితధర్మాఃవచ్చిన్నత్వాభావస్య ప్రత్యేకసాధకం హేతుంవక్ష్యతి * కేవ
ల్యావ్యున్యభావాదితి * సాధ్యేఽస్యింతాభావాప్రతియోగిత్వాన్యోన్యాభావప్ర
తియోగితానవచ్ఛేదకస్వరూపకేవలాన్వయిత్వగ్రహణశాస్త్రం అత్యంతాన్వయ
న్యాభావయోః సాధ్యతదవృత్తిత్వాన్నచ్చిన్నప్రతియోగితాకల్పేభానాసంభవేష ప్రతి
యోగితయా సాధ్యతదాశ్చర్యమిశేషితాత్వంతాన్వయన్యాభావనదవృత్తిత్వావచ్చి
న్నవిషయతాయస్తాదృశవిశేషదర్శ్యనుమితిజనకజ్ఞానేఽభావాదిత్యర్థః॥ ఏవం
చ తాదృశవిషయతాశూన్యవృత్తిత్వమేనానుమితిజనకతాయాందర్శితసాధ్యసా
ధకోహేతురభిమతజ్ఞతాసిద్ధాంతిః ॥ ఈదృశవిశేషగ్రహణహేతువిషయము-

దృశానుమితి జనకజ్ఞానే అవ్యభిచారపదార్థావచ్చిన్నహేతు విషయకత్వా
భావాదిత్యర్థః ॥ తద్విరహాకాలేనెజ్ఞానహేత్వసిద్ధివారణాయకాలీనాంతమ్ । వ్య
తిరేకేణ్యపి కేవలాన్వయిత్వ జ్ఞానదశాయాఘనభిచారాభావందృష్టవ్యమ్ ॥ అ
త్రాభావేప్రతియోగితా సంబంధేన వాచ్యత్వజ్ఞానం ప్రతిబద్ధిశేష్యక తత్సంబం
ధావచ్చిన్నవాచ్యత్వాభావజ్ఞానం ప్రతిబంధకమిత్యాదికమూహ్యమ్ ॥ సాధ్యవ
చ్ఛేదాదిఘటిత లక్షణానుబంధేన ద్వితీయకేవలాన్వయిత్వాపాదాశ్చమ్ ॥ నన్వ
త్రానుమితి జనకజ్ఞానేతాదృశవిషయతాకత్వాభావోనహేతుః । స్వరూపాసి
ద్ధేః ॥ తాదృశజ్ఞానసాధ్య పక్షత్వాచ్చ ॥ నాపితాదృశవిషయతాశూన్యానుమితిజన
కత్యమ్ ॥ తద్విశిష్టజ్ఞానంత్యవా । స్వరూపాసిద్ధేః॥ అతఏవనతాదృశవిషయతాశా
లిజ్ఞానావృత్తిత్వం । అవ్యభిచారిత్వ హేతువ్యాపకసామూనాధికరణోభయజ్ఞా
న మూదాయోక్తహేతుః ॥ సహభావస్తాదృశవిషయతాశూన్యత్వంవాసగతివా
చ్యమ్ ॥ విశిష్టవైశిష్ట్యబోధజనక త్వేవ్యభిచారాదిత్యతతహా * ఏవంచెతి * తా
దృశవిషయతా* తత్తదవ్యభిచారిత్వవిషయతా * దర్శితసాధ్యమ్ * కూటఘటకీ
భూతప్రత్యేకాభావరూపమ్ ॥ నాసిద్ధ్యాదిరత్వాదిసాధకో ద్వయవైయర్థ్య పరి
గ్రహః * అగ్నిమేతి * నాపీత్యాదిగ్రంథరూపణరూపాః కేవలాన్వయన్యాభా
వాదయః * పరిష్కరణీయాః* సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వా నిరూపకాధికరణత్వాది
కగ్రమేణ । తాదృశప్రతియోగ్యధికరణతా సామాన్యకత్వావచ్చిన్న హేతువిష
యతాఘటితధర్మానవచ్చిన్నత్వాదిసాధకాః తాదృశహేత్వవిషయజ్ఞాన మ్నది

రణీయాః॥ దీపితాః అవ్యాప్తతః కపిసంగయోగ్యో దృష్టశాస్త్రవిత్త్యాదావిత్త్యర్థః

త్యాదయిత్యర్థః । యద్యుద్ధాభిశ్చైవ్యప్రవిష్టానశ్యేతిర ధేదానమితో
వ్యభిచారవారికతియాఽతివాప్తి ప్రిహన్యనస్యచ సార్థశ్యసంభవప్రదన్యనవై
యర్థమ ॥ అథాపివిరుద్ధస్యగ్రహేణైతరభవామమిత్యనుపపత్తిసాన్నిధితితత్ప్ర
దన్యమ ॥ యద్యుద్ధావ్యప్రే సామానాధికరణ్యసం లక్షణగ్రహణచ్యుతకావ
చ్చేదనేతంత్యసంభవమిచ్చత్రిసంభవేపి సామానాధికరణ్యసం తత్త్వంయోఽ
నుప ర్తతే అసంభవేయద్ద్యమమపి విశేషబల్యాపదనాయంత్య కమథయోపా
దాయ ॥ ఏకచ సామానాధికరణ్యసం తత్త్వసంభవమిత్యే యావచ్చుడకావ
చ్చేదేన లక్షణగ్రహణాఽవ్యాప్తినిరాసమమితి ॥ అవ్యాప్త్యప్రతిసాన్నిధికతి దీ
ధితో అపచ్ఛేదకావచ్చేదేనాంప్రయోగస్యోక్తియేన అవ్యాప్త్యప్రతిసాన్నిధికస
ద్ధేతుత్వాచచ్చేదేన లక్షణాన త్వమిది నియమోఽని స్యతే । సదావ్యాప్త్యప్ర
తిసాన్నిధియస్యసః అవ్యాప్త్యప్రతిసాన్నిధికః తాదృశశబ్దసాన్దేబుశ్చైతి త్వత్ప్ర
త్యాప్తిపిసంయోగీగగనాదిత్యాదౌవ్యభిచారశతివాచ్యం । సాన్దేబుశ్చైతి త్వద
ధికత్యాత్ । నన్వేషమపి కపిసంయోగాభావవాణ్గుణత్యాదిత్యాదౌ వ్యభి
చారిః । సదావ్యాప్త్యప్రతిసాన్నిధియస్య, యస్య, తద్వ్యాప్త్యప్రతిసాన్నిధికః తస్య సత్,
వర్తమానాయో హేతురీతి ప్రబుద్ధం సాన్నిధిప్రవాప్త్యస్య త్రిసాన్నిధివాచ్యకర
ణమితి సద్దేబుత్వాచచ్చేదేన అవ్యాప్తినిరాసమితి సాన్దేబుశ్చైతివాచ్యం ॥ తథా
సతి సత్ప్రదయర్థ్యావాతాత్ । సత్ప్రదబలాదేన తాదృశాణాంభావ్యక్తిక్తావ
కపిసంయోగీసత్ప్రదాదిత్యాదౌ నిరుక్తౌ ద్వైత్యావాచ్యకః విధేయో భయాత్కాంత
హేతో అవ్యాప్తేః పరిక్షణన ముర్వాంత్యాదీనంగతిః । హేతురదస్యవ్యాప్తి
మదధిక త్వేపి కపిసంయోగాభావవాణ్దృష్ట్యాదిత్యాదీర్ముమవిషయస్య
సాన్నిధివాప్త్యాప్రతిసాన్నిధిపరిక్షణనాసంగ్యహేతురీతితాన్వ ॥ సవ్యాప్త్యప్ర
తిసాన్నిధివాప్త్యప్రతితి త్వత్ప్రత్యాన్దేబుశ్చైతి త్వత్ప్రత్యాన్దేబుశ్చైతి త్వత్ప్ర
మిత్యదోషాత్ । గగనవాణ్దేబుశ్చైతి త్వత్ప్రత్యాన్దేబుశ్చైతి త్వత్ప్రత్యాన్దేబుశ్చైతి
త్వేపి తదధికరణాప్రసిద్ధేర్నైతరలక్షణాన త్వేపి కతిః ॥ హేతుత్వస్య తత్కా
భావాత్ । సచయత్క్రిందిజన్యజ్ఞానవిషయతావాణ్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ తథా
త్వేపి ఉత్తరలక్షణాన తద్వ్యాప్తిపరిక్షణమితివాచ్యమితి ॥ దేబుశ్చైతివాచ్యకత్యా

నిరూపకవృత్తిత్వస్య పరకః తెవ్యావ్యవృత్తితాత్పర్యే ॥ పస్తుతస్తు, కేవలాన్వయిన
 పృథగ్నాపస్య కీర్తనీయతయా కేవలాన్వయిభిన్నావ్యావ్యవృత్తిసాధ్యకవృత్తి మ
 దైవసామాన్యే అవ్యాప్తిరిత్యేననియమః ॥ కేవలాన్వయిభిన్నత్వమన్యోన్యభా
 వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితి సకోటిహాసః ॥ ఆవ్యావ్యవృత్తిత్వం సాన్విభా
 వసామానాధికరణ్యం, నతునిరవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం, సంయోగీద్యోగ్యత్వాది
 త్యాదౌ నియమభంగావలైః ప్రాచామలదృష్టేనయోగసామాన్యభావా
 సత్త్వేనాద్యైతావచ్ఛేదకాకాంతైతత్త్యావ్యావ్యభావాత్ ॥ కేచిత్తః స్వప్ర
 తియోగిత్వీన్వయసమానాధికరణత్వం స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 త్వేన తత్త్రితయసంబంధేన యత్క్రిందిధావవిశిష్టత్వం అవ్యావ్యవృత్తిత్వం ॥
 తృతీయసంబంధనివేశాత్రాపిసంయోగాభావవాదా గుణత్వాదిత్యాదేర్నసంగ్ర
 హః । ప్రథమసంబంధ నివేశాదాకాశాభావ మాదాయద్వితీయసంబంధ నివే
 శాద్దృవ్యత్వాభావమాదాయచ ద్రిత్యత్వస్యావ్యావ్యవృత్తిత్వేపి దృవ్యత్వ సా
 ధ్యక పృథివీత్వాదేర్నసంగ్రహః ॥ కపిసంయోగీవితత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యస్యదృ
 వ్యాంతర్భావేన కపిసంయోగాభావసామానాధికరణ్యస్య గుణాంతభావావేన త
 త్సమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతియోగిత్వస్యచ సత్త్వేనా
 క్తత్త్రితయసంబంధేన కపిసంయోగాభావ రూపయత్క్రిందిధావవిశిష్టత్వాత్సం
 గ్రహః । ఏతేనసర్వంప్రమేయమితి యత్క్రిందిజ్ఞానవ్యక్తైర్విషయతాసంబంధేన
 సాధ్యతాయాః ఘటత్వాదిహి సార్వనిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపవ్యావ్యవృత్తిత్వ
 కల్పేవ్యావ్యవృత్తిసాధ్యకసద్భేదత్వేన సంగ్రహదుత్తరలక్షణస్యా సత్త్వాత్త
 ద్దోషతాదవస్థస్య విషయతాసంబంధేన తాదృశజ్ఞానవ్యక్తేః కేవలాన్వయిత్యాది
 తి దూషణమననకాశమిత్యాహుః ॥ అత్యభేదావ్యావ్యవృత్తిత్వమితేకపిసంయో
 గాభావసాధ్యకగుణత్వాదేస్సంగ్రహవారణాయసంబంధఘటకభేదప్రతియోగితా
 యాః కేవలాన్వయిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం సాన్విధికరణనిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వంవా
 భదేనివేశ్యం పూర్వమితేతుభేదనిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వమితి ॥ ఏతేనానవచ్ఛి
 న్నవృత్తికాన్యభావసాధ్యకవృత్తిమత్సద్భేదా సామాన్యే అవ్యాప్తిరితి కపిసం
 యోగాభావసాధ్యకవారకనియమోప్యపాస్తః । తథాపి జన్యజ్ఞానాదిసాధ్యకేద
 కదోషాత్ ॥ పరేతు స్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగిసాధ్యకకర్తావ్యావ్య

ధణః॥ నన్వంచేతుః అభావోభావభిన్నః సన్వసామానాధికరణ్యచకాలానవచ్చిన్న
 త్వం దేయం యదాస్మినిరవచ్చిన్నవృత్తికాన్యసాధ్యసమానాధికరణసద్ధేతావిత్వ
 ధణః తేన గగనాదిసాధ్యకే నదోషః జన్యజ్ఞానసాధ్యకవారణం ప్రాగ్వదిత్యా
 హుః ॥ తన్నరూపవాక్పృథివీత్యాదిత్యాదావవ్యాప్తిరకథనేనన్యూనతా పా
 తెనగ్రంథస్థకాలపదవిరోధాత్ ॥ అత్రేముబత్వతద్వ్యధికరణసంయోగాద్యోరన్య
 తరత్వేన సాధ్యతామూం తద్వ్యక్తికాన్యదావవ్యాప్తివిరహేణ సప్తమీతత్పురు
 ష పక్షమేనబహువిరోచయంతే ॥ అతపిసగుణవాక్జలపరమాణురూపాదిత్యా
 దావవ్యాప్త్యసత్త్వేపి నక్షతిరితిద్ * దీధితోఅవ్యాప్తిమితి * సమగురుధర్మావ
 చ్చిన్న సాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తివారణా
 యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్చిన్నాభావస్సాధ్యాభావపదేన వివక్షణీ
 యః ప్యాపకత్వంచ ప్రతియోగిప్రాయధికరణ్యాఘటితమితి సకపిసంయోగిత్యా
 వచ్చిన్నాభావ సంగ్రహః ॥ కింతు ద్రవ్యత్వతావద్య వచ్చిన్నాభావ
 ఏవేతి నావ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ గురోరపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాపగ
 మే నైతాదృశవివక్షాయా నిష్ప్రయోజనకత్వే నావ్యాప్తిసంగ్రహే ॥ గు
 రోఃప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వవివక్షేన నైతద్వివక్షణమావశ్యకమ్ ॥ గురుధర్మా
 వచ్చిన్నసాధ్యకహేతూః కవలాన్వయసాధ్యకత్వాగ్రంథతయా తత్కాన్యప్రై
 ర్వక్ష్యమాణతయాతద్వారణానపెక్షణాత్ । సచగురుధర్మాశ్రయస్య కథంక
 వలాన్వయత్వమితివాచ్యమ్ ॥ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానుయోగినిష్ఠాభావప్ర
 తియోగితా నవచ్ఛేదకత్వస్య గురుధర్మసాధారణ్యాత్ ॥ అస్తువాగురోః ప్రతి
 యోగితానవచ్ఛేదకత్వ మతమవలంబ్య సాధ్యాభావపదేనోక్తాభావవివక్షా ॥ త
 భాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేవ సాధ్యవ్యాపకతావివక్షణేన కపిసంయో
 గాద్యవ్యాప్త్యవృత్తిసాధ్యకే అవ్యాప్తిపరిహారేపి ప్రతియోగిప్రాయధికరణ్య ప్ర
 వేశానత్వేన సంయోగేన ద్రవ్యావ్యాప్త్యవృత్తితాపక్షేనంయోగేన సాధ్యతాస్థ
 రేతేనసంబంధేన వ్యాపకత్వాప్రసిద్ధిః ॥ తద్వారణాయప్రతియోగిప్రాయధికరణ్య
 ఘటితవ్యాపకతానివేశేచ కపిసంయోగాదిసాధ్యకావ్యాప్తిః తాదృశసాధ్యవ్యా
 పకతావచ్ఛేదకరూపావచ్చిన్న యత్కంచిత్సాధ్యాభావ నివేశేతు కపిసంయో
 గీద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ తాదృశద్రవ్యమాత్రసమవేశాభావ మాదాయాతివ్యాః

*అవ్యాప్తిమితి తత్ర మేత్వధికరణే వతద్వ్యుత్పాదౌ అన్యదేశకాలావచ్ఛేదే
 న కపిసంయోగాద్యే వసత్వాదితిభావః ॥ సాధ్యవద్భిన్నయస్సాధ్యాభావవా
 నితి కమఃకారయే అభేదసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నయం యతా ధ్యాభావాధిక
 రణం తదవృత్తిత్వమర్థస్యాత్ తథాసతి తద్భటకీభూతస్య అభేదసంబంధేన సా
 ధ్యవద్భిన్నయం యతదవృత్తిత్వస్యేవ లక్షణత్వసంభవాత్సాధ్యాభావవత్త్వాం
 శస్య వైయధ్యావృత్తితస్సాధ్యాభావవదేనసాధ్యవద్భిన్నపదస్యసప్తమీతత్పు
 త్యాశయేన దీధితీకృత్యావ్యాప్తికథనంయక్తమేవ ॥ సప్తకసంబంధావద్భిన్న
 త్వస్య విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నత్వస్యవాచ్యావకతా రూపావచ్ఛిన్నప్రతియో
 గితయోదానాన్నావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే కాప్యవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ సకల
 దోషాద్దారానానశ్యకత్వస్యావేదనీయత్వాత్ । అత్రసాధ్యాభావ నిష్ఠవ్యా
 ప్యవృత్తితా నిరూపకత్వనివేశనకపిసంయోగాదిసాధ్యకావ్యాప్తినిరాసేపిసం
 యోగిభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావేసంయోగే ఆతిరిక్తేవాచ్యాప్య
 వృత్తితానంత్రేనన అవ్యాప్తిదర్శిస్తవ్యా । నన్వేతల్లక్షణపంచకస్య భిన్నపురు
 షకర్తృకత్వాదవతారణదానం దీధితీకృతామశుద్ధం ఏకకర్తృకత్వే వవతదపె
 త్తణాదితిచెత్, నన్వయమ్ ॥ దీధితీకృతావతారణంనదత్తం కింతుమణికృతాసాధ్యవద
 న్యావృత్తిత్వమిత్యాద్యన్య కింనకృతమిత్యాశంకాస్మాత్తామవనినీమః “మధురేణ
 నమాపయే”దిత్యావయమనుస్మత్య మధురత్వంపంచమలక్షణస్య ప్రదర్శయితుం
 లక్షణచతుష్టయస్య దోషగ్రస్తత్వం దశైతమితి * కాలేతి * వహ్నిమాధూ
 మాదిత్యాదౌ ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వహ్నిభావస్య మేత్వధికరణపర్యతా
 దౌ సత్త్వాదిత్యపిబోధ్యమ్ * కర్తృధారయఇతి * తత్పురుషమపేక్ష్య రాఘ
 వం అధికరణభేదేనాభావభేదమతానాశ్రయణంచెత్యాశయః * అభేదేతి * ఏ
 తచ్చ గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమంగీకృత్య ॥ తేనసాధ్యవద్భిన్న
 వృత్తితాత్వస్యేవ లఘుశ్చేపిసత్కతిః * వైయధ్యావృత్తిరితి * ప్రకృతలక్షణ
 ఘటకస్యేతిన్యాయాత్ ॥ మతుష్పదస్థానే సంబంధివదయోజ్యం తేనప్రకృత్య
 సమభివ్యాహరేపిసత్కతిః ॥ సచ సాధ్యాభావాంశనివేశేన యథా సన్నివేశో
 స్త్రివితివాచ్యమ్ ॥ ప్రాచాం గురొరివాచ్యావతేకస్య సర్వమతే స్వభావతపీ
 వాసవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ యోగతస్సాధ్యాభావాఘటితస్యేనవాన్యభిచరితత్వ శబ్ద

రుషంవ్యాచటే * సాధ్యవద్భిన్న ఇతి * తథాచ సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిర్యసాసాధ్యా
భావః తద్వదవృత్తిత్వమథః || తత్ర పూర్వవదభేదేనసాధ్యవద్భిన్నపదార్థా
విశేషితధర్మ్యవృత్తిత్వాదెర్గుఘటకతావృత్త్యాదివిశేషణతయైవ సాధ్యవద్భిన్న
స్థనివేశాదితి ససాధ్యాభావాంతవైయక్త్యమితిభావః || అథాపి సాధ్యీయ
త్వానివేశే హృదాదివృత్తిగగనాద్యభావవతి పర్యతాచా భూమాదెర్వృత్తిరసం
భవఇతి తద్వారణాయసాధ్యవదమ్ || ససాధికరణభేదేనాధావభేదమతపవైతల్ల
క్షణకరణాత్మకతాదెర్గుహృదాదివృత్త్యభావవత్త్వమితివాచ్యమ్ || అవ్యాప్య
వృత్తిప్రతియోగికాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వావ్యాప్యవృత్తిత్వరూపవిరుద్ధధర్మా
ధ్యాసేన భేదస్య లక్షణకర్తృస్సమృతత్వాదాకాశాభావాదేర్భేదకాభావేనతత్త్వే
శ్యాల్ || అతమవోక్తధర్మాశా భేదకత్వం ఏకానిచనభేదకానిత్యవేనదీపితకృన్ని

సాధ్యత్వసంభవాత్తద్వితీతస్య సత్త్వోద్భవకేదిత్ * వ్యాచటే * వివృణో
తి || తత్సమానాధికవాక్యరూపవివరణైకదేశే ధర్మత్వఘటకజ్ఞానై జన్యత్వ
రూపవిదీప్తియాథాన్వయః * సాధ్యవతితి * ఉపలక్షణస్యాప్యవచ్ఛేదకత్వా
ల్ సాధ్యవద్భిన్నీయవృత్తిత్వనిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతానిరూపకసాధ్యాభావనిష్ఠా
వచ్ఛేదకతానిరూపకధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాఘటితావచ్ఛేదకతాకాభావస్య ల
క్షణత్వం తత్ర సాధ్యవద్భిన్నత్వేనావిశేషిత ధర్మనివేశాత్సాధ్యవద్భిన్నీయత్వ
విశిష్టసంబంధనిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతాఘటితప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావా
దేవ్విలక్షణమితి * మతమివేతి * అన్యథావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకావ్యాప్తితా
దవస్థేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వవైయక్త్యాల్ * అవ్యాప్యవృత్తితి * విరుద్ధధ
ర్మాధ్యాసేన భేదాభిమానస్తు అవ్యాప్యవృత్తిప్రతియోగికానామేవ ప్రతియో
గినామానాధికరణ్యాదేరేవ భేదకత్వాల్ తేన దృష్వత్వాదెరపి కథంబిద్విరుద్ధధ
ర్మాధ్యాససంభవేపిభేదః * విరుద్ధధర్మాధ్యాసేన * విరుద్ధధర్మత్వయప్రతిత్యః
ప్రమాత్వానూరభేన || వ్యాప్యవృత్తిత్వావ్యాప్యవృత్తిత్వయోద్విరీధి అక్రీవక్త
వ్యం తన్నిరాసంసంవదతి * అతమివతి * వ్యాప్యవృత్తిత్వావ్యాప్యవృత్తిత్వాదీ
నామేవ భేదకత్వస్య లక్షణకర్తృస్సమృతత్వాదేవేత్యథః || అగ్నిమగ్రంభవశాద్య
ద్యైదకత్వేన ప్రసక్తం తస్య గగనాభావాదావసత్త్వాన్నభేదజతిభావః || నను
హృదత్వసామానాధికరణ్యతద్వేయధికరణ్యాదీనామస్యభావభేదకత్వం లక్షణ

రాకరిష్యతి || అథవా సాధ్యాభివచనం అనుయోగితావిశేషసంబంధేనసాధ్య
యపరం అభాషియం. అక్షణానుయోగితాభివచనాభివచనం నతు అభావత్యమ
పినివేశ్యంప్రయోజనాభివచనం ఇత్థంచ తాదృశవిలక్షణసంబంధేనసాధ్యత్యయః
తద్యదవృత్తిత్వమిహివాద్యః || తత్ప్రసాద్యస్యయత్నదార్థావిశేషణత్యేహాచాది
వృత్తిప్రమేయత్వాదిమతిపర్యతాదృశాః వృత్తిసంభవసాధ్యదిగ్నివేశః |
కర్తృసమ్యక్తమ్ || అతపివాగ్దేహితౌ అభావపరం సన్నిధ్యైః పరివక్ష్యతే || అస్య
భావ్యావృత్తివృత్తిభావపరివేతి బూయాదిత్యాభివచనమత్యప్రేవాధికరణభే
దాద్వేద్యమనుస్య సాధ్యపదయ్యధ్యక్షమర్థతి * అథవతి * సాధ్యాభావ
పదమ్ * సాధ్యాభివచనాత్రిసాధ్యపదమ్ * అనుయోగితతి * సంబంధసాధార
ణానుయోగితావప్రశే సాధ్యవచ్చిన్నస్య తివచ్చిన్నప్రతియోగిసమవాయవతిభూ
మస్యవృత్తిరవాప్తిరతౌవిశేషపదమ్ || భావభిన్నత్వసానుయోగితానివేశే
ఘటత్యాభివాదిసాధ్యకావ్యాప్తేః * విలక్షణతి * భావాభావసాధారణాభా
వత్వమాసంబంధప్రవాప్తిః || తాదృశవిలక్షణసంబంధేనాస్యత్ర సాధ్య
యత్వభావాదేవసాధ్యత్యయః || అథవా భావాభావసాధారణాభావస్యప్రవేశే
వాప్తివతః కతా, సప్తమహాధావత్వవృత్తిరచ్చిన్నప్రేవేధావసాధ్యకావ్యాప్తి
తి నిరస్తమ్ * ప్రమేయత్వాదీతి * సచాత్రిసాధ్యవచ్చిన్నవృత్తిత్వం సంబం
ధసామాప్తేన, యత్క్రిందిత్తి బుధానా, తిహాతి కపిసంయోగీవితత్వాదిత్యా
దౌ కపిసంయోగాభివచనం * తికానిన బుధాన సాధ్యవచ్చిన్నగుణాదివృత్తి
యాఅవ్యాప్తే, నాపివిశేషణతా విశేషణ దేన, అభావసాధ్యకావ్యాప్తేః ||
అపితుసాధ్యపత్యాగ్నిహమిరోఘ్నానియామక సంబంధేన || తథాచ ప్రమేయత్వా
దికమాచాయకధమవ్యాప్తి, వితక్తత్వ అభావమాత్రిభేదాచ్చ గగనాభావ
మాదాయాపి నసేతివాచ్యమ్ || బలత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావవా
ఘామాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తేః || కేచిత్తు | ఉక్తలాఘవాదినా సాధ్యవచ్చి
న్నశ్చాపౌ సాధ్యాభావశ్చేతికమాధారయవవోచితః | సాధ్యవత్త్వంచ నవ
ప్రతియోగికత్వ స్వసామానాధికరణ్యో భయసంబంధేన | ఏవంచ ప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్చేదక ధర్మావచ్చిన్నత్వం సాధ్యతావచ్చేదక సం
బంధావచ్చిన్నత్వంచ నదేయమితిలాఘవమ్ | ఏవంచ సాధ్యవచ్చిన్నసాధ్యాభా

వాప్యసిద్ధ్యైవ కేవలాన్వయస్య భావాదితి మూలసంగతిఃవతు సాధ్యతావచ్ఛే
దకీర్ణాత ధర్మసంబంధానచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాశావాప్యసిద్ధ్యైతి ॥ ఘటా
ద్యభావవారణాయ సాధ్యవహిపాదానమ్ ॥ నచైవ సాధ్యపదసాధకరణ్యయ
స్వప్రతియోగితత్వప్రవేశేప్రఖాలనాద్ధీత్యాన్వయాగ్రాసః ॥ సామానాధికరణ్యస్య
విశిష్టప్రతిత్వనియామకతయా తద్విశిష్టానుయోగితా విశేషస్తేవసంబంధతయా
న్వప్రతియోగితత్వ ప్రవేశాల్ ॥ తావత్కాంత్రాంతావ సాధ్యవచ్ఛిన్న సాధ్యాభా
వాప్యసిద్ధితస్మామానాధికరణ్యముపా త్తం । వస్తుతస్య స్వసమానాధికరణత్వ
మాత్రంసంబంధః నతుస్వప్రతియోగితత్వమపిక్షయధ్యాత్ సాధ్యవహిపాదా
నంచ తస్సంబంధలాభాధామేవేతి ॥ స్వస్మత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సా
మానాధికరణ్యం తదధః తేన విశిష్టసత్రావాక్ జాఙ్గిత్యాదౌ నాతివ్యా
ప్తిః ॥ సాధ్యాదివారణాయ అధావపదం ॥ ఏవంచ అత్యంతావభేదమతాదరణం
నిరధఃకమేవ ॥ నచావ్యాప్యస్మత్సాధ్యకే ఉక్తసంబంధేన సాధ్యవహి ద్ద్యస్య
వృత్తिसంయోగాద్యభావాదన్యపివ సాధ్యాభావః ఏవ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాశావాధావవానార్తవాప్యవిత్వాదౌ తాదృశాన్నిత్యవృత్తే
రాకాశాభావాదన్యపివాన్యవృత్తిస్సాధ్యాభావఇతి లక్షణసమన్వయానురోధా
త్తద్భేదోదూర్వారః ఏవ చ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న లక్షితాయాః సాధ్యాభా
వత్వాప్యపగమోప్యసావశ్యకఇతివాద్యం । తస్మాదరేపి ప్రథమేనానామవేతా
భావం ద్వితీయేజన్యావృత్త్యభావంచాదాయలక్షణ సమన్వయసంభవాల్ । య
త్తునర్వత్య గగనఘటికాభియాభ వం న్యధికరణసంబంధేన సాధ్యాభావంచ వి
పక్షమాత్రవృత్తిమాదాయనావ్యాప్యప్రతివ్యాప్తి అధికరణభేదేనాభావభేదాదితి
కథనమ్ ॥ తతిమథమితి పృచ్ఛామః । అధావభేదమే సర్వత్రైవసాధ్య
సామాన్యాభావమాదాయలక్షణ సమన్వయసంభవాచ్చ ॥ కాలికసంబంధవారణా
య సాధ్యాభావాధికరణత్వం సాధ్యసామానాధికరణ్య ఘటావృత్తిస్త్వేచాభాపి
యవిశేషతాసంబంధేననివేశ్యం । ఏతదధఃమేనదాభావపదం । తద్ధటక సాధ్య
వత్త్వంచసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన । అధావసాధ్యకేచవిపక్షావృత్త్యభావఃసాధ్య
వత్త్వప్రకారకప్రమాద్యభావనవాల్పక్షణఘటకః । సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా
నియామకసంబంధేన తన్నివేశే తాదృశాకాశావాధావ సాధ్యకేతివా

ప్రిః సాధ్యవతితాదృశ సంబద్ధే^౧ స్వప్రకారపరిధైః ॥ ఏవంచ ఘటత్వేనటాకాశ సంయోగాన్యతరాథ ససాధ్యకేఘటాకాశసంయోగాత్తక సాధ్యాభావ మాదా యావ్యాప్తిర్నశంక్యా । ఘటత్వాదిరూపసాధ్యాభావస్య నిరుక్తసంబంధేన సా ధ్యవద్భిన్నస్య విశేషణతయాధికరణాప్రసిద్ధావపి ఘటావృత్త్యభావమాదాయో వలక్షణసంగతేరిత్యాహుః ॥ అన్వేషాన్వప్రతియోగికత్వే స్వసామానాధికరణో^౨భయసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నత్వం నయుక్తమ్ ॥ సామానాధికరణ్యయ దివృత్తిత్వం యోగేననిర్బంధేనతదానమ్నాభావస్య కాలికాదిసంబంధేన సాధ్యవదవృత్తితయా అవ్యాప్తిః । యదివ్యప్రతియోగి మత్తాగ్రహవిరోధితాని యామక సంబంధేన తదాకాలికసంబంధావద్భిన్నాకాశాధావాభావసాధ్యకే తథావిభకాలికసంబంధేనసాధ్యవదవృత్తిత్వా ప్రసిద్ధైర్వాప్తిః । యదివిశేషణతావిశేషసంబంధేన దశాకాశాధావాభావసాధ్యకే ఆకాశాభావస్యసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యవతితైశిక విశేషణతయావృత్తిత్వేపి సాధ్యప్రతియోగికనిర్వృత్తిత్వేనద్భిన్నాభావమాదాయలక్షణసంగతిః తదాదృశ్యత్వా దిక మాదాయప్రవాప్తివాచకాయ సాధ్యవదానన్యకతయాస్వప్రతియోగికత్వవైయర్థ్యాపాతాత్ । నచ స్వప్రతియోగికత్వత్వాభ్యమేవేతివాచ్యమ్ । తథా పిపక్షితావృత్త్యభావ లాఘవే పక్షతత్వాత్తకసాధ్యప్రతియోగికమాదాయప్రసిద్ధానుమానావ్యాప్తేః । ఏకాద్యసంకల్పానరెగోపవాచ్య ॥ వస్తుతస్తు, మహాన సీమనమ్నాభావస్య కఠిన్వాచ్యత్తిః యావ్యసాధ్యప్రతియోగికత్వం నతాదృశసాధ్యవదవృత్తిత్వం యావ్యసాధ్యవదవృత్తిత్వం నతాదృశసాధ్యప్రతియోగికత్వమిత్యుభయ సంబంధేన సాధ్యవదన్యత్వాత్ ॥ యదిచసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టాన్వేషతత్తనివేగ్యం వైశిష్ట్యంచ సాన్విశ్రయప్రతియోగికత్వ సాన్విశ్రయవదవృత్తిత్వాభయసంబంధేన తదాసాధ్యతావచ్ఛేదకవచ్ఛేదఘటితస్యసాధ్యవద్భిన్నసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ రూపమూలాత్త లక్షణపరిష్కారతాన్విసంభవాద్దీధితికృతా తదనాదృతమిత్యాహుః ॥ పరేతూక్తయ క్రిత్యాం సాధ్యవద్భిన్నత్వాసౌ సాధ్యాభావవాంశే^౩ త్వేనక మధారయః సాధ్యవద్భిన్నత్వంచ స్వప్రతియోగి మద్భిన్నత్వమ్ ॥ నదఘటత్వకపిసంయోగాన్యతరాథావవానాత్తత్వాదిత్యాదౌ క పిసంయోగరూపసాధ్యాభావస్య అధికరణతత్తనిగుణసామాన్యాభావత్వ రూ

అత్యంత సాధ్యభావః సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నః పరియోగితాకావాద్యః
 అన్యభావహీనాధూమాదిత్యాదౌ హృదాదిప్రథమహాసీయహీనత్వావచ్చి
 న్ను పరియోగితాకావచ్చిభావస్య ధూమవతిసత్త్వేన, పృథివీత్వాభావద్రవ్య
 త్వా భావాన్యతరవా జలత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవచ్చిన్నపృథివాది నిష్ఠద్రవ్య
 త్వద్వాత్తక సాధ్యపరియోగితాభావస్య జలాదౌసత్త్వేనచావ్యాప్త్యావత్త్వైః ॥
 సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వేనాపి పరియోగితావిశేషణీయా । అన్య
 భాహృదాదీవృత్తిసమవాయాది సంబంధావచ్చిన్నపరియోగితాకా వహ్యద్రవ్య
 భావస్యధూమాది మత్సపివృత్తిసంభవస్య, కాలికసంబంధైర్ద్రవ్యత్వాభావా
 దౌసాధ్యైః జలత్వాది హేతోసాధ్యవచ్చిన్నపరిమాణగగనాదివృత్తిదైవిక విశేష
 ణతోసంబంధావచ్చిన్న పరియోగితాక సాధ్యభావాత్తకద్రవ్యత్వాదౌ హే
 త్వభకరణవృత్తిత్వేన అవ్యాప్తైర్వాప్తసంగాత్ ॥ అత్యంతసాధ్యభావవత్త్రాయాం,
 పరియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణ త్వసత్త్వాద్దవాప్తిరితి వాచ్యం ॥
 యాదృశపరియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణం సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చి
 న్నుతాదృశ పరియోగితాకాభావాధికరణం ఇతి వివక్షితత్వత్ ॥ తాణాతా
 ణోభయాభావాదివారణాయ సాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నత్వనివేశః । సా
 ధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న పరియోగితావచ్చేదకా వచ్చిన్న పరియోగితావ
 చ్ఛేదకతాకభేదవాక్ నలదన్వయాధః । తథాచసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చి
 న్ను పరియోగితావచ్చేదకాకభేదఘటిత పంచమావతారే అతిలాఘవమి
 త్యాపహః * మహాసనీయేతి * మహాసనీయత్వనిశిష్టం యదవహీత్యంత
 దవచ్చిన్నభావస్తు సాస్త్రేచేత్యన్వచ్చేదకతా పర్యావృత్తివాదానేపి కథం
 తానవకాశః । ద్వితీయలక్షణానురోధేనహృదాదిప్రైతి * ఏవమగ్రాపి * సా
 ధ్యతావచ్చేదకాతిరిక్తప్రైశ్చన్యసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్చిన్న పరియోగితాని
 వేశే, అభావమాత్రభేదమతేవాతహ * పృథివీత్వేతి * అన్యతరత్వావచ్చిన్నా
 భావస్య పృథివీత్వయాపత్వాదతిరిక్తత్వాద్వాసావ్యాప్తిః! అభావభేదమతేవాప్య
 హ * కాలికేతి * ననుసమవాయావచ్చిన్నపరియోగితాకే కాలికసంబంధా
 వచ్చిన్న పరియోగితాకేవాద్రవ్యత్వాభావే సాధ్యకథషవాప్తిః సాధ్యతావ
 చ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తాగ్రహణిరోధితానియామకసంబంధేన సాధ్యభావ

నత్తస్యాగ్రేవాద్యతయాసాధ్యతావచ్ఛేదకీధూత కాలికసంబంధేన సాధ్యవత్తా
 బుద్ధిం ప్రతితత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య స్వరూపసంబంధేన వైశిష్ట్య
 త్వానస్తేవ విరోధితయా దృష్టత్వస్య తేన సంబంధేన వైశిష్ట్యస్య ఆసంభావితత
 యా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్తేవ లక్షణఘటకత్వాల్
 విత్తియలక్షణచ సుతరాం తస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తాగ్రహ
 విరోధితా నియామకసంబంధేన సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య నివేశనీయత్వాల్ ||
 ౪౪ ప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధేన తదుభయనివేశ్యా
 వ్యాప్తిస్సంగమనీయా || తథాసతి కపిసంయోగాభావస్య యఃకాలికసంబంధా
 వచ్ఛిన్నాభావస్తస్యాపి ప్రతియోగితయా ప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితా ని
 యామక కాలికసంబంధమదాయావ్యాప్త్యవృత్తిసాధ్యకావ్యాపిః || ప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధేన తదుభ
 యనివేశవత్తే తస్సంగతిరిత్యపిన్ || తథాసతి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధే
 ౪౫ సాధ్యవత్తవీఘటకసాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య ధూమవాణ్ ధూమకాలీననమ్నా
 త్యాచా సంబంధసామాన్యేన సాధ్యవచ్ఛిన్నే హేతుశూన్యే ధూమాకాలీనసా
 ధ్యాభావవత్తావధివ్యాప్తిహేతూయావశ్యనివేశ్యతయా సాధ్యవచ్ఛిన్నో య
 సాధ్యాభావవానితి కిమధారయోపేక్షాయానిర్విజత్యాపాతాల్ || ప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకీధూతసమవాయేన వహ్నిమదవ్యుత్తైః సమవాయసంబంధావచ్ఛి
 న్నవహ్నిభావస్య వారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభా
 వసాధాక్యసంభవాదితి చెన్న || దృష్టత్వాభావశబ్దేన దృష్టత్వప్రకారకప్రమా
 విశేష్యత్వాభావస్య వివక్షితత్వాల్ || ఏవంచ సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వఘటకసా
 ధ్యవత్తవ్యవహి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైవనివేశ్యమితి సకమధారయోపే
 క్షానిర్విజతి || నను కపిసంయోగీ ఏతత్తావధిత్వాచా దృష్టవృత్తికపిసంయోగా
 భావస్య సాధ్యవచ్ఛిన్నే కాలికాదిసంబంధేన వృత్తిత్వావధివ్యాప్తిః || దైశికవిశేష
 తయా తదవృత్తిత్వనివేశేన ఘటత్వాభావాచా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
 తియోగితాకాత్తత్వాభావాచా సాధ్యే అత్తత్వాదావవ్యాప్తిః || ప్రతియోగి
 మత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన తన్నివేశేన కపిసంయోగాదిసాధ్యకే
 కాలికసంబంధే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వృక్షవృత్తికపిసంయో

సంబంధవిశేషావచ్చిన్నతాపనివేశే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హృదాదివృ
త్తివహ్నివృద్ధ్యభావస్య కాలికసంబంధనైవ పవిత్రతాదౌ నృత్తైరన్యాప్తిః ॥ దైశిక
విశేషణతావిశేషావచ్చిన్నతాపనివేశే కాలికసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకా
శాభావాభావాదౌ దైశికవిశేషణతయా సాధ్యే అత్తత్వాదిహేతౌ సాధ్యవద్భి
న్నకాలాదివృత్తైరాకాశాభావాత్కసాధ్యాభావస్యత్రాదిమన్వత్తైః ॥ ఘటత్వా
భావాదిసాధ్యకసద్దౌతౌ సాధ్యాభావస్య ఘటత్వాదేదైశికవిశేషణతాసంబంధనై
సాధికరణతాయాం మానాభావేనచాన్యాప్తిః ॥ అతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనై
న సాధ్యవత్తాజ్ఞానంప్రతి యాద్యసంబంధనైవహ్నిప్రకారనిశ్చయః ప్రతిబంధకః తే
నసంబంధనైవాభావవత్త్వ నివేశ్యమ్ ॥ సంయోగేన హహ్నిదౌ సాధ్యే తాదృశ
సంబంధో దైశికవిశేషణతా, కాలికసంబంధనైవాకాశాభావాభావే దైశికవిశేషణ
తయాసాధ్యే కాలికసంబంధమివ తిథ్యానమవాయంగినా ఘటత్వాదెరభావే దైశి
గాభావాభావరూపప్రతియోగిమత్తగ్రహవిరోధతా నియామకత్వసత్త్వాదవ్యా
ప్తిరితిచేన్న ॥ సాధ్యవత్తగ్రహవిరోధతానియామకసంబంధనైవతన్నివేశాత్ ॥ న
ను సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వనివేశకత్వే సాధ్యాభావపదసాధాకార్యథావభావత్వం
విలక్షణానుయోగితాలాభాధామిశ్చక్రం తదపేక్ష్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వస్య
ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వరూపవ్యాఖ్యానమేవాచితం పస్తుతిస్తు ప్రతియో
గ్యనధికరణం యత్సాధ్యాభావాధికరణం తదెవోచితనివేశకమితిచెన్నైవమ్ ॥
విరుద్ధగ్రంథే కంతతమవ భట్టాచార్యైస్సమాధాన్యమానత్వాత్ ॥ గగనాభావ
స్యాధికరణభేదేన భిన్నత్వపక్షే తద్దైశికవత్తేతత్వాదీనాం సాధ్యాభావత్వవిశిష్టా
నధికరణత్వైవాతహ * ఘటత్వాభావేతి * సాధ్యలైత్యాది * సాధ్యతాఘటక
ధర్మానంబంధావచ్చిన్నప్రకారతాఘటితధర్మావచ్చిన్నప్రతిబంధ్యతానిరూపిత
ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీధూతస్వనిస్తప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధనైవ్యథాః ॥ కా
లికసంబంధావచ్చిన్నఘటత్వాభావనమవాయసంబంధావచ్చిన్నఘటత్వాభావా
న్యతరవాన్పటత్వాదిత్యాదౌ విశేషణతయా కాలికసంబంధావచ్చిన్నఘటత్వా
భావగ్రహంప్రతి కాలికసంబంధేన ఘటత్వగ్రహస్య ప్రతిబంధకతయా తేనసం
బంధేన సాధ్యాభావవతి పటత్వాదిసత్త్వాదవ్యాప్తిః ॥ నచ ఘటత్వస్య నన్యవ
దైన ధర్మశక్యతా సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మసంబంధావచ్చిన్నాభావత్వాభావాది

తివాచ్యమ్ ॥ తథాపి కాలికసంబంధావద్భిన్న ప్రతియోగితాకాత్మత్వాభావసా
 ధ్యకే సమవాయోనాత్మత్వగ్రహస్య సమవాయావద్భిన్నాత్మత్వాభావత్వేన సా
 ధ్యగ్రహాభ్యుత్పత్తిబంధకతయాఽవ్యాప్తిరతస్సాస్థితావచ్ఛేదకధర్మనివేశః ॥ సాధ్యతా
 వచ్ఛేదకసంబంధేనైత్యనుక్త్యా యత్క్రిందిత్సంబంధేన సాధ్యవత్తాగ్రహం ప్రతి
 త్యుక్తా కాలికసంబంధావద్భిన్నద్రవ్యత్వాభావే కాలికసంబంధేనసాధ్యేఽవ్యా
 ప్తిః స్వరూపసంబంధేనసాధ్యవత్తాగ్రహంప్రతి స్వరూపసంబంధావద్భిన్న ప్రతి
 యోగితాకసాధ్యాభావస్య ద్రవ్యత్వస్వరూపతయా కాలికసంబంధేన తద్యత్తాజ్ఞాన
 స్యాపి ప్రతిబద్ధకతయా కాలికసంబంధస్యాపి తథాత్వాపత్త్యా కాలస్తేవ తత్సం
 బంధేన సాధ్యాభావాధికరణత్వాదిత్యతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైత్యుక్తమ్ ॥
 నచ సంయోగే తత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యవృత్తिसంయోగాభావస్తేవ కాలికసం
 బంధేన సాధ్యవద్భిన్నగుణాదివృత్తితయా అవ్యాప్తిరతస్సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వమ
 పి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన
 వాచ్యం ఏవంఽసాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకీభూత యాదృశసంబంధేన
 అభావస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వం తాదృశసంబంధేన సాధ్యాభావవత్త్వమితి న
 మ్పంచైకవివక్షణాదుక్తస్థలే సాధ్యాభావవదధికరణతావచ్ఛేదకీభూత కాలికన
 మ్పంచస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తితావచ్ఛేదకసంబంధైక్యాసంభవాత్స్వరూపసంబ
 ంధవ తాదృశఇతి తేనసంబంధేన సాధ్యాభావాధికరణమాత్మేతినావ్యాప్తిరితి సా
 ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైత్యన్వధామితివాచ్యమ్ ॥ తథాపి కాలికసంబంధావ
 ద్భిన్నాకాశాభావాభావాదౌ సాధ్యే ఆత్మత్వాదావవ్యాప్తేః కాలికన
 మ్పంచేనోక్తసాధ్యవత్తాగ్రహంప్రతి కాలికసంబంధావద్భిన్న ప్రతియోగితాక
 సాధ్యాభావస్య స్వరూపసంబంధేన వైశిష్ట్యగ్రహస్య ప్రతిబద్ధకతయా స్వరూ
 పసంబంధస్యాపి తథాత్వాపత్తేన తత్సంబంధేనాకాశాభావరూపసాధ్యాభావవత్త్వ
 స్యాత్త్వస్యపి సత్త్వాదితి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైత్యసాధ్యవశ్యకత్వాత్ ॥ న
 చ సాధ్యవద్భిన్నే జన్యేనతఃకామాత్ గగనాభావాదన్యఏవ ఆత్మాదివృత్తిగః
 గనాభావఇతినావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తథాపి మహాకాలానుయోగిక కాలికసం
 బంధేన కాలికసంబంధావద్భిన్నప్రతియోగితాకప్రమేయసామాన్యాభావేనసాధ్య
 మహాకాలత్వాదావవ్యాప్తిః ॥ స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవత్తాగ్రహంప్రతి కా

లికసంబంధనై న సవరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసాధ్యాభావగ్రహస్యపి.
 రోధితయా కాలికసంబంధస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకీఘాతమహాకాలానుయోగిక కాలి
 కసంబంధనై న సాధ్యనద్భిన్నఖండకాలవృత్తితావచ్ఛేదకసంబంధైకస్య సంభవాలైన
 సంబంధనై న సాధ్యాభావాధికరణత్వస్య కాలవృత్తితావచ్ఛేదకసంబంధైకత్వాత్ ॥
 యదిచ సప్రకారకనిశ్చయఇతి సప్రపదస్య సాధ్యాభావపరిత్యాత్తత్కాపి సాధ్య
 తావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక త్వేన
 సప్రకారక ఇత్యుచ్యతే తదావ్యర్థమే చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనై నేతీత్యవధే
 యమ్ ॥ ఘటత్వాభావవాక్ పటత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘట
 త్వాభావనమవాయనసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాభావోభయవత్తాగ్రహంప్రతి కా
 లికసంబంధనై న ఘటత్వగ్రహస్య నమవాయావచ్ఛిన్నఘటత్వాభావగ్రహంప్రతి
 కాలికసంబంధనై న సమవాయనచ ఘటత్వసమూహాలంబనస్యచ ప్రతిబంధకత్వాద
 వ్యాప్తిరతః ప్రతిబంధకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వయోర్నివేళః ఘటభిన్నం ఘ
 టత్వాభావాదిత్యాదౌ తాదృశతావాత్స సంబంధనై న ఘటత్వరూపసాధ్యాభావన
 తి ఘటత్వే చేతుసత్త్వాదవ్యాప్తిరతస్సంప్రత్యనివేళః ॥ అథైవమపి కాలికసం
 బంధనై న వహ్నిభావవాన్వహ్నిభావవాక్ అయంచ వహ్నిభావవానితి కాలి
 కసంబంధనై న సప్రకారకగ్రహస్య ప్రతిబంధకతయా కాలికసంబంధసంగ్రహాదు
 ర్హారః ॥ నచ నిశ్చయోపాదానస్వరసాత్సప్రకారకనిశ్చయత్వం ప్రతిబంధక
 తావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణమితి వివక్షయానదోషః ॥ ధర్మితావచ్ఛేదక
 విషయతాంతర్భావేనైవపర్యాప్తేః ॥ నచ కించిదవచ్ఛిన్నధర్మికస్యప్రకారక
 నిశ్చయత్వనివేశేపి నిస్తారః ॥ హృదౌవహ్నిభావవాక్ ఘటావహ్నిభావ
 వానితి నిశ్చయానాం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్న
 ప్రకారతాశాలిహృదత్వాదవచ్ఛిన్నవిశేష్యకనిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా
 తాదృశస్యప్రకారకనిశ్చయత్వేపర్యాప్త్యధివాత్ ॥ మైవమ్ ॥ సధర్మితావ
 చ్ఛేదకకనిశ్చయవృత్తిస్సప్రకారతాయామనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపమవచ్ఛేదకత్వం
 నివేశ్యమ్ ॥ నిశ్చయత్వమనుపాదాయవా స్సప్రకారతాయాం జ్ఞానవైష్ణవ్యసవ
 చ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాస్స రూపసంబంధరూపమవచ్ఛేదకత్వనివేశనీయమ్ ॥ ప్ర
 తిబంధకతావిశేషలాభాధాంత నిశ్చయత్వక్రితానమితి ॥ వస్తుత్వస్తుస్వనిరూ

క్షవిశేషణతయాసాధ్యే సమవాయాదిరేవేతినదోషః ॥ ననైవం వృక్షనిష్ఠాయాక
పిసంయోగాభావీయమూలావచ్చిన్నవిశేషణతా తాదృశసంబంధేనవృక్షాదౌతా
దృశాభావవత్తాజ్ఞానేపి కపిసంయోగవత్తాజ్ఞానోత్పత్తేః తాదృశసంబంధోనలక్ష
ణఘటకణతి సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వవిశేషణంవ్యథామితివాచ్యమ్ ॥ సంయోగతి
దభావయోరవిరుద్ధత్వజ్ఞానాభావదశాయాం వృక్షకపిసంయోగాభావవానితి జ్ఞా
నస్యాపి వృక్షే కపిసంయోగవత్తాజ్ఞానవిరోధితయా వృక్షనిష్ఠతదభావీయ విశేష
ణతాయాఅపి సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబద్ధకతావచ్చేదకీధూత సంసర్గతాశ్రయత్వా
త్ ॥ కేచిత్తు ॥ సాధ్యాత్మకాభావనిరూపితప్రతియోగితావచ్చేదకసంబంధేనసా
ధ్యాభావవత్త్వం వివక్షితం సద సంబంధోయత్సంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితా
కసావభావసాన్వితాత్మకస్సృజతినోక్తానుపపత్తిః ॥ అథ సమవాయేన ప్రమేయ
త్వావచ్చిన్నసాధ్యకద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదిహేతుకస్థలై కాలికన

పితప్రతిబద్ధకతావాప్యసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న సాధ్యవత్తానిశ్చయ
త్వాశ్రయగ్రహప్రతిబద్ధకత్వం నిశ్చయవదోపసందానలభ్యం ఏవంచ సాధ్యతా
వచ్చేదకసంబంధాద్యుపాదానసంగతిఃసమానధర్మిః త్వాద్యుపలక్షణమేతిదితి॥
అవ్యాప్తిమాశంక్యేత్వాది దీధితేరవ్యాప్తిసంశయోగకాలీనగ్రహనకృత్రికః త
త్ప్రవాప్తిపైరాహేత్యనుక్త్యా అవ్యాప్తిమాశంక్యేత్వం తస్మి సాధ్యతావచ్చేద
కసంబంధేన సంయోగవత్తాజ్ఞానంప్రతి నిరవచ్చిన్నవిశేషణతాసంబంధేన సంయో
గాభావవత్తాజ్ఞానంప్రతిబద్ధకమితిమతేనావ్యాప్తిః గుణాదేరేవ తేన సంబంధేన
సాధ్యాభావవత్త్వాత్ అపిత్వవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానోత్పత్తేజకతామతే న్వరూపన
వృద్ధేన సంయోగాభావజ్ఞానస్య ప్రతిబద్ధకతయా తన్నతవవావ్యాప్తిరిత్యాశ
కావీదధూతం కొటిద్యయం క్రమేణ శుకానమాధానాభ్యం ఓర్మయతి * న
చైతి * తథాచ నిరవచ్చిన్నవిశేషణతైవ తాదృశీత్యభిప్రాయః ॥ అత్యనిరవచ్చి
న్నవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్నాభావస్తేన సాధ్యాత్మకత్వవత్తేనావ్యాప్తిః ॥
కింతు శుద్ధవిశేషణతాసంబంధావచ్చిన్నాభావస్య తథాత్వవత్తే ఇత్యాశయేనా
శంక్యేత్వక్రమితిమతందర్శయతి * కేచిత్త్వతి * సాధ్యాత్మకాభావనిరూపితే
తి * సాధ్యనిరూపితేత్వధః॥అభావపదమసంభావనావారణాయ * నోక్తాను
షవృత్తిః * సఘటతాన్విభావాదిసాధ్యకావాన్ పిః ॥ హేతుతావచ్చేదకసంబంధా

మృష్టసాగపి తత్సంబద్ధావచ్చిన్నప్రతియోగితాక ఘటాభావరూపప్రమేయనిరూపితప్రతియోగితావచ్చేదకత్వాత్తైసంబద్ధేన సాధ్యభావనతి కాలే షేతార్యై తైరవ్యాప్తిః || నచ సాధ్యనిరూపితస్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్చేదకసంబద్ధనివేశాన్నాయందోషః కాలికసంబద్ధావచ్చిన్నఘటాభావాదిరూపప్రమేయస్య కాలికసంబద్ధావచ్చిన్నప్రతియోగితాయాః ఘటాభావేనసత్త్వాత్కాలికసంబద్ధస్యసమవాయసంబద్ధావచ్చిన్నప్రమేయాభావాత్తకస్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్చేదకసమృద్ధత్వవిరహాదితాద్యమ్ || తాదృశప్రమేయాభావస్య కాలికసంబద్ధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకో యోఽభావఃతస్యాపి ప్రమేయత్వేన సాధ్యతయా తన్నిరూపితతాదృశప్రమేయాభావరూపస్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్చేదకత్వస్య కాలికసంబద్ధైఽక్షతతయా అవ్యాప్తైరుర్వాసిత్యాత్ || నచ యావత్సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితానివేశనీయా తథాచౌపదర్శితాభావాత్తకయత్కించత్ప్రమేయనిరూపితస్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్చేదక కాలికసంబద్ధమాదాయ నదోషఇతివాచ్యం అసమవేతప్రమేయస్య సమవాయసంబద్ధావచ్చిన్నప్రమేయాభావోఽత్యనాస్తి తిప్రత్యయావిషయతయా తాదృశప్రమేయాభావాభావత్వమానాభావాత్ || తాదృశప్రమేయాభావనిష్ఠయావత్ప్రమేయనిరూపితప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా ఉక్తస్థితే అవ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ || నచ సాధ్యతావచ్చేదకసంబద్ధేనవృత్తిమద్యావత్సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితాయాః నివేశనీయతయా నాత్మాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యమ్ || సర్వత్ర సమవాయన్యేకయా సత్తయైవ తాదృశప్రమేయాభావాభావవత్తాప్రతినిర్యాపే సర్వసమవాయ్యసంగ్రహకగుణాదీనాం తాదృశ ప్రమేయాభావాభావత్వే మానాభావన దర్శితాప్రసిద్ధైరుర్వాసిత్యాదితిచెన్న||సాధ్యతావచ్చేదకసంబద్ధేన వృత్తిమద్యత్కించత్సాధ్యనిరూపిత స్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్చిన్నవృత్తితాప్రసిద్ధిభయేనదగ్గర్యత్వాత్పైతౌ || సద్ధైతుత్వాన్విధావప్రమేతి ||

• ఘటాభావరూపేతి • సమవాయసంబద్ధావచ్చిన్నప్రమేయాభావస్య యోవిశేషణతాసంబద్ధావచ్చిన్నాభావస్తస్యప్రమేయమాత్రస్వరూపత్వేన కాలికసమృద్ధావచ్చిన్నఘటాభావాదిరూపత్వమిత్యాశయేనేదం • యావత్సాధ్యనిరూపితైతి • సాధ్యతావచ్చేదకవ్యావకానుయోగితానిరూపితైత్యధః, తేననేకస్య క్రిసాన్యక యావత్సాధ్యనిష్ఠిః • సర్వైతి • ఏకైకసమవేతరూపత్వే || గణల

తావచ్చేదకసంబంధం శేనాపవతైః కాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాకస్య
 ధర్మతసాధ్యాభావాభావస్య సాధ్యత్వేపి తస్య సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చి
 బంధేనావృత్తిత్వాత్ । నచైవమపి కాలికసంబంధం ప్రమేయసాధ్యకకాలావ
 ది మేతావవ్యాప్తిః కాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాకప్రమేయాభావ
 స్యయః కాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాకోఽభావః తస్యసాధ్యాభావా
 త్తకస్య ప్రమేయత్వేన సాధ్యస్య ప్రతియోగితావచ్చేదకీభూత కాలికసంబంధ
 న కాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రమేయాభావాధికరణేషాతోర్వృత్తిరితివాద్యమ్ ॥
 తాదృశప్రతియోగితావచ్చేదక యత్సంబంధం సాధ్యవచ్చిన్నవృత్తిత్వ మభావ
 స్య తత్సంబంధం తద్వత్త్వస్యవివక్షణీయత్వాత్ ఉక్తస్థలేన సాధ్యాభావస్య
 సమవేతరూపత్వేతుమహాగౌరవమ్ ॥ యతిగౌరవం త్రవ్యం యావత్తావనివేశస్థిరకమ్
 వహ్నిమాక్షాధూమాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్చేదకకాలిక సంబంధవార
 తాయ సాధ్యనిరూపితత్వనివేశః ॥ కాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రమేయాభావస్యైదై
 శికవిశేషణతాసంబంధేనాభావోపి ప్రమేయత్వేన సాధ్యతా తాదృశేన దైశిక
 విశేషణతాసంబంధేన సాధ్యవచ్చిన్నవృత్తిః సాధ్యాభావస్య తాదృశేన కాలికన
 మ్బంధేనాధికరణమదాయ అవ్యాపిరిత్యతాయత్పదమ్ ॥ సహ తథాపి మహా
 కాలానుయోగికవిశేషణతావిశేషసంబంధేన ప్రమేయస్య సాధ్యత్వే మహాకాల
 తావచావవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్చేదకన బద్ధావచ్చిన్న ప్రమేయాభావస్య యోగి
 శుద్ధకాలికసంబంధావచ్చిన్నాభావస్తస్య ప్రమేయత్వేన సాధ్యతయా మహాకా
 లానుయోగిక కాలికసంబంధేన వృత్తితయాచ తత్ప్రతియోగితావచ్చేదకీభూతకా
 లికసంబంధేన సాధ్యవచ్చిన్నవృత్తిః సాధ్యాభావస్య తత్సంబంధేన మహాకాలే స
 సత్త్వాత్ ఏవంమహాకాలానుయోగిక కాలికసంబంధం దృక్పశ్యవృత్తిత్వ విశిష్టా
 భావస్యసాధ్యతాయాముక్త మేతావవ్యాప్తిః నిరుక్తసాధ్యస్యయః శుద్ధకాలిక
 సంబంధావచ్చిన్నాభావస్తస్యాపి దృక్పశ్యవృత్తిత్వేన సాధ్యతాయామహాకాలాను
 యోగిక కాలికసంబంధేన వృత్తితయాచ తన్నిరూపితప్రతియోగితావచ్చేదకీ
 భూత శుద్ధకాలికసంబంధస్య సాధ్యవచ్చిన్నబంధకాలనిరూపితవృత్తితావచ్చేద
 కత్వాత్ । నచైతత్ స్వతేజిశేషరూపేణసంబంధత్వం, అన్యథా౭౭౧ స్వపదార్థా
 యోగి ద్విధానివేశానుపపత్తిః వహ్నిరూపసాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితావచ్చేదక

విశేషణకావిశేషణకాభావాదేః పర్యకాదావవృత్త్యా వహ్నిమాభూమాది,
 త్యాదావవ్యాప్తిభావేనసాధ్యాభావ పదవైయధ్యస్య ధృవత్వాదితివాచ్యం
 తథాపి న్యరూపసంబంధన ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టాభావ సాధ్యద్రవ్యత్వాదా
 వవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యయః కాలికు
 సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తసాపి నిత్యద్రవ్యవృత్తిత్వేన ద్రవ్యవృత్తిత్వవిశిష్టా
 భావత్వాక్యాంతతయా సాధ్యరూపత్వేన తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత కాలి
 కసంబంధన సాధ్యవచ్ఛిన్నసంబంధావచ్ఛిన్నాభావవతి జన్యద్రవ్యేవేతా
 సత్త్వాత్ । ఏదం విషయతాసంబంధన ప్రమేయస్యసాధ్యత్వ జ్ఞానత్వాదా
 వవ్యాప్తిః విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావస్యయః కాలికసంబంధా
 వచ్ఛిన్నాభావః తస్యప్రమేయత్వేనసాధ్యతయాతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకా
 లికసంబంధన సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య సాధ్యాభావేతద్వత్త్వస్య జన్యజ్ఞానే
 సత్త్వాత్ । సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకానుయోగితానిరూపిత ప్రతియోగితాం
 నివశ్య తద్వారణసంభవేపి భట్టాచార్యేణైవ సమవాయేన ప్రమేయసామాన్య
 సాధ్యకే సాధ్యాభావాభావస్య లాఘవేన సత్తారూపత్వ ముపగమ్యతథావిధా
 నుయోగితా వృత్తిత్వపేదనాత్ । నచ సాధ్యనిరూపితత్వం సాధ్యవచ్ఛావ
 ద్వ్యక్తివృత్తివృత్త్యనుయోగితాత్వం తచ్చసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనసాధ్య
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతానుయోగితానిరూపితత్వం, తే
 న ఏతద్వ్యాపాదిసాధ్యకేన దోషః తథాచనపద్రవ్యవృత్తిసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛే
 దకత్వస్య నిత్యద్రవ్యమాత్రీవృత్త్యధావనిష్ఠానుయోగితాయామనత్త్వాన్నావ్యా
 ప్తిః ఏవంవిషయతాసంబంధన ప్రమేయసాధ్యకేప్యవ్యాప్తి వారణమూహ్యం
 అతఏవ సత్తాతిరిక్తప్రమేయస్య సమవాయేన సాధ్యత్వే సాధ్యాభావాభావస్య
 సత్తారూపత్వేపి సత్తానిష్ఠానుయోగితాయామన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా
 తన్నిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతఃస్వరూపసంబంధేవేతినావ్యాప్తిః
 న్యథాప్రతియోగితాయాసాధ్యనిరూపితత్వ బాలభ్య ప్రసంగాదితి వాచ్యం
 కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాకాశా భావాభావవానాత్త్వాది
 త్యాదా స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక కాలవృత్తిత్వవిశిష్టగగనా
 భావాభావస్య సాధ్యసమనియతతయా సాధ్యరూపత్వమేవేతి కాలవృత్తిత్వవి

శిష్టగగనాభావ నిష్టాయాఃసాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితాయా విశేష్యమాత్రా ని
 వృత్తైవ గగనాభావనిష్టత్వమితరదవచ్ఛేదకస్వరూపసంబంధేన గగనాభావరూ
 పసాధ్యాభావస్యాత్మనిష్టత్వైరవ్యాప్తైః । నచోక్తస్థల స్వరూప సంబంధస్యలక్ష
 ణఘటక త్వేవ్యధికరణభేదేన గగనాభావరూపసాధ్యాభావ భేదోపగమో నా
 ధ్యవద్భిన్నవృత్తిసాధ్యాభావవత్త్వమాత్మనిసా స్వేజేతి కథమవ్యాప్తిరీదీయతే
 తివాచ్యమ్ ॥ గగనాభావభేదోపగమేననిష్టప్రతియోగితత్వత్ర సత్త్వస్థత్వవైఫ
 ల్యావత్తైః కాలికసంబంధావద్భిన్న ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావసాధ్యకా
 త్తత్వ మేతావాకాశాభావస్యాధికరణభేదేన భేదాదేహోవ్యాప్త్యనవకాశాల్
 ఏవఘటకభిన్నత్వాదిసాధ్యక కాలికసంబంధావద్భిన్న ప్రతియోగితాకస్య ఘ
 టత్వ విశిష్ట గగనాభావాభావస్య సాధ్యసమనియతతయా తత్ప్రతియోగితా
 వచ్ఛేదక కాలికసంబంధేన సాధ్యాభావవతి పటత్వాది మేతునత్వైనావ్యాప్తి
 సన్నిష్టత్వస్యావశ్యకతయా అధిత్వాదిగ్రంథస్యానుత్తితిః । కింవాస్వనిష్టత్వా
 పాదానేపి తాదృశస్యఘటత్వ విశిష్టఘటత్వాభావస్య తథాత్వేన కాలికసంబం
 ధసంగ్రహప్రసంగేన తలైవావ్యాప్తేయైర్వాప్తరతేతి చేన్న ॥ సాధ్యవద్భిన్న
 మాత్రవృత్తిత్వస్యవాచ్యత్వాల్ । నచతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత య
 ద్యత్సంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వం తత్తతంబంధేనసాధ్యాభావవత్త్వంవా
 చ్యమితిసర్వదోషవారణాల్ మాత్రపదంస్యథామితివాచ్యమ్ ॥ విషయతాసం
 సంబంధేన ప్రమేయసాధ్యక గగనజ్ఞానాన్యతరత్వాదౌ అతివ్యాప్తైః తత్రకాలి
 కసంబంధ స్వరూపసంబంధయోగి సంగ్రహసంభవాత్తాభ్యాం సాధ్యాభావా
 ధికరణ జ్ఞానభిన్నజన్యేమేతౌరనత్వాల్ ॥ అథమాత్మాంతర్భావాపేక్షయా
 లాఘవాద్యేన సంబంధేన లక్షణసమన్వయోజాయతే సమీప యత్పదేనాపాదే
 యః ఆత్మాకాలాన్య నిత్యత్వాదిత్వాదౌ కాలికసంబంధేనసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిరా
 త్తత్వాభావస్య తత్సంబంధసాధికరణ మేతౌరవృత్తిరతివ్యాప్తిరతిః ప్రతియోగి
 తావచ్ఛేదకాంతమితిచేన్న ॥ ప్రమేయవాగగగనజాత్యన్యతరత్వాదిత్వాదౌ ఊ
 జ్ఞితైవ దైశికవిశేషణతాంసమవాయేన ప్రమేయభావస్య యః కాలికసంబం
 ధావద్భిన్నాభావస్తస్యాపి ప్రమేయత్వేన సాధ్యతయాతత్ప్రతియోగితావచ్ఛే
 దక కాలికసంబంధ ముపాదాయాతివ్యాప్తిప్రసంగాల్ । సత్తాన్యప్రమేయసా

ధ్యకేతు పూర్వవదితి || వస్తుతస్తు సత్తాన్యప్రమేయాభావాభావః దృష్వత్సగుణ
 త్వ కమత్వాన్యతమరూపః తస్య సత్తాన్యత్వాల్ అన్యథాసమవేత ప్రమే
 యన్వరూపత్వే చూనాభావాబితి గ్రంథవైయభ్యాల్ ఏవంచ రూపాన్యప్ర
 మేయాభావాభావాదే రూపాన్యసమవేతాది రూపతామభిప్రేత్య సమవేత
 రూపతామభిధాయ శుద్ధప్రమేయాభావాభావమాత్రిన్య సత్తారూపత్వాభిధా
 నసంగతిః | సత్తాన్యప్రమేయాభావాభావస్య సత్తారూపత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదక
 సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాభావనిరూపితప్రతియోగితా వచ్ఛేదకేత్వాది
 క్రమేణవానివేశః సాధ్యాభావాభావస్య సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామక
 సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః తేన ప్రపూర్వోక్తదోషః సాధ్యవచ్ఛిన్నవృ
 త్తిత్వేతు యథాశ్చుతమేవ || పరేతు || సాధ్యతావచ్ఛేదక సమానాధికరణాను
 యోగితా తాదృశసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానుయోగితాన్యతర
 నిరూపితప్రతియోగితేత్వాదిక్రమేణానివేశః ప్రథమానుయోగితాయాం సాధ్యవ
 త్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ నివేశాన్న
 పూర్వోక్తదోషః ఘటత్వాభావ సాధ్యక ఘటత్వ రూపసాధ్యాభావస్య కాలి
 కసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయకాలికసంబంధమాదాయావ్యాప్తిరత సా
 ధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం దైశికవిశేషణతా సంబంధావచ్ఛిన్న
 త్వనివేశ్యం తథాచ తత్రైవ ఘటత్వరూపసాధ్యాభావనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకస్వరూపసంబంధేన వైశిష్ట్యస్య అప్రసిద్ధిరతస్సమవాయసంబంధగ్రహాయ సా
 ధ్యోపాదానం కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావసాధ్యకే ఆకాశాభా
 వభూటాభయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక స్వరూపసంబంధమాదాయా
 వ్యాప్తిరతసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశః | అదైవమాకాశాభావ నిష్ఠసా
 ధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నస్య స్వరూపసంబంధేన కేవలాన్వయితాల్ అన్యతరఘ
 టకతదభావాప్రసిద్ధిః | గగనాత్తకసాధ్యాభావోపగమేన స్వరూపసంబంధసం
 గ్రహస్య సాధ్యాభావాభావే వృత్తిమత్త్వవిశేషణేన వాబిణపి తదప్రసిద్ధిసా
 ధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం సంయోగస్వరూపాన్యతర సంబం
 ధావచ్ఛిన్నత్వదానే తాదృశాకాశాభావస్య స్వరూపసంబంధేన పృత్యైస్తదప్ర
 సిద్ధిః || సచస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వాన్యతరవ

త్వం తద్విశేషణమితి సంయోగసంబద్ధావచ్ఛిన్నాకాకాభావాభావస్య తద్భు
కస్య ప్రసిద్ధిః క్కనావాభావానువగమాచ్చ సస్వరూపసంబంధ మదాయ
దోషణివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి సమవాయాద్యవచ్ఛిన్నఘటాభావసాధ్యకే సం
యోగ సంగ్రహపత్త్యాఽవ్యాప్తైః మైత్రం, సంయోగవిషయితో భయావచ్ఛిన్న
త్వస్వరూపసంబద్ధావచ్ఛిన్నత్వాన్యతరః తై నప్రతియోగితావిశేషణాల్ ఉభయ
త్వావచ్ఛిన్నసంబంధస్య వృత్తీనియామక తయా తమాదాయదోషాభావాల్
సచ సత్తాన్యప్రమేయ సాధ్యకే గురుతయా సత్తాన్యప్రమేయత్వా వచ్ఛిన్నా
భావాప్రసిద్ధిః ॥ గురోరప్యవచ్ఛేదకత్వాల్ ॥ సత్తాన్యస్తేనవాసమవాయేన సా
ధ్యత్వం తదభావాభావస్యలాఘవేన సత్తారూపత్వాల్ ॥ ఏవంచఘటభేదఘట
త్వాభావయోగ్యేదే ఘటభేదాభావత్వావచ్ఛిన్న స్వరూపసంబద్ధావచ్ఛిన్నఘ
టత్వ నిష్ప్రతియోగితాకాభావస్య కేవలాన్యనిసా ఘటత్వాభావాదన్యతయా
సమవాయసంగ్రహనువపత్తిర తత్తదభేదానుభావనమావశ్యకం సతసాధ్యవ్యా
పక నిరూపితేతి కల్పే వహ్నోర్విపిన్ద్రవ్యాపకత్వస్య నిర్వాహయ ప్రతియోగి
వైయధికరణ్యస్య నివేశ్యతీయా సమవాయావచ్ఛిన్నఘటాభావసాధ్యకే కాలిక
సంబద్ధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావస్య వ్యాపకతయాకాలిక సంబంధసంగ్రహేణా
వ్యాప్తే శ్చేతిపూర్వైక్యంతే ॥ అత్రకాలికసంబద్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకా
త్వత్వ ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావవానాత్వత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసాధ్యాభావస్య విశేషణతీయాదౌభావః తస్యా
పి సాధ్యరూపతయా తన్నిరూపితప్రతియోగితా వచ్ఛేదకీధూతవిశేషణతానం
బంధన తాదృశప్రమావిశేష్యత్వ రూపసాధ్యాభావవత్త్వాత్తనివేతాన్యత్వాద
వ్యాప్తిః ఏవంఘటభిన్నం ఘటత్వత్వాదిత్యాదౌసాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకీధూత తాదాత్మ్యసంబంధన ఘటత్వరూపసాధ్యాభావవతిచేతు స
త్తావదవ్యాప్తిస్తద్వాదానాన్యనిష్ఠత్వం నివేశ్యం తథాసతి ఘటభేదస్య ఘట
భేదాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావతయా ఘటత్వేపి తత్ప్రతియో
గితాస్వీకార్యా ॥ అన్యథాసాధ్యాభావనిష్ఠసాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితాతదవ
చ్ఛేదకత్వాన్యతరావచ్ఛేదకసంబంధన సాధ్యాభావవత్త్వం నివేశ్యం ॥ నిష్ఠాం
తుచ అన్యతరవిశేషణం ॥ సచైతత్కల్పేఘటభేద సాధ్యకే అన్యతరాంతరగత

తాదాత్మ్యమాదామ అవ్యాప్తితాదవస్థగమ్ || సాధ్యేయప్రతియోగితాయామత్య
 న్తాభావత్వనిరూపితత్వనివేశాత్ || ఘటభేదనిరూపితఘటప్రతియోగితస్సాధ్యత్య
 న్తాభావత్వానిరూపితత్వాత్ తదవచ్ఛేదకత్వదిలేవ అత్యంతాభావత్వనిరూపిత
 త్వం సనివేశనీయమ్ || అన్యథా సాధ్యేయఘటనిష్ఠతాదృశ ప్రతియోగితావ్యవస
 థ్యాతత్త్రైవావ్యాప్తైః || సహోక్తకల్పయోస్తాదాత్మ్యేనఘటసాధ్యకైవ్యాప్తిఃఘ
 టభేదాభావస్యఘటత్వరూపతయాఘటభేదాత్కలయస్సప్రతిపత్త్యప్రతియోగి
 తాయా అసాధ్యేయత్వాదితివాచ్యమ్ || ఘటత్వస్యేవ ఘటస్యాపిఘటభేదాభా
 వత్వావగమాత్ || సన్దేహం కల్పద్వయేపి ఘటభిన్నం కపాలత్వాదిత్యాదావ
 వ్యాప్తిః ఘటత్వరూపసాధ్యాభావాదాఘటభేదప్రతియోగితస్సత్వ తదవచ్ఛేద
 కత్వస్యవాసత్వేన తదవచ్ఛేదకసమవాయేన ఘటాత్మకసాధ్యాభావవతి కపా
 ల సేవోద్భవ్యతైః || అత్యంతేదీర్ఘ || సాధ్యాభావవదన్వత్త్వేనఘటక సాధ్యాభా
 వే సాధ్యనిష్ఠాత్వంతాభావత్వనిరూపితప్రతియోగితాశ్చ్యుత్వవిశేషణదేయం
 ఘటభేదఘటత్వాత్వంతాభావయోరభేదేపి తన్నిష్ఠాత్వన్తాభావత్వనిరూపితప్ర
 తియోగితాశ్చయోనఘటః కింతు ఘటత్వమేవతినావ్యాప్తిః || యదగ్ని ద్వితీయ
 కల్పే ఘటత్వస్య ఘటభేదప్రతియోగితాశ్చాన్యత్వాన్నేదనివేశయితుంశక్యతే ||
 భదతత్కల్పే సాధ్యసమవాసకనిష్ఠాత్వన్తాభావత్వనిరూపిత ప్రతియోగితాశ్చ
 యత్వం సాధ్యాభావనివేశ్యమ్ || తథాసతి ఘటభిన్నం కపాలత్వాదిత్యాదా
 ఘటాత్మక సాధ్యాభావస్య ఘటానుయోగికకాలికసంబద్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
 తాక ఘటసామాన్యాభావస్య సాధ్యసమనియతీత్వేన తన్నిష్ఠాత్వన్తాభావత్వని
 రూపితప్రతియోగితాశ్చయతయా సాధ్యేయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకస
 మవాయేన తదన్వత్తాయాః కపాలే సత్త్వావదవ్యాప్తైః || తథాపి సాధ్యా
 భావే సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ నిష్ఠాత్వంతాభావత్వనిరూ
 పితప్రతియోగితాశ్చయత్వదానాన్నదోషః || సచ స్వవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకసంబంధేన సాధ్యాభావవత్త్వంవివక్షితం అతానదోషగతివాచ్యమ్ || తథాస
 త్యత్యంతాభావత్వనిరూపితప్రతియోగితావేశవ్యావృత్త్యసంగతేః ప్రాగుక్తాత్
 త్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదావాదిసాధ్యకేన్వనిష్ఠత్వఘటకసంబంధవ్యావృ
 త్త్యసంగతేశ్చ || అథ సాధ్యాభావ తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యేయస్మి

కాలికనంబంధన సాధ్యవద్భిన్నై అవృత్తిః ॥ అదైవం తాదృశప్రతియోగితాయాం
 స్వనిష్ఠత్వనివేశోవిఫలః తదనివేశే ఘటభిన్నం ఘటత్వాభావాదిత్యాదౌ ఘట
 భేదాత్త క సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యసంబంధేన ఘటత్వా
 త క సాధ్యాభావవతి ఘటత్వే ఘటత్వాభావరూపచేతాద్యౌత్తరవ్యాప్తివస
 త్తావపి తాదృశావ్యాప్తేరివృశవివక్షయైవవారణసంభవాల్ ఘటత్వరూపసాధ్యా
 భావస్య సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యవద్భి
 న్నై ఘటేదవృత్తిః ॥ నచైవం తాదృశసాధ్యస్య తాదృశసంబంధేన సాధ్యవద్భి
 న్నవృత్తిభావపవాప్రసిద్ధతతి కథమవ్యాప్తిపరిహారఇతివాచ్యమ్ ॥ ఘటభేదస్య
 తియోగితానాశ్రియత్వవనాన్నఘటభిన్నం కపాలత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిః ॥ వ
 హ్నిమాణాభూమాదిత్యాదౌ వహ్నిమద్భిన్నభేదస్య వహ్నిస్వరూపతయా వ
 హ్నిమద్భిన్నైవ సాధ్యయప్రతియోగితాశ్రియత్వప్రసిద్ధిరితిచేత్ తర్హివహ్న
 భావస్య వహ్నిమద్భిన్నతయా సాధ్యయతాదృశప్రతియోగితాశ్రియత్వేన అవ్యా
 ప్తేః ॥ నచ తాదాత్మ్యసంబంధానవద్భిన్నప్రతియోగితాశ్రియత్వం సాధ్యాభ్యా
 వేదేయం అథవాత్మ్యాభావత్వనిరూపితప్రతియోగితాశ్రియత్వమితి నదోషఇతి
 వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ద్వితీయకల్పే ఘటత్వే ఘటభేదప్రతియోగిత్వవిరహేణా
 వ్యాప్తేః యదిచ తాదాత్మ్యసంబంధానవద్భిన్నప్రతియోగిత్వతాదాత్మ్యసంబ
 ధావద్భిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాన్యతరాశ్రియత్వం తత్ర దీయతే తదాపి
 ఘటభిన్నం కపాలత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిరేవ ఘటేపి ఘటభేదాభావత్వావ
 ద్భిన్నప్రతియోగితాయా అత్యంతాభావత్వ నిరూపితత్వాత్తాదాత్మ్యసంబంధానవ
 ద్భిన్నత్వాచ్యుతిచేత్ గుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావవాగ్గుణత్వాదిత్యాదావవ్యా
 ప్తివాంఠాయ సాధ్యాభావత్వవిస్తాధికరణత్వనివేషనమావశ్యకం తథాచ కపా
 లే ఘటభేదోనాస్తీతి ప్రతితిథయేన ఘటభేదాభావత్వవిస్తాధికరణత్వానభ్యు
 పగమాన్నఘటభిన్నం కపాలత్వాదిత్యాదౌ దోషః ఘటత్వం ఘటభేదాభావ
 ఇతి ప్రతితిబలెన ఘటత్వేపి ఘటభేదాభావత్వావద్భిన్నసంబంధిత్వం స్వీకార్య
 మితి నాత్యంతాభావత్వనిరూపకత్వవిశేషణవ్యావృత్త్యనంగతిః పరంతు ఘట
 త్వాదౌ ఘటభేదాదిప్రతియోగితాంగీకరణాం ప్రథమకల్పస్తేనైవ సమ్య
 క్త్యమితి వనసిక్పత్య స్వనిష్ఠత్వనివేశకైవైద్యకైవైకతైః ॥ అథతి ॥

ఘటశ్వాభావసమనియతత్వేన తదభిన్నతయా ఘటశ్చేపి సమవాయవంబునా
 వచ్చిన్నాయస్తాదృశప్రతియోగితాయాస్సత్యైవతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 సమవాదేన సాధ్యవచ్చిన్నవృత్తిఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్య ప్రసిద్ధిసంభవా
 త్ తాదృశాభావయోభేదే స్వనిష్ఠత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వేపి ఘటత్వ
 రూపసాధ్యాభావనిష్ఠ సాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా తద్దోషతాదవ
 స్థ్యాత్ || సంయోగిభేదస్య వ్యాప్యవ్యాప్యవృత్తిత్వరూపవైధిమేవ సంయో
 గాభావాభేదా సలభవేపి సంయోగవత్త్వ ప్రమావిపయత్వాభావాభేదదా
 ధకాభావాత్ప్రరూపసంబంధస్యాపి సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధ
 తయా తేనసంబంధేనసాధ్యవచ్చిన్నవృత్తిస్తాదృశప్రమాణవయత్వరూప సాధ్యా
 భావస్యప్రసిద్ధ్యా సంయోగిభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తైరనవకాశాత్ ||
 ఇతిచెన్న || ప్రతియోగితాయాం స్వనిష్ఠత్వానివేశే కాలికసంబంధావచ్చిన్నప్రతి
 యోగితాకే ఆకాశాభావాభావాదాసాధ్యతత్త్వాదిపాతావవ్యాప్తైరుపా
 త్ తాదృశసాధ్యస్యయః కాలికసంబంధావచ్చిన్నాభావ దైశికవిశేషణతాసంబం
 ధావచ్చిన్నతదభావస్య తాదృశసాధ్యస్వరూపతయా దైశికవిశేషణతాసంబంధ
 స్య సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వాత్తేనసంబంధేనఆకాశాభా
 వరూపసాధ్యాభావస్య సాధ్యవచ్చిన్నకాలి హేతుమతివచ్చుతైః ప్రతియోగితా
 సంయోగవత్త్వైతి*ప్రథమలక్షణమనురుఘ్యసంయోగిభేదస్యవ్యాప్యవృత్తిసంయో
 గాభావాభేదసంభవే తదభావమాదాయ ద్వితీయలక్షణసంగతేః || సచసంయో
 గాభావాభావస్యసంయోగరూపశ్చేపిదృవ్యావృత్తిసంయోగాభావనిష్ఠతదవ్యక్తి
 త్వావచ్చిన్నాభావోనసంయోగః మానాభావాదితివాచ్యమ్ || సంయోగిభేదా
 భావస్య సంయోగరూపత్వాత్ || వస్తుతస్తు సమనియతాభావానామైక్యమిత్య
 స్య యయోరనుయోగితయోస్సమనిమితతావచ్ఛేదకత్వం తయోరేకాభావేన
 మావశః లాఘవాదిత్యర్థః ఇతి నెహాభావైక్యం దృవ్యత్వాభావాభేదసంభవేపిక
 పిసంయోగిభేదాదేనాస్యత్వే కపిసంయోగవత్త్వప్రకారక ప్రమావిపయత్వా
 భావస్తేవాభేదఇతి సర్వత్వాపి తథావిధాభేదాచిత్వాత్ తదభిధానమ్ || కాతి
 కసంబంధావచ్చిన్నాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకే సాధ్యవచ్చిన్నత్వాప్రసిద్ధైరా
 దా * ఆకాశేతి * న్తం సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మసంబంధావచ్చిన్నాభావః || సా

యాంస్వనిష్ఠానివేశే దైశికవిశేషణతాయాః ఆకాశాధావనిష్ఠసాధ్యనిరూపిత
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబద్ధస్వవిరహేణావ్యాపేరనవకాశాల్ ||

ధ్యతావచ్ఛేదకచూఢ భేన కర్మితాకాశాధావాభావాకాశాధావాభయాధావస్య
యో దైశికవిశేషణతయాఽభావసంస్థితయరూపత్వేన సాధ్యతయా తత్ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకధాతదైశికవిశేషణతాసంబద్ధైవ సాధ్యాభావవతిహేతుసత్త్వా
దవ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మనివేశః || అథ వక్ష్యమాణరీత్యా సాధ్యా
భావత్వవిశిష్టాధికరణతానివేశావశ్యమృవాదు క్తరీత్యా దైశికవిశేషణతానుగ్ర
హేపి హేతుమతి తేనసంబద్ధైవ ఆకాశాధావనిష్ఠత్వస్త్రేయవృత్తిర్నసాధ్యా
భావత్వవిశిష్టస్య ఏవ తాదృశాకాశత్వాభావాధావసాధ్యకేపిత్వనిష్ఠత్వం వ్య
థామ || అత్రేదంసమావాసమ్ || ఏతన్న సాధ్యత్వవిశిష్టసత్త్వాభావసాధ్యక సాధ్యా
భావోవిశిష్టసత్త్వాధికరణత్వైవ కాలికసంబద్ధావచ్ఛేదకాకాశాధావాభావసాధ్య
కాదౌత్వాకాశాధావాది తథాచ నవిశిష్టాధికరణతానివేశాతి || అత్ర సాధ్యవ
ద్భిన్నమాత్రపుత్రిత్వనివేశావశ్యకతాయా ఉక్తత్వాన్నిష్ఠత్వవైయర్థ్యమితి
పూర్వవక్ష్యస్తవనాదరశీయః తథాపి తస్య సాధ్యవదవృత్తిర్నరూపత్వే విశిష్టస
త్త్వాభావసాధ్యక సాధ్యాభావస్య సత్తారూపతామతే తస్య సాధ్యవదవృత్తి
త్వాభావేనావ్యాప్తిరతః సాధ్యవదవృత్త్యధికరణతాక త్వస్యావశ్యకతయా కాల
వృత్తిత్వవిశిష్టగ సాధ్యాభావావశ్య సాధ్యసమనియతత్వేన సాధ్యాత్మకతయా
కాలస్య తత్త్వవిశిష్టగ సాధ్యాభావస్య తదభావాత్తనః సాధ్యవదవృత్త్యధికరణతాక
స్యాధికరణే హేతునైవ సాధ్యాపేషన్నివేశః || నదతథాపి సాధ్యనిరూపితస్య
నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం దైశికవిశేషణతాయామవ్యాహతమితివాచ్యమ్ ||
సాధ్యాభావత్వరూపసాధ్యేయప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగితాంతాథత్వా
ల్ కాలికసంబద్ధావచ్ఛేదకప్రతియోగితాయావ సాధ్యాభావత్వరూపానుయో
గితారూపత్వాల్ || నచ తథాపేతత్కల్పేవిశిష్టసత్త్వాభావాభావః సత్తైవతస్య
వ్యాప్తివారణాయ సాధ్యాభావత్వే తాదృశాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వ
స్య వివక్షితత్వా త్రివిధిష్టాధికరణతానివేశావశ్యకతయా స్వనిష్ఠత్వ వ్యర్థమితి
వాచ్యమ్ || ఏవం తేనావ్యాప్తవృత్తిసాధ్యకావ్యాప్తే తాదృశాధికరణతాక
త్వమాత్రస్య నివేశ్యతయా విశిష్టాభావవతి సత్తాయాస్వత్వేన తదభావవిశిష్ట

బుద్ధివాణాయ తదభావత్వేన తత్రవృత్తిర్నకల్ప్యతే ఆత్మని కాలికసంబద్ధావ
 చ్చిన్నాకాశాభావాభావానాస్తీతిప్రత్యయాతిప్రసంగస్య గగనాభావీయ కా
 లికసంబద్ధావచ్ఛిన్నాధికరణతావిరహోదేవవారణసంభవాత్ తత్ర సాధ్యాభావ
 త్వేన పృథ్వీతిరే మానాభావఇతిమతమవలంబ్య స్వనిష్ఠత్వస్యనివేశనీయత్వా
 త్ ॥ ఏవ ధర్మనిచేశవోకాపహ్నయః ॥ సచ సాధ్యాభావాధికరణతామేక
 ధ్రువనివేశ్య తత్ర సాధ్యవదన్యత్రిత్వనివేశ్యమితివాచ్యమ్ ॥ తథాసత్యధికరణ
 భేదేనాధికరణతానాం భేదాదేవ సంయోగసాధ్యకేలవ్యాప్తివరహారే సంయో
 గాభావభేదమశానుభావనస్యనిర్బిజత్వాపాతాత్ ॥ ఇదంత బోధ్యమ్ ॥ సా
 ధ్యవచ్ఛిన్నమాత్రవృత్తిత్వస్య ప్రాగావశ్యకత్వముక్తమ్ ॥ తత్ర సాధ్యవచ్ఛిన్న
 మాత్రవృత్తిత్వం ససాధ్యవదన్యత్రిత్వం కాలికసంబద్ధావచ్ఛిన్నాకాశాభావా
 భావసాధ్యకే కాలికసంబద్ధేన సాధ్యవదన్యత్రిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తైః ॥ కింతు
 స్వవ్యాపకసాధ్యవచ్ఛిన్నత్వకత్వం ఏవంచ మహాకాలమాత్రవృత్తివిశేషణతా
 సంబంధవప్రమేయసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనసాధ్యవద్భేదస్య కా
 లికసంబంధేనసాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మసంబద్ధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావసమానాధిక
 రణత్వేపి తదవ్యాపకత్వాత్ ద్వైతవిశేషణతాసంబంధనతద్వాప్యవకత్వాచ్చుడి
 క్తసంబంధే స్వయాపసంబంధేనవా ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టాభావసాధ్యకే సాధ్య
 వద్భేదస్యాక్తసంబంధేనతాదృశ సాధ్యాభావవదన్యత్రిత్వేపి తదవ్యాపకత్వాద్వి
 శేషణతా సంబంధేనతద్వాప్యవకత్వాచ్చ విషయితాసంబంధేన ప్రమేయసాధ్య
 కే సాధ్యవద్భేదస్య కాలికసంబంధేన సాధ్యాభావవదన్యత్రిత్వేపి తదవ్యాపక
 త్వాద్విశేషణతాసంబంధేన తద్వాప్యవకత్వాచ్చ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న గగ
 నాభావాభావసాధ్యకే సాధ్యవద్భేదస్య విశేషణతాసంబంధేన సాధ్యాభావవ
 దన్యత్రిత్వేపి తదవ్యాపకత్వాత్కాలిక విశేషణతాసంబంధేన తద్వాప్యవకత్వా
 చ్చ సపూర్వపక్షావకాశః ఏవంచస్వనిష్ఠత్వ నివేశప్రయోజనం చింత్యమేవ ॥ ఇ
 దంతచింత్యం ॥ సాధ్యవచ్ఛిన్నమాత్రవృత్తిత్వవిషయతామసంగతం తథాసతిలభా
 వే సాధ్యయత్వవైయథ్యాత్ గగనాద్యభావస్యప్రమేయత్వాదేశ్చాతథాత్వా
 దితి ॥ ఇదన్త్యవధేయమ్ ॥ సాధ్యవచ్ఛిన్నత్వ వ్యాపకాధికరణతాకత్వం సమ్య
 క్ సాధ్యయత్వస్య సఫలత్వసంభవాత్ ఉక్తపూర్వపక్ష త్యదాసాచ్చ ఏవంచ

నవ సాధ్యనిరూపిత స్వనిష్ఠప్రతియోగితానివ శేసాధ్యాభావవదోపాదానవైయ
ధ్వంబభావాంతరస్థిప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిరూపితత్వ విరసాజ్ఞావతదాస్య
స్పృతైరితివాచ్యం ॥

స్వనిష్ఠత్వమావశ్యక మేవేతి॥ పరేతు సమవాయేన సత్తావ్యప్రమేయసాధ్యకద్ర
వ్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వ హేతుకప్రస్థితిస్థల సంగ్రహాయసాధ్యతా వ
చ్చేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నానుయోగితాక స్వనిష్ఠ
ప్రతియోగితేతి వివక్షితం । నచేవ స్వనిష్ఠత్వం వ్యధం కాలికసంబంధావచ్ఛి
న్నాకాశాభావాభావసాధ్యకే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభివాభావత్వ
స్య సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం । అవచ్ఛిన్నత్వ వ్యాపకత్వంత
థావ తాదృశసాధ్యాభావాభావ నిష్ఠానుయోగితాయాస్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛే
దక రూపవ్యాపకత్వేన తత్సాధ్యకాల్ అన్యథాతిరిక్తవృత్తిధర్మస్యావచ్ఛే
దకత్వాంగీకార ద్రవ్యవృత్తివిశిష్టాభావసాధ్యకే యథో కసాధ్యాభావస్య
యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నిత్యద్రవ్యమాత్రవృత్తి స్తన్నిష్ఠాభావిధ
సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానుయోగితామాదాయావ్యాపైరితి ఏవ చ నిత్య
వృత్తిత్వ విశిష్టాభావవాన్నిత్యత్వాదిత్యాదో సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మసంబంధా
వచ్ఛిన్నాభావస్యయః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ స్తన్నిష్ఠానుయోగితాయా
స్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపవ్యాపకత్వాత్తన్నిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛే
దక కాలికసంబంధేనసాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిసాధ్యాభావవ్యవహారేహేతుసత్తై
పి సావ్యాపిరిత్యాహుః ॥ ఎస్తుతిస్తుపశిష్టసత్తాభావాభావోద్రవ్యత్వమేవకాల
వృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావాభావః కాలత్వాభావఃఏవచ గగనాభావకాలిక
సంబంధావచ్ఛిన్నైవప్రతియోగితానతుదైవిక విశేషకతాసంబంధావచ్ఛిన్నాపి
కాలత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయాః గగనాభావేనయీకారాదితి స్వనిష్ఠత్వ ని
వేశనమావశ్యకం ధర్మనివేశప్రకారః ప్రాగుక్తః సాధ్యనిరూపితత్వంః సాధ్య
వ్యాపకతా వచ్ఛేదకానుయోగితాకత్వ మితినసాధ్యవచ్ఛిన్నమాత్రవృత్తిత్వాదిని
వేశనతి * సాధ్యాభావపదేతి * సాధ్యాంతనివేశిత్యధఃఏవంసతిగగనాద్యభా
వస్య సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వానుయోగితయాగ్రహణావత్రిశంకావాయతితితి
భావాంతరేతిసాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావచ్ఛిన్నాభావేత్వంః

స్వపదార్థస్య ద్విధానివేశన సాధ్యాభావనిష్ఠసాధ్యయ ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కసంబంధేనసాధ్యాభావనత్వనివేశధౌవ్యత తత్పదవైయథ్యా నవకాశాత్

యద్యపికాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావసాధ్యకే కాలిక సంబంధావ
చ్ఛిన్నసాధ్యాభావాంత నిష్ఠప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిరూపితత్వ మస్త్యేవ ।
నచ స్వపదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకథమసంబంధావచ్ఛిన్నా భావోక్తైః తాదృశ
కాలికవిశేషగతాసంబంధేనకాలవినతాదృశాభావాంతఃసత్త్వాన్నావ్యాప్తిరితివా
చ్యం ॥ ఏవ సత్యభావాంతరనిష్ఠప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిరూపితత్వాభిధాన
వైయథ్యాత్ । తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక కథమసంబంధావచ్ఛిన్నాభావని
విశిష్టనిరూపితత్వస్త్యేవోక్తత్వాత్తదావ్యవృత్తిరిత్యభిమానః ॥ వస్తుతః సమభి
వ్యాచ్యతశబ్దాంతర ప్రతిపాద్యస్త్యేవ స్వపదేన పరామర్శాత్ సాధ్యనిరూపి
తస్యనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకయస్సంబంధేన సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ మభావ
స్యేత్యుక్తౌ ఉక్తస్తలస్వపదార్థావపదార్థ్యా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యా
భావస్యాపాదానై తస్యవ్యాప్యవృత్తిత్వేతిభావిధదేశికవిశేషణతాన బంధేన సా
ధ్యవచ్ఛిన్నకాలవృత్తిత్వాత్ అవ్యాప్యవృత్తిత్వేన అధికరణభేదేన తద్భేదాత్ ।
హేతుమతసాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తితద్వత్త్వాపాదాచ్చనదోషః । ఏవంచసాధ్యాప్రతి
యోగికాభావసాధ్యావాంతరపదార్థతావ్యాప్తసంకతిః ॥ సాధ్యవచ్ఛిన్ననిరూ
పితస్యనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకయస్సంబంధేన సాధ్యవచ్ఛిన్న వృత్తిత్వం సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావస్యేత్యుక్తౌ సాధ్యనిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నాభావ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకయస్సంబంధేనసాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం
స్వస్యేతి వాక్తౌసమవాయాద్యవచ్ఛిన్నవిహ్యభావమాదాయావ్యాప్తిః త
స్యపహ్నయవేశికాలికావ్యాప్యవృత్తిశేషి హృదవర్జితయోస్సాధ్యవచ్ఛిన్న
హేతుమతః తదన్యస్త్యేవతస్యవ్యాప్యవృత్తైరేక జ్యేష్ఠసత్త్వాత్ ఏవంతత్యసాధ్య
తావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావం ప్రవేశ్యోక్తామహాసీయ వహ్నిభావ
మాదాయావ్యాప్తిః స్వపదేనతస్యేన లాభాదితిసాధ్యతావచ్ఛేదక కథమసంబ
ధావచ్ఛిన్నాభావవిన సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వానుయోగితయాప్రవేశ్యః తథాచ
సంబంధకుటకతయా స్వపదేనతస్యేన నివేశితసమాధత్తైః స్వపదార్థావ్యాప్తిః
విశిష్టనిరూపితసాధ్యాభావత్వనివేశే ఆవ్యాప్యకపునస్తస్య స్వపదార్థతాయావప

తాదృశసూత్రంధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వమాత్ర నివేశే సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వ
భావాంతరవతిహేతోర్వృత్త్యాతినుపపత్తే శ్చైత్యాహుః ॥ అత్రేదః బోధ్యం సా
ధ్యవత్త్వగ్రహవిరోధిగృహ విషయసంబంధత్వేన సాధ్యనిరూపితప్రతియోగి

యోజనమనీషాభవతి యత్తత్త్వదయోరివైకత్రనిష్కాసనే అపరత్రనిష్కాసనస్య
ఏకత్రప్రవేశేఽపరత్రప్రవేశస్యచ సిద్ధిరితినవైయధ్యక్షం కావశాశ్చ త్యథాః ॥ ఏ
తేన సాధ్యవద్భిన్న మాత్రవృత్తిత్వనివేశక లేప సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మసంబద్ధావ
ద్భిన్నప్రతియోగితాకత్వం వ్యథాః పృథివీత్వాభావద్రవ్యత్వాభావాన్యతరస్య
కాలికసంబంధేన ద్రవ్యత్వాభావాదేశ్వ సాధ్యత్వేద్రవ్యత్వాత్తక సాధ్యాభావ
స్య సాధ్యవత్త్వ త్రిత్వేన లక్షణాఘటకతయా అవోమాదితినమాహితం సంబంధఘ
టకతయా ముఖోక్తసాధ్యాభావాదన్యత్ర సాధ్యవద్భిన్న మాత్రవృత్తిత్వాన్వత్త్వాత్
కేదిత్రుసాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వానుపాదానే సాధ్య
నిరూపితస్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనైత్యాదిక్రమేణ నివేశేన్యవదేనవి
శిష్టే కాభావనివేశాన్న మహానసీయ వహ్నిభావమాదాయావ్యాప్తికింతుకూ
మవాన్వహ్నిరిత్యాదౌ సంయోగావచ్ఛేదకద్రవ్యసామాన్యాభావ మాదాయా
తివ్యాప్తిః తదభావస్యధూమాదిగూఢత్వాత్ । యదిచ సాధ్యనిరూపితయద్యన్ని
ష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన యస్యయస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వంతత్తదధి
కరణ వృత్తిత్వాభావకూటావివక్షితః అథవాస్వాశ్రయనిష్ఠసాధ్యనిరూపిత ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకోయః స్వాశ్రయనిష్ఠసాధ్యవద్భిన్నవృత్తితాయా అవచ్ఛేదకః
సంబంధః తేన సంబంధేన సాధ్యాభావత్వాశ్రయాధికరణ వృత్తిత్వాభావః సా
ధ్యాభావత్వం ధూమాభావసాధారణమిత్యవ్యతే । తదావహ్నిమాణ ధూమాది
త్యాదౌ మహానసీయవహ్నిభావమాదాయావ్యాప్తేః తదుపాదానమితి వదం
తి ॥ సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వానుయోగితావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యస్యనివేశకః కింతు
స్వవదస్థానే నిరుక్తసాధ్యాభావపదం యోజయిత్వా సంబంధఘటకతయైవ సా
ధ్యాభావనివేశిత్యత్రాహ • సాధ్యేతి • అథవాలక్షణసాధ్యాభావస్య స్వవ
దాథత్వేన ననివేశక కింతు సాధ్యాభావపదాథత్వే నేత్యభిప్రీత్యసమాధ
త్తై • స్వవదాథాన్వేతి • లక్షణం నిరూపయతి • సాధ్యాభావనిష్ఠేతి • కుత
ఇత్యత్రాహ • తాదృశసంబంధేనైతి • అభావాంతరం • గగనాదావసమవా

తావచ్చేదక సంబంధత్వేనవా నానుమిత్యోవయిక వ్యాప్తిశరీరే అభావసంబంధనివేశ సంధవః || సాధ్యాదిభేదేన వ్యాప్తైర్భేదాత్ | లాభవేనతత్త్వాన్యకస్థలేతత్త్వాన్యాభావవతిదైవికకాలికవిశేషణతాసమవాయాది సంసర్గాణామేవ విశిష్యాభావసంబంధతయా నివేశౌచిత్యాదుక్తరూపేణ విశేషణతావిశేషాదీనాం సంబంధతాయా అత్యంతమప్రామాణికతయా తమూపావచ్చిన్నస్య సంబంధవిధయా వ్యాప్తిఘటకత్వామోగాచ్చ | పరంతుయాదృశ సాధ్యకస్థలయాదృశసంబంధోఽభావసంబంధతయా వ్యాప్తిఘటకః తత్పరిచయాయోవదర్శితాక్తయః || తథాచయాదృశ సంబంధసప్రకృతసాధ్యవతితచ్చిన్న వృత్తిసాధ్యాభావోనవతఃతే తాదృశసంబంధేన తదవృత్తిం నివేశ్యమిత్యుక్తేవతత్పరిచయసంభవాదలంబాగ్దాలన ||

యావచ్చిన్న మహ్నాభావమహాసనీయ మహ్నాభావాదిః | అనువవ తైశ్చేతిచకారఃప్రామాదికః || యదావతాదృశసంబంధోమహ్నాభావీయస్వరూపసంబంధఏవేత్యశక్త్యాశయః విశేషణతాసామాన్యమిత్యుక్తరాశయః || అత్యేద మరుచిబీజమవసేయం | విశేషరూపేణ సంబంధత్వావగమేపి నిరవచ్చిన్నవిశేషణతా సంబంధావచ్చిన్నకపిసంయోగాభావాభావఃకపిసంయోగరూపో నాపగమ్యకే ప్రయోజనాభావాదితి ఆశంక్యేత్యస్యాసంగతిః | నచ సిద్ధాంతేయత్రసాధ్యవత్తాభిమాదేరప్రసిద్ధిః తత్రనసంబంధనివేశసంభవఇతివాచ్యమ్ | భావాభావసాధారణవిశేషణతాసంగితిత్వాణాంతాదృశస్థల మనాభావాత్ | అన్యాదృశప్రతిబంధకత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ | ధమితాతావచ్చేదకతాసంబంధేన ప్రతిబంధకతావక్షేఽవోషాచ్చేతి * యాదృశసంబంధనేత్వాది * ఇదంతచింత్యం సాధ్యవచ్చిన్నవృత్తి సాధ్యాభావసాధ్యవన్నిరూపితయాదృశసంబంధావచ్చిన్నవృత్తిత్వాభావవానితినాథః | సత్తాభావదశితాకాశాభావాభావసాధ్యకే సమవాయకాలిక సంబంధాద్యసంగ్రహవలైః సాధ్యవతి తేన సంబంధేన వృత్తిత్వా ప్రసిద్ధైః | సాధ్యాభావస్య సాధ్యవదవృత్తిత్వం యత్సంబంధానవచ్చేద్యమిత్యపినాథః | ఆత్మత్వాది సాధ్యకే సాధ్యాభావే సాధ్యవదవృత్తిత్వా ప్రసిద్ధైః || నచ యత్సంబంధావచ్చిన్న తాదృశసాధ్యాభావ నిష్ఠాభయత్వం సాధ్యవదనిరూపితమిత్యథః | విశిష్టసత్తాభావసాధ్యకే సమవాయసంగ్రహాత్ |

సాధ్యాభావవత్పదేన సాధ్యాభావత్వవిశిష్టాధికరణం వివక్షణీయం || తేన గుణాన్యత్వ విశిష్టసత్త్వాభావవాక్ గుణత్వాదిత్యాదౌ విశిష్టస్యానతిరిక్తతయా సత్తాయాపసాధ్యాభావస్య గుణాదౌ సత్త్వైపి నక్షతిః గుణగుణాన్యత్వ విశిష్టసత్త్వాభావో నాస్తీత్యప్రత్యయాత్ తత్ర తాదృశాభావత్వ విశిష్టాధికరణ త్వానన్యవగమాత్ ||

సాపియత్సంబద్ధావచ్ఛిన్న స్యాభావః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకజత్యధః సాధ్యసామానాధికరణ్యక్తౌసత్త్వాదిసాధ్యక కాలికాదిసంబంధసంగ్రహపాతాల్ కపిసంయోగాభావాభావస్య వ్యాపకత్వాప్రథమవ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యమితి యుక్తం | కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న సహస్రభావాభావస్య కేవలాన్వయితయా కాలికసంబంధసంగ్రహప్రసంగాల్ | ఇతోపి లఘూద్యత్సంబద్ధావచ్ఛిన్న సాధ్యభావస్సాధ్యమితి చిత్తుకారైరేవాక్తత్వాచ్చ ఘటభేదఘటత్వాభావయో ర్భేద మనురుధ్యస్వయం సాధ్యవత్త్వత్వాదిప్రకారాద రణాల్ సత్తాన్యప్రమేయసాధ్యకస్థలానురోధేన సాధ్యవ్యాపకనిరూపిత ప్రతియోగితేత్యాద్యభిప్రాయాచ్చ || అథసాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిసాధ్యాభావస్యయత్సంబద్ధావచ్ఛిన్నాధికరణతాసామాన్యం సాధ్యవతినాస్తీతి నిష్కషణః తేనసత్త్వాభావాదిసాధ్యకే నదోషః హృదనిష్ఠకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతా వారణాయ సామాన్యపదం విశిష్టసత్త్వాభావసాధ్యకస్థలెనమవాయసంగ్రహాయ్ సాధ్యాభావత్వవిశిష్ట నిరూపితత్వం దేయమితిచెల్ | ఆత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌకాలికవిషయతాదిసంబంధసంగ్రహపత్తిః తద్ఘటితస్యచ సాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధిగ్రహ విషయసంబంధేన సాధ్యాభావవత్త్వ ఘటితవ్యభిచారావిరోధినోఽవ్యభిచారపదార్థత్వానాచిత్యాల్ ఆత్మాజ్ఞానశబ్దాన్యతగస్తాదిత్యాదౌదైశికవిశేషణతాఘటితాఽవ్యభిచారిత్వానత్వైపి కాలికాదిఘటితదతివ్యాప్తైర్దుర్వారత్వాచ్చ గోమాన్గొత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న గవాభావస్య కాలికదైశిక విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః సాధ్యవదవృత్తితేన విషయతాసంబంధసంగ్రహేణాతివ్యాప్తైశ్చక్రియాప్రళయయోరెవకాలత్వాల్ | జన్యమాత్రస్య తథాత్వేతు తత్సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిరితి * విశిష్టేతి * విశిష్టాధికరణతాయాం సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తిసాధ్యాభావనిరూపితత్వ నివేశాన్నాన్యవ్య

అతైతల్లక్షణః ఘటస్య ఘటాకాశ సంయోగాన్యతరాభావవా అకాశత్వాద్వి
త్యాదావవ్యాప్తిః ॥ ఘటత్వస్య వ్యాప్యవృత్తితయా తద్భటితాన్యతరాభా
వవద్భిన్నే ఘటే వత్తమానస్య ఘటాకాశసంయోగాత్తకసాధ్యాభావస
హేత్వధికరణగగనైవ వృత్తైః నిరవచ్చిన్నసాధ్యాభావ వత్తానివేశిత సాధ్యస్య
ద్భిన్నవృత్తిత్వ నివేశస్యవైయధ్యాదితీచెన్న ॥ ఏతల్లక్షణకర్తృమతే స్వ
వ్రతీయోగి సామానాధికరణ్య స్వప్రతియోగివైయధికరణ్య రూపవిరుద్ధధర్మ
ధ్యాసోఽభావభేదక ఇత్యేతాదృశ యక్యాద్యవ్యవృత్తి సంయోగాభావ గు
ణవృత్తి సంయోగాభావయోర్భేద సిద్ధిరిత్యవ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకస్థలై
వ్యాప్తిస్సమాధీయతే తథాచ ఘటాకాశసంయోగస్యాక్తాన్యతరాభావప్రతియో
గిత్వేపి నతదభావరూపతాతథాసతి తాదృశ విరుద్ధధర్మయోస్సమావేశావత్తైః
తయోర్విరోధాభావే సంయోగాభావస్యాధికరణభేదేన భేదాసిద్ధైః అవ్యా
ప్యవృత్తిసాధ్యకై సర్వత్రైవావ్యాప్తైః ఏతదభిప్రాయేణ లక్షణాంతరన్యావతార
ణీయత్వాదితిగగనైతిరిక్రమతదభావస్సిద్ధికరణీయః సచసాధ్యవద్భిన్నవృత్తిరితి
నబోషః ॥ సాధ్యవద్భిన్నై వత్తతజ్జత్యనేన నిరవచ్చిన్నవృత్తిత్వ రూపవ్యవసా

వృత్తి సాధ్యకావ్యాప్తిః ॥ నన్వస్తు సాధ్యవద్భిన్నశ్చాసౌసాధ్యాభావవాంశ్చేతి
కర్మధారయే సామానాధికరణ్యసంబంధేన సాధ్యవత్త్వనివేశాల్ సాధ్యసమా
నాధికరణాన్యసాధ్యాభావాధికరణతైత్యథః । తత్త్రసత్తాధికరణతాయాః సాధ్య
సమానాధికరణతయా విశిష్టాధికరణతాయావీవ తదన్యత్వాన్నావ్యాప్తిరితి కిం
విశిష్టాధికరణత్వ వివక్షణేనేతి చెన్న ॥ తథాసతిసాధ్యాభావప్రవేశవైయధ్యా
ల్ * ఘటత్వేతి * ఘటత్వఘటాకాశసంయోగోభయాభావసాధ్యకేతు సాధ్య
వద్భిన్నావప్రసిద్ధిః సాధ్యస్య కేవలాన్వయిత్యాదితి తన్నోక్తం * నిరవచ్చిన్నైతి *
సంయోగిభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ అతిరిక్తస్య సంయోగవత్త్వప్రకారకప్రమా
విషయత్వ రూపస్యవాసాధ్యాభావస్య ప్రవేశాన్నావ్యాప్తిః * గగనైతి * అ
యంచగగన ఘటసంయోగావచ్ఛేదక దిగాద్యవచ్ఛేదేన బోధ్యః * సాధ్యవ
ద్భిన్నైతి * నచ నిరవచ్చిన్నవృత్తికసాధ్యాభావనివేశేనైవావ్యాప్యవృత్తి సా
ధ్యకావ్యాప్తివారణాల్ సాధ్యవద్భిన్నైత్యవ్యవహారికమితివాచ్యం ॥ తత్పరిత్యా
గస్యేష్టత్వాల్ । అథసాన్వసాయనిరవచ్చిన్నవృత్తిత్వానుయోగితా విశేషాథ

తాథే తాత్పర్యాత్ ఘటాకాశసంయోగాత్తకాభావమాదాయనదోషః ఇతి
తుస్యశ్చైదేయమ్ ॥ తథాసతి సుమహ్నాదికాలావచ్ఛేదేన అస్తదాద్యాత్తవృత్తా
స్వాశ్రయశ్రయత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాః జ్ఞానత్వాద్యభావే సాధ్యే
సుఖాదావన్యాప్తిః తత్త్రసాధ్యవచ్ఛిన్నే ఈశ్వరతాదృశసంబంధేన నిరవచ్ఛిన్న
వృత్తిస్య జ్ఞానత్వాదిరూపాభావస్య తేనసంబంధేన సుఖాద్యధికరణై అస్తదా
ద్యాత్తవృత్తిపివృత్తిః । ఉత్పత్తికాలావచ్ఛిన్న ఘటాదివృత్తితాదృశసంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకనత్రాభావాది సాధ్యకఘటత్వాది మేతావన్యాప్తిశ్చ ॥
సంయోగాభావనిష్ఠయోః వ్యాప్యచృత్తిత్వావ్యాప్యవృత్తిత్వయోః ప్రతియోగినా
మానాధికరణ్య ప్రతియోగిమైదుధికరణ్యయోః వక్ష్యమాణిత్వానవిరోధఇత్య
భిప్రాయేణావ్యాప్యచృత్తిసాధ్యకస్థలే అవ్యాప్త్యాపక్షణాంతరమవతారయతి ॥
* కమాదావతి * ఇదంతవ్యవధేయమ్ ॥ ద్రవ్యవృత్తిసంయోగాభావా నగుణా
దాసీక్రియతే అపితు క్షత్రవృత్తిసంయోగవత్త్వ ప్రకారక ప్రమావిషయ
త్వాద్యభావ ఏవసంయోగాభావత్వం కల్ప్యతే । అనంతగుణాద్యధికరణైసం
యోగాభావకల్పనామపేక్ష్య తథావిధై కాభావే సంయోగాద్యభావత్వ కల్పనే
లాఘవాత్ నచ సంయోగవత్త్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావే ద్రవ్య
త్వాభావ ద్రవ్యభేద సంయోగిభేదాదేవా సంయోగాభావత్వకల్పనత
ఇత్యత్ర వినిగమకాభావఇతివాచ్యం । తాదృశాభావానాం సమనియతత
యా అభేదాత్ । ఏవంచద్రవ్యవృత్తిసంయోగాభావగుణవృత్తి సంయోగాభావ
యసంబంధేన సాధ్యవత్త్వం అభావేనిచేత్యమితి నవైయథ్యమితిచేన్న ॥ సం
బంధాంతరసహితానుయోగితాయాః సంబంధత్వస్య అదృష్టచరత్వాత్ ॥ నిరవ
చ్ఛిన్నవృత్తికత్వానుయోగితావిశేషాభయమాత్రస్య సంసర్గత్వేనాపవత్రైశ్చ
అన్యథాసావనాశ్రయత్వ సాభావాశ్రయత్వ భయసంబంధేన సాధ్యవత్త్వ
స్వాధికరణే నివేశేన సాధ్యకస్యసంభవాత్కమధారయనిరాకరణానుపపత్తిరితి
* తథాసతితి * స్వమతేచ తత్త్రసాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాద్య
భావసేన జ్ఞానత్వాది భిన్నతయాఅధికరణభేదేన భిన్నత్వాన్నాన్యాప్తిః ఈ
శ్వరేనిత్యసుఖాంగికత్వమలెవ్యభిచారఇత్యతః సుఖాదావిత్యాదిపదం । అది
నాదుఃఖాది పరిగ్రహః । దీధీతికారోక్తమనాభావం ఖండయతిఇదంత్యితి*

యోధేదస్సప్రమాణవన । అధైవంద్రవ్యత్వాభావాదీనామప్యానంత్యావత్తిక
 మాదాగుణ్యత్రిద్రవ్యత్వాభావానకల్పితే అపితుక్తప్రతద్వ్యత్రిద్రవ్యగుణా
 న్యతరత్వాభావ ఏవతదభావత్వమిత్యధిత్కగ్రవేషణయాకర్మాదివృత్తిద్రవ్య
 త్వాభావస్య గుణాదివృత్తితదభావతాభేదసిద్ధిరితిచెల్ ॥ ఇప్తమేవైతదధికరణ భే
 దేనాభావభేదవాదినాం । నచైవం సంయోగాభావత్వ కల్పనాయాం ధర్మిణ
 నామప్యానంత్యాదుక్తవినిగమకాభావసంభవఇతివాచ్యం । వినిగమనా విరహే
 నాపి ద్రవ్యత్వాభావాదౌసంయోగాద్యభావత్వకల్పనాయా నిష్ప్రత్యూహ

* ధర్మిణాం * అధికరణభేదేన భిన్నద్రవ్యత్వాభావాదీనాం * వినీతి *
 వినిగమనావిరహేణ సంయోగాభావరూపధర్మిణాంప్యానంత్యాధికరణ వృత్తితే
 యా అతిరిక్తత్వమానశ్యకం వినిగమనావిరహేణ సిద్ధౌచెదుభయమేవసిద్ధ స్తీ
 తి న్యాయాత్ ॥ తథాచ మానాభావనిరాకరణమాత్రిమిదం నతు అవ్యాప్తిర
 ప్యుద్ధృణం శక్యాద్రవ్యవృత్తిసంయోగాభావాదనన్యస్య తస్యగుణాదౌ వినిగ
 మనావిరహేణ సిద్ధత్వాదితి ॥ ఏతచ్చ భిన్నత్వవన మానాభావఇత్యర్థః మనా
 లోచ్యక్తమ్ ॥ సాధ్యవత్ప్రతియోగికేతి యూలం ॥ అధోపక్రాంతావ్యాప్యవృ
 త్తినాధ్యకే సాధ్యవద్భూతిభేదమాదాయావ్యాప్త్యవారణాదసంగతిః । నచయ
 తిగ్రంబిత్యాసాధ్యవదవ్యక్తిక భేదనివేశాత్తత్ర లక్షణసమన్వయఇతివాచ్యం । తథా
 సతి వ్యాసభ్యవృత్తిప్రమాణనవద్భిన్నత్వ రూపప్రతియోగితావిశేషణ వైయ
 భ్యాత్ తర్కాలంకారాణాం గగనాదిపర్యంతానుభావసస్య నిర్పిజత్వాత్ ।
 ఏవంతన్తతే ప్రతియోగితావిశేషణానభిధానాత్ గగనాదిభిన్నైకుత్కాపినలక్షణ
 సమన్వయఇతి తాదృశవృత్తిమద్భేదుత్వావచ్చేదేనావ్యాప్తిర్నవార్యతే । నచత
 న్తతే ఏతల్లక్షణేభయాభావోనాపగమ్యతే తదుపగమేనావ్యాప్త్యభిధానంచ
 తదుపగమేపి కన్వదిల్లక్షణముపపాదయితుం శక్యత ఇతిభావనేతివాచ్యం । అథా
 వభేదేమానాభావముపగమ్యయథావరలక్షణమవతారితం తథోభయాభావ ముప
 గమ్య పరావతారణాసత్త్వాదితి ॥ మైవం, ఏతత్కపిసంయోగీఏతత్త్వాదిత్యాదౌ
 లక్షణసత్త్వాదేవ తాదృశవృత్తిమద్భేదుత్వావచ్చేదేన అవ్యాప్తినియమభంగాల్
 తర్కాలంకారమతేత్వవ్యాప్యవృత్తినాధ్యకే లక్షణ సమన్వయంవిస్తృత్యైవఇ
 దం లక్షణంకృతమితి వక్తవ్యం । నచైవం దీధితికృతాం పక్షవదోపాదానానం

తావదితి * హేతొరితి * నానాధిక రణక స్వేత్వాదిః * అవ్యాపిరితి * ఏతయూప
వానెతద్రసాదిత్యా ఏతద్రసాద్యధికరణైవేతయూపాధిక రున్యద్విత్వాదినాభే
దసత్వేపివ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్చిన్న త్వేన సాధ్యవన్నిష్ఠప్రతియోగిశ్చేప్ర
తియోగ్యవృత్తిత్వేనవాభేద విశేషి తైలక్షణగమనసంభవాన్నాసంభవోదర్శితః

గతిః । తేషాంతస్యోపలక్షణత్వాత్ । అథవాసాధ్యవత్పక్షభేదవిలక్షణఘటకః
తథావ కపిసంయోగీవితత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిర్వాచ్యతే । ఏతేన నానాధిక ర
ణక హేతొరితిపూరణేన కపిసంయోగీవితత్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యైకధనాన్నాన్య
సత్యేత్యపాస్తం ఏవమపితరాలంకారాణాం తద్విస్తరణమేవగణం ప్రతియోగి
తావిశేషణసత్వాత్ ॥ వహ్నిమానేగద్ధామాదిత్యాదౌ పక్షభేదమాదాయా
వ్యాప్త్యభావాదాహ * నానేతి * పూర్వక్షణవచ్చిన్నే తయూపవద్భేదవా
రణాయ ప్రతియోగీతి । స్వనిరూపితత్వ స్వసామానాధిక రణ్యాభయసంబంధేన
ప్రతియోగితాపిశిష్టాన్యత్ప్రవర్థః । సచవహ్నిమద్భేదస్య స్వాభావయావ ప్రతి
యోగివృత్తిత్వం । తాదాత్మ్యానచ్చేద్యప్రతియోగితాపాదానాత్ । దీధితౌ ॥
* సాధ్యేచేతి * సను మహానసీయవహ్నిదెరపి వహ్నింతరమాదాయ సా
కల్యవత్సత్తదభావమాదాయావ్యాప్తిఃసావచ్చిన్నప్రతియోగితాకల్పసంబంధే
న సాకల్యస్య సాధ్యాభావగామిశ్చేతి యావత్సావచ్చిన్నాభావ మాదాయా
వ్యాప్తిః । సచసాకల్యాపాదానాత్సాధ్యతావచ్చేద్య వ్యాప్తితావచ్చేదకస్వప్ర
తియోగితాకల్పప్రవర్థః తేన ప్రతియోగితాయాస్స ఏకాపసంబంధత్వేపి సవ
హ్నిద్యభావాసంగ్రహాత్తివాచ్యం ॥ తథాసత్వేకవ్యక్తేకం సాధ్యం ఇత్యాది
నా సాధ్యసాకల్యాప్రసిద్ధ్యభిధానాసంగతేరిత్యేన్న । కృత్సన్సాధ్యపర్యాప్త
యావత్త్వస్య పర్యాప్తినంబంధేన విశేషణత్వాత్ యదావ సాధ్యతావచ్చేదక
సమానాధిక రణయావద్ధర్మః సమానాధిక రణానెకవృత్తిప్రతియోగితాకా భావస్స
కలసాధ్యాభావశబ్దార్థః అనెకవృత్తిత్వేన సావనుయోగిసాధ్యవృత్తిత్వసావనా
శ్రయస్వప్రతియోగిసాధ్యవృత్తిత్వోభయసంబంధేన భేదవత్త్వం । సావనాశ్రయ
త్వనివేశాత్ ద్రవ్యత్వాదైః ద్రవ్యత్వఘటత్వాభయభేదవత్త్వేపిసత్వతిః జాత్యభా
వవారణాయసాధ్యపదంఏవంచసాధ్యస్తే యైకత్వేపిసాధ్యతావచ్చేదకీయత తత్త్వ
ణౌవచ్చిన్నా నుయోగితానాం నానాత్వేననెకత్వాభావా తప ప్రసిద్ధ్యభిధావ

• సాకల్యమితి • బోధ్యమిత్యస్య విశేషణమిత్యాదిః । అత్రసాధ్యాభావవతిసాకల్యవిశేషణసత్త్వవినసాధ్యే తద్విశేషణస్యవ్యావృత్తిసంగచ్ఛతే అస్యథాసాధ్యాభావవత్తాయాః పాతుమత్సాధారణ్యేపి సాధ్యాభావవద్యత్కొంది ద్వన్యత్తినీష్టాభావప్రతియోగిత్యమాదాయ నానావ్యక్తసాధ్యకసద్ధౌ లక్షణ సమన్వయసంభవాత్ అతఃసాధ్య తదభావవతిచేత్సన్క్రాప్తసాధ్యాభావవతిసాకల్య విశేషణప్రథమతాదర్శితం । నచసాధ్యాభావవతిసాకల్యవిశేషణసత్త్వేపి వహ్నిమాన్ వన్యతాన్యత్యాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తివారణమేవనాధ్యే సాకల్య ప్రయోజనమస్తిఉభయత్రసాకల్యవిశేషణదానేయత్కొందిత్సాధ్యాభావవతి ప ర్యతే పాత్విభావనత్వాదతివ్యాప్తిః సాధ్యసాకల్యవిశేషణసత్త్వేతు హృదాథే రేవ సకలసాధ్యాభావవత్తయా తత్రపాతునత్త్వేన అతివ్యాప్తిసద్ధారాదినోక్తాభిప్రాయ స్థానం సమ్యగితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యాభావవతిసాకల్యవిశేషణసత్త్వేనసాధ్యసాకల్య విశేషణసోక్తాతివ్యాప్తివారణప్రయోజనకత్వ సంభవేపి వక్ష్యమాణప్రయోజనస్సేవ వాస్తవతయా తస్యసాధ్యాభావవతిసాకల్యవిశేషణసత్త్వేవ సంగతేరాచౌతత్ప్రదర్శనసోచితత్వాత్ ॥

సంగతిః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యావకానేకవృత్తిప్రతియోగితాక ఇత్యపికశ్చిత్ ॥ విధేయావిరుతాదాహ । గాదాధర్యామ్ • విశేషణమితి • యత్కొందిద్వి పక్షవ్యావర్తకమిత్యేథః ॥ వాస్తవత్వం, అపర్యకవిశేషణంతరా సంపాద్య త్త్వం । ఏవంచ గగనావృత్తిధర్మవాన్ దృశ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదిలక్షణ తత్త్వాసాధ్యాభావవద్గుణాది నిష్టాభావప్రతియోగితేపి తత్ప్రయోజనస్యావాస్తవతయా వాస్తవస్యావ్యాప్తివారణరూపఫలస్య సాధ్యాభావవతిసాకల్య విశేషణంవినిఘాతసంపత్తిరీత్యాశయః ॥ ననుసాధ్యసాకల్యస్య ముఖ్యప్రయోజన మా యాస్యత్యేవ ఏతద్రూపగగనోభయవాసేతద్వ్యక్తిత్వాదిత్యాదౌ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధ్యావేతమూపగగనోభయాభావస్య లక్షణా ఘటకతయా ఏతమూపాభావమూదాయాతివ్యాప్తేః విపక్షే సాకల్యదానైసాశ క్యవారణాయాః సాధ్యసాకల్యవిశేషణేనైవవారణాత్ తస్యసకలసాధ్యాప్రతి యోగికత్వాత్ ఏతద్రూపగగనోభయాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యవిరహాత్ । నచప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటకప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యస్య సా

ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేననివేశనీయతయా పర్యాప్తిసంబంధేనేతద్ద్యూ
 వత్సవిశిష్టానుభవాదతద్ద్యూపాధానస్య లక్షణాఘటకతయా సాధ్యే సాకల్యవి
 శేషణాసత్త్వేపి నక్షతిరితివాచ్యమ్, తథాప్యేతద్ద్యూపంసాధయాభావమాదా
 యాతివ్యాప్తిర్దుర్వారత్వాత్, నచైవమప్యేతద్ద్యూపగగనాన్యతరాభావమా
 దాయాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతివాచ్యమ్, అన్యతరత్వస్య ప్రత్యేకధర్మత్వేన
 తదవచ్ఛిన్నాభావస్య సకలసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకత్వాభావాత్, తస్మైత
 ద్యూపాభావమనియతితయాలాఘవేన ఏతద్ద్యూపత్వస్త్వేన ప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకత్వాపగమాచ్చ, నచ సాధ్యేసాకల్యానుపాదానెపి తత్త్రైతద్ద్యూపవద
 వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావం తద్భూత్వవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావంవా ఆదాయ నాతి
 వ్యాప్తిరితివాచ్యమ్, ఏతద్ద్యూపప్రతియోగికత్వవిశిష్టసమవాయసంబంధేన ఏత
 ద్యూపగగనాభయసాధ్యకే ఏతద్ద్యూపాభావస్త్వేన తాదృశసంబంధేన ప్రతియో
 గివ్యధికరణతయా తమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ తదావశ్యకత్వాత్, విశేష
 రూపేణ సంసర్గత్వానుపగమేపి సత్తా గగనాభయవాక్ఘటత్యాదిత్యాచా
 శుద్ధసమవాయేన సాధ్యతాయాం షోడాశతివ్యాప్తివారకత్వేన వినాపి సాధ్య
 భావవతిసాకల్యం తద్విశేషణసావశ్యకత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబం
 ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యేక్రావపి సత్తా తదన్యసమవేతోభయాభావ
 మాదాయాతివ్యాప్తిరస్త్వేన మ్నాధూమోభయాభావవదేతదభావస్య సర్వస
 మ్మతత్వాత్ ఏనం ద్రివ్యత్వగగనాభయవాక్ఘటాదిత్యాచా సమవాయేనేవ
 సాధ్యత్వేసాధనత్వేన ద్రివ్యత్వకపాలత్వోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తిర్ద్ర
 వ్యత్యా; ఏనం ఘటత్వప్రకారకప్రమాణిశేష్యత్వీయస్వరూపసంబంధేన ఘటత్వ
 ప్రకారకప్రమాణిశేష్యత్వఘటావృత్తిధర్మేతదుభయసాధ్యక ఘటత్వాదావతి
 వ్యాప్తివారణమపిసాధ్యే సాకల్యస్య ముఖ్యప్రయోజనం, తథానతి తత్త్రైతత్వ
 టావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదేలక్షణాఘటకతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
 న్నాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాభావనాతివ్యాప్తిరిత్యేత్, సాధ్యేసా
 కల్యాదానేపి గగనఘటితోక్తాభయాదిసాధ్యకే ఏతద్ద్యూపవదన్యావృత్తిత్వావ
 చ్ఛిన్నాభావస్య తద్భూత్వవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదేశ్చ ఘటత్వప్రకారక ప్ర
 మాణిశేష్యత్వఘటావృత్తిధర్మేతదుభయసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన

వస్తుతస్తు || సాధ్యే సాకల్యవిశేషణంపరిత్యజ్య సాధ్యాభివా సాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్చిన్నప్రతియోగితాకత్వనివేశనరూపకల్పంతరస్యావలంబనీయతయాచరమ
మేవ తత్ప్రదిగ్భవముచితం, సాధ్యే తదభివావతిద బోధ్యమిత్యుక్తావ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్చిన్నప్రతియోగితాకోవా అభివాగ్రాహ్యఇత్థికా సాధ్యాభివా
వతి సాకల్యనివేశ్యతే సాధ్యాభివావా ఏతాదృశోనివేశ్యతే ఇట్టేతాదృశవిక
ప్రమేయసామాన్యభావస్తేన సకలసాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకతయా తాదృశా
భివావమాదాయాతివాప్తిమూర్త్యైవైతి అవాప్తివారణస్తేనవాస్తవప్రయో
జనత్వాత్, సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్య
ప్రవేశేతు తాదృశావృత్తిత్వసిద్ధిభయత్వావచ్చిన్నాభివాబోధ్యఃగురుధర్మ
స్యాప్యవచ్ఛేదకత్వాత్, కేచిత్తు గగనఘటితాభయసాధ్యక సాధ్యతావచ్ఛేదక
పర్యాప్త్యధికరణనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్తేన సాధ్యాభివావదేన వివక్షితత
యా తథావిధోభయాభావమాదాయేన నాతివాప్తిః, సచ వక్ష్యమాణ ప్రతి
యోగివైయధికరణ్యసంభవేన తథావిధోభయాభావస్యాపాదానస్తేనవాసంభ
వఇతివాచ్యం, అతివాప్తివారకతయా సాధ్యే సాకల్యం వ్యర్థోకుర్వతాం యో
తివాప్తివారణమగ్రస్తేనవాస్తాభిరవలంబితత్వాత్ వస్తుతస్తు విపక్షే సాక
ల్యసంబంధే సాధ్యాభివాప్రతియోగివైయధికరణ్యవ్యర్థమితితథావిధోభయా
భావస్య సాధ్యాభివాప్తేన తమాదాయ నాతివాప్తిరితిసాధ్యే సాకల్యస్య నా
తివాప్తివారకత్వేనావశ్యకతా తస్మాద్విపక్షేసాకల్యేదత్తై వశ్యాదవాప్తివారక
త్వేనేన సాధ్యే సాకల్యవిశేషణదానస్యాచిత్యం, అవాప్తివారకత్వేనసప్రయో
జనకత్వసంభవే అతివాప్తివారకత్వేన తత్ఫలప్రచర్చనస్యాకించిత్కరత్వాత్,
ఉక్తస్థలేచ విపక్షే సాకల్యదానోత్తరమతివాప్తిసంభావనాయాం ప్రతియోగి
వైయధికరణ్యప్రవేశోత్తథావిధిసాధ్యాభివాప్రసిద్ధేననాతివాప్తిరితివిపక్ష
ఏవపార్శ్వే సాకల్యనివేశోదర్శితఇత్యాహుః || అతిసాధ్యేసాకల్యవికల్పితసాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్చిన్నాభివావదానకల్పవీన గగనఘటితాభయాభావసాధ్యకై
వాప్తివారకఇతి తత్కల్పయోరేవ నైరంతర్యేణ నివేశఉచితఇత్యాశయేనాహ
* వస్తుతస్త్వతి * అవివక్షితఇతి * ఏతత్ప్రక్షేపహ్నిమాన్పర్యతాన్యతావిత్త్యా
దౌ దోషవారణాయ సాధ్యేసాకల్యస్యావశ్యతా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నా

ల్యుః ప్రతియేత సచలవివక్షిత ఇతి సారమ్ || అవ్యాప్తివాఙ్మయసాధ్యాభావే
సాకల్యవిశేషణే ధూమవాణనమ్నోరిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకీధూతసంయో
గసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసకలసాధ్యాభావాధికరణం గుణాదిరేవ స్యా
త్ అయోగోళకాదెహ్యోదానంయుక్తత్వావచ్ఛిన్నాభావానధికరణత్వాదిత్యతి
వ్యాప్తిః, వహ్నిమత్ప్రకారకప్రమావిషయో ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకీధూతస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక తత్తద్వివక్షావృత్తిత్వావ
చ్ఛిన్నాభావస్య తత్తద్వివక్షమాత్రస్మత్ప్రతియో సకలసాధ్యాభావాధికరణావ్యస
ిధ్యా అవ్యాప్తిశ్చేతి తదుపేక్ష్య సాధ్యే సాకల్యవిశేషణనివేశితమ్ || ననుసా
ధ్యే సాకల్యవిశేషణదానైవి వహ్నిమాణధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తితాదవస్థ్యం
పర్యతాదావపి పర్యతీయవహ్నిద్విత్వాదినా అభావసత్త్వేన సకలసాధ్యాభా
వసత్త్వాత్ వ్యాసభ్యవృత్తిర్ధానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన అభావవిశేషణే
చ వహ్నిధూమోభయవాణ వహ్నిరిత్యాదావతివ్యాప్తిః వహ్నిమత్స్వభావిధ
సకలసాధ్యాభావానధికరణత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తోయోవ్యాసజ్యవృత్తి
భావప్రవేశపక్షే వివక్షే సాకల్యసత్త్వాదతివ్యాప్తైర్దుర్వారావృత్తాదిభిః, జ
గదీశేనతు సాధ్యవివక్షయోస్సాకల్యసత్త్వేపి సాధ్యాభావే సాకల్యన్నాతి
వ్యాప్తిరిత్యుక్తం, తత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావప్రవేశేనసం
గచ్ఛతే ఇత్యతాత్మివ్యాప్తిరిత్యుక్తమ్ * అవ్యాప్తిశ్చేతి * అత్ర తత్తద్వివ
క్షావృత్తిత్వాదినారూపేణసాధ్యాభావమాదాయాసంభవఃగగనభిన్నంఘటత్వా
దిత్యాదావపి తత్తత్సవక్షస్మత్ప్రతివచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవావ్యాప్తైస్సంభ
వాదితినసాఘ; సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావనివేశాదిత్యూ
చితం, నచ భవన్తే లైపి ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధా నివేశ
లాఘవాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగితాయేధికరణ్యస్తేవప్రవేశేన్వ
రూపసంబంధేన తత్తద్గుణాద్యవృత్తీనాం స్వరూపసంబంధేన అభావఘటితకూటా
ధికరణావ్యసిద్ధజగదీశీయోఽతివ్యాప్యధ్ధాఃమధురానాథీయోసంఘస్యసం
గచ్ఛతపివేతివాచ్యం, కల్పదవయమధికృత్యావ్యాప్తిరేవాన్తాభిరభిధానాత్ ||
* ద్విత్వాదినైతి * పూర్వక్షాద్యవచ్ఛిన్నవహ్నిధ్యభావస్యసకలసాధ్యావృ
త్తియోగిత్యాత్పరిత్యాగః * తథావిధేతి * అయఃపిండాన్యత్వశిష్టవహ్నిధూ
మాన్యతరాభావస్తు నసకలసాధ్యాభావః * సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తఇతి * ప

ధర్మః తదనవద్భిన్నప్రతియోగితాకల్పనివేసేచ

తత్కల్పై కాళికసంబంధేన మ్నాత్వపిశిష్టస్యాభావపరామర్శాల్ సమవాయే
 నవహ్నిత్వవిశిష్టస్యానుమితవాణ్యాయ ప్రతియోగితాంశే యత్సంబంధావద్భి
 న్నానచ్చెదకతాకల్పంగృహ్యతే సాధ్యే తేనసంబంధేన సాధ్యతావచ్చేదక భావ
 నియమఇతి ధ్యాయం, సాధ్యతావచ్చేదికాతిరి క్షరరాసవద్భిన్నప్రతియోగితాకా
 భావనివేశే అతిరిక్తానాం బహూనాం ధర్మాణాం ప్రవేశాపత్తిరతావ్యాసజన్య
 త్రిస్య క్షయనివృత్తాద్యతాతిరి క్షరనిష్ఠావచ్చేదకతాకల్పసామాన్యభావని
 వేశేనేవానంతరధర్మాప్రవేశాత్ ప్రదేవ్యధ్యక్షమిత్యవ్యతే తదా ప్రమేయహ్ని
 మాఘామాదిత్యాదౌ గురుధర్మస్య ప్రతియోగితాసవచ్చేదక తేన కేవలవహ్ని
 తావనద్భిన్నాభావసంగ్రహాయ తదుపాదానక్షాతవ్యకం, సంయోగాదినా ప్ర
 మేయసత్సాధ్యకస్థలానురోధేనస్వావనవద్భిన్నప్రకారతావచ్చేదకస్వరూపసాన్
 వర్యా ప్రవిషయతాశ్చయత్వరూపంవా సాధ్యతావచ్చేదకానిష్ఠివాచ్యం, త
 న్యేనం ప్రమేయహ్నిమాఘామోధయవాఘామాదిత్యాదావగతిరేవ వహ్నిధూ
 మోధయతావనద్భిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాదితీచేన్న, తత్త్ర కేవలహ్ని
 తావనద్భిన్నాభావస్యేవలక్షణాఘటకత్వాత్, సచ కాళికసంబంధేన వహ్నిత్వ
 విశిష్టస్య సాధ్యతే శైవాలాదిరూపమేతా సమవాయేన వహ్నిత్వవిష్టాభావ
 మాదాయావ్యాప్తివాణ్యాయ సాద్యేసాకల్యమావశ్యకమితి కథముకాభావాల
 ఖణఘటకఇతివాచ్యం, యిత్ర వహ్నిధూమోధయత్వం శుద్ధస్వరూపసంబంధేన
 సాధ్యతావచ్చేదకం వహ్నిగ్రదిహేతుః తత్త్రపరాస్థితిసంబంధేన వహ్నిధూమో
 ధయతావనద్భిన్నాభావవారణాయ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్చేదకతా
 ఘటకసంబంధావద్భిన్నావచ్చేదకతానిరూపక త్వస్యావశ్యకతయా తతపివ సవ
 వాయేన వహ్నిత్వవిష్టాభావవారణసంభవాత్ సాద్యేసాకల్యస్యవ్యథత్యాత్
 సచ మహాసనసంయోగఘటితమహాసనీయపహ్నిభావవారణాయ తత్త్రసాకల
 మావశ్యకమితివాచ్యం, సాధ్యతావచ్చేదకతదితరవృత్తవచ్చేదకతాకల్పాభావసా
 పివిశేషణత్వాత్; వహ్నిధూమయోస్సంఖ్యాన్యోభయత్వస్య సాధ్యతావచ్చేద
 త్వేతు వహ్నిత్వప్రకారకప్రమీయవిశేష్యత్వనవదభావః తాదృశశ్రమాన్విశేష
 తాత్వస్య గురుత్వేపిసులభః ప్రమీయత్వాన్వశస్య పరిచాయకత్వాల్ విశేష ఇతి

లాఘవాత్సాద్యతావచ్చేదకావచ్చిన్నప్రతియోగితాకత్వస్థైర్యవాభావేనవేశనము
చితిం కిం సాధ్యే సాకల్యవిశేషణనైపుభిప్రేయితలైవాహ * సాధ్యతావచ్చేద
కతి * సాధ్యాభావవతి సాకల్యవిశేషణప్రయోజనమహా * విపక్షేతి * మైక
ల్పికయోః సాధ్యతదభావయోస్సాకల్యసాధ్యతావచ్చేదకావచ్చిన్న ప్రతియోగి
తాకత్వవిశేషణయోర్వాన్యన్త్రిమాహ * సవేతి * ఏకవ్యక్తిసాధ్యకే ఏతద్యూప
వానేతదసాదిత్యాదౌ పాశ్యధికరణే పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావా
నప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నప్రతియోగివ్యధికరణం పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశి
ష్టైతద్యూపాదేరతదసాధికరణవృత్తేః ఏతద్యూప తద్యూపాభయత్వావచ్చి
న్నాభావోపి నతథాప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నాధికరణప్రగ్ధైః తత్ప్రతి

యా నానాత్వేతు తావద్వహ్నివృత్త్యనృతమత్వయాపాఖండభదవదభావః భేద
స్య స్వరూపతానవచ్చేదకత్వేతుఅగతిరేవ * లాఘవాదితి * అథ గురుధర్మై
ణసాధ్యతాస్థలానురోధేన ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్చేదకరూపావచ్చిన్నాభా
వస్య వాచ్యతయా కథంలాఘవమితిచెన్న, వ్యాసజ్యవృత్తిత్వంఘోయ సాధ్య
తావచ్చేదకావర్యాప్తావచ్చేదకతాకత్వ సామాన్యాభావవత్ప్రతియోగితాకత్వ
మేవనివేశ్యం, సాధ్యతావచ్చేదకావర్యాప్తవిషయతాశ్చయవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మా
వచ్చిన్నత్వసామాన్యాభావవత్ప్రతియోగితాకత్వనివేశే తదవర్యాప్తవ్యాసజ్యవృ
త్తిధర్మనిష్ఠావచ్చేదకతాఘటితవిశేషణనివేశేదమహాగౌరవాల్, పృథక్సాధ్యతా
ఘటకసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదక తాకత్వవిశేషణవశ్యకతావత్త్వాగౌరవాచ్చి,
ఏవంచ గురుధర్మై సాధ్యతాస్థలానురోధేన ఆత్మాపిపారిధాషికసాధ్యతావచ్చే
దకమేవనివేశ్యం, ప్రమేయవహ్నిధూమోభయసాధ్యకేచ వహ్నిధూమోభయా
భావవివక్షణఘటకః, ఏవంచ కాలికసంబద్ధేన వహ్నిత్వావచ్చిన్నసాధ్యకే శ
మవాయేన వహ్నిత్వావచ్చిన్నాభావవారణాయ సాధ్యేసాకల్యమప్యవశ్యకం,
ఇత సాధ్యవ్యాపకతావచ్చేదకతా ప్రతియోగితావచ్చేదకతయోరేక సంబంధా
వచ్చిన్నత్వనివేశాన్న కాలికసంబద్ధేన వహ్నిత్వావచ్చిన్నసాధ్యకేనమవాయేన
వహ్నిత్వవిశిష్టాభావసంగ్రహప్రసంగఇతివాచ్యం, సిద్ధమన్నమితిన్యాయేన సా
ధ్యే సాకల్యస్థైర్యవాభిధానాల్, ఏవంచలాఘవోక్తిసంగతిః, ఏతేనవ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వనివేశే ప్రమేయవహ్నిధూమోభయసాధ్యకే అగతిరేవ కించ వ్యాసజ్యవృ

క్షుణ్ణసంగరేరిత్యతో నానావ్యక్తికత్వక్తం । అతఏవావ్యాప్తిరెవోక్తానానంభవః
అత్రైవ నానావ్యక్తిసాధ్యకత్వం న్యధికరణద్వయవృత్తిసాధ్యతావచ్చేదకకత్వం అ
తఏవమితద్వ్యవృత్తియావద్దమవానేతత్వాద్విత్వాదౌ నానావ్యక్తిసాధ్యకే అవ్యా
ప్తివిరహాపి సక్షతిః * అవ్యాప్త్యవృత్తితి * కశినయోగీవతద్వ్యవృత్త్యాద్విత్వా
దావిత్యధః ॥ అవ్యాప్తైర్వాణాయేత్యన్వయః * న్యభిచారణిచెతి *

త్తిత్వం గురుధర్మస్యానవచ్చేదకత్వ మలౌలాఘవాతుతస్యావచ్చేదకత్వమలౌఞ్చితి
సందర్భవిరూపిత్యపాకృతమితి విభావనీయం । యదాప్- వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ ని
వేశక లేన్ సాధ్యతావచ్చేదకం పారిధాషికంనగురుధర్మశ్చావచ్చేదకః, వ్యా
సజ్యవృత్తిత్వచాఖండాభావముటకంసాకల్య నివేశాధఃమేవ అన్యథాతద్య
హ్నుభావవారణా తద్వైయర్థ్యం- ఏవంచసాకల్యవ్యాసజ్య వృత్తిత్వసర్వవియసి
వేశమపేక్ష్యలాఘవోక్తిః * అతఏవ * పరియోగిప్రయధికరణ్య విశిష్టసాధ్యా
భావ ముచితలక్షణస్య తత్త్వావ్యాప్త్యభావాదేవ, నానాఅనేకావ్యక్తిరాశ్రయో
యస్యేతిప్రసక్తౌత్తానానాధికరణకత్వ లాభేపిద్రవ్యత్వసాధ్యకేసద్ధేతా వవ్యా
ప్త్యభావాత్ సాధ్యఏవనానాత్వదానైశ్చివాగగనత్యాద్విత్వాదౌ ఉభయత్రా
పి తద్దానేసత్తాద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతమవాన్మృగీవీత్వాద్విత్వాదౌ తద
భావాచ్చ అవచ్చేదకావచ్చేదేనాన్వయవ్యాఘాతస్సాన్వయిత్యతతహ * వ్యధిక
రణద్వయేతి * యత్క్రించిత్యాధ్యానధికరణవృత్తిత్వం సాధ్యాధికరణీభూత య
త్క్రించిద్యవృత్త్యవృత్తిత్వంవాయదినానావ్యక్తిత్వం తదాశ్చివాగగనత్యాద్వి
త్వాదౌ నావ్యాప్తిరతతహ * ఏతద్వృత్తితి * ననువ్యధికరణద్వయవృత్తిత్వం
యత్క్రించిత్యాధ్యానమానాధికరణవృత్తిత్వం తథాచోక్తాన్యతమసాధ్యకపృథివీ
జలాన్యతరత్వాదిహేతుక ఏవోద్దేశ్యతావచ్చేదకసూన్యేవిధేయసత్త్వాన్మునిన
లెతిచెత్ తహేద్యశరీరితి పరిత్యజ్యహేత్వధికరణయత్క్రించిద్యవృత్త్యవృత్తి
త్వరూపం సాధ్యఏవనానాత్వంనివేశ్యతాం, వస్తుతస్తు- యత్క్రించిత్యాధ్యానధిక
రణ హేత్వధికరణవృత్తిసాధ్యవృత్తిత్వమథాన్వయేన నోపిదోషః, ఏతేనవ్యధికరణ
ద్వయవృత్తిత్వంచేత్ యత్క్రించిత్యాధ్యానధికరణవృత్తివృత్తిత్వం తదాద్రవ్యత్వ
పృథివీత్వసత్తాన్యతమసాధ్యకపృథివీత్వాదేస్సంగ్రహపత్తిః పరస్పరానధికరణ
వృత్తివృత్తిత్వం పరస్పరానధికరణవృత్తిపరస్పరవృత్తిత్వంచేత్ తదాద్రవ్యత్వ

ఏతద్వృక్షత్వవాస్కపిసంయోగాదిత్యాదావిత్యథః * అథాపద్యయే * సాధ్య
భావేహేత్వభావేచ తథాచ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకవ్యాప్యవృత్తిసద్ధేతావవ్యా
ప్తివారణాయసాధ్యభావే వ్యభిచారిణీచావ్యాప్యవృత్తాపతివ్యాప్తైర్వారణాయ
హేత్వభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యమిత్యథః ॥ యద్యపిహేత్వభావే ప్రతి
యోగివైయధికరణ్యవిశేషణస్యావశ్యకతయా కపిసంయోగీ కపివిభాగాదిత్యాద్య
వ్యాప్యవృత్తిహేతుకే అవ్యాప్తివారణప్రయోజనకత్వం సాధ్యభావేతద్విశేషణ
స్యసంభవతీతివ్యాప్యవృత్తిత్వకించిత్కరం తథాపి హేత్వభావేతద్విశేషణప్రతి
సంధానంబీనైవవ్యాప్యవృత్తిహేతుకస్థలే అవ్యాప్తినిణయోభవతీత్యభిసంధా
యైతదుక్తం ॥ ప్రతియోగివైయధికరణ్యంచ నప్రతియోగ్యధికరణ్యవృత్తిత్వంత
వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే తథావిధహేతుకేచ తాదృశసాధ్యభావ హేత్వభావాప్ర
సిద్ధ్యాపవాప్తేః । అపితుప్రతియోగ్యనధికరణ్యవృత్తిత్వం తథాచప్రతియోగ్య
నధికరణ్యవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యభావాధికిరణ్యేషు యావత్సుప్రతియోగ్యనధికరణ
వృత్తిత్వవిశిష్టస్థావతః తేయోఽభావః తల్పితియోగీత్వమిత్యథః । తేనక

పృథివీత్వాన్యతరవాః ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిసంభవేన తదకథనేన న్యూ
నతేతి ప్రత్యుక్తం । అత్యేదంబోధ్యం । నానాధికరణకసాధ్యకేత్యైవజ్యోయః
నచైవంసత్తాద్రవ్యత్వపృథివీత్వాన్యతరవాః ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్య న
త్యైవ అనంగతిరితివాచ్యం । తదధికరణ్యవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యభావ మూదాయా
వ్యాప్తేః । ఏతేనపరస్పరవ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నత్వం సాధ్యవిశేషణమపి
ప్రత్యుక్తం । రూపవాః పృథివీత్వాదిత్యాదా కన్యాఅపి రూపవ్యక్తేర్నానా
ధికరణకత్వాభావేపి నానాధికరణ్యవృత్తితావచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకస్థలైత్య
థాన్నావ్యాప్తిః । ద్రవ్యంపృథివీత్వాదిత్యాదాచ విశిష్టాభావాదికమాదా
యావ్యాప్తిసంభవాన్నావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనాన్వయవ్యాఘాతేతి * ఏతద్వృక్ష
త్వవానితి * ఏతత్తవప్రయోజనంచింత్యం ॥ వృక్షవృత్తేన తస్యంవాసాధ్యం । అత్రవి
శిష్టాధికరణతానివేశేగౌరవం ఏవంవిశిష్టాధేయతాయా అనతిక్రత్యైవ అవ్యాప్య
వృత్తివ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిశ్చైత్యతాహ * ప్రతియోగీతి * ననుస్వప్రతియోగి త్యైవ
సాధ్యోపాదానంవ్యర్థంసాధ్యనధికరణత్వనివేశేతుసాధ్యభావాధికరణత్వంవ్య
ర్థమితిచెన్ను । ఇదానీంచూలానురోధేనసాధ్యభావాధికరణతాయాన్వనియా

పిసంయోగీతద్వైతతాద్విత్వాదౌ కపిసంయోగాద్యనధికరణ గుణాది వృత్తి
త్వోపలక్షిత కపిసంయోగాద్యభావస్య హేత్వధికరణే సత్త్వైపినావ్యాప్తిః । న
వావతద్వైతత్వవాక్ కపిసంయోగాదిత్వాదౌ తథావిధకపిసంయోగాద్య భా
వస్యనకలసాధ్యాభావాధికరణే సత్త్వైవప్యతివ్యాప్తిః । ప్రతియోగ్యనధికరణభూ
తసాధ్యాభావాధికరణ యానన్నిష్ఠరూపప్రతియోగ్యనధికరణతాకాభావప్రతియో
గీత్వమితి ఫలితార్థః ॥ పృథమేనాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనచరమేహేతుతా
వచ్ఛేదక సాధ్యేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వం బోధ్యం ॥ తేన ఆయమాత్మా ఆ
త్మహుకాలాన్యతరత్వాదిత్వాదౌ వ్యభిచారనిరూపకాధికరణస్యకాలస్య కా
లికసంబంధేన సాధ్యాధికరణత్వేపి నాతివ్యాప్తిః । నవావహిమాన్ ధూమాదీ
త్వాదౌ సాధ్యాభావాధికరణయానదంతర్గతకాలజ్ఞానాదిహ కాలికవిషయత్వా
దిసంబంధేన హేత్వభావప్రతియోగ్యనధికరణతాసత్త్వైవ్యనంభవోఽవ్యాప్తిరస్య ॥

పకాభావీయత్వసావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణోన్యభయసంబంధేన ప్ర
తియోగితావిశిష్టాస్యత్వస్య యథాశుభ్రత్వస్యేవవాభిప్రేతత్వేన ఘటాద్యభావాది
హారణాయసాధ్యాభావ నివేశస్యావశ్యకత్వాత్ పశ్చాత్తుప్రకృతసాధ్యానధికర
ణత్వం స్వయమభిధానీయమితి ॥ వస్తుతస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణేతి అభావాధికరణంతార్థఃసాధ్యాభావ
నిష్ఠప్రతియోగ్యనధికరణావృత్తితానిరూపకంయద్యావత్ తన్నిష్ఠప్రతియోగ్య
నధికరణావృత్తితానిరూపకతాకాభావప్రతియోగితావహిమాన్ గౌరవమేవదృష్టవ్యం
* అత్తేతి * నచ సాధ్యేసాకల్యాప్యసిద్ధిః । జ్ఞానస్యేవ సాధ్యత్వాత్ । నచైవం
సర్వస్యాపి విషయతాసంబంధేన జ్ఞానవత్త్వాదవోషః । జన్యజ్ఞానవిశేషస్యేవ
సాధ్యత్వాత్ । ఏవంచ జన్యజ్ఞానరూపప్రతియోగ్యనధికరణే మహాప్రళయేకాలా
త్తాన్యతరత్వరూపహేతోస్సత్త్వైనాతి ప్రసంగోనాస్తీతి మహేతి ॥ ఏతేనాత్మ
త్వేనాధ్యనంభంధసామాన్యేన ప్రతియోగ్యనధికరణం గగనాదిక మేషస్యాన్నతు
మహాప్రళయః తత్కాలికకాలికసంబంధేనాత్మత్వసత్త్వాత్ తత్ప్రచ హేత్వభావస్య
సత్త్వైనాతివ్యాప్తిసంగతేః మహత్పదం వ్యర్థమిత్యపాస్తం * అనంభవఇతి *
అత్తభిన్నం అత్తావృత్తిధర్మవానావమనస్తాద్విత్వాదౌ వ్యవకాలీనత్వైకజ్ఞా
నవిషయత్వయోగ్యసంగత్యావహిమాన్ సాధ్యాభావవత్త్వాత్తేన తేనసంబంధేన

ఇత్థంచ ప్రతియోగి త్వే సంబంధవిశేషావచ్చిన్న ధ్వేనననివేశనీయే సంబంధాంత
 రావచ్చిన్నప్రతియోగి కయోః సాధ్యాభావపేత్వభావయోః ఉక్తసంబద్ధేన
 ప్రతియోగిసమాసాధికరణతయా అసంభవాతివ్యాప్త్యైరసవకాశాల్ * హేత్వ
 భావోపేతి * అపిశబ్దేన సాధ్యాభావపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నవైయ
 త్రకరణ్యం నివేశనీయమితిసూచ్యతే, తేనవిశిష్టసత్తావాక్జాతేరిత్యాదాహేత్వ
 ధికరణగుణాదిమ సాధ్యాభావప్రతియోగిసన్సత్త్వాదేస్సత్తైవపినాతివ్యాప్తిః, అ
 త్త సాధ్యాభావోపేత్వక్తా అగ్నిమతత్పదేన హేత్వభావసరామర్కానంభవః
 తత్త్ర హేత్వభావపదోపాదానెచాక్షరాధిక్యమితితన్నాకం * తత్ప్రతియోగి
 త్వం * సాధ్యాభావనన్నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వం * హేతుతావచ్ఛేదకయాపె
 ణ * హేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నమిత్యర్థః, హేత్వభావనిష్ఠప్రతియోగివైయ
 ధికరణ్యశరీరెప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వనివేశస్యప్రయోజనమాహ *
 ద్రివ్యత్వాదావితి * విశిష్టసత్తైవతి * గుణకర్తాన్యత్వవిశిష్టసత్తైవత్వర్థః, ప్ర
 తియోగితాయా, హేతుతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వనివేశసన్యఫలమాహ * నవ
 తి * అత్యాపి ద్రివ్యత్వాదౌ సాధ్యైకత్వనుషడ్వతే * విశిష్టసత్తాత్వాదినా *

హేత్వభావప్రతియోగ్యధికరణతాసత్త్వాదవ్యాప్తే, తయోః సంసర్గత్వానువ
 గమేతు సతక్ర్యావ్యాప్తిః ఆత్మనః కాలికసంబంధేన మనస్తాననధికరణత్వాదిత్య
 వ్యాప్తిరైవత్వక్తం అత్ర ప్రసిద్ధానుమానెపి సమవాయావచ్చిన్న పక్షాభా
 వాదికమాదాయానంభవః ఏనంవహ్నిమాఢామాదిత్యాదౌ సమవాయేనహే
 తౌ సంయోగావచ్చిన్న హేత్వభావమాదాయాతివ్యాప్తిః సతు ధూమవాన్వ
 శ్చైరిత్యాదౌ సమవాయావచ్చిన్నహేత్వభావస్య సాధ్యాభావవత్సకలనిష్ఠ
 త్యాభావాల్ ఆత్మభిన్నంద్రివ్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవత్సాత్మని కాలికస
 మ్బంధావచ్చిన్నద్రివ్యత్వాభావాదికమాదాయచాతివ్యాప్తిరీతఃసాధ్యతాహేతు
 తాఘటకసంబంధావచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితాయాం అన్తేర్నివేశితం తస్య ప్ర
 తియోగితావచ్ఛేదకసంబద్ధేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వనివేశకల్పే ఆవశ్యక ధ్వేపి
 గౌరవాదెతత్కల్పే తత్ప్రతియోగందర్శయతి * ఇత్థంచేతి * ద్రివ్యత్వాదావితి *
 గుణవత్త్వంద్రివ్యతరావృత్తిమత్త్వంవా ద్రివ్యత్వం తేన ససాధ్యే సాకల్యవ్యస

గుణకర్మాన్యత్పరిశిష్టసత్తాత్వాదినా * తృతీయాధ్యాయే అవచ్ఛిన్నప్రతియో
 గితాకర్తవ్యం తస్యచాభావేనన్వయః, ప్రతియోగివదాభైక దేశప్రతియోగితాన్వి
 తమవచ్ఛిన్నత్వంవాతదథః * తాదృశాభావేతి * సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠా
 భావేత్యథః, నచ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయధికరణ్య
 స్థలే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయధికరణ్యమేవనివేశ్యతాంతిలోపి తత్ప్ర
 యోజననిర్వాహాత్ తథాచ ద్రివ్యంసత్తాత్వాదిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాభావస్యహేతు
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణతయైవతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ప్రతియో
 గితాయాం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశనమఫలమితీవాచ్యం, హేతు
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయధికరణ్యనివేశే సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠాయాహేతు
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణవృత్తిశ్చవిశిష్టనిరూపితాధికరణతా తన్నిరూపకా
 భావప్రతియోగిత్యవధానస్యోక్తి రిదమేక్షయాసకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠాయా
 హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికర
 ణతా తద్వత్త్వరూపాన్వదీయఫలితాథానాగురుత్వాత్, నచ మమాపి సకల
 సాధ్యాభావవన్నిష్ఠం ముద్దర్శనావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం తిద్ధర్శనతన్వమిత్యర్థః,
 సచాతిలమురితివాచ్యం, ఏతాదృశాధికరణే మూలాక్రమప్రతియోగితాయాః
 వ్యాప్తిత్వం వ్యాహర్యేతేతిసమానానుసారేణ దీధితీకృతాగుప్వధానసరణాల్
 ద్ధిః * అవచ్ఛిన్నేతి * అస్యప్రకారతయాభానాల్ వహ్నిశ్చైవనా సీతినప్రత్య
 యః, ద్వేధాప్రతియోగిత్యధానాసహిజ్యూరాహ * ప్రతియోగీతి * సకలేతి *
 సకలతన్నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణతాకాభావప్రతియోగిత్యంత
 బహువ్రీహ్యథానలబంధాసంభవాన్వీక్షం * సకలేతి * యద్యప్యేతాదృశ
 పరిష్కారైరిభూతమతివ్యాప్యవాన్నిర్యహ్నితావదిత్యాదావవ్యాప్తిదానాసం
 గతిరితి సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకావచ్ఛిన్నానధికరణవృత్తిశ్చవిశిష్టనిరూపిత న్వినిరూపితాధికరణతాకాభావ
 ప్రతియోగిత్యమిత్యధోవాచ్యః సచాక్రథానాపేక్షయాఽతిగురురేవ, తథాపి
 అవ్యాప్త్యనురోధేన తాదృశాలోకానువశారవచిచారేనప్రదర్శయితుంశక్యతే,
 అవ్యాప్తైదర్శితయథాశ్రుతాభిప్రాయకత్వసంభవాల్ నిష్కర్షే లాఘవాదే
 వ వంచమావతారసంభవాల్ వహ్నిభావవచ్ఛేదస్యవహ్నిస్వరూపత్వమతివ

ఉక్రవిశేష్యవిశేషణభావేననివేశ్యధావిశేషణతానవకాశాత్, ఏతల్లక్షణం దూషయిత్యా ఉత్తరలక్షణమువతారయతి * యత్రైకస్య క్రికమితి * యత్రైకస్య క్రికంసాధ్యం తత్త్రావ్యాప్తిరిత్యన్వయః, ఏతిమూలవనానెతద్యసానిత్యాదౌ అవ్యాప్తిరిత్యథాః, అనేకా శేషత్వహంసాకల్యస్య సాధ్యేనసత్త్వాదితిథావః, సాధ్యే సాకల్యవిశేషణంపరిత్యజ్య కల్పంతరానుసరణాన్న తత్రైకత్వామావకాశఇత్యతః * విపత్నోవేతి * విపత్నోసాధ్యాభాసవాత్ అత్రాస్యైకస్య క్రికపత్యస్య విపరిణతస్యానుషంగః తథాచ సద్భటభిన్నం పటత్వాదిత్యాదౌసాధ్యాభావవతి తద్భటాదౌ సాకల్యస్యైకత్వావ్యాప్తిరిత్యథాః, సకలభిన్నస్యాశేషమాత్రపరత్వే దోషాంతరమాచ * నిఘామత్వవ్యాప్త్యితి * తత్రైవ * నిర్దూమత్వవ్యాప్త్యేన, తథాచ ధూమత్వవచ్చిన్నాభావవ్యాప్త్యేనాహ్నిత్యావచ్చిన్నాభావాదిత్యాదాదిత్యథాః, నిర్దూమత్వత్వావచ్చిన్నేసాధ్యే ఏకస్య క్రికతయా పూర్వహంసాశ్రాంతత్వేన తదావ్యవస్థే సాధ్యకానుసరణం, నిర్దూమత్వవ్యాప్త్యస్య ప్రాదత్వాదేనామూల్యేన సాధ్యతాయానుద్ధానత్వానుపపత్తిః అతస్తత్రైవనేత్య కం * హేత్యభావస్యేతి * లభ్యవచ్చిన్నత్వక హేత్యభావస్య ప్రత్యేకం సకలసాధ్యాభావనన్నిష్ఠత్వానలభ్యవేషి సకలతన్నిష్ఠసహస్యభావాదిదమిత్యపికెదిత్ * విశేష్యేతి * సచ హేతుతావచ్చిదకావచ్చిన్నయత్ప్రతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణశబ్దాబ్బధే యాదృశవిషయితా యద్ధర్మావచ్చిన్నానధికరణశబ్దాబ్బధే తిద్వలక్షణవిషయతాసత్తైవపి యద్ధర్మావచ్చిన్న పృతియోగితావచ్చేదక త్వేన ధూమత్వావచ్చిన్నానధికరణత్వేనాపతాత్పర్యాఫణబోధే ధూమత్వావచ్చిన్నానధికరణత్వభావదైవ్యధ్యక్షదుర్వారమేవేతివాచ్యం గౌర్వాసాన్నాదిమతః వహ్నిమత్త్వాధూమవతిత్యాదౌ హేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్నయాదృశపృతియోగితావచ్చేదక త్వేనైవ సాన్నాత్వాద్యవిశేషిత సాన్నాదిః హేతుతావచ్చిదకావచ్చిన్నయాదృశపృతియోగితావచ్చేదకావచ్చిన్నానధికరణశబ్దజన్యబోధే తాత్పర్యబోధేచ విషయః యద్ధర్మావచ్చిన్నానధికరణశబ్దజన్యబోధేచ యద్ధర్మశబ్దేనవిశిష్ట హేతుతావచ్చేదకస్థల తస్యేవోపాదేయతయా సాన్నాత్వాదినా సవిషయత్యాశయేన విశిష్టావిశిష్టహేతుకస్థల విశేష్య విశేషణభావభేదో క్రిసంగతేః * అనెకాశేషత్వం * న్యసమానాధికరణ యావ

భేదప్రతియోగితామాదాయైవలక్షణసంగమనీయం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన
ప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశాదేవవ్యభిచారిణి సంబంధాంతరావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాక హేత్వభావమాదాయాపప్రసంగానవకాశేన హేత్వభావప్రతియోగి
తాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వానివేశాత్, యత్తు సహిమ
ద్భేదహేతుతాభిప్రాయకోయంగ్రంథః తత్ర హేతుభేదమాదాయాపి లక్షణ
గమనానంభవః భేదభేదస్యానవస్థాభయేన అధికరణస్వరూపతయా తస్యచ ప్ర
త్యేకంవిశ్వాంతతయా యావద్విపక్షవృత్తిత్వాసంభవాదితి, తన్న ఆకాశాభా
వాద్యధికరణక భేదభేదస్యాకాశాద్యభావస్వరూపతయా తస్యచ యావద్విపక్ష
వృత్తిత్వేన తమాదాయైవ లక్షణగమనసంభవాత్, నచదృశరీత్యా ఆకాశాభా
వమాదాయ భేదహేతుకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిప్రసక్త్యా హేత్వభావత్వేనసకల
సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వంవివక్షణీయం తథానత్యధికరణస్వరూపాభావస్య
స్వప్తిన్నైవ తదభావత్వేనవృత్తిరితినాతివ్యాప్త్యవకాశః ఏవంచాకాశాభావమా
దాయ నోక్తావ్యాప్తిపరిహారసంభవత్తివాచ్యం, ఉక్తస్థలఆకాశాభావస్య హే
తుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యవిరహాదేవాతివ్యాప్తివారణసం
భవేన తాదృశవివక్షాయానిష్ప్రయోజనకత్వాత్ సహిమద్భేదహేతుకస్థలచ
సాధ్యాభావాధికరణస్య హేతురూపప్రతియోగ్యసాధికరణత్వేనఆకాశాభావరూ
పహేతుభేదస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేన అవ్యాప్తివారణసంభవాదిచేత్, అ
త్రకేచిత్, యత్ర వహ్న్యాభావాన్యత్వవిశిష్టనిర్మామత్వవ్యాప్త్యం సాధ్యం న

ద్ధమనమానాధికరణానెకసాధ్యవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకవత్వం * నిర్మామ
త్వవ్యాప్త్యత్వం * ధూమవదవృత్తిత్వం, స్వరూపసంబంధః సాధ్యతావచ్ఛేదకః
అన్యభావ్యభిచారిత్వాప త్తిః *వ్యభిచారిణి*అత్త భిన్నుద్రవ్యత్వాదిత్వాదా*భే
దహేతుకతి*గుణవాఙ్ముటభేదాదిత్వాదా *స్వస్తి న్నేవేతి*ముటభేదాదిదూ
వహేతుభేదత్వేన గగనాభావవగగనాభావస్య వృత్తిత్వమిత్యర్థఃయదిచ హే
తుభేదత్వేన గగనాభావస్య కేవలాన్వయిత్వంతదాముటభేదరూపహేతుగగన
భావరూపహేతుభేదనత్వేనముటభేదోనముటభేదఇతిప్రయోగాపత్తిరితిభావః
తాదృశేతి*హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయాదృశప్రతియోగితాకాభావత్వేనవృ
త్త్యర్థః, దీధితికారోక్తస్థలే అవ్యాప్త్యర్థారేప్యాదిపదగ్రాహ్యస్థలఅవ్యాప్తి
స్త్యేవేతిపదతాంసుతంమాషయితుమువస్యస్యతి*అత్ర కచిదితి*అదైవమవీత్యా

హ్మన్యభావాన్యత్విశిష్టవహ్మన్యభావాహేతుః తత్ర వహ్మన్యభావస్యావీసక
 లసాధ్యాభావపద-౨౫౯ తతయా తత్రవహ్మన్యభావభేదాసత్త్వేన తమాదాయ
 లక్షణగమనాసంభవాత్, సచ తాదృశవిశిష్టహేతుకస్థల హేతుభేదస్య సకల
 సాధ్యాభావపన్నిష్టత్వాసంభవేపి అఖండస్యవిశిష్టాత్మతాభావస్య తథాత్వమా
 దాయైవ లక్షణసంగమనీయమితివాచ్యం, ప్రాచీనమతే విశిష్టాభావస్య విశే
 ష్యాభావవిశేషణాభావాభ్యామనతిరిక్తత్వేన తాదృశవిశిష్టాభావస్య వహ్మన్య
 భావత్వవహ్మన్యభయరూపత్వేన సకలసాధ్యాభావపన్నిష్టత్వాసంభవాత్, అ
 తైవమపి విషయతాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య వహ్మన్యభావాత్మ్యం
 తాభావస్యాఖండతయా సకలధూమవన్నిష్టతయా తమాదాయైవ లక్షణం సంగ
 మనీయమితిచేన్న, వృత్త్యనియామకతయా విషయతాదిసంబంధానామత్వంతా
 భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్, సంయోగాదిరూపవ్యధికరణసంబంధావ
 చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్మన్యభావాద్యభావస్యాఖండస్య సకల ధూమవన్నిష్ట
 త్వేపి తదభావప్రతియోగితానహేతుతావచ్ఛేదకీధూత వహ్మన్యభావత్వావచ్ఛి
 న్నా తత్రోలాఘవేనాభావత్వస్వేవావచ్ఛేదకత్వాదితి సతమాదాయాపి లక్షణ
 సంగతిః, నచ గురుధర్మావచ్ఛిన్నహేతుకస్థల లక్షణసంగమనాయపారిభాషి
 కమేవావచ్ఛేదకత్వం హేతుతావచ్ఛేదకేనివత్సం తథాచ వహ్మన్యభావత్వాదే

వహ్మన్యభావాత్మ్యంతాభావస్యేతి * వహ్మన్యభావాన్యత్విశిష్టవహ్మన్యభావాత్మ్య
 న్నాభావస్యేత్యర్థః * అఖండతయా * అతిరిక్తతయా, సహ్యయంవిశిష్టాభావః
 వైశిష్ట్యఘటకసంబంధానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాత్ ఏవముత్తరీత్యాపి, ఏ
 తెనెయంశంకా నదీధితికారోక్తస్థలపరా తత్రవహ్మన్యభావభేదమాదాయైవ ల
 క్షణసమన్వయోక్తేః విషయతాద్యనుభావనవైయధ్యాదిప్రపాస్తం * పారిభా
 షికమేవతి * యద్యపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానతిరిక్తవృత్తిత్వం సతత్, దృ
 వ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్త్వాత్వస్యవిశిష్టసత్త్వాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకానతిరి
 క్తవృత్తిత్వాదతివ్యాప్తేః, ఏలేన హేతుతావచ్ఛేదకసమానాధికరణభేదప్రతియో
 గితానవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నత్వం పరాస్తం, నాపి తదవచ్ఛిన్నాభావపదసంబ
 ద్ధస్యవిశిష్టసామాన్యకత్వం, ప్రకృతే అభావత్వరూప తదవచ్ఛిన్నాభావావస్థా
 దైః, విపక్షనిష్టాభావప్రతియోగితాఘటకసంబంధేన తదవచ్ఛిన్నాభావో ననివ

తప తాదృశావచ్ఛేదకత్వమక్షతమేవేతివాచ్యం, ఏతల్లక్షణస్యపరిత్యాజ్యతయాని
 ఖలదోషోద్ధారానావశ్యకతేన పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం న నిష్పష్టమిత్యభి
 ప్రియోజైవ తద్దోషతానాదివివదంతి * తదనంత * తథాసత్యపీఠికలసాధ్యా
 భావనన్నిష్ఠకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవచ్ఛిన్నభావాభావమాదా
 యలక్షణమన్వయసంభవాత్, సచ జన్యమాత్రస్య కాలాపాధితాసయే సాద్యా
 భావనతి పర్యతాదౌ కాలికసంబంధేన ఎమ్మగివ సంత్రాల్ తత్ప్రతిత్వంబంధేన
 తదభావననంతతపివేతివాచ్య, కాలికసంబంధేన తత్ప్రతిత్వంబంధేన
 శయితంత్యక్తి, సంయోగస బ గావచ్ఛిన్నంబంధావచ్ఛిన్నత్యక్తి కేవలసన్
 యిత్యాల్ వచ్ఛిన్నభావతేన ర్థభౌతికత్వ, తేవాపి స్వవిశిష్ట సంబంధినిష్ఠా
 భావప్రతియోగితాసనచ్ఛేదకతత్త్వత్వేన తదవచ్ఛేదకత్వేన వాచ్యం, సచైవం
 వచ్ఛిన్నమాత్రామాదిత్యాదౌ సంయోగవివికతావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావ
 చ్ఛేదకధూమత్వాదేసుమవాయావచ్ఛిన్నావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదక
 తాపదవ్యాప్తికి ప్రతియోగితయో రేకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన వచ్ఛిన్నభావతేన
 తద్దౌర్భాగ్యగ్రస్తమితివాచ్య, స్వవిశిష్టాధికారస్య హేతుతాఘటకసంబంధే
 న ప్రతియోగ్యసంధికరణత్వేన విశేషణీయత్వాసతిత్వ, వచ్ఛిన్నమపి హేతుభా
 వే ప్రతియోగివైయధికరణస్య హేతుతాఘటకసంబంధేన సన్విశాన్నాకస్థతతి
 వ్యాప్తివారణం అభావశ్యరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసంధికరణత్వా
 ప్రసిద్ధిరేతిచేన్న, యాదృశ ప్రతియోగితా యద్ధర్మవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతి
 యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతద్ధర్మావచ్ఛిన్నసంధికరణశ్యరూప ప్రతియోగివై
 యధికరణ్యస్యవాచ్యత్వాల్, అత్యధిలాభవేనయద్ధర్మవిశిష్టసంబంధప్రతియోగితావ
 వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేనమ్యక్, సచరణాన్యత్వవిశిష్టసంత్రాత్వాదేనసంత్రాత్వవ్యాప
 కతేపీతదవచ్ఛిన్నానామాదాయకర్తృభిన్నం సంత్రావదిత్యాదావతివ్యాప్తిసం
 భవతి, సాధ్యాభావనతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసంధికరణత్వాదౌవాల్, సాధ్యాభావన
 త్యకలనిష్ఠత్వస్య సంబంధినిశేపావచ్ఛిన్నస్య నివేశాన్నతత్ప్రసంత్రాసామాన్యాభా
 వమాదాయాతివ్యాప్తిరితి, అత్ర తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం హేతు
 వ్యాపకతావచ్ఛేదకమితివివక్షాసంభవాల్ పారిభాషికమేవేత్యేవకారెననిర్భగ
 త్తిభోధ్యం * తథాసత్యపీఠిక * క్రియాప్రళయయో రేవ కాలాపాధితావచ్ఛే

ప్రతియోగ్యసధిక రణీభూతవహ్నిమద్రాశావచ్ఛేదేన తత్ప్రత్యసంబంధావచ్ఛేదాన్ని పృతియోగితాకతదభావ్యాపిసత్త్వం, (ఏవం విశిష్టాభావస్య విశేష్యాభావవిశేషాభావాభావమనతి కచ్చే ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వానిత్యాదావేవావ్యాపిసం

* సత్త్వాదితి * సమ కాలికసంబంధావచ్ఛేదాన్ని ప్రతియోగితాక వహ్నిభావాస్యత్వివిశిష్టవహ్నిభావాభావకాలికసంబంధావచ్ఛేదాన్ని ప్రతియోగితాక వహ్నిభావాభావయోగ్యమనియతత్వేనది క్యాత్ కేవలవహ్నిభావత్వస్నేహ రత్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నతు విశిష్టవహ్నిభావత్వస్నేహప్రతియోగితాయా పీతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదాన్ని తావిభావసావ్యాప్తిస్తదవస్థే వేతిచేన్న, తత్ప్రత్యసంబంధస్నేహత్వభావస్య వహ్నిభావావచ్ఛేదకః తేనసంబంధేన వహ్నిభావాభావస్యం వహ్నిమద్రాశావచ్ఛేద అవచ్ఛేదక భేదేన తయోగ్యేదాల్ అన్యభాకపిసంయోగాభావవిశేషికానయోగాభావయోగ్యేక్యావత్తే, అదైవమపికాలికసంబంధావచ్ఛేదాన్ని ప్రతియోగితాక వహ్నిభావభేదవిశిష్టవహ్నిభావాభావస్య లాఘవేన వహ్నిభావత్వవేషప్రతియోగితావచ్ఛేదకమస్తు, నచ తత్ప్రతియోగితానిరూపకీభూతాభావనిరూపితావచ్ఛేదకత్వస్య తాదృశాభావాధికరణనిరూపితప్రతియోగితాభూతసంబంధావచ్ఛేదాన్ని నిరవచ్ఛేదాన్ని ధేయతానవచ్ఛేదకత్వేనావస్య ప్రతియోగితాక సమ నైయత్సభూతతయా విశిష్టసత్త్వాత్వినో విశిష్టవహ్నిభావత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమక్షతిమితివాచ్యం, తత్ప్రత్యసత్త్వస్య తాదృశాభేదతావచ్ఛేదకరీయా తదపేక్షయా నగురుత్వం విశిష్టసత్త్వాత్వస్య ఇహాతు వహ్నిభావత్వస్య తాదృశనిరవచ్ఛేదాన్ని ధేయతానవచ్ఛేదకతయా విశిష్టవహ్నిభావత్వస్య తేన గురుత్వానపాయాదతి, మేవం తత్ప్రతియోగితాకాన్యాయప్రతిస్పష్టిస్తానవచ్ఛేదకావచ్ఛేదాన్ని యానిరుక్త సంబంధావచ్ఛేదాన్ని యాస్తత్ప్రతియోగితాకాభావసన్నిరూపితాధేయతాయా అనవచ్ఛేదకత్వస్యవాచ్యత్వాల్ సం గురుభర్తృః వహ్నిభావభేదవిశిష్టవహ్నిభావత్వం తచ్చవహ్నిభావావచ్ఛేదేన వహ్నిమదనయవావచ్ఛేదేనాధేయతానవచ్ఛేదకం వహ్నిభావస్య మహాకాలేపి తద్విశిష్టసత్త్వానవచ్ఛేదకత్వాల్ కేవలవహ్నిభావత్వంతు వహ్నిభావావచ్ఛేదేన లభాదిభమహాకాలప్రతితావచ్ఛేదక మేవేతివిశేషాల్, నను, తత్ప్రత్య వహ్నిభావభేదానత్వేనైతిపూర్వగ్రింధే వహ్నిభావభేదవిశిష్ట

భవే తదుపేక్షాయానిర్భజత్వాదృచ్చ) ఏతేన విశేషణతావిశేషసంబధైన మృత్తిమ
 టితసామానాధికరణ్యసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాక ధూమాభావవ్యాప్యవా
 తాదృశసామానాధికరణ్యసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాక వహ్నభావా
 దిత్యైతత్పరం తత్ర ధూమసామానాధికరణ్యరూపస్య సకలసాధ్యాభావస్యాధిక
 రణం హేతురపి తస్య ధూమాధికరణ్యసత్త్వత్రైవ హేతుభేదమూదాయాపి
 నలక్షణసమన్వయసంభవః అత్యంతాభావమూదాయ తదసంభవో దద్ధితీర్తిత్యావ
 నేయః, ఇత్థంచవిశిష్టాభావస్యవిశేష్యాభావవిశేషణాభావాభ్యావనతిరిక్తత్వపి

వహ్నభావభేదానంతైవనైతివ్యాఖ్యానసంబంధ్యతే, గురుతయాతాదృశవహ్న
 భావత్వస్య భేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్, తస్మాద్దోష్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ
 విశిష్టసత్తాభావస్య విశేష్యవిశేషణాభావరూపతామతే సకలసాధ్యాభావవన్ని
 ప్తత్వాదిభావనాతివ్యాప్తివిరహాద్దైతావచ్ఛేదకావచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితావిశే
 షణంనాపాదేయం, ఏతదభిప్రాయేనైవ వహ్నభావభేదతదభావోక్తిరేన
 మస్మిన్వితిచేన్న, తత్ప్రతియోగితానహేతుతావచ్ఛేదకీర్ణాత వహ్నభావత్వావ
 చ్ఛిన్నేతి గ్రంథవిరోధాత్ తస్మాద్వహ్నిమాద్రవ్యాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ
 త్సకలనిష్ఠధూమాభావమూదాయాతివ్యాప్తివారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకధర్తా
 నవచ్చిన్నత్వమావశ్యకంవాద్యం వహ్నభావభేదానంతైవనైతి గ్రంథస్తుగురుధ
 ర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమతేవహ్నభావావశ్యత్వవిశిష్టసహ్నభావ
 భేదాపసిద్ధ్యైత్యర్థః, ఏవంవిశిష్టాభావస్యవిశేష్యాభావవిశేషణాభావాభ్యావ
 నతిరిక్తత్వైద్యవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌవేవావ్యాప్తిసంభవాత్తదుపేక్షాయా
 నిర్భజత్వాచ్చేతిపక్షిస్తుకుండలితా, సచసత్తాయాంవిశిష్టసత్తాభేదానంతైవనక
 థం తమూదాయ లక్షణసమన్వయఇతివాచ్యం సకలాంతర్గతే సాధ్యాభావవతి
 నిత్యేనహజతిః జన్యేన ప్రతియోగ్యసాధికరణావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధావచ్చి
 న్నహేత్వభావనంతైవన అవ్యాప్త్యుద్ధారసంభవాత్, హేతుస్సాధ్యాభావవత్తా
 నంపత్తయే విశేషణతావిశేషణేతి * రూపస్యేతి * తస్మిన్సంబంధావచ్చిన్నప్రతి
 యోగితాకాభావాభావస్తత్సంబంధరూపఇత్యాశయేనెదం * తస్య * సామానా
 ధికరణ్యసంబధైన వహ్నభావరూపహేతుః * దద్ధితేతి * హేత్వభావస్యసా
 మానాధికరణ్యన వహ్నిరూపస్య తత్సామానాధికరణ్యరూపస్యవా సానాత్వా

నదోషాసంగతిరితిపరాస్తం, తత్కాపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావమాదామ్య
తాపవారణసంభవాత్ తస్మాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ ప్రతియోగితై
యధికరణ్యంనివిష్టంప్రతియోగితాచ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్యేన
నివిష్టేత్యభిప్రాయేణైవైతద్దోషదానం, హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియో
గితైయధికరణ్యప్రవేశేత్వగ్నిమలక్షణాపేక్షయా గౌరవమేవైతలక్షణపరిత్యాగ
బీజంబోధ్యం, ఏతేన సకలశబ్దస్య వ్యాపకత్వాధికతయా సాధ్యాభావవ్యా
పకీభూతాభావప్రతియోగిత్యమైవైతలక్షణనిష్కృష్టాధికం, ధూమవాన్వహేన
రిత్యాచౌ ప్రమేయత్వాదినా వహ్యభావస్య సాధ్యాభావవ్యాపకత్యేపి నక్ష
తిః యమ్యూహావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వం సాధ్యాభావవ్యాపకతావచ్ఛే
దకం తద్యూహవత్త్వస్థైర్యమలక్షణత్వాత్, ఏవంచ హేతుభావప్రతియోగితైయ
ధికరణ్యంననివేశ్యతే వ్యాపకతాలక్షణప్రతియోగితైయధికరణ్యంనివేశేనావ్యా

త్ * కాలికతి * ఏవం పర్వతవృత్తిరూపధ్వంసాదౌ కాలికసంబంధేన హేతు
స్సత్యేపి తదనధికరణఘటాత్వంతాభావాద్యవచ్ఛేదేన తదభావాపిబోధ్యః న
ను సాకల్యంనమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకనిష్ఠవ్యాప్తినిరూపకత్వంనమ
భివ్యాహృతపదార్థాన్వయ సకలశబ్దోత్తరినిష్ఠకబ్ధౌపసందానాత్ సాధ్యా
భావాధికరణాన్వత్తిసాధ్యావకత్వం నిగణితార్థాధికం, తత్త్రిచవహ్యభావవతికా
లికసంబంధేన ధూమసత్త్వాదవ్యాప్తిః హేతుభావప్రతియోగితాఘటకసంబంధేన
హేతుతాఘటకసంబంధేనవాప్యత్తినివేశే నత్తావాన్జాలెరిత్యాచౌ తదవ్రసిద్ధిః
ద్రవ్యభిన్నంవిశిష్టసత్త్వాదిత్యాచౌ హేతుభావాభావే సత్తాదౌతాదృశద్రవ్య
వృత్తిత్వంచ ఏవంసాధ్యాభావాధికరణాన్వత్తిసాధ్యాభావకత్వాత్తాచ నత్తాభావ
వాన్జాలత్యభావాదిత్యాచౌ సాధ్యాభావాధికరణే సాధ్యవత్తాగ్రిహ విరోధితా
నియామక సమవాయేనవృత్త ప్రసిద్ధ్యాదికంచేత్యతలహా * వ్యాపకతేతి *
* ఏవంచేతి * ననుసత్తావాన్జాలిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టాభావాదిత్యాచౌహేతు
భావన్యాయః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సం
బంధేనప్రతియోగివ్యధికరణస్య సాధ్యాభావవతిహేతుతావచ్ఛేదకీభూతదైశికవి
శేషణతానంబంధేనసత్త్వాదవ్యాప్తిరతావ్యాపకతాయాం ప్రతియోగితైయధికర
ణ్యం నివేశేనీయమితిహేతుభావే తదావశ్యకమితిచేన్న, లాఘవేనహేతుమ

వ్యవృత్తిహేతుకవ్యభిచారిణి హేతుభావస్య సాధ్యాభావవన్నిష్ఠహేతురూపా
భావప్రతియోగితయా వ్యాపకత్వాభావేనాతివ్యాప్తివిరహాత్ వ్యాపకతాశరీర
చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధైః సాధ్యాభావవన్నిష్ఠత్వమభావేనివేశ్యం, తేనవ
స్సోద్యభ్యావనతి కాలికాదిసంబంధైః ధూమావ్యాత్మకాభావస్యవృత్తావపి ధూ
మాభావాదేర్నసాధ్యాభావవ్యాపకతాక్షతిః, సత్తావాజ్ఞాతేరిత్యాదౌ సాధ్యా
భావవతి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధైః వృత్తైరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తినిలక్షణవంధ
కమివ దోషః

త్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావివక్షణాత్ । అ
న్యథా హేతుమత్తాగ్రహవిరోధితానియామక సంబంధైః ప్రతియోగితైర్యధికర
ణ్యస్యావశ్యకతయా గౌరవాత్ ఏవం ద్రవ్యవిస్తృతత్వాదిత్యాదౌ హేతుభా
వాభావస్య సత్తాత్వః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వేపి సాధ్యాభావవద్వృత్తితావ
చ్ఛేదకానుయోగితానివేశాన్నదోషః * దోషశ్చితి * ఏతేనైతద్దోషస్యాను
ద్భావనీయత్వముక్తం । కేవలాస్వయన్యభావాదితి మూలే కేవలాస్వయత్వం
హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనయత్కించితృదాధాన్యధికరణవృత్త్యభావా ప్రతి
యోగిసాధ్యకత్వ మభిప్రేతమహానన్యూనతేతిభావః ॥ అత్రకేచిత్ ॥ సాధ్యా
భావ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాదేయతావ
దభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధైఃసాధ్యాభావావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావవత్త్వం । ఉక్తస్థలచ సామాన్యాదౌతాదృశవృత్తైరప్రసిద్ధావపిద్రవ్య
త్వాదేః ప్రసిద్ధైః నిరుక్తసంబంధైః వ్యధికరణైః సత్తాభావావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకాభావస్య జాత్యభావత్వే సత్త్వాన్నావ్యాప్తిరిత్యాహుః । తన్నుతాదృశ
పరఃపరాయః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధత్వేనూనాభావాత్ । పరేతు ।
యద్యూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వం సావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభా
వవదవృత్తిసాధ్యాభావాధికరణతాకం తద్యూపవత్త్వం వ్యాప్తిరితినిష్కషణః ॥
ఉక్తస్థలచ సాధ్యాభావాధికరణతాయాజాత్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాభావవత్వవృత్తైర్నావ్యాప్తిరిత్యాహుః । తత్తుచ్చం ॥ యద్యూపావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావాధికరణ వృత్తిత్వా
భావీయ ప్రతియోగితాయా తాదృశవృత్తిత్వత్వస్యహేతుధికరణవృత్తిత్వత్వా

పెక్షయా. గౌరవేశానవచ్చేదకతయ్య తథానిర్వహనాసంభవాత్ | సచవృత్తిత్వత్వ
స్య, గౌరవేశానవచ్చేదక త్వేపి స్వనిరూపకతావచ్చేదకత్వాపలక్షితధర్మావ
చ్చిన్నాధికరణ వృత్తిత్వత్వావచ్చిన్న ప్రతియోగితాకాభావవత్సాధ్యాభావాధి
కరణతాకీర్తిం సాధ్యాభావవ్యాపకతా వచ్చేదకత్వం, అథవాసావచ్చిన్నప్రతి
యోగితాకాభావాధికరణ నిరూపితాయాయావృత్తితాతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్చిన్న
ప్రతియోగితాకాభావహుటవత్సాధ్యాభావాధికరణతాకీర్తిం తేన ప్రతియో
గితావచ్చేదకకోటా వృపలక్షణవిధయా భానానుపగమేపి సక్తితిరితివాచ్యం | ఏ
తద్దర్శనస్య సావధికరణావృత్తిసాధ్యాభావకత్వవ్యవసాయితయా తక్రైచకిం న
రొచయేరిత్యనుయోగస్య దుష్ప్రతిహరిత్యాత్ | యత్తు||సాధ్యాభావసామానాధి
కరణ్యం హేతుతావచ్చేదక స్వరూపాస్యతిరితంబదైన వాచ్యం తేనసత్తావా
జాతేరిత్యాదౌ నదోషఇతి | తదసత్ | అన్యతరత్వేన సంసర్గతాన్వనుపగమా
త్ ఉపగమేపివా పర్వహిమ్నమాన్వర్గితానుయోగకత్వ విశిష్టకాలికసంబధ్దే
న పర్వతత్వాభావాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్చేదక స్వరూపసంబధ్దాన్వతరాత్తక
స్వరూపసంబధ్దైన పర్వతత్వాభావాత్త కాభావస్య సాధ్యాభావవద్ద్రాదివృత్తి
త్వాద్వ్యక్తిపక్షత్వానుపపత్తిః విశేషరూపేణసంసర్గతాన్వనుపగమేపిమహాకాలా
న్యత్వ విశిష్టనిత్యత్వాభావవాన్కాలిక సంబధ్దైన ఆకాశాభావాదిత్యాదౌ హే
త్వభావాభావస్య ఆకాశాభావాత్తినః సాధ్యాభావసతినిత్యైవస్వరూపసంబధ్దైన
సత్త్వాదవ్యాప్తేః సాధ్యాభావవద్వృత్తితావచ్చేదకప్రతియోగితానివేశే నకొపి
దోషఇతితుబోధ్యమ్ | యత్తు|| ప్రతియోగి వైయిచికరణ్యవిశిష్టసాధ్యాభావవద్వ
క్తిచిద్వృత్తితానవచ్చేదకాన్వత్వమేవ సాధ్యాభావవ్యాపకతావచ్చేదకత్వం
ధూమవాన్వహేరిత్యాదౌ వతివ్యాప్తివారణాయ యత్కించిదితి | కపిసం
యోగాదిసాధ్యకసంగహాయ ప్రతియోగి వైయిచికరణ్యం వృత్తిత్వంచ స్వరూప
సంబధ్దేనేతి | తత్తుచ్ఛం | సత్తాభావవాజ్ఞాత్యభావాదిత్యాదౌ జాతీనాన్వ
రూపసంబధ్దైనానత్యేన హేత్వభావత్వస్యతాదృశవృత్తితానవచ్చేదకత్వేనావ్యా
ప్తేః || యత్తు, వహ్నిమాన్వైవాలాదిత్యాదౌ వ్యభిచారిజైవాలాభావత్వస్యప్ర
తియోగి వైయిచికరణ్యవిశిష్ట వహ్నిభావాధికరణయత్కించిద్వ్యక్త్యాత్తకథూ
తలవృత్తితావచ్చేదకతయా తాదృశవృత్తితానవచ్చేదకగగనత్వాద్యన్యత్వా దతి

వ్యాప్తిరితి తదశుద్ధమేవ, తథావిధశైవాలాధికరణవృత్తితానవచ్ఛేదకత్వసత్త్వాత్
 మహాకాలాస్యత్వ విశిష్టనిత్యత్వేనాధ్యేకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావ
 స్తున్యభివారీతి నదోషలేకావీతి । నను సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదిలక్షణేషుసా
 ధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదికం నసంబంధసామాన్యేన ప్రసిద్ధానమానవవ గత
 త్వాత్ । సాపియత్కించిత్యంబధైన, నిర్మామసమవేతత్వాభావమాదాయాతి
 వ్యాప్తిః, సాపిస్వరూపహేతుతా వచ్ఛేదకాన్యతరసంబధైన అన్యతరత్వేనసం
 సగతత్వాన్యసమగమాత్ తదుపగమేహ్యత్తభిన్నం ఘటాభావాదిత్యాచౌ
 కాలికసంబంధేన హేతు సాధ్యాభావవతి స్వరూప సంబంధేన హేతు
 సత్త్వాదవ్యాప్తిః ॥ యత్ ॥ తాదృశవృత్తిత్వాభావవ హేతుతా వచ్ఛేద
 కావచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నవృ
 త్తీత్యయస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వం విశేషణం నతు
 వృత్తిత్వేపి సంబంధనివేశ్యతి, తత్ విశేషరూపేణ సంసగతానంగీక
 తృణభిర్భూతాచార్యైర్మూర్ఖవచేన, తస్మాద్దేతుతావచ్ఛేదకసంబంధాన్యహేతు
 ప్రతియోగికసంబంధాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం తాదృశ హేతుప్రతియోగికసం
 బంధావచ్ఛిన్నత్వవా వృత్తిత్వేవిశేషణం తథాచ సత్త్వావా జాతేరిత్యా
 చౌ తథావిధస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ సత్త్వాన్నవ్యాప్తిః అ
 థాత్యంతభిన్నం ప్రమేయాదిత్యాచౌ కాలికన హేతుతాయాం హేతుతావ
 చ్ఛేదకాయః కాలికసంబంధః తదన్యప్రమేయప్రతియోగికసంబంధో యప్రచ్ఛి
 న్ముః కాలికసంబంధవవేతిదవచ్ఛిన్నసాధ్యాభావాధికరణీహతాత్మవృత్తిత్వా
 ప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిః ఏవం సత్త్వావాన్ప్రమేయాదిత్యాచౌ సమవాయేనవిషయ
 తయాచ హేతావసి సమవాయాదేరేవ తాదృశసంబంధత్వాత్, హేతుప్రతియో
 గికత్వగుటకహేతు హేతుతావచ్ఛేదకసంబధైన సంబంధత్వనిరర్థకం ఉక్త
 హేతుత్వవ్యాప్త్యనుగ్రాహత్, అథ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదేర్బద్ధమావ
 చ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం హేతుప్రతి
 యోగికత్వస్యాధః దర్శితస్తలేచ ఆత్మవృత్తిత్వసత్త్వాత్వాదిరవతథావిధోధర్మః
 భూమవాన్ప్రమేయిత్వాచౌచాద్యేంద్రసప్రధనస్మిత్వాదేస్తాదృశధర్మత్వేపి
 త్కలిరితిచెన్న, ఆత్మవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యత్వస్యకథంచిత్రా

పశ్చిమక్షణి

అస్తువా పౌతృతావచ్ఛేదకసంబంధనైవ పౌతృమత్రాజ్ఞానంప్రతి యాదృశసంబంధే
 న పౌతృభావవత్తాగ్రహఃప్రతిబంధకః తాదృశసంబంధేనసావచ్ఛిన్నాధికరణ
 భిన్నసాధ్యాభావాధికరణకం యద్యత్సం తత్తద్భిన్నత్వేవసాధ్యాభావవ్యా
 పసంబంధే నల్లేవ్యవ్యాప్త్యనుధారాదితీచేన్న, యథా సమవాయసంబంధా
 చ్ఛిన్నప్రమేయాభావాభావత్వం సత్తాయామేవోపేయతే ఏవం కాలికసంబం
 ధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావాభావత్వం కాలమాత్రవృత్తిధర్మవనవిషయితాసంబ
 ధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావాభావత్వంచ విషయితాయామేన తథాచపౌతృప్రతి
 యోగికత్వం పౌతృభావాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వమేవేతి నకోపి
 దోషః ఏవమాత్మభిన్నం సమవాయత్తిచ్చిన్నాభయసంబంధనైవ కాలవృత్తిత్వవిశి
 ష్టప్రమేయాదిత్యాహః పౌతృతావచ్ఛేదకసంబంధాన్యసంబంధాప్రసిద్ధిరప్యసా
 న్న, నచైవమపు కస్థలేలవ్యాప్తితాదవస్థ్యమేన ధూమవాన్వషోరిత్యాదా
 వతివ్యాప్తివారణార్థం పౌతృతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వస్య సా
 ధ్యాభావవదవృత్తిత్వే ఆవశ్యకతీయా తథావిధ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నవృ
 త్తిత్వాభావస్య తాదృశానుయోగితాకత్వాభావాదివాద్యం, పౌతృతావచ్ఛేద
 కావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వస్య తదవచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాను
 యోగితాకత్వరూపత్వాల్, అథవా కేవలసవ్యయిత్యమన్యోన్యాభావప్రతియోగి
 తానవచ్ఛేదక పౌతృతావచ్ఛేదకవత్త్వాత్వంతాభావా ప్రతియోగిసాధ్యకత్వాన్య
 తరవత్త్వమితిదృశస్తత అవ్యాప్తిమూలలభ్యైవేతి తథాచ సాకల్యలక్షణేష్యభా
 వే పౌతృతావచ్ఛేదకసంబంధాన్య పౌతృప్రతియోగికి సంబంధానవచ్ఛిన్నం సా
 ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం నివేషయితుంశక్యం, నచైవం వహ్నిమాణ సంయోగేన
 రూపాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః, పౌతృతావచ్ఛేదకసంబంధేన తన్నివేషితన్యాభా
 వాల్ ఏనంచ పౌతృభావాదా ప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశితస్తావాద్య
 వ్యత్యాదిత్యాదా నదోష ఇత్యాలోచ్య తత్ప్ర తాదృశసంబంధనివేషే ఆయాసా
 దైత్వభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యంప్రసజ్య నిరాకృత్య వ్యాపకతాఘటకా
 భావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యం సావచ్ఛిన్నానధికరణత్వరూపం సాధ్యాభా
 వవతినివేష్య తదవృత్త్యభావప్రతియోగిత్వం వైయధ్యాత్మరిత్యజ్య నిష్కర్షణ
 మాహ • అస్తువతి • పౌతృతావచ్ఛేదకసంబంధనైవ పౌతృమత్రాగ్రహణికోధి

పకతావచ్చెదకత్వం ఇత్థంచ సత్తాబాజాలెరిత్యాదావేతాదృశంస్వంజాతిత్వా
భావత్వాదికమేన తద్భిన్నంచజాత్యభావత్వమితి లక్షణసమన్వయః, ఇత్థంచ ఏ
తద్వృక్షత్వవాః కపిసంయోగాదిత్వాదా కపిసంయోగాభావత్వావచ్చిన్నాన
ధికరణత్వాప్రసిద్ధ్యా కపిసంయోగాభావత్వం నైతాదృశం స్వమితి కపిసంయో
గాభావత్వస్య సాధ్యాభావవ్యాపకతావచ్చెదకత్వాదతివ్యాప్తివాగణాయ మే

తానియామకసంబంధేనసాధ్యాభావవ్యాపకతాయాలవచ్చేదకం యద్ధర్మావచ్చి
న్నాభావాధికరణతాత్వం తద్ధర్మవత్త్వమిత్తుక్తా యద్యప్యక్తదోషాభావః త
థాప్యస్తువెత్వాదిసాగుర్యథానుసరణం పరమౌతిప క్షిప్తమేవేతి బోధ్యమ్,
మేతుతావచ్చేదకసంబంధేనైవసామపాదానేత భిన్నం కాలికసంబం
ధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకద్యత్వాభావాదిత్యా కేవలకసంబంధైవవ్యభిచా
రిణ్యతివ్యాప్తిః కాలికసంబంధస్య స్వరూపసంబంధేన మేతుమత్తాగ్రహవిరోధి
తానియామకతయా కాలికసంబంధేన సావచ్చిన్నానధికరణత్వస్య వ్యభిచారని
రూపకాధికరణసూత తస్మిన్చందాసమానకాలీపవధాధిమాదాయైవోపపాదనీ
యత్వాత్, అథవా అయిమాత్తా కాలికసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాకాకా
శాభావాభావాదిత్వాదా స్వరూపసంబంధేన వ్యభిచారిణ్యరూపసంబంధస్యా
పి యత్క్రించితస్సంబంధేన మేతుమత్తాగ్రహవిరోధితానియామకతయా తేన స్వ
రూపసంబంధేన సావచ్చిన్నానధికరణత్వం గగనాభావత్వమాదాయ నసంభవ
తీతి గగనత్వాభావత్వాదికం స్వపదనోపాదాయతదవచ్చిన్నానధికరణసాధ్యా
భావాధికరణకభిన్నత్వస్య మేత్వభావత్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తిరతా మేతుతావ
చ్చెదకసంబంధేనేత్సుక్తం, అథవా మేతుమత్తాగ్రహవిరోధిత్వం తాదృశగ్ర
హనిష్ఠప్రతిబింబస్యతానిరూపిలేప్రతిబింధకతాచెత్తదా ఆత్మత్వసాధ్యకోక్తవ్యభిచా
రిణి ఆత్మామేతుమాస్పర్శతశ్చ ఘటవానితిపరమాశుల బహుమానం మేతుమత్తా
గ్రహమాదాయ పర్యతోఘటాభావవానితి ప్రతిబింధకీభూతగ్రహవిషయాభూత
స్వరూపసంబంధేన గగనత్వాభావత్వావచ్చిన్నానధికరణ సాధ్యాభావాధికరణ
కాన్యత్వస్య మేత్వభావత్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తిః మేతుమత్తాగ్రహత్వావచ్చి
న్నత్వనివేశేవ్యవచ్చేదకత్వవర్తాప్తినివేశేనసంభవః తదనివేశే యత్క్రించితం
బంధేన మేతుమత్తాగ్రహమాదాయోక్తదోషః తస్మాదవచ్చిన్నత్వం వ్యాపక

త్వభావే ప్రతియోగి శాయధికరణ్యంచయమేవ, న దేయమేవవాచ్యధికరణత్వాభా

త్వరూపంవాచ్యంవచన నిఖిలసంబంధేనపాతుమత్రాగ్రహత్వవ్యాపి కానకాపి
ప్రతిబధ్యతేతిపాతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనైత్యుక్తం, నచ తన్నిచేశేపి విభిన్నభ
ర్తృతావచ్ఛేదకకపాతుమత్రాగ్రహమాదాయవ్యాపకత్వభంగపాతేతివాచ్యం, తేన
సంబంధేనయత్కించిధర్మావచ్ఛిన్నధర్మికపాతుమత్రాగ్రహత్వవ్యాపకత్వస్యని
వేశనీయత్వాత్, ఆత్మఘటాస్యతరావృత్తిధర్మవాకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాత్త
త్వాభానసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాత్తత్వాభావాభయస్తాదిత్యాదౌపక్షస్యా
త్తనఃపాతుమత్రాగ్రహవిరోధితానియామకీర్మాతకాలికసంబంధేనపాత్వభావా
నధికరణతయాఅవ్యాప్తిసాన్న్విదతోపాతువతాచ్ఛేదకధర్మవైష్ట్యేనివేశ్యం, ఘ
టవాక్ధూమాభావవానయంచఘటవానితికాలికసంబంధేనఅవచ్ఛేదకధర్మదర్శన
స్యప్రతిబద్ధకతయాతాదృశకాలికసంబంధమాదాయావ్యాప్తిగతతోపాత్వభావని
వేశ్యం, నచైనమపిధూమాభావవాక్ధూమాభావవానయంచధూమాభావవానితికా
లికసంబంధేనఅవచ్ఛేదకధర్మదర్శనస్య ప్రతిబంధకత్వాత్తద్విషయకాలికసంబంధ
మాదాయావ్యాప్తిధర్మారావృత్తివేతివాచ్యంతత్ప్రదేశజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతి
బంధకతాయాఉక్తత్వాత్, అభావపాతుకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాపైర్విశేషణతాస
మ్బంధోపేక్షా * దేయమేవతి * తథాచ స్వప్రతియోగ్యనధికరణం యద్య
త్సాన్న్వివచ్ఛిన్నాధికరణం తద్భిన్నం యతాన్విభాభావాధికరణం యత్కించిత్తా
దృశాధికరణకం యత్స్వీం తద్భిన్నత్వమిత్యర్థః, నన్వేనమేతద్వృక్షత్వవాన్మపి
సంయోగాభావాదిత్యాదౌ సంయోగాత్తకాభావత్వం స్వపదేశదుర్ధరం, స్వ
ప్రతియోగినః కపిసంయోగాభావస్యానధికరణాప్రసిద్ధాః స్వపదేశాభావత్వాంత
రమాహాయాతివ్యాపైరిత్యతస్తత్ప్రానిర్భరమాహ * నదేయమితి * యదిచప్ర
తియోగివైయధికరణ్యవిశిష్టయధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వమేన సాన్న్వివచ్ఛిన్నాధిక
రణభిన్నసాధ్యాభావాధికరణకాన్యత్వాన్యయోగితయా నివేశ్యతే తివాచితద్వృ
క్షత్వవాన్మపిసంయోగాభావాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్త్యభావేపి లాఘవాదేవన
దేయమితి గ్రంథావతారోబోధ్యః, నను తర్హ్యేతద్వృక్షత్వవాన్మపిసంయో
గాదిత్యాదౌ పాత్వభావత్వాన్వచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసిద్ధ్యా అతివ్యాప్తిరిత్యతల
హ * అధికరణత్వాభావస్తేవతి * నను పాత్వభావాధికరణత్వాభావా

వస్త్రేన అధికరణభిన్నత్వస్థానే నివేశనీయత్వాత్, కపినయోగాభావాదేతి తదధికరణతాయా అప్యవ్యాప్యవృత్తితయా తదభావస్యసాధ్యాభావవతిసత్త్వేనా తివ్యాప్త్యనవకాశాత్ అధికరణత్వాదాదిశ్చ భావప్రతియోగికతయా అతిరిక్తవవతి విశేషణతావిశేషణైవ తద్వత్త్వంసాధ్యాభావవతివిశేషణమితి, ఏవం చ నిర్మాణమత్వవ్యాప్యవాన్నిర్వహిత్వాదిత్యాదౌ హేత్వభావస్య వస్త్రేన దేవప్రత్యేకం యావద్విషయావృత్తిత్యేపి హేత్వభావత్వేన తేషాం సాధ్యాభావవ్యాపకత్వాన్నావ్యాప్తిరిప్రాప్యపక్షోపకరిత్యర్థః, యత్ర యావత్సాధ్యాభావవతాం సంభవస్తత్ర ప్రాప్తినిర్వహిత్వాదే తద్దధికరణవృత్తిత్యమేవ హేత్వభావవిశేషణతయా లక్షణఘటకం నతు సాధ్యాభావవ్యాపకత్వమిత్యభిప్రాయేనైవ ఏతద్దోషదానాత్ ప్రకారాంతరానుసరణేన పరిష్కారే సకల లక్షణౌనామేవ పరిష్కారసంభవాత్ ఇతికృతంపల్లవితేన, సాధ్యవద్యక్తివిశేషభేదమదాయావ్యాప్తింపరిహరితి * అత్యేతి * సాధ్యవత్త్వావచ్చిన్నప్రతియోగి

హేతురూపవన లాఘవాత్ తథాచ ఏహిమాకాధుమాదిత్యాదౌ వస్త్రవ్యాభావవతిః కాలికసంబంధేన తద్వత్త్వాదన్యాప్తిరతో హేతుతావచ్చేదకసంబంధేన సావచ్చిన్నాధికరణత్వాభావవత్త్వంనివేశ్యం తథాచ సాధ్యాభావవతి సామాన్యాదౌ తేనసంబంధేన తద్వత్త్వాప్రసిద్ధ్యా గత్రావాజాలేరిత్యాదౌ అవ్యాప్తిరతలహ * అధికరణత్వాభావాన్యేతి * యత్యేతి * సాధ్యాభావవన్నిష్కలకలతద్వక్తిత్వావచ్చిన్నవృత్తిహేత్వభావత్యర్థః, ఏకవివక్షతేతు సాకల్యం నదేయమేవత్యాశయః, నను సాధ్యాభావవత్త్వాయాం నివచ్చిన్నత్వంనదాతుం శక్యతే నయోగిభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌవవ్యాప్తే, అతవ సాధ్యాభావేనిరవచ్చిన్నవృత్తికత్వమవచ్చిన్నవృత్తికాన్యత్వేన, కపినయోగసాధ్యకావ్యాప్తిశ్చ, తత్రాద్యే కథంబిద్విశిష్టసాధ్యాభావవత్త్వానివేశనాహిపేపి ద్వితీయే తథావిధసాధ్యాభావాపసిద్ధే అతస్సాధ్యాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యవిశేషణంయజ్యతే హేత్వభావతు గురుతరప్రతియోగివైయధికరణ్యవిశేషణం హేయమేవ కింతు లాఘవాత్ సాధ్యాభావవతిసకలే నిరవచ్చిన్నవృత్తిత్యమేవ దీయతాం, నచేకమాత్తభిన్నం కాలికసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాక ద్రవ్యత్వాభావాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్చిన్న హేదాభావమాతివ్యాయ అత్వపిర్దు

తాకత్వమితి * సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వసర్వాప్రప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వమిత్యర్థః, తేన వహ్నిమాణ్ఘ్రామదిత్యాదౌ తత్తద్విహితమత్వా వచ్చిన్నప్రతియోగితాకథేదమాదాయసదోషః తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః తత్త్వవిశిష్టవహ్నిమత్త్వసర్వవత్త్వాత్ * వ్యుత్పత్తిబలభ్యం * అన్యదివదనమభివ్యాహరణభ్యం, సజ్జోపదనమభివ్యాహరణానస్సేవ తాదృశపదనమభివ్యాహరణానన్యప్రస్వయితావచ్ఛేదకధర్మావచ్చిన్నప్రతియోగితాకాధావశాబ్జబుద్ధిత్యావచ్చిన్నప్రత్యేవ జనకత్వాదితిధావ, వ్యుత్పత్తిబలభ్యమిత్త్యనైన యథాశ్రుతలక్షణవాక్యార్థవివాయమితిసూచితం, తాదృశ సమభివ్యాహరణత తత్ప్రతియోగితాధావమాత్రబోధే అతిప్రసంగంనూచయతి * సహిత

ర్వాతైవేతివాచ్యం, పూర్వమతే ప్రతియోగితాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వాసత్త్వేవ్యేతన్నతే తన్నివేశసావ్యవస్థకత్వాత్ ఇతిచేన్న, దృష్టభిన్నం సంయోగిభేదాదిత్యాదావవ్యాప్తేః ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్తేవ్యవస్థకత్వాత్, అథవా సంయోగిభేదాధావన్య దృష్టత్యాదిరూపత్వావగమేపి సాధ్యాధావవత్తాయాం హేతుధావవత్తాయాంవా సనిరవచ్చిన్నత్వముచితం తథానతి సాధ్యాదిమత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధావచ్చిన్నత్వస్యాపి నివేశనీయత్వావత్తైః అస్తన్నతే అఖండప్రతియోగ్యనధికరణత్వనివేశే లాఘవాదిత్యభిప్రాయః * సాధ్యతావచ్ఛేదకేతి * విషయితయా వహ్నిత్వవిశిష్టవచ్ఛేదవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్చిన్నత్వనివేశ్యం, నను విషయితయా వహ్నిమద్భేదవారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్చిన్నత్వమావస్థకం తథాచ తేనైవోక్తభేదవారణే తద్విశేషణవైయధ్యం; నచ రూపవాక్సృధివీత్వాదిత్యాదౌ విషయితయారూపత్వవిశిష్టవచ్ఛేదవారణార్థమేవ తద్విశేషణం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యనిష్ఠత్వనివేశేపి గుణవాన్మృధివీత్వాదిత్యాదౌ విషయితయా గుణత్వవిశిష్టవచ్ఛేదోదుర్వారసవేతివాచ్యం, సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వన్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నీవేశనీయత్వాదితి, మేవం, వ్యాపకతాశరీరే సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధైస సాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వస్యావస్థకరయా ప్రత్యుత్తరవ్యాపకతానివేశపద గౌరవాది

పరితి * ప్రామాణికవ్యవహారఇతి శేషః, తథాపి అన్వయిప్రతియోగి కాధానమా
త్రబోధే నీలఘటేపీతఘటాదిభేదసత్త్వేన తాదృశవ్యవహారోపి న్యాదితిభాషః
దృవ్యం న ఘటఇత్యాద్యప్రయోగాదనుయోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛేదజ్ఞేన అ
న్యోన్యభావాదిరన్యదివదేన ప్రత్యావృత్తే, అనుయోగితావచ్ఛేదకశ్చ ప్రతి
యోగ్యవృత్తిరెవధర్మజితి ప్రకాశకృదంగీకృతత్వత్వత్తివిరోధాద్ఘటాఘటాద
న్యజితి ప్రయోగవారణసంభవాత్ * నీలజితి * ఘటాదన్యఇత్యాదౌ పాగీ

తి, వహ్నిఘటాభయవచ్ఛేదవారణాయ పర్యాప్తై, అనుయోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛేదజ్ఞేన వేతివవారః ప్రకాశకృత్పదంచ తత్సామానాధికరణ్యపరసజ్జయో
గోనాస్తీతివదర్శనాయ తేనజలంనదృవ్యం గంధవదితివాక్యస్య నజ్జథాన్యోద్ధౌ
శ్చతావచ్ఛేదకత్వేనజలభిన్నం దృవ్యమిత్యథానిరాకరణపరావయవగ్రంథావి
రోధః అన్యథా అనుయోగితావచ్ఛేదకనామానాధికరణ్యనాభానాదేవతాదృశా
థావ్రసక్తైస్తదసంగతేరితి * అనుయోగితేతి * అవ్యాప్యవృత్తిద్వితావచ్ఛే
న్నభేదస్య తదనవచ్ఛేదకవవానుయోగితావచ్ఛేదకః ఇదాసీంద్విత్వాదివిశిష్టప్ర
తియోగిబోధకపదానమభివ్యాహృతసఙ్ఘః ద్విత్వావచ్ఛేదాభావాబోధకత్వని
యమస్సీకార్యః తేన ద్విత్వాన్వయిప్రతియోగిభేదస్య ఘటత్వావచ్ఛేదేన స
త్త్వావచ్ఛేదాఘటాన్యజితిప్రయోగస్యనదుర్యారతాప్రసంగః వశ్చాత్ప్రయోజనా
భావజ్ఞేన ఏతత్పరిత్యాగఇత్యపిదృష్టవ్యమ్ * విరోధాదితి * వారణాత్వజ్ఞేనా
న్వితం అనురోధాదిత్యపిపాతః, నను నీలఘటత్వస్య కథం ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వ
మితిచేత్ విశిష్టసత్త్వావాగ్గుణాన్యజితివ్యవహారస్యప్రామాణ్యదృఢమౌవచ్ఛే
న్నవత్త్వం ప్రతియోగ్యవృత్తియద్ధర్మోవాప్రతియోగివృత్తితానవచ్ఛేదకః తద్ధర్మా
వచ్ఛేదజ్ఞేన భేదానుయోగితావచ్ఛేదకమితిసంకీర్తనా, నీలఘటత్వత్వావ
చ్ఛేదజ్ఞేన వత్త్వంచ ఘటావృత్తిదీధితికారోక్తత్వత్వత్తిరప్యావశ్యకీతి బోధ్యమ్,
సాధ్యవదన్యేతిసమాసేసాధ్యవత్త్వావచ్ఛేదజ్ఞేనప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వత్
దుత్తరభావప్రత్యయవిభజనం దీధితికృతామనుచితమిత్యాశ్చింతానిహారాయసాధ్య
వత్వాన్యేతి వ్యాసత్వం నమానస్థలే సాధ్యవత్త్వావచ్ఛేదజ్ఞేనప్రతియోగితావచ్ఛేద
భం కథయితుం దృష్టాంతైవైయాసికసామాసికాథావదర్శయతి * ఘటాదన్యజి
తి * విశేషరూపణసంబంధత్వానుపగమాత్ అవచ్ఛేదజ్ఞేనవిశేషప్రతియోగి

సమతే పంచమ్యోప్రతియోగిత్యమథః, తత్రచ పృథ్వీత్యర్థః ఘటత్వాది
విశిష్టస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టాధేయతాసంబంధేనాన్వయః, అథవా కేవ
లమాధేయత్వమేన ఘటస్యసంబంధః ధర్మిపారతంత్ర్యేణ ఘటత్వాదేరవ్యవ
చ్ఛిన్నత్వసంబంధేన తత్ప్రాన్వయోపగమాత్ ఏకత్రవిశేషణత్వేనాపస్థితస్యావ్య
వ్యత్య పారతంత్ర్యేణాన్వయస్య త్వత్పత్తిసిద్ధత్వాల్ ప్రతియోగిత్యవ్యవచ్ఛిన్న
త్వైవైత్యేణాన్వయవాదైకదేశభేదే నిరూపకతాసంబంధేనాన్వయః, ఘటా
న్వయత్వాదా నిరూపకతాసంబంధేన ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావిశిష్టో
లక్షణయా ఘటాదపదార్థః తత్పురుషేపూర్వవదస్య తత్త్వద్విధక్రంతార్థవిశిష్ట
లాక్షణికత్వాల్ తాదృశఘటాదపదార్థస్యచాభేదసంబంధేనభేదేనన్వయః, న
వీనమతేన ఘటాదన్యత్వాదా అనుయోగితావజ్రువ్యర్థః తత్ర పృథ్వీత్యర్థ
స్య ఘటత్వాదివిశిష్టస్య స్వవృత్తిఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వసంబంధే
నాన్వయః అనుయోగితాయాశ్చత్రయతాసమ్బంధేనభేదేనన్వయః సమాసస్థ
లెద ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్ననిరూపితానుయోగితావిశిష్టేపూర్వవదన్యలక్షణా తస్య
చాభేదసమ్బంధేనభేదేనన్వయః, అగ్రైవం సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వమిత్వేతాదృశ
లక్షణవాత్సావ్యదభేదసమ్బంధేన తాదృశప్రతియోగితావిశిష్టవిశేషితః తాదృశాను
యోగితావిశిష్టవిశేషితోవాయోభేదః తద్వదవృత్తిత్వమేన ప్రతీయతే తథాచా
నుమిత్యైవయికన్యాప్తిస్వరూపజిజ్ఞాసాయాం తాదృశలక్షణాభిధానైతిథాంత
రప్రసంగః తాదృశప్రతియోగితాసమ్బంధేన తాదృశానుయోగితాసమ్బంధేనవా
సాధ్యవద్విశేషితభేదవదవృత్తితాజ్ఞానస్తేన లాఘవేన అనుమితినేతుత్వాదితి
తాయాః అలాభాచ్చాహ *అథవేతి* ఘటాదన్యోనపటాదిత్యాదౌపంచమ్యోః
ప్రతియోగిత్యంచదర్శస్తదాఘటవిష్టప్రతియోగితాయా నిరూపకతాసంబంధావ
చ్ఛిన్నాభావవోధోవాచ్యః నచనిరూపకత్వస్య వృత్త్యనియామకతయాతాదృ
శాభావాపసిద్ధ్యానసంభవతీతినవీనమతానుధావనం, అనుయోగిత్యంచాశ్రయతా
రూపస్వరూపసంబంధైవవత్తతే తత్సంబంధస్యచ వృత్తినియామకతయా నామవ
వత్తిరితిభావః, ఘటానేత్యాదౌ ప్రతియోగితాసంబంధేనైవ ఘటభావోపగమ
వినతతః ఘటాననేత్యాదేర్వ్యవహారస్తేనాసత్త్వాదతా ఘటాదన్యవృత్తిభిహీ
తం, ఇదానీం సమాసేతాదృశప్రతియోగితాకత్వం లంఛయితుమాశంకతే * అ

జెన్న, యాదృశవ్యాప్తిజ్ఞానమనుమితిచేతు న్నస్యమేవాస్య కాల్పర్యాలో క
స్యాత్కాల్పబోధావిషయత్వేపి రిన్తూలకోదీచ్య తాదృశవ్యాప్తివిషయకమానసా
వసితభానస్తేవ తాదృశతాత్పర్యనిర్వాహ్యత్వాల్ తాదృశ శాబ్దబోధస్యాపి క
థంచిదుపపాదయితుంశక్యత్వావచ్చ ॥ నీలోఁగుటః కంబుగ్రీవాదిమదన్యఇత్యాది
వాక్యస్యాప్రామాణ్యాల్పటః కంబుగ్రీవాదిమదన్యఇత్యాదివాక్యస్య ప్రామా
ణ్యాల్ అన్వయితావచ్ఛేదకనిరూపితపారిభాషికమవచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితా
యాం భాసతగత్యుపేయమ, అతస్సాధ్యవదన్యఇత్యాదౌ మతుబంతప్రతిపాద్య
తావచ్ఛేదకస్య సాధ్యసమ్బంధస్య సాధ్యాపేక్షయా గురుతయా అనవచ్ఛేదకత్వే
పి నొ క్తలక్షణవాక్యాధావప్రసిద్ధిః, పారిభాషికం తదవచ్చిన్నత్వంచ తద్విశిష్ట
సమ్బంధినిష్ఠాభాషియాయాప్రతియోగితా తదవచ్ఛేదకత్వాభావకూటనదమ

భతి * చాక్షుషాద్యసంభవాన్తానసానుధావనమ్ * కథంచిదితి * అభ్యసదా
త్వైకదేశభేదేలభేదసంబంధైన సాధ్యవదనుయోగితాకస్య భానే ధమివారతం
త్ర్యేణ సాధ్యవతోపితాదృశాయయోగితాసంబంధేన తత్ర భానోపగమాదనుమి
త్యాపయికవ్యాప్తైరపితతోలాభః*నీలఇతి* కంబుగ్రీవాదిమత్త్వావచ్చిన్నప్రతి
యోగితాకభేదాభావవతినీలఘటేతాదృశభేదబోధకతయాతద్వాక్యస్యాప్రామా
ణ్యంననంభవతితాదృశభేదాప్రసిద్ధైరితిభావః, కంబుగ్రీవాదిమత్త్వావచ్చిన్నత్వే
శూన్యప్రతియోగితాయా తాదృశావచ్చిన్నత్వావగాహితయా సంసగకౌటౌ
భ్రమత్వాపగమేతు తుల్యన్యాయేనదోషమాహ *పటఇతి* యద్వా కంబుగ్రీ
వాదిమత్ప్రతియోగితభేదభానోపగమే పటఇత్యాదివాక్యస్య ప్రామాణ్యనిర్వా
హాపి నీలఇత్యాదివాక్యాప్రామాణ్యంననిర్వహతి కంబుగ్రీవాదిమత్త్వావచ్చిన్న
ప్రతియోగితాకభేదభానోపగమేతు నీలఇత్యాదైరప్రామాణ్యనిర్వాహాపి పట
ఇత్యాదైరప్రామాణ్యంననిర్వహతీతిబొధ్యం, తాదృశావచ్ఛేదకత్వసామాన్యాభా
వనివశే కంబుగ్రీవాదిమత్త్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
త్వాపేక్షయా ఘటత్యవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వాదై
ర్వాఘటతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా సామాన్యాభావాప్రసిద్ధిరతిః కూటని
వశః, నన్వేనం వహీర్నునహీరితి వ్రతీతివ్యవహారయోలావత్తి తాదృశేంధన
త్వావచ్చిన్నభేదగత్వాల్, నవ తత్ర తత్తదవచ్చిన్నభేదకూటభానోపగమాన్న

దోషశుద్ధివాచ్యం, ఇంద్రనంభవహ్నిరితిప్రయోగానుపపత్తైః, నచ పారిభాషికా
 వచ్చేదక అన్వయితావచ్చేదకధర్మసామానాధికరణ్యనివేశాన్నదోషశుద్ధివాచ్యం
 కాలికాదిసంబద్ధైః ఇంద్రనంభవహ్నిత్వయోస్సమానాధికరణత్వాత్, సంబంధ
 విశేషవివక్షాయామపి వహ్నిర్నవహ్నింధనాన్యతరశుద్ధిప్రయోగావత్తి; తాదృశే
 స్తనత్వావచ్చిన్నభేదసంభవాదితి, కించ ఘటానప్రమేయగగనమితిప్రయోగాను
 పపత్తిః గగనత్వాపేక్షయా ప్రమేయగగనత్వస్యగురుతయా తదవచ్చిన్నభేదా
 ప్రసిద్ధైః అతః తన్నిరూపితపారిభాషికావచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితాయాం భా
 నతశుద్ధివక్తవ్యం తచ్చేదవచ్చిన్నత్వం యదిస్వవిశిష్టసంబంధీత్యాదిరూపం తదా
 సయోగేన గగనత్వవిశిష్టసంబంధినోప్యగ్ధిరితిచేత్, అత్యేకేదీల్ అన్వయిత
 వచ్చేదకవ్యాపకధర్మావచ్చిన్నత్వేతాత్పర్యం ఏవంచ ప్రమేయగగనత్వరూపం
 యదన్వయితావచ్చేదకం తద్వ్యాపకం యద్గగనత్వం తదవచ్చిన్నత్వమేవపారి
 భాషికతదవచ్చిన్నత్వమిత్వదోషః, స్వవిశిష్టసంబంధీత్యేత్ర సంబంధివదం సం
 పాతాయాతం సావత్తకంయద్విశిష్టం ఇతివాచివక్షితం అభావపదంచభేదార్థక
 మితితల్లాభః, తన్నేవం వహ్నిర్నవహ్నిరిత్యాదిప్రయోగావత్త్రిమూర్త్యురైవ వ
 హ్నిత్వరూపాన్వయితావచ్చేదకవ్యాపకీభూతా యో వహ్నిఘటాభయత్వరూ
 పోధర్మః తదవచ్చిన్నభేదసాధానితత్వాత్, నచ వ్యాపకతాయాం ప్రతియో
 గిజ్ఞేయధికరణ్యంనదేయం తథాచ వహ్నిఘటాభయవృత్తిత్వత్వం వహ్నిత్వస
 మానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్చేదకత్వేనవహ్నిత్వావ్యాపకమేవేతివాచ్యం
 వహ్నిర్నవహ్నిఘటపటాభయమితి ప్రయోగానుపపత్తైః భేదప్రతియోగితావచ్చేదకీ
 భూతఘటపటాభయత్వస్య అన్వయితావచ్చేదకీభూతద్విత్వసమానాధికరణభేద
 ప్రతియోగితావచ్చేదకత్వేన తద్వ్యాపకత్వాసంభవాత్, ఏకోపద్వావిత్వాది
 ప్రయోగానుపపత్తిశ్చ, ఏవంచవ్యాపకతాయాం ప్రతియోగిజ్ఞేయధికరణ్యస్యావ
 శ్యకతయా వహ్నిర్నవహ్నిరితిన్యపహారోదుర్వారపవేతిచేన్న, అన్వయితావచ్చే
 షకధర్మఃనమనియతధర్మావచ్చిన్నత్వమేవ తద్ధర్మనిరూపిత పారిభాషికమ
 వచ్చిన్నత్వం ఘటసహ్నవిభయత్వంచ నవహ్నిత్వసమనియతమిత్వదోషః, న
 వైవమపి కేవలాన్వయినం వహ్నిత్వసమనియతతాత్పర్యాత్కాణాదహనోభయత్వావ
 చ్చిన్నభేదమూదాయ వహ్నిర్నవహ్నిరితి, ప్రయోగావ తిరితవాచ్యం, అన్వయ

చ్చిన్నత్వమ్ || ఏతాదృశావచ్చిన్నత్వస్య సమ్మన్వితయా ప్రాతిస్థికరూపేణ త
తత్ప్రతియోగితావ్యక్తీనాం దుష్టాయత్వేహినక్షతిః సమ్మన్వజ్ఞానస్య విశిష్టబు
ద్ధావనపెత్తితత్వాత్ || అనుమితంప్రతిచ సాధ్యవచ్చిన్నప్రతియోగితావగాహి
జ్ఞానమేవ కారణంకల్ప్యతేలాఘవాత్ నతు సాధ్యసంబంధావచ్చిన్నప్రతియో

తావచ్చేదకసమనియతభర్మసాన్వయితావచ్చేదకసజాతీయత్వేన విశేషణీయ
త్వాత్, నస్తుతస్తుభర్మసన్వయితావచ్చేదకవ్యాపకత్వమన్వయితావచ్చేదకావచ్చి
న్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితానవచ్చేదకత్వరూపమేవ నివేశ్యమితి శకశ్చి
ద్దోషః, ఏకోనద్వావితిప్రత్యయస్యప్రతియోగివైయధికరణ్యవనివేశ్యాపినిర్వా
హనుభవాత్ వహ్నిఘటౌభయభేదమూదాయ వహ్నిర్నవహ్నిరితిప్రయోగావ
త్తైస్సమనైయత్వనివేశంవిసాపి వారణసంభవాచ్చ, ఏతేన వ్యాసజ్యృప్తితాన్వ
వ్యాసజ్యన్యృప్తితాన్వ్యతరరూపేణ సాజాత్యనివేశనే ఇమా నద్వావితిప్రత్యయ
ప్రసంగః, అన్వయితావచ్చేదకసమనియతత్వత్వదనత్వాదితిపరాస్తం ఇత్యా
హుః, తదనత్ తథాసతి సత్తాయాం విశిష్టనత్తాభేదాధావేన నత్తానసత్తైః ప్ర
యోగవారణాపి గుణైఃసత్తైఃప్రయోగావత్తిః విశిష్టనత్తాత్వస్య సత్తాత్వనమని
యతత్వాత్ తత్రవిశిష్టనత్తాధావనత్వాత్, వస్తుతస్తు న్యవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాధా
వః ప్రతియోగివ్యధికరణోబాధ్యః తేనఘటౌవహ్నిరిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదే
ర్వహ్నిమన్నిష్ఠాధావప్రతియోగితావచ్చేదకత్వేహినక్షతిః, సంబంధిత్వం ప్రతి
యోగివైయధికరణ్యంపైకసంబంధేన తేనఘటౌపర్యమేయగగనమిత్యాదౌ గగ
నాధికరణాపసిద్ధావపి తాదాత్మ్యేన విషయితయావా సంబంధిః ప్రసిద్ధానదో
షః తన్నిష్ఠగగనాభావస్య తేనసంబంధేన ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాధావాత్, ప్ర
తియోగితయోరేకసంబంధావచ్చిన్నత్వంబాధ్యం, అత్ర లక్షణవాక్యాత్సాధ్యవ
త్త్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాధావప్రతియోగితావచ్చేదకత్వాధావ కూటవదవచ్చిన్నత్వ
సంబంధేన సాధ్యవత్త్వవిశేషితాయాప్రతియోగితా తాదృశప్రతియోగితాకభేద
వదధికరణావృత్తిత్వలాభేపి తావదంకోనవ్యాప్తిస్వరూపం, సాధ్యవత్త్వం విహ
య సాధ్యవచ్చిన్నప్రతియోగితాకభేదంలక్షణనివేశ్య తావదంశస్త్యేవానుమి
త్యావదుక్తత్వాదిత్యాదీయవానాహ • అనుమితంప్రతిచ • ఏవంచ లక్షణవా
క్యన్యసాధ్యవచ్చిన్నప్రతియోగితాకభేదవదవృత్తిత్వరూపాభేదాత్పర్యమిత్యా

గితాకర్తావగాహజ్ఞానమిత్యనుమిత్యాపయికవ్యాప్తిశరీరే తాదృశ్యేవ ప్రతియో
గితానివేశ్యతే కమ్బుగ్రీవాదిమత్సాన్వటాదిత్యాదౌ విశేషదర్శనానుమితేః
పాగ్రమాణికత్వే నిరుక్తపారిభాషికావచ్చిన్నత్వమేవ ఆనుమిత్యాపయికవ్యాప్తి
ఘటకమ్, తాదృశగురుధర్మావచ్చిన్నసాధ్యకానుమానస్య కేవలాన్వయి సాధ్యక
సమశీలతావాదినస్తు స్వరూపసమ్మన్ధరూపావచ్చిన్నత్వమేవ వ్యాప్తిశరీరేనివ
ేశయంతీతిసమాసః । ❖ ఇతిగదాధరీయే పశ్చులక్షణీ ❖

సాధ్యాసామానాధికరణ్యానధికరణత్వలక్షణే యది తదధికరణావృత్తిత్వరూ
పా సామానాధికరణ్యంనివేశ్యతే తదా ద్రవ్యసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః స
హ * తాదృశ్యేవతి * సాధ్యావచ్చిన్నైత్యథాః, ననుసాధ్యావచ్చిన్నప్రతియో
గితాకర్తృత్వేన లక్షణఘటకత్వేపి కంబుగ్రీవాదిమత్త్వవిశిష్టం ఘటాద్యపెక్ష
యా గురుయత్సాన్వయం తత్ర సాధ్యావచ్చిన్నప్రతియోగితావ్యవస్థానైవేత్యతల
హ * కంబుతి * నిరుక్తైః * సాధ్యవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్చి
దకం యద్యత్ తత్తదవ్యక్తిశాస్త్రావచ్చిన్నభేదకూటవద్ధర్మావచ్చిన్నప్రతియోగి
తాకర్తృఘటితం సర్వత్రలక్షణం తాదృమిత్యథాః, పారిభాషికావచ్చిన్నత్వంన
నివేశనియం కింతు స్వరూపసమ్మన్ధరూపావచ్చిన్నత్వమితి మతాంతరమాహ *
తాదృశేతి * ఉభయసాధారణకేవలాన్వయిత్వేన అత్యంతాభావప్రతియోగితాన
వచ్చేదకధర్మావత్సాన్వయత్వమ్, తథాచ కమ్బుగ్రీవాదిమత్సాన్వయకావ్యాప్తిరపి
మూలకారాభిమతైవేతిభావః, కేవలాన్వయి భిన్నేద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యా
దౌ ద్రవ్యత్వత్వవిశిష్టస్య కేవలద్రవ్యత్వాన్తారణే తద్వద్భేదావగిష్ఠ్యా ఆ
వ్యాప్తిరధికత్యన్వరణః ॥

❖ ఇతికృష్ణభట్టియేపశ్చులక్షణీవివరణమ్ ❖

* తదధికరణైతి * యద్యపి సమానమధికరణం యస్యేతిసతథా అధికరణ
తావద్వృత్త్యధికరణకానిరూపకమితియావత్ తస్యభావసామానాధికరణ్యం
సాధ్యచ్యుతసామానాధికరణ్యం సాధ్యసామానాధికరణ్యం సాధ్యసామానాధికరణ్య
సాధ్యాభావః సాధ్యాసామానాధికరణ్యమిత్యవ్యయాభావః తథాచ సాధ్యాధికరణా
వృత్తిత్వలాభః తత్ర ససమ్బంధికారణబోధకోత్తరపదఘటితసముదాయేశ స
మం సశ్చమానఇతి సశ్చస్థనివేశోపపత్తిః సతుససామానాధికరణ్యమసామానా

త్రాయాః ద్రవ్యత్వాధికరణవృత్తితయా తాదృశాసామానాధికరణ్యానధికరణత్వాత్ తదనధికరణావృత్తిత్వస్యాసామానాధికరణ్యపదార్థత్వే అనంతరవక్ష్యమాణలక్షణాభేదః ఇత్యతావ్యాచక్షే * సాధ్యమితి * అసమానాధికరణం యస్యేత్యత్ర అసమానాధికరణపదస్య స్వానధికరణాధికరణార్థకత్వే ద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదావతివాద్యప్రిః ద్రవ్యత్వాదేస్తత్త్వాద్యనదికరణాధికరణకత్వవిరహేణయత్నదేనసత్త్వాదెరుపాదానాసంభవాత్ సత్త్వావాద్యద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిశ్చ

ధికరణ్యమిత్యవ్యయాభావోత్తరం సాధ్యపదషష్ఠీతత్పురుషో భట్టాచార్యసమ్మతః యేనసమాసాప్రవిష్టపదార్థానన్వయస్యావృత్త్యుత్తయో అవ్యయాభాససమాసఘటకసమాసపదార్థే అధికరణే సాధ్యపదార్థానన్వయప్రసంగభయేనసమానపదస్య సాధ్యాధికరణైలక్షణాయాః సాధ్యపదస్య తత్తాత్పర్యగ్రాహకతాయాశ్చ స్వీకారేణ అసామానాధికరణ్యశబ్దాదేవ సాధ్యాధికరణావృత్తిత్వలాభోభవేత్ తథాచ కథం తదధికరణావృత్తిత్వరూపా సామానాధికరణ్యమిత్యభిధానమితి, తథాపి తదన్వితాధికరణైత్యర్థకవివక్షణోన్నదోషః స్పర్శితానసంబంధికార్థత్వప్రకాశనాయైవతథా క్తమితిబోధ్యం, నమానమేవసామానంసాధ్యస్యసామానంసాధ్యాసామానం తత్ అధికరణం యస్యసః సాధ్యాసామానాధికరణకత్వస్యభావస్సాధ్యాసామానాధికరణ్యంసాధ్యానధికరణావృత్తిత్వమితియావత్, అస్మిన్నైవోపాసదుత్పన్నదర్శయతి తదనధీతి సాధ్యమసమానాధికరణంయస్యేతివిగ్రహవాక్యం అసమానాధికరణమిత్యాకారకబహువ్రీహిరూపోత్తరపదగర్భమితి ప్రథమతోసమానాధికరణమితిబహువ్రీహిర్విగ్రహాప్రదర్శనీయః, సచ నసమానం అధికరణంయస్యేత్యేవయావః తత్రయదినజ్జర్ణభేదే సమాసపదార్థాన్యజ్జేవాలాద్యధికరణాదేః ప్రతియోగితయానన్వయస్తదా సాధ్యాధికరణనిష్ఠభేద ప్రతియోగినమాసపదార్థేధూలజ్జేవాలాద్యధికరణంప్రత్యావ్యేత తథాసతి సాధ్యమసమానాధికరణంయస్యేతి ద్వితియబహువ్రీహివిగ్రహవాక్యాల్ యదధికరణత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకథేదానుయోగ్యధికరణకంసాధ్యం ప్రతియేత తచ్చ అతివ్యాప్త్యాదిగ్రస్తమిత్యాహ * అసమానాధికరణంయస్యేత్యాదిన్, * ఏవంవప్రథమబహువ్రీహివిగ్రహవాక్యే నజర్ణభేదే సమాసపదార్థాన్యప్రతియోగితయాన్వయజ్జర్ణభిమిత్యన్వం కింతు అనుయోగితమైవతి ద్వితియబహువ్రీహి విగ్రహ.

సత్త్వాదెదగ్గి వ్యత్యాసద్వంద్వధిక రణాధిక రణకత్వాత్ అతః తదధిక రణానధిక రణప
 రతయా తత్పదం వ్యాప్తి పై * యదధిక రణైతి * యదధిక రణానధిక రణం సాధ్యం
 తత్త్వానధిక రణత్వస్య వ్యాప్తి తేన వ్యాప్తి ర్విశిష్టై కాథానామతానుపపత్త్యా విశి
 ష్టపరామశాస్త్రానుమితీ శాస్త్రాన్త్యానిర్వాహః యత్త్వతత్త్వాననుగమేన త
 త్త్వాధిక రణత్వాభివక్తృనానాధిక రణ్యపదార్థమహా * సాధ్యనిష్ఠైతి * సా
 ధ్యనిష్ఠం యదసామాన్యధిక రణ్యం సాధ్యధిక రణీధూతయత్క్రిందివ్యక్తివృత్తిత్వా
 వాక్యజన్యబోధే యాదృశాథానవిషయః తాదృశాథానపరతామాహ * తదధిక
 రణానధిక రణపరతయైతి * సచాధానః యదధిక రణ త్వానవిచ్ఛిన్నానుయోగితభేద
 ప్రతియోగ్యధిక రణకం సాధ్యమిత్వేనంరూపః, యత్తు జగదీశేన సాధ్యం అ స
 మాన్యధిక రణం యస్యేత్యసాధ్యం యదధిక రణాన్త్యత్యధానః తత్త్వానధిక రణ
 త్వంచ లక్షణం తత్తచ వహ్నిమాకాధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిమాత్యస్య తత్త్వా
 మాధిక రణాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్య
 నైకింబీజమ్, సతావత్ దృశ్యం సత్త్వాదిత్యాదానతివ్యాప్తివారణం దృశ్యత్వస్య స
 త్తాధిక రణాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్యత్యధానాన్త్య
 గాత్, యదితు సాధ్యం యదధిక రణ సామాన్యవృత్తిభిన్నమితి నాథానః కింతుయ
 దధిక రణయత్క్రిందివ్యక్తివృత్తిభిన్నమితి తదా తదతివ్యాప్త్యధానైతి తత్త్వ
 మకల్పభేదవివేచనభిప్రేత్య సవయం ద్వితీయకల్పనాధానతాత్విక, సాధ్యధిక
 రణానధిక రణక సాధ్యక త్వానధిక రణక తోక్త్యా త్వాహ * యత్త్వైతి * అన్యథా
 వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః * పదార్థమితి * సాధ్యసామాన్యధిక రణ్యశబ్దే సా
 ధ్యే అసామాన్యధిక రణ్యం యస్యేతి వృత్త్యంత్యంతరాంగీకారేణ భావప్రధానని
 దేశాత్ సాధ్యనిష్ఠాసామాన్యధిక రణ్యప్రతియోగితవలాభః, దృశ్యం సత్త్వాదిత్యా
 దేర్వాదాయ యత్క్రిందివ్యక్తి, నను ప్రతియోగితవశబ్దేన సామాన్యధిక రణ్యని
 రూపకత్వగ్రహణ తత్త్వాభివక్తృనానాధిక రణ్యపదార్థమహా తత్త్వానధిక రణ్యని
 కరణ్యమాత్యనిష్ఠతయా అతివ్యాప్తిగ్రహీతుమశక్యత్వాదతలహా * తత్ప్రతి
 యోగిత్యంచేతి * ప్రతియోగితులక త్వేనాధిక రణోపాదానై కింబేష్టనైన నా
 నసాన్త్యరీతిభయేన తత్ప్రతియోగాన్త్యత్యధానరూపక త్వేనతలహా దేయమ్. సా

భావః తత్ప్రతియోగిత్యం తత్ప్రతియోగికోటినివిష్టాధికరణ స్మృతిత్వం || సా
 ధ్యనిష్టాభావీయాభేయత్వనిష్టప్రతియోగితాయాం నిరూపితత్వసంబంధేనయదవ
 చేచ్ఛదకం తదస్మృతిత్వమితియావత్ | వహ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యనిష్టా
 భావోహృదాభేయత్వాభావః తదీయప్రతియోగితాయా ముక్తసంబంధేన అవ
 చేచ్ఛదకోహృదాదిః తదస్మృతిత్వానధికరణత్వం ధూమాదావితిక్షణసమన్వయః
 తత్రసాధ్యనిష్టాభావ ప్రతియోగ్యాభేయత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావ
 చ్ఛిన్నంగ్రాహ్యం || అన్యథావహ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతాదిసమవేత
 త్యాద్యభావమాదాయానుపపత్తైః | తథాచ సత్తావాక్సమవాయిత్వాదిత్యా
 దౌ సాధ్యనిష్టాభావీయసమవేతత్వనిష్టప్రతియోగితావచ్ఛేదకీధూతాధిః రణాప
 సిద్ధ్యాఅవ్యాప్తిః | వహ్నిమాణ్ ధూమాదిత్యాదావపి ధూమాదేయోగోభకీ
 యవహ్నినిష్టవర్వతాదివృత్తిత్వాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక పర్వతాదివృత్తి

ధికరణీధూతయత్క్రిందిదవ్యక్తివృత్తిత్వప్రతియోగితత్వరూపాభావవిశేషణం హే
 యం వైయర్థ్యాత్, నను సంయుక్తత్వాసంయుక్తత్వోపభయాభావప్రతియో
 గ్యాభేయతానిరూపకతాయాః పర్వతాదౌ సత్త్వాదవ్యాప్తిరిత్యతావచ్ఛేదకత్వం
 వివక్షయతి * సాధ్యేతి * తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యఅయోగోలకవృ
 త్తిత్వత్వై పర్యాప్తత్వాదతివ్యాప్తిః హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నతదస్మృ
 త్తిత్వనివేశేచ అసంభవత్యత్యలొనిరూపితత్వసంబంధేనేత్యుక్తం * సమవాయి
 త్వమ్ * సమవాయానుయోగిత్యం, స్వరూపసంబంధేనహేతుః, ఉత్తరకల్పపి
 హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధైః సమవాయేనహేతుపేక్షా, స
 మవేతత్వాసమవేతత్వోపభయాభావమాదాయ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీధేరధి
 కరణాప్రసిద్ధ్యనుభావనమ్, తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా ఆభేయ
 తాత్వాదౌసత్త్వైవ్యధికరణే తదసత్త్వాదితి, నను సాధ్యనిష్టాభావప్రతియోగ్యధి
 కరణమేవ వివక్షణీయం తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభేయతాసం
 బంధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితానివేశాన్నదోషః తాదృశేనవ్యధికరణాససత్త్వా
 యాం సామాన్యాద్యభావసంభవాదిత్యతలహ * వహ్నిమానితి * అయోగోలక
 తి * అథ మహానసీయవహ్నిదౌ పర్వతవృత్తిత్వాభావసత్త్వేనైవావ్యాప్తైః
 సత్త్వాదయః పిండియవహ్నినుభావనంవ్యధాత్మ, సచ యద్యూపావచ్ఛిన్న
 సామాన్యాధికరణ్యాభావసాధ్యనిష్టః తదన్యహేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వం తదధాత్మ

తావదవ్యాప్తిశ్చ । సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకీభూతాధావనివేశేచ గౌరవమిత్యా
 తితత్సార్థకమితివాచ్యమ్, దృవ్యంసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తుస్తజ్జనాపత్తేయ
 ద్రూపావచ్చిన్నయత్కందిదవ్యక్తివృత్తిత్వాభావవివక్షణాయఃపిండియవహ్నయ
 మథావనవైయర్థ్యతాదవస్థమ్, మేవం, యదిహృదాదివృత్తిత్వాభావమాదాయా
 తివ్యాపైర్వాఠాణాయయద్యదవ్యక్తివృత్తిత్వాభావకూటవత్సాన్యతత్తదవ్యక్తివృత్తి
 త్యావధికరణత్వేవివక్ష్యతేతదావహ్నిమాన్థూమాదిత్యాదౌ యావన్తిహేతుమన్తి
 తత్తదవ్యక్తివృత్తిత్వాభావకూటస్యాపిసంభవమావిష్కర్తుంఅయఃపిండియవహ్నయ
 మథావనాల్, సంఖ్యావాన్పరిమాణాదిత్యాదౌ యత్కందిద్ధటాద్యేకతరవృత్తి
 త్యాభావఘటితకూటమాదాయావ్యాపైస్సత్తేవినక్షతిః, విషమవ్యాపైశ్చితివద
 తాంతర్మూలంకారణామేవతత్త్వే, వస్తుతస్తుసాధ్యనిష్ఠాయదూరపావచ్చిన్నసా
 మానాధికరణ్యాభావశ్చైవ సాధ్యనిష్ఠాసామానాధికరణ్యప్రతియోగిత్యమితిదీధి
 త్యర్థఃతత్ర సాధ్యాసామానాధికరణ్యత్యాదిలక్షణే ప్రథమతపివ యా దృవ్యం స
 త్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిశ్చకేతా తస్యాశ్చరమనిష్కర్తృత్వైవవారిణం మథ్యాధౌ
 శ్చావ్యాప్తివారకాపివేతి యథాశ్చరసందర్భః తమనురుధానానామయఃపిండి
 యవచ్ఛేదనుధావనంసంగచ్ఛతపివ, ఏవంచ వ్యధికరణపదబహువ్రీహిరూపసా
 ధ్యాసామానాధికరణ్యోద్భావస్య దృవ్యంసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాపకతయా అ
 తిజఘన్యత్వమాలోచ్యోక్తతద్వారకప్రకారస్య విషమవ్యాపై పర్యతీయాది వ
 హ్నా మహాసాదివృత్తిత్వాభావమాదాయ సమవ్యాపైచావ్యాప్తౌ నకశ్చిదివ
 రోధః, నచ సామానాధికరణ్యసావ్యాప్యవృత్తిత్వమతమవలంబ్యదృవ్యంసత్త్వా
 దిత్వాదావతివ్యాప్తిః కుతానవాచ్యతఇతివాచ్యం, సంఖ్యావాన్పరిమాణాదిత్యా
 దిసమవ్యాపకే క్రియాద్యవచ్ఛేదేన సాధ్యే సామానాధికరణ్యాద్యభావమాదా
 యావ్యాపైః సాధ్యాధికరణావచ్ఛేద్యత్వవిశేషణచానెదదృవ్యంసత్త్వాదిత్యాదా
 వతివ్యాపైః హేత్వధికరణావచ్ఛేద్యత్వోక్తా దృవ్యం గగనఘటత్వాన్యతరత్వాది
 త్యాదౌ ఘటత్వాదేః సాధ్యాసంబధితేనానవచ్ఛేదకత్వేనాతివ్యాపైః, తద
 వ్యాప్యవృత్తిత్వస్యాసంభవతత్వాచ్చ * సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకతి * సన్వత్య
 ఖత్తావాకానమవాయిత్యాదిత్యాదావవ్యాప్తిర్నిర్బంధితైవ ఆధేయతాసంబధావ
 చ్చిన్నాధికరణ్యాభావస్య వృత్త్యనియామకసంబంధావచ్చిన్నప్రతియోగితాశ్చైవ

శయేన ఫలితార్థమహా * సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వేతి * అనిరూపకత్వమిహ సా

సాప్రసిద్ధ్యా నివేశాసమ్భవాదితిచెల్, తహి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధాన్య
సాధ్యప్రతియోగికసంబంధాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం ఆధేయతాయాం నివేశసి
యమ్, నన్వేనన్వేషిహిమాధూమాదిత్యాచౌ వహ్నో స్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిస్త్విభయాభావస్య
స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వాభావస్యచసత్త్వాదవ్యాప్తిః, సచతత్ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకకొటావాధేయతాత్వస్యాన్యంతర్యామః ఆప్యథా వహ్నోసం
యోగసంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వసత్త్వేన తదభావదౌలభ్యాపాతాత్ తద
స్తర్భావచ నాధికరణమాత్రేతాదృశసంబద్ధేనావచ్ఛేదకత్వపర్యాప్తిరిశ్యేతాదృ
తాభావోనలక్షణఘటకజ్ఞితివాచ్యమ్, అధికరణమాత్రే నిరూపకతాసంబద్ధేన ఆ
వచ్ఛేదకత్వపర్యాప్తేః సకలమతసిద్ధత్వాత్ అన్యథా జలత్వప్రకారకప్రమావిశే
ష్యత్వాచౌ తాదృశాభావదౌలభ్యాసాతాదితి, వైషమ్య, తాదృశాధేయతా సా
మాన్యవృత్తిప్రతియోగితానివేశేనాహిమాత్, ఏవంచావతారికాయామయోగోల
కీయవహ్నిగదివృత్తిపర్వతవృత్తిత్వాభావశబ్దేనాపేక్షితస్తే సాధ్యతావచ్ఛేదకా
న్యసాధ్యప్రతియోగికాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నసకలవృత్తిత్వప్రతియోగికాభావస్తే
వాభిప్రేతత్వాన్నతద్విరోధః || పస్తుతిస్తు ప్రమేయవాఘటాదిత్యాచౌ సమ
వాయసంబద్ధేన సాధ్యతాయాం సమవాయాన్యసాధ్యప్రతియోగికసంబంధాన్య
సంబంధస్సమవాయసంబంధవిన తదవచ్ఛిన్నసామాన్యవృత్తిత్వమప్రసిద్ధమేవేతి
నొక్తరిత్యా ఆధేయతావిశేషణంసమ్యక్ కింతు సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛి
న్నత్వమేవ, తథాచ సత్త్వావాసమనాయిత్యాదిత్యాచౌ అవ్యాప్తిమనద్వృత్తై
ష వహ్నిమానిత్యాదిసామాన్యతాంతరవరోగౌరవమిత్యంతరగ్రంథశ్చైవసమ్యక్ ||
పూర్వం బహువీహివిగ్రహజన్యబోధవిషయస్య సాధ్యం యదధికరణానుయోగి
కభేదప్రతియోగ్యధికరణమిత్వేనంరూపస్య ప్రదర్శనానంతరం సమాసాంతరల
బ్ధార్థం ప్రదర్శ్య పూర్వబహువీహ్యర్థవిన దీధితికృతాసాధ్యనిష్ఠేత్యాదిసాం
గీకృతః । ఇదంతుబోధ్యమ్ । పూర్వబహువీహ్యర్థక సాధ్యాసామానాధికర
ణ్యశబ్దస్య సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకాధికరణవృత్తిత్వమేవార్థః ఆద్యా వి
గ్రహార్థాత్పరిత్యక్తః సమాసాంతరార్థశ్చ పరప్రతియోగార్థః సతులక్షణఘట
కాశ్చిబోధ్యం * అనిరూపకత్వమ్ * అనిరూపకత్వ ప్రతియోగినిరూపకత్వం.

ఆధేయతాత్వవచ్చుచే , ఆధేయతాత్వవ్యాపకం, తథాచ సాధ్యనిష్ఠాధేయతా
త్వవ్యాపకనిరూపకత్వావచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదవన్నిరూపితవృత్తిత్వానధికర
ణత్వమితినిష్కషణః, నచాధేయతాత్వం ఆధేయతాయామేవ వహ్న్యధికరణ
తారూపనిరూపకత్వంచ పర్యతాదావేవైతిచైయధికరణాన్తర్గతం వ్యాపకత్వమి
తివాచ్యం, సావ్యశయాధేయతాశ్రయత్వసంబంధేన ఆధేయతాత్వంవ్యాప్యం స్వని
రూపితవృత్తిత్వసంబంధేన నిరూపకత్వం వ్యాపకమితి వహ్న్యదిరూపసాధ్యం
తర్భావే వ్యాపకత్వంవపవలైః, నచ సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వస్య ద్యవ్యత్వావ
చ్చిన్నాధేయతాసాధారణస్య నిరుక్తసమ్బంధేనజలె సత్త్వాత్తత్త్వాక్తసంబంధేన
సహ్నధికరణత్వరూపనిరూపకత్వాసంభవః యదిచ ద్యవ్యత్వావచ్చిన్నాధేయ
తానిరూపితాధికరణత్వరూపస్య హ్రదాదిసాధారణనిరూపకత్వస్య తాదృశాధే
యతాత్వవ్యాపకతయా గుణాదేరేవ తదవచ్చిన్నప్రతియోగితాక భేదవత్త్వేననా
వ్యాప్తిస్తహతుల్యయుక్త్యాధూమవాక్వవహ్నోరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్
ఆధేయతాత్వవ్యాప్యత్వస్యాపి నిరూపకతాయాం నివేశ్యత్వాత్ ఆధేయతాత్వ
వ్యాప్యత్వంచ సాధ్యమయోగికత్వవిశిష్టసావ్యశయాశ్రయత్వసంబంధావచ్చిన్న
ప్రతియోగితాకాధేయతాత్వాధావతి స్వనిరూపితవృత్తిత్వసంబంధేన అవ్యతిత్వం
సావ్యశయనిరూపితాధేయతాప్రవేశే వహ్నిసమానాధికరణద్యవ్యాంతరవాన్యవ్య
త్వభంగవ్యసంగః, నచేవమపి వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వహ్న్య
ధికరణయావంతాత్రనిష్ఠవహ్న్యధికరణతారూపనిరూపకతాయా వహ్నినిష్ఠైవా
లాదిసాధారణద్యవ్యత్వావచ్చిన్నాధేయతాత్వవ్యాపకత్వాసంభవాత్, ద్యవ్యత్వా
వచ్చిన్ననిరూపకతాయాశ్చ తాదృశాధేయతాత్వవ్యాప్యత్వాదితివాచ్యం, సా
ధ్యమయోగికత్వవిశిష్టసావ్యశయాశ్రయత్వసంబంధేన సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వాధి
కరణనిష్ఠాధావప్రతియోగితత్వరూప తాదృశాధేయతాత్వవ్యాపకత్వనివేశాత్, అ
త్రైవమథావై సాధ్యత్వావచ్చేదకవ్యాపకత్వనివేశేకారవాధిధానమసంగతం సమ
స్తేయత్వప్రవేశమపిక్షుగ్రభాఘవాత్, అత్రైదంసమాధానమాకలయామః || వృ
క్షవృత్త్యాధేయతావిశేషాధావస్య సాధ్యత్వావచ్చేదకవ్యాపకత్వాదవ్యాప్తిః, నచ
నిరూపకతాసంబంధేన అధికరణవదభావఃప్రవేశ్యఇతివాచ్యం, తథాసతిసంయుక్త
త్వసమవతత్వయోః నిరూపకతాయాపకజాతీయత్వేన ఆధేయతాయాంసాధ్య

తావచ్చేదకనంబుంధావచ్చిన్నత్వవిశేషణవైయధ్యాత్, సాధ్యతావచ్చేదక తది. తరనంబుంధావచ్చిన్నాధ్యైతయోర్వ్యభిచారనిరూపకాధికరణవత్త్వసత్త్వేన త. దధావస్య సాధ్యసత్త్వేనాతివ్యాప్తైశ్చ, శత్రన్నిరూపకతాత్మేన సంసగత్వం. తు పిశేషరూపేణ సంబంధత్వానైవత్రాహతమ్, నచసాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నాధ్యైతాత్వావచ్చిన్నత్వం ప్రతియోగితావిశేషణమితివాచ్యం, ఏవ. మపి, పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టపర్వతసంయుక్తత్వాభివమాదాయావ్యాప్తైః, స. చాథావేవ్యావృత్తిత్వం నిరవచ్చిన్నవిశేషణతానంబునైన వ్యాపకత్వంవానివే. శ్యమితివాచ్యం, ఏవమపి ఘటపర్వతసంయుక్తత్వోభయాభావావారణాత్, స. చ. ప్రతియోగితైయధికరణ్యాఘటత సాధ్యతావచ్చేదకవ్యాపకత్వోపాదానాదు. క్తాభావద్వయనిరాసజితివాచ్యం, తథాపివిరుద్ధహృదపర్వతసంయుక్తత్వోభయాభావావారణాత్. తస్య కేవలాన్వయిత్వేన తదభావానత్వాదితి, నచ తదవారణే. పి. నక్షత్రం పర్యాప్తిసంబంధైన తదవచ్చేదకతాయాక్షణ్యత్రైవ సత్త్వైత్తదుభ. యావృత్తిత్వస్య ధూమసంభవేనావ్యాప్త్యసత్త్వాదితివాచ్యమ్, ఉభయపర్యాప్తైఃప్రత్యేకపర్యాప్తినిష్ఠతత్వాత్, అతస్సాధ్యతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నాధ్యైతానానూన్యవృత్తిత్వం ప్రతియోగితావిశేషణమావశ్యకంతచ్చావచ్చేదకతా. ఘటక, నిరూపకత్వరూపసంబంధనిరూపక తాదృశసంబంధావచ్చిన్నాధ్యైతా. త్వవ్యాపకత్వమితిసాసంభవం, స్వప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యంచాభావవిశేష. ణమితిపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టపర్వతసంయుక్తత్వాద్యభావనిరాసః, తథాచసాధ్య. విష్టభేదప్రతియోగితానవచ్చేదకత్వమేవ సాధ్యతావచ్చేదకవ్యాపకత్వమితివ్యా. పకతాద్యయసత్త్వైచ్ఛధికవిశేషణసత్త్వద్వారవాధానసంగతిరవవాదైవతికృత. బుద్ధయోవిదా. పుర్వంతు, అత్రేదుంబోధ్యమ్, సమనైయత్వనివేశం తత్ర పరంప. రాభేదానాం సంబంధత్వంచాపేక్ష్య ద్రవ్యత్వావచ్చిన్నాధ్యైతావారణాయ. సాధ్యతావచ్చేదకవ్యావృత్తిత్వార్థరావచ్చిన్నసాధ్యనిష్ఠాధ్యైతావంతరనిష్ఠనూన్య. వృత్తితానిరూపకాధ్యైతాన్యత్వం సాధ్యనిష్ఠాధ్యైతావిశేషణం తత్తదవహి. త్వావచ్చిన్నాధ్యైతామాదాయావ్యాప్తివారణాయావచ్చిన్నాంతమంతర వి. శేషణంఏతయాపాదిసాధ్యకేతత్తత్క్షణావచ్చిన్నే తదూపతావచ్చిన్నాధ్య. యతానామనస్సిద్ధిః, సాధ్యనిష్ఠాధ్యైతాత్వావచ్చే దనెత్తవ్యావృత్తిత్వైవ తా.

ధ్యనిష్ఠాధ్యైతాత్వావచ్ఛేదేన వివక్షణీయం । తేన వహ్నిమాణ్మాధూమాదిత్యా
 దౌమహాససా దావన్యత్రయవహ్నినిష్ఠాధ్యైతానిరూపకత్వేతి నావ్యాప్తిః । ఏ
 వం సాధ్యతావచ్ఛేదకగుంభంభావద్భిన్నత్వేనాధ్యైతానివేసీయా । తేన అయ
 మౌత్తాతత్తమహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ కాలన్యకాలికసంబంధావద్భిన్నా
 త్పర్యంసాధ్యనిష్ఠతాదృశాధ్యైతానిరూపకత్వే సామాన్యాభావశ్చ నివేశ్యః, అ
 థవాసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతాధ్యైతైవనివేశ్యా భంగీభేదలాభాయైవేతాల
 ఘుతరెవ్యాభావప్రకారేయభాశుత్రదిధిత్యనుసారేణ గౌరవాభిధానం, అథవా
 సాధ్యనిష్ఠాధ్యైతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకానవద్భిన్నాధ్యైతాన్యత్వం సాధ్య
 నిష్ఠాధ్యైతాత్వావచ్ఛేదేనైత్యేతల్లభ్య, అవచ్ఛేదకానవద్భిన్నేత్యత్రపర్యాప్త్య
 నుపాదా నాత్పర్యాత్వావద్భిన్నాధ్యైతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావద్భిన్నత
 యా క్వదిదన్యభిచారిశీతివక్త్రీసంగతిః తదతివ్యాప్తివారణాయపర్యాప్తుపా
 దానేతునర్హో ద్వయవైయభ్యాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకావద్భిన్నత్వాపాదానే
 నాయంహిషిత్వస్యగ్నిమగ్నింధనంగతిః, నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావద్భిన్నాధ్యై
 తాయా ఉపాదానెపి పర్యాప్తుపాదానానుపాదానాభ్యాంపక్తీగ్నింధాసం
 గచ్ఛతే ఏవేతివాచ్యం, తథానతి సాధ్యనిష్ఠత్వపరిత్యాగేనోదక్షరతావత్తైః, ఏత
 త్పర్యమవచ్ఛేదకభేదాదాధ్యైతా భేదమధ్యపెత్త్య వస్తుతస్తు, సాధ్యనిష్ఠాధ్య
 యైతానిరూపకం యద్యత్తత్తద్భేదకాటవినినీశ్యః అన్యథాఒధికరణభేదేనైవ
 నిరూపకతానాం భేదాదవహ్నిమాణ్మాధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తేః ఏవంచ నిరూ
 పకతాభిదేనేవాధ్యైతానాంభేదాతా ధ్యైతరవృత్త్యాధ్యైతానాం, లక్షణాఘ
 టకత్వాదేవనవోషః సాధ్యనిష్ఠాధ్యైతాత్వావచ్ఛేదేనైత్యస్యాప్యత్రైవ తాత్ప
 ర్యం, ఏవంచ తత్రసమనైయత్యాదివివక్షణంస్వంవ్యథామేవ, ఏతేనసాధ్యతా
 వచ్ఛేదకవాప్యకాభావప్రతియోగ్యాధ్యైతానిరూపకాధికరణవృత్తిత్వానధికర
 ణత్వేతాత్పర్యమిత్యపాస్తం । సత్రావాత్సమమాయిత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తితా
 దవస్థాపనం, అథవాసాధ్యనిరూపితనిరూపకత్వాభావే తాదృశనిరూపకభేదవా
 తత్తాత్పర్యం ద్వితీయే సాధ్యేన రూపేణాధికరణభేదఇతిసాధేదఇతిశివం॥ అత్రా
 సమానాధికరణపదే అధికరణపదద్వయమపి ఆధ్యైతానిరూపకపరం తత్ర మ
 ద్యైతాన్యైవేతి ఆధ్యైతానిరూపకవృత్తిత్వలాభస్సన్యత్ సతు ఆధ్యైతాని

త్వత్వనిష్ఠా ధేయతానిరూపకత్వేపి సాతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశాధేయత్వానిరూపకే
 త్యక్తాధికరణత్వమవివక్షితం తదనిరూపకత్వమాత్మనివిష్టం । పరిధమతోద్య
 వ్యం సత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తే రాశంతితయో వ్యభిచారిసామాన్యవిపాతివ్యా
 ప్తిముద్ధరతి * సాధ్యవద్భిన్నసేతి * వ్యభిచారినిరూపకాధికరణసేత్యధః ॥
 అత్యాధికరణవృత్తిత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనవాచ్యం అన్యథా వహ్నిమా
 న్దూమాదిత్యాదౌ సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వావయవాదౌ ధూమాదేస్స
 మవాయేనవృత్తైరవ్యాప్తావస్తైః, ఇత్థంచసత్త్వావాద్యన్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః
 రూపకాధికరణవృత్తిత్వలాభః మధ్యమాధికరణలాభకాసత్త్వాత్ సదాధేయతా
 నిరూపకాధికరణం తదధః, తథావ్యనిరూపకాధికరణతావదిత్వసభిధాద్యైవ
 మభిధానేన కృతైవేత్యాలోచ్య అధికరణస్య లక్షణాఘటకత్వమాహ * తాదృశే
 తి * యత్సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకత్వవదన్యత్వప్రవేశే సంభవః ఆధేయత్వా
 ధికరణత్వయో రధికరణత్వాంతర్యావేనైవావశ్యకనిరూపనిరూపకభావవ్యవహా
 రోపపత్తౌ సాధ్యవతసాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకత్వాంతరేమానాభావాదిత్యధి
 కరణపదం । తథాచ తాదృశాధేయతా నిరూపకాధికరణత్వావచ్ఛేదనివే
 శాన్నదోషఇతి, తన్న, అధికరణమాధేయతానిరూపకమితి ముఖ్యవ్యవహారాను
 రోధన నిరూపకత్వాంతరస్వీకారస్య సర్వాభిమతిత్వాత్, యదపి అధికరణని
 ష్ఠనిరూపకత్వాంతరోపగమేపి వహ్నిమాణవర్పితదధికరణత్వైతదన్యతరత్వాది
 త్యాదౌ హేతుమతసాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకత్వాదివ్యాపైరధికరణపదం
 విలక్షణాధికరణనిష్ఠనిరూపకత్వలాభాధః సచ తాదృశాధేయతానిరూపకం య
 దధికరణమితియోజనయేతి, తత్తుచ్చతరమ్, అధికరణతాసాధారణనిరూపకత్వత్వై
 మానాభావాల్ విశిష్యాధికరణనిష్ఠనిరూపకత్వవిశేషస్తేనల్పత్వాత్ అన్యథా
 అధికరణపదపూరణావస్తైః, సచ తాదృశనిరూపకభేదహులలాభాధః మధికరణప
 దమితియుజ్యతే, తల్లాభస్యనర్హత్యాధీనత్వాత్, నాపి అధికరణపదార్థతావ
 చేచ్ఛేదకాధికరణత్వే సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వాన్వయాధః మధికరణపదం
 అసంభవావస్తైః, సాధ్యవద్భిన్నసేతి పక్షౌ కథనముత్తరలక్షణేతివ్యాప్తినిరా
 ననూచకం * సమవాయేనైతి * యత్కించత్సంబంధేనవృత్తివోక్తాచాతివ్యా
 ప్తిద్యక్షవ్యా, హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధేన సాధ్య

సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకాధికరణ సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసం
బంధాత్తక సమవాయాదినావృత్తైరప్రసిద్ధైః ఏవ దగ్ధ్యంవిశిష్టసత్త్వాదిత్యా
దౌ విశిష్టసత్త్వాదెస్సత్తాద్యనతీరిక్తతయా సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వా నిరూపకాధి
కరణ గుణాదిన్యత్రిత్వాసధికరణత్వాసంభవాత్ అవ్యాప్తిరిత్యతా నిష్క్రుష్టా
థమాహ * సాధ్యనిష్ఠేతి * అత్రాపిపూర్వదోషవారణాయసాధ్యతావచ్ఛేద
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేవాధేయత్వం విశేషణీయం ఏవమధికరణత్వమప్యవివక్షి
తం తాదృశాధేయత్వానిరూపకత్వవ్యాపకతైవాభావేనివేశనీయా తాదృశాచ
యత్వానిరూపకవృత్తిత్వమాత్రినివేశే ధూమవాకవహ్నైరిత్యాదౌ వహ్నైరి
కరణత్వసామాన్యాభావస్య ధూమనిష్ఠాధేయత్వా నిరూపకహృదాదిన్యత్రిత్వా
దతివ్యాప్తిరిత్యతావ్యాపకతానివేశః । వ్యాపకత్వంచతదవన్నిష్ఠాన్యోన్యాభావ
ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం నకు తదవన్నిష్ఠాత్మ్యంతాభావాప్రతియోగితత్వం స
ర్వస్థైరస తథావిధద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితయాతదప్రసిద్ధైః సవాత
దవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వం తాదృశాభావప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకీధూతాభావత్వాదిక మూదాయవహ్నైరిధికరణత్వ సామాన్యాభా
వస్యాపి ధూమానధికరణత్వవ్యాపకతయాఽతివ్యాప్త్యవత్తైః । అనవచ్ఛేదకత్వం
చావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనిధికరణత్వం । అతఃకథయన ద్వేదమూదాయనదోషః
అథవాయదధికరణతాసామాన్యాభావత్వం సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకవృత్త్య

నిష్ఠాధేయత్వానిరూపకాధికరణాభావస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధాన్యహేతు
ప్రతియోగికసంబంధాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశవృత్తిత్వాసధివస్యవా నివేశే
త్వాహ * ఏవమితి * వ్యాపకత్వంచేతి * భేదత్వమఖంబోపాధిరితినప్రతియో
గితావచ్ఛేదకసంబంధనివేశః, అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబద్ధేన నివేశ్యం తే
న హేత్వధికరణత్వాభావస్య విషయితానంబద్ధైవావచ్ఛేదకత్వేపినావ్యాప్తిః, త
దయోగొళక భేదవాకత్వీధుఃకదండాదిత్యాదౌ కాలికాదినంబద్ధేనహేత్వధికరణ
త్వాభావత్వవిశిష్టరూపధ్వంసాదేస్సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వవ్యాపకతయా
తివ్యాప్తిః అతాహేత్వధికరణత్వాభావత్వవైశిష్ట్యం స్వరూపసంబద్ధేన నివేశ్య
మితితు ఫలంకర్యం, తథాపి హేత్వధికరణత్వాభావస్యావ్యాపకత్వాత్, ఘన వి
తదవృక్షత్వవాక కపిసంయోగాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణత్వాభావాదేః కలలా
స్వయిత్యావతివ్యాప్తిరిత్యతలహా * అథవేతి * ఇదంతబోధ్యం, తత్సమానాధి

త్యంతాధావ ప్రతియోగితానవచ్చేదకంత త్వమేవసముదాయాథాః || అతోఽ
భావత్యాదినా వ్యాపకత్వమాహాయనదోషః అధికరణతాచ హేతుతావచ్చేద
తసంబంధావద్భిన్నాగ్రాహ్యః | తేన సహిమాణా ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నుః
సధికరణధూమావయవాదౌ ధూమాధికరణత్వ సామాన్యభావాసత్వైవపిన్తు
తిః | ధూమవాన్సహ్యేరిత్యాదౌ యత్కించిదవహ్నుఃసధికరణ తావధావస్య
ధూమాసధికరణత్వవ్యాపకతయాఽతివ్యాప్తివారణాయ సామాన్యపదమ్ | త
థాచ తాదృశాధేయత్వానిరూపకత్వ వ్యాపకాభావ ప్రతియోగితావచ్చేదకం
యద్యూపావద్భిన్నాధికరణతాత్వం యద్యూపావద్భిన్నాధికరణతాత్వావచ్చి
న్నాభావత్వంవాతాదృశాధేయత్వానిరూపకత్వవ్యాపకతావచ్చేదకం తద్యూపా
వత్త్వమితి ఫలితాథాః | తేనధూమాసధికరణత్వవ్యాపకీభూత వహ్నుఃసధికరణ
త్వ ధూమాధికరణత్వాభివ్యక్తసామాన్యభావ ప్రతియోగితాయాః వహ్నుఃసధిక
రణత్వసామాన్యనిష్ఠత్వేపి నాతివ్యాప్తిః యదధికరణతామాత్యనివేశేద్యవ్యంఽశి
ష్టసత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిఃద్యవ్యత్వానధికరణగుణాదౌ హేత్వధికరణతాత్వా
వద్భిన్నాభావాసత్త్వాదకాయద్యూపావద్భిన్నేతి |

కరణభేదప్రతియోగితానిరూపితనిరవద్భిన్నవిశేషణతాసంబంధావద్భిన్నావచ్చే
దకీతాహుస్యత్వేనతి నిరవద్భిన్నవృత్తిత్వం వ్యాపకత్వం నిరవద్భిన్నవృత్తిత్వా
పాదానాజ్ఞాన్యజ్ఞానవిషయత్వరూపవ్యభిచారి హేత్వధికరణతావ్యాపకస్య నిరుక్త
వ్యాపకత్వేపిన్తుతిః, వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగ్యధికరణతావేశేస్తానేవ్యా
పకీభూతభేదప్రతియోగితావచ్చేదకాధికరణత నివేశోవా, తథాచ అత్యంతాభా
వఘటితవ్యాపకత్వపరిష్కారోఽనాదేయఇతి, హేత్వధికరణతాత్వవ్యాపకప్రతి
యోగితాకత్వంనిరన్యతి * తథాచైతి * తాదృశేతి * వ్యాపకాభావప్రతియోగి
తాయామధికరణతానిష్ఠాయాం నిరూపకతాసంబంధేనావచ్చేదకతాయా అవచ్చే
త్తక హేతుతావచ్చేదకవత్త్వస్య వాచ్యతయాన విశిష్టస రామర్యానుపపత్తిః*య
ద్యూపేతి * యద్యూపావద్భిన్నాధికరణతాప్రతియోగికాభావస్య వహ్నుఃసధి
కరణత్వగగనోభయాభావాదిసాధారణతయాతివ్యాప్తిఃతదవద్భిన్నాభావాప్ర
సిద్ధైరతః తథానొక్తం, తాదృశానిరూపకాధికరణవృత్త్యభావ ప్రతియోగితా
యాం సాన్వివద్భిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన అనవచ్చేదకీభూతాధికరణతా

శాస్త్రభావనస్య వ్యాపకతా నివేశే వ్యాపకతాశరీరే శాతుతావచ్ఛేదకసంబద్ధేన తద్వస్మిన్మతస్య నివేశ్యం అన్యభావహీనాధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యసిష్టాభ్యై త్వా నిరూపకాధికరణే హృదాదౌ ధూమాత్తకాభావస్య కాలికసంబద్ధేన వృత్తైర్వాప్యప్రపత్తైః తిథాచసతి సత్తావాద్యవ్యత్యాదిత్యాదౌ వాచ్యైః ప్రిసాధ్యసిష్టాభ్యై త్వా నిరూపకాధికరణే శాతుతావచ్ఛేదకసంబద్ధేన వృత్తైర్వాప్సిద్ధాః । అతో శాస్త్రధికరణత్వావసస్య వ్యాపకతాఘటితమేవలక్షణం క్షృతంతథాదాధికరణతాయాః విశేషణతావిశేషణవృత్తిమత్రయాలేన సంబద్ధేన తద్వస్మిన్మతస్య నివేశ్యమతానదోషః । పూర్వకల్పపరిత్యాగే విజమాహః * తేనైతి * ననాషణితి * సామాన్యదౌ శాతుతావచ్ఛేదకసంబద్ధేన వృత్తైర్వాప్సిద్ధావపి తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాయాః ద్రివ్యత్వాధికరణతాయాః ద్రివ్యవృత్తినిద్దాయాః అభావస్య సాధ్యానధికరణత్వవ్యాపకత్వాదితిభావః । సాధ్యవైయధికరణ్యస్య నిరుక్తాభావత్వేన పౌనరుక్త్యమతస్తదవ్యవచస్తే * సాధ్యైతి * ననుమూలే తమభయమపి సాధ్యానధికరణానధికరణత్వమిత్యనేనాక్త లక్షణద్వయానువాదానంగతః అసామాన్యాధికరణ్య వైయధికరణ్యయోరధికరణతాద్వయఘటితత్వేన

నిరూపకతావచ్ఛేదకం సావనచ్చిన్నాధికరణతాత్పర్యవచ్చిన్నప్రతియోగితాత్పర్య
సంబంధైః అనవచ్ఛేదకంవా యద్దైత్యతావచ్ఛేదకం తద్వత్త్వమథాంతరి నవి
ప్రపరామర్శానుపపత్తిః * హేత్వభావస్యేతి * సావమిత్యాదివృత్త్యనియామ
కసంబంధేన నహేతుతా తత్ర ధనాదినంబంధస్య వ్యాప్యతయైవోపపత్తిః, వ
హ్యైవదేస్సస్యతాయాం యాపాదేస్సంయోగేన హేతుతాయాం వ్యాప్యవగ
మేపి నక్షతి, తత్ర పక్షధర్మతావిరహదేవ పరామర్శస్యాప్రమాత్వసంభవాది
తిధావః, హేత్వభావ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాసత్త్వేన వ్యాపకతాఘటాభా
వస్య హేతుమత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధావచ్చిన్న ప్రతియోగితాని
వేకేవ్యాహ * అన్యథేతి * కృతమితి * అధికరణతాప్రమానసంబంధితా తా
దాత్త్వసంబంధేన సాధ్యతాయామివ తాదాత్మ్యేన సాధనతాయామపి వ్యా
ప్త్యసంగీతారాల్ * నిరుక్తాథాకత్వేతి * సాధ్యంవ్యధికరణం యస్యేతివిగ్ర
హః 'వ్యధికరణమితి బహువ్రీహిరూపా తరపదఘటితః తత్రవిభిన్నం అధికరణ
భిన్నం అధ్యయతానిరూపకభిన్నం అధికరణంయస్యేతివిగ్రహాల్ యదాదేయ

తాదృశలక్షణయొరధికరణతాత్రయఘటితత్వాదనువాచేచాధికరణతాద్యయమా
 త్రస్యనివేశాదిత్యతోమూలంసంగమయతి * చరమాధికరణత్వాంతస్యేతి * అ
 సతిప్రయోజనకతయేతి * అనధికరణత్వస్యాధికరణత్వాధానంపతయో తద్వట
 తాధికరణత్వాంతం పరిత్యజ్యసాధ్యాసామానాధికరణ్యాభావ సాధ్యవైయధిక
 రణ్యాభావనివేశేనేవోపపత్తైరితిధావః । అసామానాధికరణ్యాద్యధికరణత్వాభా
 వస్యాభండస్యా సామానాధికరణ్యాద్యభావాఘటితతయో నవైయధ్యమిత్త్యన
 తిప్రయోజనకతయేత్సుక్తం * తమపహాయ * చరమాధికరణత్వాంతంపరిత్యజ్య
 ద్వయం సాధ్యాసామానాధికరణ్యాభావ సాధ్యవైయధికరణ్యాభావరూప ని
 మ్నాప్తలక్షణార్థద్వయం । సాధ్యానధికరణానధికరణత్వమిత్త్యనైవ సతావాన్
 ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయవివక్షితస్య ప్రథమలక్షణ నిష్క్రమ్య
 థాస్యకథంచదిదపి పరిపాదనాసంభవత్తదనువాదకతానుపపన్నైతి యథాశ్చ
 తాథానువాదపరతయాసంగమయితమనువదనీయ లక్షణార్థద్వయమాహ ॥
 *సాధ్యేత్వాదిరితి * లక్షణద్వయస్య క్రమేణైతిశేషః ॥ తత్త్వాభావఇత్వంతే
 నప్రథమలక్షణార్థకథనం । ఏవంఛ సాధ్యాధికరణానధికరణశబ్దేన సాధ్యం య
 దధికరణానధికరణకంతద్వాద్యతే । తదుత్తరత్వప్రతిపదియంతత్వం సాధ్యపక్షో
 త్తరగన్నివిష్టనజాతదధావః ప్రత్యాయ్యతేఇతి ప్రథమలక్షణార్థబోధకత్వం

తానిరూపకత్వాదన్నిన్నప్రతియోగితాః భేదవదధికరణం ప్రతీయతే వ్యధికరణ
 మితిసమాసాత్తు అధికరణనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్చెదక్షిణాతనిరూపకతాకాఢే
 యతావాన్బుధ్యతేఇతిశేషమగ్నిమరీత్యాదృష్టవ్యం * సాధ్యతీతి * విభిన్నమ
 ధికరణంయస్యతల్ వ్యధికరణంతస్యభావస్తత్త్వం సాధ్యాదైవయధికరణ్యం సా
 ధ్యవైయధికరణ్యం సాధ్యపదస్య సాధ్యాధికరణే లక్షణేతి సాధ్యానధికరణవృ
 త్తిత్వలాభః, దీధితౌ ఏకోక్త్యైత్యనేన తదుభయమపితదుభయశబ్దప్రతిపాద్యమ
 పి సాధ్యానధికరణానధికరణత్వశబ్దప్రతిపాద్యమిత్త్యథాల్ అనువాదత్వలాభః,
 నచానువాదార్థదూషణేపి పురోవాదార్థోనిదుష్టపరిపాచ్యం, నమ
 గ్నియతానువాదార్థముఖ్యపురోవాదార్థముఖానన్యత్వాల్ * ప్రథమలక్ష
 ణేతి * సాధ్యానధికరణం అనధికరణంయస్యేతిసవిగ్రహః యేన యథా అసా
 ధ్యాన్ని సాధ్యవిరోధీనీతి పూర్వపదార్థతానన్బుదకసాధ్యవిరోధవ్యాకత్యలా

సాధ్యానధికరణానధికరణత్వమిత్త్యస్య । సచ సాధ్యానధికరణానధికరణత్వమిదేన
సన్న్యామాసేనస్యైవ తదథావాచానాపర్యాప్త్యావయితుశక్యతే తథాచ సాధ్య
పరాత్తరంసన్న్యాపాతాసంభవీనమస్యమానపూర్వనిపతితస్యైవసన్న్యాధ్యత్వాత్

భః తథేహపి తాదృశసాధ్యవద్భేదవ్యాపకత్వలాభశంక్యైత తథాసతి అనధికర
ణమితి పాదమికి సమాసానంభవాదిత్యనేన నిరోధాత్, కింతు సాధ్యానధికర
ణమధికరణంయస్యేత్యేవ, సచైవమపి పశ్యాన్నన్న్యామాసే వక్ష్యమాగరిత్యాన
న్న్యామధ్యనివేశాద్యదధికరణత్వాభావలాభసంభవతి, సన్న్యామధ్యనివేశే భావ
పర్యవసానంతరబహువిధ్యాధీభూతతథావిధాదేయత్వేనైవ తదన్వయాత్ సత్య
ధికరణతయా సన్న్యామధ్యమావచ్ఛిన్నోపస్థాపకపదసమభివ్యాహరస్తద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేనాభావబోధకత్వప్రకృత్యై, తేన దర్శితసమాసవివ
పరమాధికరణపదస్యాదేయతానిరూపకారకత్వముపగమ్య సత్తావాక్ ద్వయ
త్వాదిత్యాదిస్థితీయావ్యాప్తివారకారకసంభవాత్పరమేత్యసంగతమితిశంక్యం
అథ తర్కాలంకారమతే అనధికరణమితి పాదమికి సమాసః కథంచిత్యంభవతీ
తిచేత్ తదా పురోవాదరీత్యైవదృశస్థ అనువాదత్వనియమః, తత్ప్రకరణమే
పురోవాదస్య బహువ్రీహిగర్భబహువ్రీహితావత్తత్పురుషగర్భబహువ్రీహిత్యవ
నువాదస్యనయజ్యతే బహువ్రీహిగర్భబహువ్రీహిత్యేతు ససత్తావాక్ జాతేరి
త్యాదావవ్యాప్తివారకారకప్రతిపత్తిః, ద్వితీయేన పురోవాదపదస్య తత్పురు
షగర్భబహువ్రీహిత్యాదనువాదత్వం, తత్పురోవాదస్య తథావిధ సన్న్యామాసా
గర్భబహువ్రీహిత్యేవనువాదస్య తథావిధసన్న్యామాసగర్భబహువ్రీహిత్యావగ
మేన సత్తావాక్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తివారకారకలాభశంకాప్రకరణమేత్యుపాదా
నం భవతిచిశేషకం, నస్తుతస్తు అనువాదపుచ్చస్య పురోవాదపుచ్చసాజాత్యేవ
చ్చమాషణత్వప్రమాస్సాత్ దూషణానాపయికాభిదానేన నిగ్రహశ్చితితదవిః
క్షా తన్నతేనురచైవ, స్వయతేచ ప్రకరణమేత్యుపలక్షణం ద్వితీయేపిదృష్టవ్యమితి
సాధ్యమధికరణానధికరణంయస్యేతివిగ్రహా అధికరణమధికరణమాదేయతాః
రూపకంయస్యేతి సమస్య సన్న్యామాసరూపముత్తరపదం తత్ప్రొత్తరపదస్య స
మృద్ధికారాభావబోధకతయా సన్న్యామధ్యనివేశస్యాసాధుత్వమేవేత్యన్వత్యశంకః
అథచైతన్య సాధ్యానధికరణానధికరణత్వస్వాభావః సాధ్యానధికరణానధికరణత

అన్యథా అదిత్యగురిత్యాదాచిత్యాదిపదోత్తరమపి న ఇహ నిపాతాపత్తెరితి వా
 శ్యం । స సంబద్ధికాథాబోధకోత్తరపదఘటితసముదాయేన సమంన ఇహ సమాన
 శ్చైతన్యోమధ్యనివేశస్యాపి సాధుత్వ సంపాదకత్వాత్ అన్యథా ఘటానధికర
 ణత్వం సాధ్యాభావపదవృత్తిత్వ మిత్యాదౌ ఘటాధికరణత్వాభావ సాధ్యాభా
 వపదవృత్తిత్వాభావప్రత్యయానుపపత్తైః । సహితత్వానధికరణత్వాదిపదానాం
 ఘటాదిపదైస్సమాసేతాదృశాథావ్యతితి రుపపద్యతే అనధికరణత్వపదాదిజన్య
 వ్యతితి విశిష్టేషామతాభావేన నమమేవ ఘటాదిసంగభానాల్ శమస్యమా
 నపదవృత్తిపాద్యతావచ్ఛేదకకోటినివిమైనాపరపదాథాన్వయే రాజపురుషాద
 న్యైశ్చైర్ధౌ రాజపురుషశ్చాది సమాసాపత్తైః । ఏవం న ఇహ అన్వయితావచ్ఛే
 దకావచ్చిన్నాభావస్తేన బోధనాదధికరణ సామాన్యభేదవాసేవానధికరణప
 దాథాన్వయో తస్యచా పృసిద్ధ్యానన్వయాధికరణపదయోః ప్రాథమికసమా

మితి న ఇహ వ్యయాభావసమాసః * సంబద్ధికత్వం * నిత్యసాకాంక్షత్వం, వి
 ద్యమానానియతః సంబంధీయస్యేత్యథాత్, సంబద్ధిత్వం, జ్ఞాన్యత్వం సంబ
 ద్ధౌపస్థితినియోపస్థితకత్వంవాచైత్యన్యథార్యత్వాదౌ భార్యాత్వాదౌ ఘటా
 నధికరణమిత్యాదౌ అధికరణపదార్థేక దేశాత్సంభావప్రత్యయాథాదైశ్చై
 త్యఘటాద్యన్వయాల్ * మగ్యనివేశః * సంబద్ధికాథాబోధకపదాత్పూర్వం
 స్థానం, జగదీశమృతనిరాకరీతి * సహితీ * ఘటానధీతి * ఘటస్యనాధి
 కరణమితి త్రిపదసమాసస్తున అనుశాసనాభావాల్ * తాదృశాథావ్యః * ఘటా
 ధికరణత్వాభావః * ఘటాదిసంగభానాదితి * నత్యధికరణాదినేతి నాభిమ
 త్యాధః * సమస్యేతి * అనధికరణత్వాదిపదవృత్తిపాద్యతావచ్ఛేదకం ప్రకృతే
 అధికరణత్వాభావత్వాదితి * రాజపురుషైశ్చ * రాజ్యైః అపురుషైశ్చైవిగ్రహః, ఏ
 తేనాధికరణమనధికరణం ఘటస్యానధికరణం ఘటానధికరణం తత్ప్రాధికరణప
 దస్య ఘటాధికరణై లక్షణౌ ఘటపదం తాత్పర్యగ్రాహకమిత్యపాస్తం; తథా
 సతి పురుషపదస్య రాజపురుషైశ్చై రాజపదం తాత్పర్యగ్రాహకమిత్యస్యా
 పి సుపదత్వాత్ * అపృసిద్ధ్యేతి * ఏతేన శబ్దశాస్త్రప్రణేతాపితటాక్షరే, న
 శశశత్యం గాదిశబ్దపదయమపి సమాసః “అత్యంతానత్యపిహ్యథేజ్ఞానం శబ్దః క
 ణాక్షిపా” తిన్యాద్యాదివాచ్యం, తత్యజ్ఞానశబ్దేనాన్యథాభ్యాతేన కత్వాల్ ఇ

సాసంభవాచ్చైతి । సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకాధికరణవృత్తికాన్వభావమాహః
 ప్రథమలక్షణస్య నిష్కల్పప్రయథాశ్చుతాఘోషి సాధ్యానధికరణానధికరణత్వశ్చ
 జ్ఞేన ప్రతిపాద్యతే । తథాహి । ఆధేయతానిరూపకాధికచరమాధికరణపదఘ
 టితేన అధికరణానధికరణపదేభన అధికరణమనధికరణం ఆచేయత్వా నిరూ
 పకంయస్యేతి వృత్తృత్త్యా అధికరణనిష్ఠభేద ప్రతియోగితా వచ్చేదకని
 రూపకతాకాధేయతావత్త్వేనాన్యపదాఘోషోధ్యతే । బహువ్రీహా విగ్ర
 హవాక్యాద్యాదృశ విశేషణవిశేషభావాపన్నస్యనాధః తద్విపరీతవిశేషణ
 విశేష్యభావాపన్నస్య సమాసేనప్రత్యయాత్ । చిత్రాగ్నాన్వేతి విగ్రహవా
 క్యాల్ యత్పదార్థఃసంబంధితైవ చిత్రగోః చిత్రగురిత్యతః చిత్రగోనిష్ఠసం
 బంధ ప్రతియోగిత్వేన యత్పదార్థఃస్యబోధాల్ । వ్యక్తతత్త్వలేచ విగ్రహ
 వాక్యాదన్యపదార్థఃనిష్ఠాధేయతా నిరూపకత్వావచ్చిన్నభేదవత్త్వేనాధికరణ
 ప్రతీతిః । ఏవంచసాధ్యంయస్సాధికరణానధికరణం యదధికరణనిష్ఠభేదప్రతియో
 గితావచ్చేదకీధూత నిరూపకతాకాధేయతావదితివృత్తృత్త్యా సాధ్యనిష్ఠాధేయతా
 నిరూపకత్వావచ్చిన్నభేదపదధికరణవృత్తిత్వం సాధ్యాధికరణానధికరణత్వజ్ఞే
 న ప్రత్యాయ్యతే తదభావస్సాధ్యపవాత్తరసంబంధఘటిత తద్వాక్యేనేతి । ద్వితీ
 యలక్షణార్థమాహ * సాధ్యస్యేతి * తథాచసాధ్యానధికరణం అధికరణం ఆ

హ ప్రమాణసమాసస్యాసంభవోక్తైః అప్రమాణసమాసగర్భసమాసప్రమాణ్య
 స్యాదృష్టచరత్వాల్, అప్రసిద్ధాఘోషగోత్రనురోధేనవా తేషాం సూత్రప్రణ
 యనం, నైతావతా తదనుపగోత్రనురోధేన నభోమధ్యనివేశోననుమతః, న్యూ
 నతావత్తైః తేషాంపదపవస్వాతంబ్ర్యల్, అతఏవోక్తంసాధుత్వేత్వాది, సను
 సాధ్యానధికరణత్వాదన్యయదధికరణానధికరణం సాధ్యమిత్యాద్యధా
 ప్రతిపాదకత్వముక్తమనంగతం సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధి
 త్యగ్రిమచేత్వలగ్నకతావత్తైః తస్య సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వాద్యధా
 ప్రతిపాదకతయా అప్రసిద్ధికథనస్యాకింతర్కరత్వాల్ అతస్తాదృశానువాదస్య
 తత్ప్రతిపాదకత్వం అధికరణానధికరణైతివ్యాససమావధేదేనపదద్వయాయబో
 ధండర్భయిత్వా సాధ్యాధికరణానధికరణేతితస్యేదేన పదద్వయాయబోధంకర్త
 షేణ పక్షయన్మైవపక్షయతి * సాధ్యనిష్ఠైతి * త్వత్వలైవైతి * అధికరణంసా

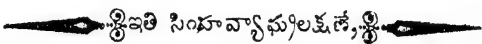
ధయ తానిరూపకంయస్యేతి త్వత్ప్రత్యానాధ్యానధికరణాధికరణత్వ శబ్దేన సా
 ధ్యానధికరణవృత్తిత్వం ప్రత్యాయ్యతే తదభావాద్విత్తియనభేదితీతి కృష్ణస్య ఏ
 తదభావానువాదక తేతిభావః । పూరణసంవృతం త త్రేతిగ్రంథంవ్యాచక్షే ॥ త
 త్రేత్యాదిసా ॥ మూలే కేవలాన్వయిని వక్షిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ చావ్యా
 ప్తౌ మేత్వకథనాత్పృథమలక్షణే కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తి మేతుంపూరయతి ॥
 సాధ్యత్యాదిసా అప్రసిద్ధైశ్చ తేన ॥ సాధ్యసిష్టాధయతానిరూపక సామాన్యభే
 ద నివేశాభిప్రాయేణయమప్రసిద్ధిరభిహితా । యత్కించిన్నిరూపక భేద నివేశ
 చ తాదృశభేదవదధికరణమేతార్హ్యత్తైరవ్యాప్తిబాధ్యా । వక్ష్యమాణక్రమే
 న నానాన్యక్తిసాధ్యక మేత్వంతరేప్యవ్యాప్తిసత్త్వాద్ధూమమేతత్ప్రధనంమూ
 లకృతాన్యూనతానూపాదక మతా ధూమఇత్యస్యవలక్షణత్వాభిప్రాయేణ పా
 తమధ్యుత్తైవవ్యాచక్షే * నానాన్యక్తికేతి * అత్రయథాసంభవమవ్యాప్తిర్హ్య
 ధ్యాతేనైతదవృత్తియావద్ధర్మవానేతత్త్వాదిత్యాదౌ వక్ష్యమాణరీత్యావ్యాప్తి
 విరమేషిసక్షతిః । అతఏవాగ్రే నానాధికరణకై సర్వత్రేతివక్ష్యతి ॥ యదాప్తి

ధికరణంయస్యేతితిప్రదబహువ్రీహిః అన్యథా అనధికరణవదైప్రసిద్ధ్యా పౌ
 థమికస్సమాసోనస్యాదితినశంస్యమ్, సాధ్యపదాధికరణాధికరణవదయోర్బహు
 వ్రీహ్యుత్తరం సజ్జమాసేనజ్ఞోమధ్యనివేశే సాధ్యాధికరణానధికరణశబ్దే తా
 త్పర్యాత్, అన్యపదాధాః ప్రకృతే సాధ్యరూపః * మేత్వకథనాదితి * సా
 ధ్యాధికరణానధికరణైతి శబ్దాధావాల్ * వక్ష్యమాణేతి * ఏతచ్చ యత్కి
 చ్చైత్యాధ్యసిష్టాధయత్యానిరూపకత్వమభిప్రేత్య అన్యథాతదసంగశేరుర్యా
 రత్వాల్ * యథాసంభవమితి * నానాన్యక్తిసాధ్యక మేతుత్వసామానాధికర
 ãన్యనేత్యథాః, అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనాన్వయేబాధకమాహ * తేనేతి * య
 దృపి శబ్దవాన్ గగనత్వాదిత్యాదావపి నావ్యాప్తిః తథావ్యగ్రిమమిథావదప్ర
 యోజనం సతత్రేతితత్త్వాగః * వక్ష్యమాణరీత్యా * ఏత సాధ్యన్యక్తిసిష్టాధయ
 త్వైత్యాదిరీత్యా * అతఏవ * నానాన్యక్తిసాధ్యక ఇతిగ్రంథస్య సామానాధిక
 రణ్యనావ్యాప్తిపరత్వాదేవ, సర్వత్రేత్యనైవ ద్విత్తియలక్షణవివాచచ్ఛేదకావచ్ఛే
 దేన అవ్యాప్తివక్ష్యతి, అన్యథాఅక్రూపిసర్వత్రేతి కింవదేదిభావః, ఉద్దేశ్య
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనవిధియాన్వయస్యాత్సగిక స్యరక్షణాయాహ * యద్యేతి *

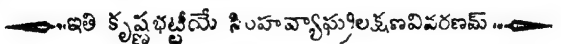
నానావ్యక్తిసాధ్యక ఇత్యన్య మిహావ్యధికరణద్వయవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకక ఇత్య
 థః । అత్యావ్యాప్తౌ హేతుంపూరయతి ॥ ఏకత్వాదినా ఇతిత్యంతేన ॥ అనయా
 రీత్యాఽవ్యాప్తిశ్చ యత్కించిత్సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకత్వావచ్ఛిన్నభేద ని
 కళాభిప్రాయేణ । సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకసామాన్యభేదనివేశేన కేవలా
 న్యయివ్యాప్తిరేవదోషఇతిధ్యేయం * క్వచిదితి * పృథివ్యవ్యత్యవిశిష్టద్రవ్య
 త్వినో ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ * అతివ్యాప్తిరితి * విశిష్టద్రవ్యవ్యత్యవ్యత్యావ
 సతిరిక్తతయా పృథివ్యాదేసాసాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వాసంభవాదితిభావః
 అధేయతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షణనైషదోషః అధికరణ
 తానిరూపకతావచ్ఛేదకస్తేవాధేయతా వచ్ఛేదకతయా పృథివీనిష్ఠాధికరణతాని
 రూపకతానవచ్ఛేదక పృథివ్యవ్యత్యవిశిష్టద్రవ్యవ్యత్యత్వాదేః పృథివీనిరూపితాధే
 యతానవచ్ఛేదకత్వాదితిధ్యేయం । ద్వితీయలక్షణే సాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
 యోగితాకభేద నివేశేభూమాదౌ నావ్యాప్తిరతస్తత్కల్పే కేవలాన్యయి సాధ్య
 కావ్యాప్తిరేవ యత్కించిత్సాధ్యవద్యవ్యక్తిభేదనివేశేన ఉభయస్థలపవావ్యాప్తి
 రితి మూలాభిప్రాయం స్ఫుటయతి * ద్వితీయేకత్వాదినా * సాధ్యవత్త్వావచ్ఛి
 న్నప్రతియోగితాకొభేదః సాధ్యవైయధికరణ్య వివక్షితః । సాధ్యవైయధికరణ్య

* మిథఇతి * నను యత్కించిత్సాధ్య ప్రతియోగితాకాభావాధికరణం య
 త్కించిద్యత్సాధ్యవద్యత్కించిత్తత్సాధ్య ప్రతియోగితాభావ సమానాధికరణం
 యత్కించిత్తత్సాధ్యం తదుభయవృత్తిత్వం వృత్తిత్వాంతాథః, తత్రచ సత్తా
 ద్రవ్యవ్యత్యపృథివీత్వావ్యత్యతమవాజ్ జలత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్త్యలభాన్మున
 తేతిచేన్న, యత్కించిత్సాధ్యప్రతియోగితాకాభావాధికరణేభూత మేత్వధికర
 ణవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వస్య సముదాయార్థత్వాత్ ॥ యత్కించిదితి
 నిరూపకత్వేనైతి ॥ అత్రవిశిష్టధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతాయా అనతిరిక్తత్వా
 త్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశవైయధ్యమితి మతనిరాకరణాయాహ
 * అధేయతాయామితి * యత్కించిత్త్వంవ్యత్యావన్వేతి * తథాచ సాధ్యవత్త్వ
 ద్యవ్యక్తి త్వావచ్ఛిన్నభేదఇత్యథః తేన నాసంభవః * మూలైతి * యద్యపి
 తత్రైతి శబ్దలభ్యా కేవలాన్యయివ్యాప్తిః సాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నభేదనివేశపక్షప
 వతథాపి భూమేచితి చకారేణ తత్రైత్యస్యానుషంఘాద్యత్కించి త్వనివేశోల్ప

ఘటకతయావివక్షిత ఇత్యధః * కేవలాన్వయిని * కేవలాన్వయిన్యేవ * సా
 నాధికరణకేతి * ఏకవ్యక్తిసాధ్యకేపి సత్తావాదద్రవ్యత్వాదిత్యాదా ఏకస్యసా
 ధ్యవతాభేదస్య అన్యస్త్వికసాధ్యవతిసత్తావదవ్యాపైః సానాన్వ్యక్తిసాధ్యకేపి ఏ
 తదవృత్తియావద్ధర్మవానైతత్తావదిత్యాదానవ్యాప్త్యనంతభవాచ్చ సానాన్వ్యక్తికే
 తినొక్తం । తథాచ ద్వితీయలక్షణాభిప్రాయేణ ధూమజతిఃపూలం సానాధికరణ
 సాధ్యకసామాన్యోపలక్షణమితి భావః ।

సాధ్యాసామానాధికరణ్యానధికరణత్వమిత్యత్రసాధ్యాసామానాధికరణ్యపదే
 నసాధ్యాధికరణవృత్తిత్వాభావవివక్షణాపి ద్రవ్యంసత్తావదిత్యాదా వతివ్యాప్తిర్న
 సంభవతి సామానాధికరణ్యాస్యావ్యాప్తివృత్తితయా సత్తాదావపి గుణాద్యవచ్ఛే
 దేంద్రవ్యత్వాదిసామానాధికరణ్యాభావసత్త్వాతోకింతువహ్నిమాధూమాదిత్యా
 దానవ్యాప్తిః సావసయవాద్యవచ్ఛేదేన ధూమాదావపి వహ్నిద్విది సామానాధి
 కరణ్యాభావసత్త్వాతో సాపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబధ్దేన యద్దైతుమతో తదవ
 చ్ఛిన్నత్యేనాభావం విశేష్యవారయితుం శక్యత ఇత్యభిప్రాయేణతత్పదం తా
 దృశాభావపరతయావణయశః సార్వభౌమస్య మతముపస్యస్యతి * కేచిత్త్వి
 తి * హేత్వధికరణఇతి సప్తమ్యర్థోఽభావాన్వయ్యవచ్ఛిన్నత్వం । తెనేవసం
 బధ్ధేనైతి తృతీయాధ్యాపి వృత్త్యన్వితమవచ్ఛిన్నత్వం వృత్తిపదస్య సంబంధార్థ
 కత్యైతు అభేదపవతదధః । అనధికరణత్వ పదస్యఅధికరణత్వాభావః అభావ
 మాత్రంవాయద్యధాస్స ఏత్రదాఅవ్యాప్యవృత్త్యధికరణతాయా అప్యవ్యాప్య
 వృత్తితయాసత్తాదా ద్రవ్యాద్యవచ్ఛేదేన సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధిక
 రణత్వాభావస్య సామానాధికరణ్యరూపతయా తదభావస్యచాక్షతత్తావదివ్యా
 యత్క్రించితాన్సాధ్యానధికరణాధికరణ ఇత్యుభయత్రైవిష హేతురితిభావః * ఆ
 వ్యాప్తైరితి * సంభవేన న్యూనతాపత్రైరితిశేషః

* హేతుమదితి * యత్క్రించితపదార్థావదిత్యుక్తౌ సంయోగేనశ్రేవాలాదిమ
 ద్దృశావచ్ఛేదేన తృణాదిమత్సావసయవావచ్ఛేదేనచధూమేవహ్నిసామానాధి
 కరణ్యాభావసత్త్వాతో అవ్యాప్తిరతాహేతుపదం * అభావమాత్రమితి * చరమా

ప్రిస్తదవస్థే చేత్యనధికరణపదం అధికరణభేదవదధికతయా వ్యాకరణితి * త
దధీతి * యద్యవస్థాధికరణభేదేనాభావభేదాభావాత్సంయోగాదినా ధూ
మాద్యధికరణ పర్యతాద్యవచ్చిన్నో యస్సంబంధాంతరేణ తదవృత్తిరూ
పాదినిష్ఠ వహ్నిమత్స్యం కత్వాద్యధావః తస్యేన సావనయవాద్యవచ్చేదే
న ధూమాచా వతఃమానతయా ధూమాచేస్తాదృశాభావానధికరణత్వం దు
ఘటం తథాపి తాదృశ సౌత్వధికరణావచ్చిన్నత్వ విశిష్టాభావానధికరణత్వ
స్యేన వివక్షణీయతయా నదాషః రూపేపర్యతేన వహ్నిమత్స్యం కత్వ
మితి వ్రతీతి నహ్నమే పర్యతేన వహ్నిమత్స్యం కత్వమితి వ్రతీత్యను
దయాత్పర్యతా వచ్చిన్నత్వ విశిష్టనిరూపితాయా వహ్నిమత్స్యం కత్వాభావీ
య విలక్షణాధికరణతాయాః రూపాదావేవోపగమాత్ అభావాధికరణతా
యామేన వాధికరణవిశేషావచ్చిన్నత్వం నివేషణీయం తావతాపి ధూమరూప
యోః అభిన్నస్యాప్యధావన్యపరస్పరానవచ్చేదకావచ్చిన్నాధికరణతా భేదేన
కథితబోషనిరాకరణసంభవాత్ । ఉభయశ్రవేతుతావచ్చేదక సంబంధప్రవేశ
వ్యయోజనంక్రమేగదశాయతి * తేనేతి * సావనయవేసంయోగానావృత్తావపీ
త్యన్వయః । తథాచ సావనయవాద్యవచ్చేదేన సాధ్యత్వం కత్వాసత్త్వేనత
దభావసాన్యత్వతయాప్రథమత్ శ్రవేతుతావచ్చేదక సంబంధానివేశే సావనయవ
రూపసాన్యధికరణావచ్చిన్న సాధ్యత్వం కత్వాభావానధికరణత్వవిరహేణసం
యోగేన ధూమశ్రేతోకస్యాపి సాధ్యస్యవ్యాపిన్నస్యాదితిభావః । యద్యపి తా

ధికరణత్వాంతర్యాగ మభిప్రేక్ష్య * అధికరణభేదవదితి * భేదస్తునావ్యా
వ్యవృత్తిరితిభావః । నన్విరమయ్యక్తం విశిష్టాతిరి క్తావత్తే సాధ్యాఘటిత
మూర్తే రిద్విష్టతబ్దబోధ్యనస్తునానధికరణత్వస్యసాధ్యనిరూపితవాన్ప్రతిత్వాసం
భవాత్ తచ్చబ్దబోధ్యస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావానాత్కత్వాతో సౌ
త్వధికరణావచ్చిన్నత్వసాన్యధికరణతానిరూపకతావచ్చేదకత్వే మానాభావాద్ధా
రవాచ్చేత్యతతహ * అభావాధీతి * పరస్పరేతి * యథారూపనిష్ఠాయాం త
దధికరణతాయాం సావనయవో నావచ్చేదకః తథా ధూమనిష్ఠాయాం తదధిక
రణతాయాం పర్యతో నావచ్చేదకఇత్యర్థః * కస్యాపీతి * వహ్నిమతీత్వ
స్యాసంబంధసూచనాయ । ఇదానీంధూమేనవహ్నిమత్స్యం కత్వమితివ్రతీ

భృశసంబంధనివేశేపి వహ్నిమత్సంయుక్తత్వాదైః కాలికావ్యాప్యవృత్తితయా
 ధూమాదాపుత్పత్తికాలావచ్ఛేదనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావవృత్తైః పర్వతా
 దేరసి కాలాపాధితయాతాదృశాభావావచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తితాదవస్థ్యం తథా
 పీదానీమితిప్రతీతి నియామకాత్కాలస్యావచ్ఛేదకత్వాదిపాతివప్రతీతి నియామ
 క దేశ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయా వైలక్షణ్యం దురవహ్నివంయదభావాత్పర్వతే ధూ
 మేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితి ప్రత్యయాభావః హేతుమన్నిష్ఠతాదృశావచ్ఛే
 దకతానిరూపకత్వమేవ నివేశ్యమతానదోషః । నచ కాలాపాధేరవచ్ఛేదకతా
 యామవచ్ఛేద్యాధికరణేనావచ్ఛేదకస్య కాలికసంబంధోనియామకః ఇత్థంచ
 తాదృశసంబంధానవచ్చిన్నత్వమేవ దేశస్యా వచ్ఛేదకతాయాం వైలక్షణ్యం
 అస్యస్య దుర్వచత్వాల్ తథాచ

స్త్రప్రమాణం నతు తత్ర పర్వతఇతి దేశేన్వేనపర్వతాంతథావ ఇత్యాశయే
 న కాలాపాధివిధయేతి । వైలక్షణ్యనుపగమేభాధకమాహ * యదితి * య
 త్పదంవిలక్షణావచ్ఛేదకతాపరం కాలవిధయా అవచ్ఛేదకతాయాః దేశవిధయాఅ
 వచ్ఛేదకతావైలక్షణ్యనుపగమే పర్వతరూపకాలస్య ధూమనిష్ఠసాధ్యసామానా
 ధికరణ్యాభావావచ్ఛేదకతయా పర్వతే ధూమేన వహ్నిమత్సంయుక్తత్వ మితి
 ప్రతీత్యావత్తిః తస్యవిలక్షణావచ్ఛేదకతావిరహస్తేత్యధాః । తాదృశావచ్ఛేదక
 తయోర్భేదకిం ప్రమాణమిత్యాశంకానిరాకరణాయ ఇదానీమితి ప్రతీతినియా
 మకేతి ఇపాతిప్రతీతి నియామకేతిచోక్తమ్ । తేన కాలవిధయా అవచ్ఛేదకతా
 త్వాదికంచాఖండోపాధిః తదవచ్చిన్నం కాలత్వాదిభాననియతభావకమితి లభ్య
 తే । యత్తుఇదానీమితిప్రత్యయనిరూపితకాలనిష్ఠవిషయతానిరూపితవిషయత్వా
 భావవీచ వైలక్షణ్యమితి । తత్తుద్భం । ఇహేదానీమితి విభిన్నప్రతీత్యా ర్షిష
 యభేదాసిద్ధౌ ప్రతినియతవిషయతా తదభావరూప వైలక్షణ్యసిద్ధౌ । విభిన్న
 ప్రత్యయరూపప్రమాణస్య తదవిషయత్వ తదభావరూపవైలక్షణ్యసాధకత్వా
 చ్చ । నహి ఘటః పటఇత్యాదిప్రత్యయానాం స్వవిషయత్వేతదభావాదివిషయ
 కత్వం అనువ్యవసాయస్తేవ తథాత్వాదితి । అత్రేధూమనిష్ఠ సాధ్యసామానా
 ధికరణ్యాభావీయాదేశవిధయా అవచ్ఛేదకతాలేదీయకాలవిధయాఅవచ్ఛేదకతా
 తావిలక్షణా కాలత్వాదివిషయకప్రమావిషయధూమనిష్ఠవహ్నిమత్సంయుక్తత్వా

వ్యభిచారిణికాలికాదిసంబంధేన పాతౌవతమానే సాధ్యసామాన్యధికరణ్యాభి

భావావచ్ఛేదకతాత్పర్యదితిప్రయోగః । తేనపర్యతే ధూమేనవహ్నిమత్సంయక్త
త్వమితప్రత్యయాఽద్ధావపిసక్షతిః । అథవా పర్యతాదౌ దేశవిధయాలవచ్ఛేదక
త్వస్యాభివాల్ తత్ర తాదృశావచ్ఛేదకతావిషయక ప్రత్యయాభావః తాదృ
శావచ్ఛేదకతావిషయతానిరూపిత విషయతా సంబంధావచ్ఛిన్న ధూమనిష్ఠవ
హ్నిమదవృత్తిత్వ ప్రత్యయాభావోవా । వికేష్యేతద్వత్ప్రత్య ప్రమాత్వవిశిష్ట
తద్వత్తాజ్ఞాననియామకత్వాదితిఋజుః పంథాః *వ్యభిచారిణి కాలికాదిసంబ
ధేన పాతావతి * సంయోగేనవహ్నిమానాగ్నికేన ధూమాదిత్యాదివ్యభిచారి
ణీత్యర్థః । వ్యభిచారినిరూపక పాతృధికరణీభూత హృదాద్యవచ్ఛేదేన వ
హ్నిమన్నిరూపిత కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వా భావస్య పాతౌనత్వైపి
తస్య పాతృధికరణీభూత హృదనిష్ఠకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వని
యమైన సలక్షణఘటకతా కింతు హృదావచ్ఛేదేన హృదసమతేత రూపాదా
వన తాదృశాభావస్యప్రసిద్ధిరితితద్భిన్నత్వస్య పాతౌనత్వాదతివ్యాప్తిః । నచధూ
మావయవావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నతథావిధవృత్తిత్వాభావస్తేన పా
తృధికరణీభూతోయసాన్వయవశేనైవ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తాకత్వాన్నాతివ్యాప్త్యనకాశఙ్గతివాచ్యమ్ । ఏవమపి సమవాయేనపృథివీత్వవా
న్మూలికేనఘటకత్వాదిత్యాదానిరవయవేవ్యభిచారిణివిషయీభూతజలనమవెతరూప
స్తేనతాదృశసాధ్యవదవృత్తిత్వాభివాధికరణతయాపాతో న్నద్భిన్నత్వాదతివ్యా
ప్తేః, నచతత్ప్రాపిజన్యజ్ఞానావచ్ఛేదేనసాధ్యవదవృత్తిత్వాభావసత్త్వాన్నాతివ్యా
ప్తిరితివాచ్యమ్, తథాప్యేతత్క్రియాభిన్నం కాలికేనఘటకత్వాదావతివ్యాప్తేః
తత్రైతత్క్రియాయావవ వ్యభిచారినిరూపకాధికరణతయా తస్యాః కాలికేనే
వ పాతునిష్ఠసాధ్యవదవృత్తిత్వాభావస్యావచ్ఛేదకతయా పాతునిష్ఠస్తాదృశవృ
త్తిత్వాభావోసలక్షణఘటకః కింతు క్రియాత్వపేక్ష్యతివ్యాప్తిః, ఏవం మహాకా
లభిన్నం కాలికేన కాలభేదాల్ సంపదాన్యోఘటకత్వాల్ ప్రళయభిన్నంకాలి
కేన గోత్వాదిత్యత్రావ్యతివ్యాప్తిః మహాకాలాదౌ పాతాః కాలికేతరసంబం
ధావసినైర్ధేరిత్యాశయాల్, కాలభేదవాన్మూలికేన కాలభేదాదిత్యాదౌవిరుద్ధై
సాధ్యవన్నిరూపితకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాప్రసిద్ధత్వం * వ్యభిచారి

చేవ్యభిచారనిరూపకాధికరణీయావచ్చేదకతాయాం కాలికసంబంధానవచ్చిన్న త్వవిరహఃదతివ్యాప్తిరితివాద్యం, కాలికవ్యాప్యవృత్తావపి కాలికసంబంధఘటితా త్తత్వాకాశత్వాదిసామానాధికరణ్యదైశికసంబద్ధినాత్తత్వాద్యనధికరణకాలస్య దేశవిధయైవావచ్చేదకత్వాల్ కాలవిధయాతస్యావచ్చేదకత్వేతాదృశసామానాధి కరణ్యస్యకాలికావ్యాప్యవృత్తితాపత్రైఃకాలికసంబంధానవచ్చిన్నత్వాదన్యస్తే నీ వవైలక్షణ్యస్య దేశవిధయావచ్చేదకతాయాంస్వీకరణీయత్వాల్ మేత్వధికరణభా త్యత్ర మేతుషడం అధికరణభిన్నత్వానుయోగి తత్తద్దేతుపరం అతాధూమాద్య న్నరసంయుక్తస్యావయవావచ్చేదేన ధూమాదెస్తాదృశాభావవత్తేవినక్షతిః, ఏ ఖచ వ్యాప్తైఃప్రతిభూమాదికం భిన్నత్వేపి కేనాపి రూపేణానుగతానాం తా

రిఃశీతి * కాలికాదీత్వాదినా సంబంధసామాన్యపరిగ్రహః * కాలికవ్యాప్యవృ త్తా * కాలానవచ్చిన్నై * దైశికసంబద్ధినాత్తత్వాద్యనధికరణ కాలస్యేతిదకా లికసంబద్ధేనైవ అవచ్చేద్యాధికరణసంబద్ధిత్వంవత్తుం, తథాచాత్తత్వసామానా ధికరణ్యావచ్చేదకో యః కాలస్తస్మిష్టావచ్చేదకతాయాఃకాలికసంబంధావచ్చి న్నత్వేపి తస్యాదేశవిధయైవావచ్చేదకతారూపత్వమితి శాస్త్రీయం ఇహ ఘటే ఆకాశత్వే ఆత్మత్వసామానాధికరణ్యమితిప్రత్యయాదితి * కాలికావ్యాప్య వృత్తిత్వావత్రైరితి * తత్కాలావచ్చిన్నభ్యస్య తదన్యకాలావచ్చేదేన తదవద్యో త్త్యభావపరియోగిత్వవ్యాప్యతయా తదుపగమే తాదృశపరియోగిత్యావత్రైరి త్యర్థః, తద్దేశావచ్చిన్నత్వంతు నతదన్యదేశావచ్చేదేన తదవద్యోత్త్యభావ పరియోగిత్వవ్యాప్యం జ్ఞేయత్వాదౌ ఘటాద్యవచ్చిన్నవాచ్యత్వసామానాధిక రణ్య తదన్యదేశావచ్చిన్నతదవద్యోత్త్యభావపరియోగిత్వస్యాసత్త్వాదిదితి నదై శికావ్యాప్యవృత్తిత్వావత్త్రి, నను వ్యాప్తేస్తత్తదవ్యక్తిత్వరూపత్వే ధూమత్వా దెర్వాప్యతావచ్చేదకత్వంసన్యాల్ వ్యాప్త్యఘటకత్వాల్ ప్రత్యేకం తత్త దవ్యక్తిత్వరూపవ్యాప్త్యితిక్తవృత్తిత్వాచ్చేత్యతలహ * ఏవంచేతి * తావత్త త్తదవ్యక్తిత్వాన్యతమత్వం తావత్తత్తదవ్యవయకజ్ఞానవ్యక్తిరెవవాచికేష్యతాసం బంధేన అనుగమకంరూపమ్ || నచైవమపి దృవ్యవాణానయోగేన, ప్రమేయా దిత్వాదౌప్రమేయత్వమతివసన్ క్తమేవేతివాచ్యం, స్వవిశిష్టవ్యాపకతావచ్చేదక కావచ్చేదకతాదృశరూపకత్వేనైవ తస్యాప్యవచ్చేదకత్వాల్, వ్యాప్తిఘటకత్వం

సాం ధూమత్వాదికమవచ్ఛేదకం, యత్తు, హేతుపదం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నపరమేవ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్యానుయోగినోయదధికరణం తదవ
చ్ఛిన్నాయాయా అధికరణతా తదస్య త్వేన సాధ్యసామానాధికరణౌభావాధిక
రణతాయాః విశేషణీయత్వాన్నోక్తదోషః ॥

తు నావచ్ఛేదకతాయాం తంత్రమితి ధూమత్వాదౌ నతదసిద్ధిః, ధూమవాణవ
హ్నోరిత్యాదౌ సాధ్యసమానాధికరణహేతువాన్యప్రసక్తైవపి వహ్నిత్యాద్యేర్నైతు
తావచ్ఛేదకస్య నావచ్ఛేదకత్వమితి అవచ్ఛేదకాంగీకారఫలం * హేతుపదమితి *
గ్రంథకారమతే నానావ్యక్తిహేతుక హేతువ్యక్తిభేదాదావ్యప్రతిభేదః నప్వేత
త్వతే ఇత్యేతావస్తాత్ప్రవదన్యనాయ హేతుధికరణౌవచ్ఛిన్నత్వ విశేషణవైయ
థ్యాన్, అథవా హేతుధికరణౌవచ్ఛేదవైవేతి ఏవకారః పూరణీయః హేతు
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వంచ స్యానుయోగిత్వరూపమగ్రే వివక్షణీయమితి ప్రథ
మతో యథాశ్చుతార్థాభిధానం ఏవంచ స్యానుయోగీత్యాదెర్విశేషణీయత్వా
దిత్యంతస్య హేతుధికరణౌవచ్ఛేదేనైత్యస్య తత్రైవ తాత్పర్యాదిత్యధః, తద
నవచ్ఛిన్నాధికరణతాన్యత్వస్య ఏవకారార్థత్వాత్ ॥ అత్యక్తేచిత్ హేతుపదం
హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపరమితి ॥ అన్యథా శ్చన్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదా
వవ్యాప్తేః తత్ర సత్తాయాం గుణే నదృశ్యత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్ర
తీనిసిద్ధాయాస సత్తానిష్ఠ దృశ్యత్వసామానాధికరణౌభావాధికరణతాయా
స్యానుయోగిసత్తానిరూపితసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతావచ్ఛిన్నావ
చ్ఛేదకతాత్వేన తదభావవిరహాత్స్వపదేన తదుపాదానాసంభవాత్ తాదృశ
స్యాన్యత్వాత్ హేతుధికరణౌవచ్ఛిన్నత్వాచ్చ, హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
తోవక్తాచ తస్యాస్తాదృశహేతుధికరణేఘాత దృవాన్యవచ్ఛేద్యత్వేన తథావిధా
ధికరణతాయాః దృశ్యత్వనిష్ఠాయావేవ గృహీతుం శక్యత్వేపి తస్యాస్యాను
యోగ్యధికరణౌవచ్ఛిన్నత్వేన తద్భిన్నాయా ఘటాభావాదినిష్ఠాయాస్తథావి
ధాభావాధికరణతాయాలశ్చయఘటాభావాదిభిన్నత్వస్య విశిష్టసత్తాయాం స
త్త్వేన లక్షణసమన్వయాత్, తథాచ స్యానుయోగినిష్ఠ హేతుతావచ్ఛేదకసంబ
ధావచ్ఛిన్నాధేయతానిరూపితాధికరణతావచ్ఛిన్న హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేద్యత్వాన్యవచ్ఛిన్నభిన్నాయాయా అధికరణ

తా తద్భేదకూటవతి యా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధేయతానిరూపితాధికరణ తావన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతా నిరూపితావచ్ఛేద్యతాశాలి సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభివాధికరణతాతద్భేదవ్యత్యంసముదాయాధాః, నచ దీధిత్వక్తహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వం వ్యర్థమితివాచ్యం, స్వానుయోగ్యధికరణావచ్ఛిన్నస్వభిన్నానామసంతానాం శైవాలాది నిష్ఠాధికరణతానాం వ్యావృత్తయే తమపాదానాల్, ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ విశిష్టసత్త్వాయాశ్శుద్ధసత్త్వసతి రేకితయా సత్త్వానిష్ఠసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభివాధికరణతాయాః స్వానుయోగినత్రాధికరణగుణావచ్ఛేద్యతయా స్వపదెనదుర్ధారత్వాల్, తాదృశస్వాన్యత్వాల్ అతః ప్రకృతహేతుఘటిత తమపాదానమిత్యావహః, తదనల్, విశిష్టాతిరిక్తత్వం విశేషణవిశేష్యసంబంధస్యవాచ్యాప్యత్యమితి కల్పయోద్యోవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యక్రావ్యాప్త్యనత్త్వాద్దీధిత్వక్రవిశేషణస్తేవ వైయధ్యేన హేతుపదమితి సందర్భాసంగతేర్దుర్ధారత్వాల్, విశిష్టస్వాతిరిక్తత్వానితి పక్షా విశిష్టపదం విశిష్టాధారతాపరమితిచేదస్తు కథంచిత్రథాతథాపి విశిష్టాతిరిక్తతాకల్పస్తేవ యత్తు కా రాణామభిమతత్వాదబోషః అన్యథాతన్నసాధ్యిత్యగ్నిమదూషణాసంగత్యావలైః గగననిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవత్తాయాః హేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వాల్ భవన్తేద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదెన్సంగ్రహాయ తదావశ్యకత్వాల్ తదనుపాదాయ దూషణాభిధానాసంగతేః, స్వానుయోగ్యధికరణావచ్ఛిన్నత్వస్యపరిచాయకత్వాదనుగతేనతత్తద్భేదకూటవిశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యాభివాధికరణతాత్వేనైవ అనంతశైవాలాద్యధికరణతానాం నివేశ్యతయా విశిష్టానివేశ్యతయా తద్వాన్యవృత్త్యనావశ్యకత్వంచేతి || పరేతు స్వానుయోగినో హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్యయదధికరణమితిరీత్యా స్వానుయోగిత్యవిశేష్యతయా హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానివేశాధామహః * హేతుపదమితి * విశిష్టానతిరిక్తతాపక్షేద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదిసంగ్రహాయ స్వావయవావచ్ఛేద్యశైవాలాది వృత్తిసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభివాధికరణతానామసంతానాం వ్యావృత్తయేద తథాతన్నివేశః తథాసతి జన్యగుగాద్యవచ్ఛేదేన విశిష్టసత్త్వాయాం సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావసత్త్వాల్లక్షణానమన్వయః, హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేవత్వేనకారపూరణాల్ ప్రకృతహేతు

సాన్వనుయోగిత్యవిశేషణదానాచ్చ తాదృశార్థలాభః, పరివరయాపాదావతి
 పజ్జీనస్వరసోప్యత్యైవ, ఇదంవాచ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ హేతౌ స్వయావస
 మ్బంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్యృత్తిత్వాభావావ్యసీద్ధిః ఆత్మాద్యవచ్ఛేదన కాలికస
 మ్బంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వవద్యృత్తిత్వాభావసత్త్వేపితదధికరణతాసాన్వనుయోగి
 జ్ఞేయత్వాధికరణావచ్ఛద్యైవేతి ఆకాశాభావాద్యధికరణతైవ తాదృశీనిరవచ్ఛి
 న్నత్వాదితి లక్షణసంగతిరిత్యాహుః ॥ సాన్వనుయోగినైతి స్వపదమన్యత్వప్రతి
 యోగ్యధికరణకాపరం పహ్నిమాన్మామాదిత్యాదౌచ స్వంధూమాదినిష్ఠసాధ్య
 సామానాధికరణ్యాభావాధికరణతా తదనుయోగినోధూమాదెస్సంయోగేనాధిక
 రణం పర్యతాదితదనవచ్ఛేద్యాసాన్వనయవావచ్ఛేద్యా నైవ తద్దేహకూటవతీచ
 రూపాదీనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతైవ ఏవం సత్తావాన్ద్రవ్య
 త్యాదిత్యాదౌచ జన్యగుణావచ్ఛేదేన ద్రవ్యత్వే యా సాధ్యసామానాధికరణ్యా
 భావాధికరణతా నైవ సాన్వనుయోగిద్రవ్యత్వాధికరణావచ్ఛేద్యాతద్భిన్నాచా
 భావాదినిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతైవ ఏవం ఇదం వాచ్యం జ్ఞే
 యత్వాదిత్యాదౌ ఘటావచ్ఛేదేన ఘటత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వే సాధ్యవ
 స్త్విరూపితస్వయావసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసత్త్వేపి ఘటాద్యవచ్ఛేదన త
 దభావసత్త్వాత్ స్వశబ్దేనోపాత్తాయా సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణ
 తా తదనుయోగినోఘటత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వస్యాధికరణే ఘట యా
 హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిర్మూపితావచ్ఛేద్యతావ
 చ్ఛిన్నానైవ తద్భిన్నాచసంయుక్తమవతపదాత్థవృత్తిసాధ్యసామానాధికర
 ణ్యాభావాధికరణతైవ హేతౌ స్తద్యద్భిన్నత్వాత్తత్రతత్యేలక్షణసమన్వయః । జ
 న్యగుణస్వరూపేకావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ అవచ్ఛేద్యాధికరణ సంబంధితయాత
 నిష్ఠావచ్ఛేదకతో కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాబోధ్యా । ఏవం సాన్వనుయోగ్య
 ధికరణావచ్ఛేద్యం శైవాలసామానాధికరణ్యాభావాధికరణత్వాదిత్యం తత్రతత్య
 సూక్తమతిభిరూహ్యం ॥ సాన్వనుయోగినైతి స్వపదముదాసీనాధికరణతాసాధా
 రణాధికరణతామాత్రపరం నతు సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావీయాధికరణతామా
 త్రపరం ప్రయోజనాభావాదిత్యనాదేయం । అవ్యావతేకాధికరణతాభేదనివేశ
 కారణాత్ । నచ సాన్వనుయోగ్యధికరణావచ్ఛిన్నం యత్స్వం తదన్యాధికరణతా

స్వత్వమేవ కుతానా క్తం తథానతి ధూమరూపయోరధికరణతాయా దుర్భార
 త్వేపి తిర్గుణదండశ్చే వాలాదినిష్ఠాధికరణతామాదాయైవ లక్షణసంగతిసంభవాది
 తివాచ్యం । జాతిమూసత్త్వాదిత్యాదాధ్వంసావచ్ఛేదేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వా
 భావాధికరణతాయాస్సత్త్వాయాంసత్త్వేపి అధికరణతావచ్ఛేదకతయోన్మాతుతా
 వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేన సా స్వతత్త్వేనదుర్భారా కింతు దృష్టవృత్తి
 త్యాద్యభావాధికరణత్వైవతి నర్వస్యాతిపి సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికర
 ణతాయా స్తదస్యత్వేన అవ్యాప్తిః । ధూమాంతరసంయుక్తస్వావయవేత్వాది రీ
 త్యావ్యాప్తిః సాన్వనుయోగిత్వనివేశః ॥ కేచిత్తు । సాన్వనుయోగినోయదధికర
 ణమితి । సాన్వనుయోగినోయద్యదధికరణమిత్యథః అన్యథాద్రవ్యం సత్త్వాది
 త్యాదావతివ్యాప్తిః సత్త్వాయాం గుణైసద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతి
 సిద్ధాగుణావచ్ఛేద్యాద్రవ్యవృత్తిత్వాభావాధికరణతాన్వంతదనుయోగిసత్త్వాయా
 అధికరణం కిందిద్ద్రవ్యమేవ తదనవచ్ఛేద్యానేవ తద్భిన్నాచ గుణత్వాదినిష్ఠా
 ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావాధికరణత్వైవేతా తదవదస్యత్వస్య సత్త్వాత్ । నన్వేవ
 మేతద్యూపవాక్ ఏతద్రసాదిత్యాదా సాన్వనుయోగ్యధికరణస్వేనోన్యైకతయా
 నానాత్వాభావాదవ్యాప్తిరితిచెన్న । తత్తైగ్రీకస్వేవాధికరణస్య సాన్వనుయోగి
 నిష్ఠాయాహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా తన్నిరూపితాయా అ
 ధికరణతాతదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్ననిష్ఠావచ్ఛేదకత్వస్యవానివేశ్యత్వాత్ । సాన్వను
 యోగ్యధికరణతావ్యాపకావచ్ఛేదకతాన్వత్వం తాదృశాధికరణతావచ్ఛేదకా
 యోయేథమాన్వదవచ్ఛిన్న నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వసముదాయా భావవ
 త్త్వంవాద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిగ్రస్తమిత్యాహుః ॥ ఏస్తుతస్తు హే
 తుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాన్వనుయోగ్యధికరణతావదనవచ్ఛేద్యత్వం స
 మ్యక్ । ద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదా సాన్వనుయోగిసత్త్వాధికరణతావదనవచ్ఛేద్యత్వం
 నన్వస్వేత్వసతిప్రసంగాత్ । అత్రసాన్వనుయోగినోయద్యధికరణమితినివేశవత్తే
 కాలికసంబంధేన ధూమానుయోగిధ్వంసాదెర్వద్యదధాంతకతతయా తన్నిష్ఠ
 హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వావసీద్ధిః । వస్తుతస్తుకల్పేద
 సంబంధాంతరేణవర్తమాననిష్ఠాధికరణతాయాఅపి సాన్వనుయోగ్యధికరణానవ
 చ్ఛిన్నత్వమేవ గగనాదేరపి విషయతాసంబంధేనాధికరణసంభవాత్ ఏవం వ

నవాననుగమః । ఏవంధ కాలాపావిధిధయా హే త్వధికరణస్య దేశస్యావచ్ఛేద
కల్పేనో క్షమాషస్య అనవచ్ఛిన్నత్వప్రతియోగికోటా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధ

హేతుమానుయోగేన రూపాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః స్వానుయోగ్యధికరణనిష్ఠ
హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా కాన్యత్వస్య హేతునిష్ఠాధి
కరణతాయాం సత్త్వాత్ అతస్సానుయోగ్యధికరణతాయాం హేతుతావచ్ఛేద
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశః । ధూమాంతరసంయుక్తత్యాదిరీత్యాన్వ్యాప్తివా
రణంతునతత్త్వం । హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానివేశ స
త్త్వేనావ్యాప్త్యసత్త్వాత్ । ధూమాంతరసంయుక్తస్వావయవావచ్ఛిన్నధూమని
ష్ఠతాదృశాధికరణతాయాం ధూమాంతరనిష్ఠతాదృశాధికరణతాభేద సత్త్వాదుక్త
దోషతాదవస్థ్యమితియాయేతివీహ్ని । స్వావచ్ఛిన్నానుయోగ్యధికరణావచ్ఛేద్య
తా నవచ్ఛేదకాధికరణతాత్వా వచ్ఛిన్నైకభేదస్తునొక్తః రూప ధూమ
శ్రేవాలాదివృత్త్యధికరణతా నాధాఢాసాధ్యవదన్వృత్తిత్వా భావాధికరణతాత్వ
స్య న్వపదేహాపాదానేతి తస్మాత్ప్రసక్తత్వేన తాదృశావచ్ఛేద్యతానవచ్ఛేద
కతయా తదవచ్ఛిన్నభిన్నసాధ్యవదన్వృత్తిత్వాభావాధికరణతాయా అప్రసిద్ధేః
సంబంధాంతరేణవత్తేమానవృత్త్యధికరణతావ్యాప్త్య తస్య స్వావయవాయఃపిం
డరూపావచ్ఛేదకభిన్నాధికరణతాదన్వయమాత్రవృత్త్యధికరణతా విశేషత్వాదేః
న్వపదార్థ తేనతస్మాత్ప్రసక్తతయా తాదృశావచ్ఛేద్యతానవచ్ఛేదకతయాతదవ
చ్ఛిన్నభిన్నాయాస్సంబంధాంతరేణవత్తేమానవృత్త్యధికరణతాయా ఏవప్రసిద్ధే
రతివ్యాప్తేః తత్తదధికరణానుయోగ్యధికరణానవచ్ఛేద్యత్వకూటవిశిష్టాధికరణ
తాత్వానవచ్ఛిన్నభేదస్తునొక్తః । యాయేత్యంతస్య పరిచాయకతయాతతోపియ
థోక్తకల్పేలూఘవాత్ । స్వాధికరణావచ్ఛేద్యసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావా
ధికరణతానవచ్ఛిన్నత్వనివేశేననుగమాత్ స్వానుయోగీత్యాదిరీత్యానివేశిత్యా
హ * నవేశి * ఇదానీంధూమే నవహ్నిమత్స్యయ్యుక్తత్వమితి ప్రతిపత్తిస్థితదధి
కరణతామదాయ ప్రసంజితదోషం దైర్ఘ్యవిధయావిలక్షణావచ్ఛేదకత్వాని వేశే
ప్రసిద్ధరతిః * ఏవంశేతి * యద్యప్యేవంనతి స్వానుయోగిత్వంవ్యథాం ధూమాం
తరసంయుక్తస్వావయవనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావావచ్ఛేదకతాయా హే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వా తత్తావ్యాప్త్యభావాత్ తథాపి ప్రసిద్ధ

ధావచ్చిన్నావచ్చేదకత్వ నివేశనాపివారణసంభవః । పర్వతరూపాదౌ హేతు
తావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్న పర్వతాదినిష్ఠావచ్చేదకతాకసాధ్యసామానాధిక
సాధ్యాభావవత్త్వాప్రసిద్ధావపి రూపాదినిష్ఠనిరుక్తాధికరణతాయాం ధూమాదిప్రసి
ద్ధనిరుక్తాధికరణతానాం భేదస్యాత్తతతయాతదవదన్యత్వేన ధూమాదౌ లక్షణగ
మనాదితి । తన్నసాధు । తథానతి కించేత్వాద్యగ్నిమదౌ మాసంగతేః

ధానుమానే హేతునిష్ఠానాం సంబంధాంతరేణ వత్తమాననిష్ఠానాం అవృత్తిని
ష్ఠానాం సాధ్యవదప్రతిత్వావధాధికరణతానాం హేతుతావచ్చేదకసంబం
ధావచ్చిన్నావచ్చేదకత్వానిరూపకతయా తద్భిన్నతాదృశాధికరణతా నాహప్ర
సిద్ధిరతస్తన్నివేశః । సమలఘువాల్ సాన్వయోగినౌ హేతు రాన్వయదధికరణం
తన్నిష్ఠహేతుతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతాకత్వచేవ నివేశ్యం ఏ
వంచ హేతుతావచ్చేదకసంబంధేనాధికరణంనశ్చ ద్వయంచ వ్యభిచారిత్వాశం
శ్యాహ * పర్వతరూపాదావితి * అప్రసిద్ధావపితి * సచ సంబంధాంతరేణ
వత్తమాననిష్ఠ తాదృశాధికరణతా నిరూపితహేతుతావచ్చేదక సంబంధావచ్చి
న్నావచ్చేదకత్వా ప్రసిద్ధావపి సాధ్యాధికరణ తదనధికరణమాత్మవృత్తిదీర్ఘ
దండాదౌ సాధ్యానధికరణావచ్చేదేన సాధ్యాసామానాధికరణ్యప్రసిద్ధేర్లక్ష
ణసంగతి సంభవః ప్రయోజనాధావస నిష్ఠాంతమనుపాదాయ హేతుతావచ్చే
దకసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతాకత్వ మాత్మోపాధానాదితివాచ్యం । ఏవమ
పి జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్వాదౌ తదప్రసిద్ధేర్లక్షణరావృత్వాల్ * లక్షణగమనాది
తి * నచేవమసంభవః సంబంధాంతరేణ వత్తమాననిష్ఠతథావిధాధికరణ తీవ
యహేతుతావచ్చేదక సంబంధావచ్చిన్నా వచ్చేదకత్వాప్రసిద్ధితితివాచ్యం ।
ప్రసిద్ధానుమానాదౌ సాధ్యాధికరణ తదనధికరణసాధారణదీర్ఘదండాదౌ
ర్యతాద్యవచ్చేదేన శ్రేణాలాదిమదప్రతిత్వాభావవత్తాయాం తాదృశసంబంధావ
చ్చిన్నావచ్చేదకతాకత్వస్య ప్రసిద్ధేః జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్వాదౌ ధ్వంసాద్య వ
చ్చిన్నసాధ్యవదప్రతిత్వాభావానుయోగినత్తాధికరణఘటావచ్చేదేన ద్వివ్యవే
ద్యత్వాదౌవా సమవాయావచ్చిన్నావచ్చేదకతాకా పటవృత్తిత్వాభావవత్తాను
మానూపత్వాదిత్వాదౌ తన్నిలావచ్చేదేన నిలత్వాదౌక్రియా క్షృత్తిత్వాభావ
వత్తానుపత్వాత్కా రక్షమాపాదిత్యత్తిత్వాభావవత్తావేత్వాదిత్వాఅవగంభివ్యం

గగననిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయావీవక్ష్యాధికరణతాభిన్నా
యాః శ్రు సిద్ధాః * వహ్నిమతిచేతి * తథాచ తెనైవ సంబంధేనేత్యనుక్త్యా యత్కి
జ్ఞోత్సంబంధేనేత్యుక్తౌ పగ్యతాద్యవచ్చిన్న వహ్నిమత్సంయుక్తత్వవత్సపి తద
వచ్చిన్న వహ్నిమత్సమవేతత్వాభావ సత్త్వాద్ధూమస్య వహ్నివ్యాప్యత్వం నా
పవద్యత ఇతిభావః । సాధ్యవత్సంబద్ధత్వ సామాన్యాభావ నివేశే వహ్నిమ
త్సమవేతత్వాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేపి హేత్వధికరణవిశేషమవచ్చిన్నసాధ్య
వత్సంబద్ధత్వేసామాన్యాభావస్యాప్యసిద్ధ్యా అసంభవోబోధ్యః సాధ్యవదసంబద్ధ
స్య హేతుమతిసంబంధానంభవాత్ అవచ్ఛేద్యాధికరణసంబంధినవీవ అవచ్ఛేద
కతయా తన్నిష్ఠాభావ హేతుమతానవచ్ఛేదకత్వాత్ * నక్షతిరితి * నావ్యా
ప్తిర్నాసంభవశ్చేత్యథః, సాధ్యవత్తాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబద్ధైవ బోధా,
తేనసమవాయేన ఎహ్నాసాధ్యే సంయోగేనధూమే హేతౌ పగ్యతాద్యవచ్చిన్య

* గగననిష్ఠేతి * ఆత్మానచ్ఛేదేన సాధ్యవన్నిరూపితకాలికసంబంధాచ్చిన్న
వృత్తిత్వాభావసత్త్వాత్తాదృశాభావాధికరణతాన్వవదేన గాగ్హ్య! స్వవరూపసం
బంధేన గగనాదేపివృత్తిమత్త్రవీవక్షావలంబనాత్తత్ర ససాధ్య సామానాధికర
ణ్యాభావవత్త్వమితితునవాచ్యం । తథాసతి హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేత్యసా
సంగతేః ॥ అత్రవిషయతాసంబంధేన సాధ్యతాయాం హేతుతాయాంచ ఘటత్వే
పటావచ్ఛేదేన సాధ్యవన్నిరూపితవిషయతాసంబంధావచ్చిన్న వృత్తిత్వా భావ
సత్త్వాత్ స్వపదేన తదధికరణతాపాదేయేతి గగనే సాధ్యవదవృత్తిత్వనేవ
సత్త్వాత్ తచ్చిన్నసాధ్యవదవృత్తిత్వాభావాధికరణతాయా అప్యసిద్ధిరిత్యవ్యాప్తి
రపిబోధ్యా * తదవచ్చిన్నేతి * యద్యపిదానీమేతన్నివెహ్నాస్తివైయథ్యా
లే తథాపితదవచ్చిన్నవహ్నిమత్సమవేతత్వాభావోవర్తతేనతుతదవచ్చిన్నవహ్ని
మత్సంయుక్తత్వాభావఇత్యర్థావేదనాయతదుత్కర్తసంఘటాత్సంతాభావస్తదవ్య
క్తిత్వాదిత్వాదా సంయోగాదిసంబంధావచ్చిన్నమివ విషయతాప్రతియోగిత్వ
యోగ్యత్వస్యనియామకతయా తత్సంబంధావచ్చిన్నంచ ఘటాభావవృత్తిత్వమ
వగ్నిసద్ధమితి స్వరూపసంబంధావచ్చిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయ లక్షణగమనా
దుక్తం ధూమస్యేతి అగ్రినావ్యాప్తిరితచ, అసంభవప్రకారస్య పూరితత్వాదా
హ * నాసంభవశ్చేతి * తెనైతి * సంబంధసామాన్యేన సాధ్యవత్తానివేశేతి

నహ్ని మద్వృత్తితస్సామాన్యభావానత్వేపి నాతివ్యాప్తిః నవాసద్దేశావసీయః
 త్కించిత్యుచ్యతే యస్సాధ్యవా తద్వృత్తిత్వాభావస్య సావధికరణావచ్ఛేదః
 సనత్త్వేపిదోషః, సాధ్యవత్త్వంచాలక్షణవిధయా అభావప్రతియోగితావచ్ఛే
 దకకోటా నివేశనీయం సమ విశేషణవిధయా తెనోత్పత్తిక్షణావచ్ఛిన్న ఘటా
 దా గంధాద్యసత్త్వాత్తాదృశఘటాద్యవచ్ఛేదేన పృథివీత్వాదా గంధాదివిశిష్టవృ
 త్తిత్వాభావసత్త్వేపి గంధవాక్పృథివీత్వాదిత్వాదా మూలావచ్ఛిన్నవృత్తాదా
 కపిసంయోగాద్యసత్త్వాత్తాదృశవృత్తాద్యవచ్ఛేదేన ఏతద్వృత్తిత్వాదా కపిసం
 యోగాదివిశిష్టవృత్తిత్వాభావసత్త్వేపి కపిసంయోగీతద్వృత్తిత్వాదిత్వాదావా

త్రీ పూర్వోక్తస్సాయేన వహ్ని నయవే ధూమాంతగసంభవాత్సాధ్యతావచ్ఛే
 దకసమవాయసంబంధేన సాధ్యవన్నిరూపిత సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తి
 త్వాభావస్య ధూమాంతరే అగ్నేత్వేపి వహ్ని నయవేనయద్ధూమసంయోగస్త
 త్రీ తాదృశాభావస్య పర్యతావచ్ఛేదేన సౌలభ్యం, అన్యథా వ్యభిచారిత్వాను
 వపత్తైరితిబోధ్యం * సాధ్యవత్త్వంచేతి * సాధ్యవత్తానమానాధికరణాధికరణ
 తాకత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావనివేశాన్న సాధ్యవిశిష్టవృత్తిత్వాభావస్య లక్షణఘటకః
 తెత్యథః, అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యుపాదానాచ్చసాధ్యవిశిష్టవృత్తిత్వాభావవ్యు
 దానః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః దేశకాలావచ్ఛేద్యత్వవిశిష్టపర్యాప్త
 త్వోత్ సత్తావాజాలైరిత్యాదా సత్తావత్సమవేతత్వాభావమేవ లక్షణఘటకః ఉ
 పలక్షణస్యపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిపరివేశాల్, గురుధర్మస్య ప్రతియో
 గితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛ, నచ సాధ్యాధికరణాతిరిక్తవిశేషణావిశేషితవృత్తిత్వాభా
 వమేవ నివేశ్యః గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేపి సమవేతత్వాభావ
 మూదాయోపపత్తైరితివాచ్యం, తథాసతి సాధ్యస్య వ్యాప్త్యఘటకత్వావత్తైః,
 సాధ్యవిశిష్టవృత్తిత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి, అవచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్ఛి
 న్నత్వనివేశాన్న గంధవాక్ పృథివీత్వాదిత్వాదా అవ్యాప్తిరితి ప్రకాశికాకృన్త
 తం నిరాకర్తుమాహ *నత్వేతి * సాధ్యాధికరణతావ్రేణ్యోనవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వా
 భావనివేశే నిరవచ్ఛిన్నత్వవిశేషణనివేశేచ గౌరవాదితిభావః, నిరవచ్ఛిన్నత్వా
 నుక్తా విశేషణతయా సాధ్యవత్త్వనివేశేఽవ్యాప్తిం ప్రదర్శ్యపలక్షణతయాత
 న్నివేశాత్సాధ్యరణమాహ * తేనైత్యాదిహ * ఏవమపి * సాధ్యవత్త్వసోపలక్ష

నావ్యాప్తిః, తత్తత్కాలదేశావచ్ఛిన్నతత్తదధికరణావచ్ఛేదనాపి తత్రతత్రావృత్తా తాదృశసాధోన్యపలక్షితధర్మివృత్తిత్వసత్త్వాత్, నచైవమపి ధూమాదా వర్వతవృత్తైరనవచ్ఛేదకో యోదేశః కాలావా తదవచ్ఛిన్నపర్వతాద్యవచ్ఛేదన వహ్నినిదిమదవృత్తిత్వావభావస్య ధూమాదా సత్త్వాదవ్యాప్తిర్దుర్వారైవతివాచ్యం, తత్తద్దేశకాలావచ్ఛిన్నపర్వతాదేర్ధూమాద్యసంబంధితయా ధూమాదా వధావవృత్తావపి తాదృశసాధోన్యవచ్ఛేదకత్వాత్, నచైవమత్పత్తిక్షణవిశిష్టవర్వతే ధూమస్య నవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమిత్యాదిప్రతీత్యనువపత్తిః దృశ్యజ్ఞేగుణై న పృథివీత్యసామానాధికగణ్యమిత్యాది ప్రతీతివదుక్తప్రతీతేనాసామానాధికరణ్యా ద్యవచ్ఛేదకత్వావభావావలంబనతానసంభవతి విశేషస్యావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టస్యా నవచ్ఛేదకత్వానసంభవాత్ ఇతివాచ్యం, తాదృశప్రతీతీనాం సామానాధికరణ్యావి శిష్టపర్వతావచ్ఛేద్యత్వావభావావగాహితయైవావపత్తైః, ఉత్పత్తిక్షణై పర్వతే ధూ మస్య నవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమిత్యాదౌ పర్వతావచ్ఛిన్నం యద్ధూమస్య వ హ్నిమత్సంయుక్తత్వం తస్మాత్పత్తిక్షణోనావచ్ఛేదకత్వాదిరప్యర్థః సంభవతి, ధూమనిష్ఠనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావే ఉత్పత్తిక్షణపర్వతావచ్ఛిన్నత్వం తునాథః, పర్వతస్య ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకతయా తదంతర్భావన ద్వయోరభా

వ ల్పేపి, దేశః, శిఖరాదిః, కాలోవహ్నిసాగభావాదిః, తథాచ ధూమాధిక రణతాయాః స్వభావతపననితంబాద్యవచ్ఛిన్నతయాతస్మిరూపకత్వాభావసత్త్వా దవ్యాప్తిరతఃనిరవచ్ఛిన్నతప్రమావశ్యకమిత్యభిసంధిః విశిష్టధర్మిపర్యాప్తవచ్ఛే దకతాయా విశిష్టధర్మ్యనుయోగికసంబంధనియతత్వమిత్యాశయేనసమాధత్తైతత్తద్దేశేతి * నచ దేశకాలాంతరావచ్ఛేదన ధూమనంబంధిత్యం, తత్కాలావచ్ఛేదన సంబంధస్తేన తత్కాలావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానియామకత్వాత్, తథా చ ధూమనిష్ఠాభావస్య హేతవధికరణావచ్ఛిన్నత్వంనాస్తీతిభావః, నచైవమపి శిఖరాద్యవచ్ఛిన్నపర్వతస్య కాలికసంబంధేన సాధ్యవదవృత్తిత్వాభావానుయోగి ధూమసత్త్వాత్కథంనావచ్ఛేదకత్వమితివాచ్యం, తదవచ్ఛేదకతాయాదేశవిధయా తద్భిన్నత్వాత్ తదవచ్ఛిన్నతత్సంబంధావచ్ఛిన్నతదధికరణతాయావ తన్నిష్ఠ ర్మనిరూపితతదవచ్ఛిన్నతత్సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానియామకత్వమిత్యేవ చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాస్థలీయనియమః ఏతేన రూపవాకతసాదిత్యాహానవ్యాప్తిహా

వాచచ్చేదకత్వస్యాసంభవాత్ ఘటపటయోఘటత్వాభివాధికరణతావత్, నీ
తేన ఉక్తోభయావచ్చిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యాభివాధ్యవత్తానాయ మేత్వ
ధికరణమాత్మావచ్చిన్నత్వప్రవేశనం కేవలచిదనుపాదేయమేవ ॥

రణాదైవ నిరవచ్చిన్నత్వమిత్యపాస్తం, యతాకాలావచ్చేదేనావచ్చేద్యాధికరణ
సంబంధతాతత్కాలావచ్చేదేనమేతాసాధ్యవద్వ్యతితావధివాసత్వైవైవావ్యా
ప్తిభావాత్, ఇత్యాదిరపీత్యాదినా తత్కాలావచ్చిన్నత్వం పర్యతావ
చ్చిన్నత్వోత్పత్తిలక్షణావచ్చిన్నత్వోభయాభావోవాగ్రాహ్యః, అపినా ఉక్త
ప్రకారసముచ్చయః * అసంభవాదితి * తథానవాన్యాప్తిః * మేత్వధికర
ణమాత్మైతి * తచ్చ యద్యపి మేత్వధికరణభిన్నానవచ్చిన్నత్వేనతే మేత్వధిక
రణావచ్చిన్నత్వంఏవచావచ్చేదక తాభేదేనాధికరణతాభేదాత్పర్యతరూపాదే
కాలికసంబంధేన హృదాదానత్వేన తన్నిష్ఠావచ్చేదకత్వానీరూపక సాధ్యవ
ద్వ్యతితావధివాధికరణతామూదాయ లక్షణగమనేపి తథానతీత్యాదినాదోష
భిధానాసంగతిః తథాపి కేవలాన్వయిని మేత్వధికరణభిన్నాన్వసీద్ధైర్హ్యపైః,
కేవలాన్వయినీత్యాదిగ్రంథవిరోధః అతో మేత్వధికరణత్వం యన్నిష్ఠ సాధ్యవ
ద్వ్యతితావధివావచ్చేదకతావ్యాపకమిత్యథాన్వాసంగతిః, అదైవమపి పర్య
తరూపాదేః కాలికసంబంధేన హృదాదానత్వాన్వత్తన్నిష్ఠకాలికసంబంధావచ్చి
న్నావచ్చేదకతాయా దైవిధయావచ్చేదకతాత్వాచ్చావ్యాప్తిః, కాలికతేరసం
బంధావచ్చిన్నత్వన్నిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్చేదక స్తేనమే తన్నిష్ఠతదభా
వీయకాలికసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకత్వస్య అతథాత్వం అన్యథా సన్విష్టమే
తతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నసాధ్యవద్వ్యతితావధివాసవచ్చేదక తాదృశసం
బంధావచ్చిన్నసాధికరణతావత్సామాన్యకత్వమితలక్షణ దేవిధయా అవచ్చే
దకత్వఘటితే సత్తావాణ్జాలైరిత్యాదౌ ధ్వంసాద్యవచ్చేదేన మేతా సాధ్యవ
ద్వ్యతితావధివాపర్యసీద్ధైరనుపయోగిత్వేన అవ్యాపైరితిచేన్న; ఏతన్నతే అవచ్చే
దకతామూం కాలికసంబంధావచ్చిన్నత్వస్తేనవేళాత్, క్రియాభిన్నం కాలి
కేన ఘటాదిత్యాదాపుక్తరీత్యాదోషపినక్షతిః, అతివ్యాప్తిరూపత్వాత్, యది
చ తథానతీత్యాదినా అతివ్యాప్త్యభిధానం భూమవహ్నవిదపదస్త్రావత్ సం
యోగేన ఘృభిబారిణి భూమవావహ్నైరిత్యత్రైవ సతం కాలికసంబంధేనన్య

తథానతి వహ్నిర్విదిషధూమసామానాధికరణ్యభావస్యాప్యయోగోళకస్త్వత్త
యవోభయావచ్చిన్నతయా హేతుతావచ్చేదకసంబధేన హేతుమన్తాత్మానవ
చ్చేద్యతయా అతివ్యాప్తిప్రసంగార్చ, కేచిత్తు, విశిష్టపక్షతాదెరవచ్చేదకతా
మాదాయాగ్యాప్రీవారణాయావచ్చేదకాంతరానవిచ్చిన్నచేత్వనికరణావచ్చి
న్నత్వమభావేనిచెనీయం, ఏవంగ పక్షతాదేః కాలవిదయా ధూమనిష్ఠవహ్ని
మస్మింయుక్తత్వాద్యభావావచ్చేదకత్వస్యాపి వ్యాప్యతిః పర్యతాదేహ్నులకా

భిచారిణ్యపి తదాఽవచ్చేదకతాయాం కాలికసంబంధావచ్చిన్నత్వ హేతుతావ
చ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వోపభయాభావనిచెనోబోధ్య, ఏవంచహ్నిమా
ఘామాదిత్యాదౌ కాలికనహేతు పరమోబోధ్యక్షణికధూమనిష్ఠసాధ్యసామా
నాధికరణ్యభావీయనమవాయసంబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతావతః కాలికసంబ
ధేన హేతుమాన్యోవిపక్షతిః సంయోగేన వ్యభిచారిణమత్వాత్, యదీదైవం
నతి ఉత్పత్తి ఇవప్రతయోధూమనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యభావావచ్చేదక
త్వే పర్యతనిష్ఠావచ్చేదకతాయా ఏతాదృశవిశేషణనత్తయాచేత్వనికరణతావ్యా
ప్యత్వేనచావ్యాప్తితాదవస్థాన్తాత్ప్రపదంవ్యథం తదాపి ప్రతియోగ్యవచ్చేదక
పర్యతే తదభావావచ్చేదకత్వంనస్యాత్ పర్యతే తతాఽలే ధూమస్య సంయో
గానత్యాత్ అతిఃకాలికసంబంధవివావచ్చేదకతానియామకోవాచ్యః తథాచ ప
ర్యతనిష్ఠావచ్చేదకతాయా నోభయాభావనత్వమితిసావ్యాప్తిః యదిచ పూర్వ
ముత్పత్తిక్షణవిధయా పర్యతస్యావచ్చేదకత్వాభిధానాదిదాసింసిద్ధాంతేచతదనం
గీకారవిసాధః తదా పర్యతధూమయోస్య యోగవివావచ్చేదకతానియామకోసి
ద్ధాంతే ప్రతియోగ్యవచ్చేదకతయా అభావావచ్చేదకతానాస్తి ఏతన్తతే కాలని
ష్ఠావచ్చేదకతానాదిష్యేననాస్తితివిశేషణతి మ్యతే తదాకాలికసంబంధావచ్చి
న్నత్వహేతుతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వోత్పత్తిక్షణత్వావచ్చిన్నత్వేత
త్ప్రతియాభావవివావచ్చేదకతాయాం నిచేత్కీ తథానతి పర్యతనిష్ఠావచ్చేదకతా
యాం కాలికసంబంధావచ్చిన్నత్వేన ఉత్పత్తిక్షణనిష్ఠావచ్చేదకతాయాఽఉత్ప
త్తిక్షణత్వావచ్చిన్నత్వేన త్ప్రతియాభావనత్వేపి హేతుమాన్యోత్పత్తిక్షణనత్వ
న హేత్వనికరణత్వస్య తదవ్యాపకత్వాన్నావ్యాప్తిః ఉభయాభావప్రతియాభా
వానిశేషిత తద్విశేషితకల్పయోగోపమాహః తథానతి ॥ యదిచస్యావ

లతయా విహితమత్యంతము క్రత్యాదిరూపప్రతియోగినావ్యవచ్చేదకత్యావోతస్మి
 స్థాభావావచ్చేదకతాయాఅధిరోధాయావాంతురకాలవచ్చిన్నలోనగమాల్ ఇ
 త్యాహుః ॥ హేతుమదనంబుదై సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావస్యాక్రయక్రయ
 హేతుధికరణావచ్చిన్నత్వవిరహాదైతుతానవచ్చేదకనంబుదైన హేతుమత్యంబుదై
 హేతుమదవచ్చిన్న తాదృశాభావప్రసిద్ధిమాహ * తాదృశేతిహేతుతావచ్చి
 దకనంబుదైన సాధ్యవదన్వత్త్రిత్వస్య తేనేవసంబుదైన హేతుమదవచ్చిన్నాభా
 వశ్చేత్యధః * తత్రైవ * తాదృశహేతుమత్యేవ, నచ నిధావిధమాపాదా
 వహేతుమత్యంయు క్రత్యాభావావ్యాప్యవృత్తిరేవతి తక్రాధికరణవిశేషస్యావచ్చే
 దకత్వం నిర్వృత్తిం ప్రతియోగిమత్యభావవృత్తావేవ విరోధభంజనార్థమవచ్చే
 దకభేదాపేక్షగాల్ ధూమవత్కపాలాదిసమవృత్తవన హేతుమన్నహాసాదిను
 యుక్తమటాదా మహనసాద్యవచ్చేదన హేతుమత్యంయు క్రత్యవతి హేతుమ
 త్కపాలాద్యవచ్చేదన హేతుమత్యంయు క్రత్యాభావసామ్యభేదాని ఏతద్యూపజానె
 తదసాదిత్యాదా ఏతద్యూపాదిమన్నిమవేతత్వస్య హేతుధికరణావచ్చే తేనప్ర
 తియోగిసత్వాల్ తదవచ్చేదన సామ్యసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వాసంభవాల్
 ఏతద్యూపాదిమతి సంబంధాంతరమాత్రేణ వర్తమానై పాధ్యవహేతువతత్వా
 భావస్య వ్యాప్యవృత్తితయా హేతుధికరణావచ్చిన్నత్వవిరహేణ నిరుత్తాభావా
 ప్రాప్తిర్యద్యురారోపాదిత్యాచ్యం, పర్వతేయాపే నహేతుమత్యంయు క్రత్యమి
 తి ప్రతితిబలేన వ్యాప్యవృత్తిరేపి సామానాధికరణ్యాభావస్య అధికరణవిశేషా

చ్చేదకతావ్యాపకహేతుధికరణాక సాధ్యవదన్వత్త్రిత్వాభావాధికరణతాయా
 యాతత్తద్వేదకకూటవత్త్వం నిష్కషణః తదా నైషదోషః స్వావయవాణాగో
 లకయోరవచ్చేదకతాభేదసాధికరణతాభేదాల్, యదిచేషమపి పరవతై ప్రతి
 యోగ్యవచ్చేదకే అవచ్చేదకతానభిద్యతై కింతు క్షణనిష్టైవ సంబద్ధతైతద్వి
 చ్యతై తదా హేతుధికరణవర్తాప్రావచ్చేదకతైవ మూర్త్యవతాథః తాదృశవ
 ర్యాదివత్త్వస్య నకాపి దోషఇత్యనధేయం * అవచ్చేదకాంతరేతి * న ప్రమి
 వచ్చేదకేత్యుదాహరణయోరేవావచ్చేదకత్వమిత్యావిషయత్వం, యత్తు తద్ద
 వ్యభాగభావనా తద్దధన్వంసాదిత్యాదా హేతు సాధ్యనిష్ఠవృత్తిత్వాభావ
 నత్వాభావవృత్తిరేవ తస్మాత్ తస్మాత్తాదృశవిశేషస్యావచ్చేదకములకత్యాల్ తేన్దేధ

వచ్చిన్నతోష్ణగమాల్ ॥ యత్తు వ్యాప్యవృత్తైరభావసాధికరణవిశేషావచ్చిన్న
తాప్తపగమే హేతుతావచ్ఛేదకనలబంధావచ్చిన్నసాధ్యవద్యవృత్తితాప్తభావాధి
కరణతానామాన్యే హేత్వనుయోగితప్తహేత్వధికరణవిశేషావచ్చిన్నగోష్ఠభయా
భావోదవక్షగేయః తథాచ ధూమాదినిష్ఠసోప్తవయవోద్యవచ్చిన్న తదధికరణతా
యాం హేతుతావచ్ఛేదకనలబంధైవ హేతుమదవచ్చిన్నత్వస్య యోజాదినిష్ఠ వ
హేతుత్వంయత్త తాప్తద్యభావాధికరణతోయాం ఘటాదినిష్ఠ ధూమవత్కపాలా
ద్యవచ్చిన్న తదధికరణాయాచ హేత్వనుయోగితప్తవ్యాభావేన ఉభయాభావ
సత్త్వాల్లక్షణమప్యయివేతే ॥ తన్న ॥ వ్యాప్యవృత్తైరవచ్ఛేదకానవగమే పృథి
వీయాపాదిత్యానావతివ్యాప్తేః పృథివీతాప్తవృత్తిచోరిజలీయయాపాదినిష్ఠసాధ్య
సామాంధికరణోష్ణభావస్య వ్యాప్యవృత్తితయా తదధికరణతానామాన్యేనిరుక్తో
భయాభావేహ్యేతేత్వత్, హేత్వధికరణోవచ్చిన్నత్వస్థానై తవచ్చిన్నత్వహే
త్వధికరణోపవచ్చిన్నతోష్ణభయాభావస్తేప్తవ నివేశనీయత్వాన్నాయతోషకః, జ
లయాపాదినిష్ఠపృథివీసమవేతత్యాభావాధికరణతాయా మవచ్చిన్నత్వ మిహ
గోభయాభావసత్త్వాల్ ఏవంచ తావత్తేవ దర్శితావసాధ్యేపి నివారితత్వాత్తాద్య
ధ్వంసే ఛేదవృత్తిత్యాన్యసవచ్ఛేదక కాలావచ్చిన్నకులసస్య తదనలబంధిత్యాద్య
ఉక్తరీత్యేనోపపత్తా విశేషణపూర్ణమస్పరసః, వ్యాప్యవృత్తైర్నావచ్ఛేదక
మితి వాదినాం నిష్కర్షణముక్తావయతి * యద్వితి * అయోగోపకవృత్తికృ
ణాదినిష్ఠధూమవద్యవృత్తిత్యాభావసత్తాయాముభయాభావసత్త్వా దతివ్యాప్తేస్సా
మాన్యపదం తదధోవ్యాపకత్వం తథాచ తాదృశాధికరణతాత్పర్యాపకః హే
త్వనుయోగితప్తయద్యమావచ్చిన్నాధికరణవిశేషావచ్చిన్నతోష్ణభయాభావసత్త్వ
మావత్తవమిశ్నీధాః, ధూమాదియాపాదినిష్ఠాది తదుభయప్రయోజనం, న
చ ధూమాద్యంతరసంయక్తసాప్తవయవచ్ఛేదేనోక్త్యాదిత్యావ్యాప్తిః, ఘ
ద్యయేపి తదస్య క్రిత్యావత్తేకకధర్తస్తేప్తవ యద్యమావదేనోపాదానాల్, ఏత
న్నతే తాదృశసాప్తవయవసాధ్యసత్త్వాత్, ధూమాదితేన పృత్తీనియామకవిశ
దేయోగక హేత్వధికరణతాచ లక్షణమితి తస్య క్రియభవాద్య, ధూమవాత్తాన
స్సాదిత్యాదౌ ధూమవత్తానారణవహీనసంభవాన్నతివ్యాప్తిరసృథివతిత
జ్జుతే * హేత్వధితి * జతేతి * క్రితజ్జోగయన్మదితిమద్యదే క్రితజ్జోగ

[illegible]

[illegible]

తాదృశవిశిష్టగుణాద్యవృత్తివస్తునవవేతి తత్తద్యవృత్తికావ్యది వ్యాప్తివికసాపీ సక్ష
 తిరితిచేత్ । తాదృశసమానం కేవలమేణ వ్యాప్యత్వం నద్యవృత్తిత్వాదివి
 శిష్టత్వేన తాదృశరూపస్యా వ్యాప్యమగత ధర్మసాధారణ్యత్ । నాపితాదృశ
 విశిష్టత్వవృత్తికావ్యది తాదృశవిశేషప్రకృత్యవృత్తికావ్యత్ । తస్య వృ
 త్తికావ్యవస్తువస్థితావస్తుమానానిరాపహచ్చ । ఏవం విశిష్టసత్తానాసీత్యవృత్తివస్తు
 త్తాత్వాద్యవచ్చి న్నాభావస్య సవిషయతాసంభవః తత్తాత్వాపావలీధానుగతసత్తా
 వేతి తత్తాత్వాపావచ్చి న్నాభావాగుభవాత్ నాపి తద్వ్యవృత్తికావ్య వచ్చి న్నాభావ
 స్య తద్వ్యవృత్తికేవలమోగి తావస్తువ్యభిలాత్ । విశేషతావచ్చి న్న వ్యతియోగిక
 స్సంబంధోవిలక్షణః సచానుగతసత్తాయాస్సంబంధః తవివృత్తిక్రమిష్టస
 త్తాయావేతి వ్యతియోగితావచ్చేదక ధర్మకస్య గుణాదివృత్తి కత్తా సాధార
 న్యేపి తత్తావిశిష్టాభావోఽక్షేపనవ్యతియోగితావచ్చేదకావచ్చి న్న వ్యతియోగి
 తాకన వ్యవహార్యత్వ మాత్రస్య విశిష్టాభావసత్తైవ పక్షితావ్యదిత్యేతే తేహి
 గుణాదినాథారణసత్తాయావవతాదృశాతిరిక్తసంబంధోగుణాదివ్యాప్యత్వః స్వీక్రి
 యతాం కి సంబంధ్యతరకల్పనైత్యభిప్రేతాశ్చిహ * తంతి తేకేత్వితీ * విశేష
 తవిశేషసంబంధస్తేవేతి * సత్తావిశిష్టగుణాద్యవృత్తివృత్తి వ్యతిష్టనస్తేవేత్యభి
 వ్యుపరయ ॥ ఏవంపరాస. చిన్తే । సావచ్చి న్న నిరూపిత సమవాయాదిన
 త్త్వేనైవేతి యావత్ * వ్యాప్యకావ్యదితి * గుణాద్యవృత్తి వ్యతిష్టనచ్చి న్నాభి
 కరణతాయా గుణాదావసత్త్యై తాదృశస చిన్తేన తదైవ్యవృత్తివృత్తి ద్యవృత్తి
 వృత్తికావ్యదిత్యావః । ఏవకారేణ సత్తాయావ్యాప్యవృత్తివృత్తివచ్చేదః । యత్యవి
 శేషమవిశేషవచ్చి న్న సత్తాదిచాతకద్యవృత్తివృత్తినుమిత రభివృత్తి తత్తతత్త
 ద్వేవ్యవృత్తిసామకానుమిత రేవాపయతే వ్యతిష్టసంబంధసంబంధేన వ్యాప్తి
 తస్యవవ గుణాదా సత్తైవవృత్తివృత్తిచారిత్వాత్ * వస్తునవవేతి * కేవలమేణ
 తాదృశవస్తునాపీతా తేతిచేదిదానిం రూపవివేదనం నాస్తేవేతివోధ్యం । ధ
 ర్మసత్తాదిః । వ్యతిష్టనృత్యావృత్తికావ్యహా * తద్వ్యవృత్తికావ్యదితి * విశిష్టసత్తా
 తావ్యేతి వ్యతిష్టనృత్యా సావచ్చి న్నాభావావలంబనతానస్వీక్రియతే అపితు వ్యతి
 ష్టనృత్యావలంబనత్యావృత్తికావ్యహా * విశేషతావచ్చి న్న * తేహితి * గుణాదివ్యాప్యత్వ
 త్త్వం * గుణాదివృత్తివృత్తివ్యాప్తివృత్తినిరాసాయ । సత్తాయావృత్తి వృత్తి సంబం

ధీవిరహాచానుమితీర్ష్య దైవతిభావః । యద్యపి విశిష్టనిరూపిత సంబంధస్య వి
లక్షణత్వే తాదృశసంబంధేన సత్తాయాలపి వ్యావృత్త్యం నిర్వహతి తథాపివిశే
షణౌవచ్చిన్న నిరూపితసమవాసుత్వాదినా తనత్తాదిసంబంధతాకింతు విశిష్టస
త్తావానితి ప్రత్యయేనత్తాదివిశేషణతానన్వస్య వైశిష్ట్యేనో కపరంపరా నంబ
దైన ధర్మణివిశేషణత్వోపగమాన్నాతిపసన గణిత్యానయేనెదమభిహితం । న
న్వేన రీత్యా ప్రథమలక్షణపరిష్కారే వక్ష్యమాణకలంకస్యసాధ్యకావ్యాప్తే
రసంగతిః తత్కాపి ఖంబస్తానరణ సౌతుమద్యుక్తౌ హేత్విధికరణావచ్చిన్న
సాధ్య సామాన్యాధికరణోపావహ్యైర్భ్యా లక్షణగమనసంభవాదిత్యతలక్షా * కే
వలాప్తయినీతి * ద్వివీయలక్షణేతి * సచత్యైర్ననోభయ త్వావచ్చిన్న ప్రే
వ పరావృత్తాల్ వ్యధమలక్షణేవాప్తవ్యధ వేనంగతిదేర్వాప్తేతి వా
చ్చిమ్ । కలంకస్యసాధ్యకే ధూమేచావ్యాప్తి ప్రదశానా త్తదుభయత్వేనోప
స్థితప్రథమలక్షణేవాప్తవ్యసంభవేపి లక్షణమైపి యథామోఽం తత్తత్త
లే అవ్యాప్త్యన్వయే తాత్పర్యాల్ । యద్యపిధూమావాప్తి సాధ్యసామాన్యా
ధికరణ్య సామాన్యాభావమతితస్య ప్రథమలక్షణోపావహ్య నావాప్త్యన్వయకాశః

ధర్మబుక తత్ప్రతియోగకత్వ మాశ్రయేన సత్తాన బంధకాయా అనుబంధమేవ
నిరాకిరణాల్ * యద్యపితి * ఏవంచవిశేషణవిశేష్యసంబంధస్య వ్యావృ
త్వానుసరణం వ్యధమితి భావః * ససత్తాదీతి * అన్యథా కథాచిల్ ।
గుణస్సత్తావానితి ప్రత్యయస్య భేదత్వమపి స్థాల్ ॥ సన్వేదం సమ
వాయమాత్మస్య సత్తాసంబంధత్వే గణో విశిష్టసత్తావానితి ప్రమాప్తనం
గణిత్యతలహ * కిత్వీతి * సత్తాదివిశేషణలైతి * దీప్యం వైశిష్ట్యవిదిత్య
ప్రత్యయాల్ * నాతిపసంగః * నగుణోగుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తావానితి హత్య
యస్యో ప్రమాప్త్యప్రసంగః । తథాచ విశేష్యస్య శుద్ధసంబంధఇతివైశిష్ట్యస్యసా
ధ్యవ్యావృత్త్య మనువృత్తిమితిభావః । యద్యపివిశిష్ట స్వనిరూపితసంబంధోవి
ష్టాధారతాన్విత్స్వత్తాన బాధః తేన సంబంధేన సత్తావానితిప్రత్యయః గుణోవి
శిష్టసత్తావానితి ప్రత్యయశ్చప్రకారతావచ్ఛేదకత్వేన విశిష్టభావపద తత్వేన
ధర్మానుమితి నియమముపేక్ష్య వారణీయః ఏవంచ తేనసంబంధేనవిశిష్టసత్తాయా
అపివ్యావృత్త్యం సంభవీతి వైశిష్ట్యప్రేక్ష్యేవకారవైయక్త్యం తథాచ లబ్ధ

తథాపి యత్క్రిందిత్సాధ్యవదన్వ్య క్రిభేదనివేశాభిప్రాయోన్వితియలక్షణస్యేవ యీ
 త్క్రిందిత్సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావనివేశాభిప్రాయేనైవ పథమలక్షణస్యాపి
 సామాన్య క్రిసాధ్యకే అవ్యా పిప్రదశానమవిరుద్ధం నూలేచయత్క్రిందిత్సాధ్యస
 థికరణాధికరణఇ ప్యపలక్షణం మత్క్రిందిత్సాధ్యధికరణావృత్తావిశ్చిపిబోధ్యం
 తేన పథమలక్షణోవా ప్తిసంపాదక మేత్వకథనాన్నునత్వస్య సానకాశఇ
 తిభ్యేయమ్ || సామానాధికరణ్యాసాధ్యవృత్తితాయాం ప్రమాణసిద్ధాయా
 మేవ దశిణతాతివ్యా పి రాన్వరయి మతస్యకే తల్లైవ నపరమాణం ఉక్తపత్తితే
 రస్యవిషయకత్వాదిత్యాహ * సత్తాయామితి * పృతితిహిత * అభావగుణై
 అవగాహితఇత్యనే నన్వయః * అవచ్ఛేదకత్వస్మేతి * నిరూపకత్వస్యేత్యధికాః
 తేన సామానాధికరణ్యాస్య వ్యాప్యవృత్తితామతే తదవచ్ఛేదకత్వస్యాప్రామాణి
 కత్వేపివక్షతిః | ఉక్తాకారవ తీతావవచ్ఛేదకత్వానుల్లేఖాల్ అవచ్ఛేదకత్వాభా
 వావగాహితానసంబంధతీత్యాశంక్యాహ * పరంపరేతి * సనూక్తపరంపరాసంబ
 ధ్తోనన్వ త్తనియామకః ఆకాశద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యవదిత్యప్రశ్నయాల్ ఇ
 త్యుక్తం బంధావచ్ఛిన్నాభావవివాప్రామాణికఇతిశాదృశాభా వాపలంబనతాపి

మృత్తొనసాన్వభౌమాభిమతఇతి పాదశాన యైవకారణితమివాశయేనైక్యక్రం
 దిత్తిమలక్షణ సాధ్యవత్సామాన్యభేదనివేశే ధూమఇత్యన్తరప్రతిపత్తి. సాన్వ
 ల్ అవ్యాప్త్యభావాల్ అతస్తదవ్యాప్తేర్విశేషనివేశాభిప్రాయకత్వం వాచ్యం
 తథానతి తదీత్యా పథమలక్షణావ్యా ప్తిరపి దుర్వాతైవత్వాశయేనసమాధత్తై
 * తథాపితి * యత్క్రిందిత్వసాధ్యవతిబోధ్యం | విశిష్టనతిరి క్తతామతే సా
 ధ్యకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవివక్షయేన విశిష్టసత్తాదిసాధ్యకాతివ్యా పి హరికాల్
 తదతిరి క్తతామతేతి లక్షణద్వయేపి సాధ్యవీన తన్నివేశేపి వక్షతిః | సామాధిక
 రణకేతిదీనితి దశానాల్ తత్కాపి సాధ్యవత్వేవమాంల్ * ఆకాశమితి * స
 త్తాయాం గగనాంతర్భావేన దృష్టత్వ సామానాధికరణ్యాల్ | ఘటోదృష్ట
 త్వ సామానాధికరణ్యవానితి సామాన్యకారస్య సద్వమతిసిద్ధత్వాన్వనాక్తః |
 * గుణస్మేతి * సమవాయయాపకాదృశసంబంధశూన్యత్వముక్తం సామాన్యతే
 స్తాదృశసంబంధ శూన్యత్వేతు నిత్యగుణోబోధ్యః కాలికసంబంధస్య జ్యేష్ఠ
 గ్రంథాల్ | అథవాకాలికసంబంధస్యావచ్ఛేదకతానియామక త్వే ఇదమిదాపి

నా కప్రతీతి స్సంభవత్యాశంకోద్ధారాయానురూపం దృష్టాన్తమాహ * ద్ర
 వ్యత్వఇతి * గుణస్యావచ్ఛేదకతానియామకద్రవ్యత్వ సంబద్ధశూన్యతయా ద్ర
 వ్యత్వనిష్ఠాభావావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీత్యగత్యా గుణనిష్ఠోద్రవ్యత్వ పృథివీ
 త్వే సామానాధికరణ్యోవచ్ఛేదకత్వస్య పరంపరాసంబంధావచ్ఛిన్న స్తాదృశసా
 మానాధికరణ్యస్యవా అభావవ తాదృశప్రతీతి విషయఇత్యవశ్యముపేయం త
 ద్వదత్వాప్రతీత్యధః, స్వరసతో యాదృశశబ్దాద్యాదృశాధః ప్రతీయతే తాదృశశ
 బ్దోల్లిఖితవ్యత్వయే తాదృశాధః విషయకత్వమేవానతిబాధకయజ్యతఇత్యాశయే
 స దర్శితవ్యతీతేస్సత్తాయాం గుణావచ్ఛిన్న ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావావగాహితా
 యాం బాధకప్రతీతిమాహ * సత్తాసద్రవ్యవృత్తిత్వాభావవతీతి * నచ ద్రవ్యవృ
 త్తిత్వాభావాభావస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వరూపస్య సత్తాయామశ్నన్న తేపి సత్తాస్స
 తస్యాఃప్రతీతేర్బాధకత్వంసంభవతి విరోధ్యవిషయకత్వాదితివాచ్యం, తాదృశశ
 బ్దేన ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావవద్భేదస్తేన ప్రత్యాయనాల్ తదాకారప్రతీతేరపి త
 ద్భేదావగాహితయా బాధకత్వాల్ భేదస్యావ్యాప్యవృత్తితావిరహేన సామానా
 ధికరణ్యాభావవద్భేదస్య తదభావవిరోధిత్యాల్, యదిచ భేదస్యావ్యాప్యవృత్తి
 త్వమతమవలంబ్య తాదృశప్రతీతేర్విరోధ్యవిషయకత్వముపపాద్యతే, తదా సత్తా
 యాం ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యాభావేపి తదధికరణభిన్నత్వస్యాక్షతతయాతి
 వ్యాప్తివారణమశక్యమేవేతిభావః, అవ్యాప్యవృత్తిత్వనాధకదర్శితవ్యతీతేరభావ
 మితి ప్రత్యయస్ఫూర్తీ । నచ కాలికసంబంధేనావచ్ఛేదకస్యాపి పూర్వోక్త
 యక్త్యాదేశవిధయా అవచ్ఛేదకత్వ స్వీకారఇతివాచ్యం । సకలకాలే ఆత్మత్వా
 కాశత్వోభయసామానాధికరణ్య సత్త్వేన నిరవచ్ఛిన్నతయా తదభావవిరహాదుక్త
 వ్యాపైరప్రయోజకత్వాచ్చ కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వావత్తివిరహాల్ తత్కల్ప
 స్య సిద్ధాంతవిరుద్ధత్వాదిత్యవధేయమ్ * అనురూపమితి * వృత్త్యనియామక
 సంబంధావచ్ఛిన్నాభావాంగీకారే । అన్యథాద్రవ్యత్వ నిష్ఠపృథివీత్వసామానాధి
 కరణ్యే గుణానిరూపితత్వ ముపోబోధ్యః । కదాచిల్ వృత్త్యనియామకసం
 బంధావచ్ఛిన్నాభావాభవతు సత్తాయాంగుణేనద్రవ్యవృత్తిత్వ మిత్యాకారా
 నురోధాల్ సత్త్వవ్యాప్యవృత్త్యభావఇతిసూచనాయతదుక్తం । సత్తానేత్యాది
 కంచ నదూషణాంతరంచ కారాభావాల్ అతాదృష్టాంతైః సుబాధకవశేనాన్య
 భోపపాదనం వ్యక్తతే కింబాధకమిత్యాశంజ్ఞాయా మిదమిత్యాశయేనావతార
 యతి * స్వరసతఇతి * ఆశక్యమేవతి * పోత్వధికరణావచ్ఛిన్నసాధ్యసామా

రూపవిశేష్యే సత్తావృత్తిత్వావగాహితాయా ఉపగమా తత్తాభావవిశేష్యక గ
త్తావృత్తిత్వవిరోధివిషయకం ప్రత్యయం బాధకతయోపప్యస్యతి * దృవ్యవృత్తి
త్వాభావఇతి * యద్యపి దృవ్యవృత్తిత్వాభావే నత్తావృత్తిత్వం గుణాద్యవచ్ఛేద
న సతు దృవ్యావచ్ఛేదేనెతి తదవచ్ఛేదేన తత్ర సత్తావృత్తిత్వాభావస్సంభవతి ఏ
వం సత్తావృత్తిత్వం సత్తాత్వసామానాధికరణ్యరూపంసామానాధికరణ్యస్యావ్యా
ప్యవృత్తితామతే అవ్యాప్యవృత్తితి తదనవచ్ఛేదకగుణత్వాద్యవచ్ఛేదేన దృవ్యవృత్తి
త్వాభావే తదభావస్సంభవత్యేవేతినవిరోధః తథాప్య క్షయక్త్యా దర్శితప్రతీతే
స్సత్తావృత్తిభేదావగాహితయా బాధకత్వం దుర్వారమేవ, యత్తు నత్తావృత్తావ
భావేఅవచ్ఛేదకభేదేన సత్తావృత్తిత్వాభావసంభవేపి అవచ్ఛేదకాప్రతీతిదశాయాం
జాయమానతత్ప్రత్యయస్య సత్తావృత్తిత్వగ్రహప్రతిబంధకతయా తదుత్తరం జా
యమానాయాస్సత్తాయాం గుణైనదృవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతేస్సాయా

సాధికరణ్యాభావాధికరణం యద్యత్ తత్తద్భిన్నత్వ రూపలక్షణకరణై ప్యవ్యా
ప్యవృత్తి ధర్మసోపలక్షణత్వేవ్యాప్తైః సాధ్యాఘటితత్వం విశేషణత్వేతిదివిశిష్ట
తదవ్యక్తిత్వమప్యవ్యాప్యవృత్త్యేవ ఇవిషయతి । యదిచ తత్సమానాధికరణనక
లతదవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభిన్నత్వమర్థఇతి మన్యతేతదాపివ్యభిచార్యఖండదృవ్య
వృత్తిరూపాద్యాత్మక తదవ్యక్తిత్వస్థలేతివ్యాప్తైఃకర్తృకార్యకారణత్వేద్యతావచ్ఛే
తి * యద్యపీత్యాది * నచ దృవ్యవృత్తిత్వాభావనిష్ఠసత్తావృత్తితాయాం క
థం గుణస్యావచ్ఛేదకత్వం అవచ్ఛేద్యాధికరణీభూతదృవ్యవృత్తిత్వాభావేన సా
ధకం గుణసంబంధాభావాదితివాచ్యమ, దృవ్యవృత్తిత్వాభావే గుణావచ్ఛేద్య
తాయాస్సత్త్యేన సత్తాదృవ్యవృత్తిత్వాభావయోస్సంబంధస్య సత్తావృత్తిత్వలక్ష
ణస్య తదవచ్ఛేద్యత్వాత్ సంయోగస్యాగ్రహవచ్ఛేద్యతయా తత్ప్రమవాయాదే
స్తదవచ్ఛేద్యత్వవదితి ॥ అథవా యదభావో యదవచ్ఛేదేన తదభావనిష్ఠవృత్తి
త్వమపి తదవచ్ఛేదేనేత్యనుభవానుసారేణ తథోక్తిః * తదనవచ్ఛేదకైతి *దృ
వ్యవృత్తిత్వాభావే గుణత్వే సత్తావృత్తిత్వంనా ప్రీత్యనుభవాదితిభావః * దుర్వా
రమేవతి * ఏవంచ ప్రమాత్మకదృవ్యవృత్తిత్వాభావోనసత్తావృత్తిరితి ప్రత్యయ
సత్త్యే సత్తాయాం గుణైన దృవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతేద్రవ్యవృత్తి
త్వాభావవిషయికాయాఅసంభవః కథంచిజ్ఞాతాయాశ్చ పూర్వప్రతీతివిషయవిరు

సాధికరణ్యాభావే సత్యావృత్తిత్వావగాహిత్యాసంభవేన గుణనిష్ఠ సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వాద్యభావావగాహిత్యే సర్వత్రైవ తదవగాహిత్యకల్పనముచితమితి భావవణనం, తదనల్, ఏవంసత్యవచ్ఛేదకావిషయిగాన్య దృవ్యత్వసామానాధికరణ్యాత్వేన సత్తాయాం తత్సామానాధికరణ్యవిషయకప్రతితేరపిబాధకతాసంభవేన సత్తానదృవ్యవృత్తిత్వాభావవతీత్వాది ప్రతితివర్ణంతానుభావనస్య నిర్బిజత్వాపాతాల్, నన్వేషం సంయోగాదిమతి సంయోగాదేరవ్యభావోమాప్తేస్తీల్ మూతన సంయోగఇతి ప్రతితేరపి మూలనిష్ఠసంయోగాద్యవచ్ఛేదకత్వాభావావలంబనతయోపపత్తైరత్యతాహ * బాధకాభావాదితి * తత్రకపిసంయోగాభావావృత్త్యావృత్తిత్వాదిప్రత్యయస్య అననుభవాదితిభావః, నను సంయోగాభావేవృత్త్యావృత్తిప్రత్యయఇవ దృవ్యవృత్తిత్వాభావే సత్తావృత్తిత్వాభావప్రత్యయేపి వివాదసంభవాల్ యత్ర సామానాధికరణ్యాభావస్య సప్రత్యక్షసంభవః తత్రతత్వత్వేన సామానాధావేన తదసాధికరణత్వం నివృత్త్యాహమిత్యతివ్యాప్తిరిత్యాహ * అతీంద్రియసాధ్యకఇతి * ఇదం గురుదృవ్యత్వాల్ పృథివీగురుత్వాల్ ఇత్యాధాథావిషయకత్వేనభిమత్వం నహి విరుద్ధవిషయకయోరుభయోః ప్రతిత్యోః ప్రమాణ్యవచ్ఛేదః, ఏవంచ సత్తాయాం గుణఇత్వాది ప్రతితిః ప్రమాణ్యేనతి గుణావచ్ఛేద్య దృవ్యవృత్తిత్వాభావా నవలంబనా తద్విరుద్ధ దృవ్యవృత్తిత్వాభావవచ్ఛేదస్మత్ప్రకారక ప్రమాత్తకప్రత్యయకత్వాదితిప్రయోగః ॥ యః ప్రత్యయః యత్పదార్థవిరుద్ధపదార్థవిషయకప్రమాత్తక ప్రత్యయాంతరకః సః ప్రమాణ్యేనతి తత్పదార్థవిషయకత్వాభావవానితివాప్తేః ॥ యదాన్వనత్తాదృవ్యవృత్తిత్వాభావనిష్ఠ ప్రమీయవిషయతానిరూపితవిషయతాశూన్యా దృవ్యవృత్తిత్వాభావవచ్ఛేదస్మత్ప్రమాప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశాలిత్యాల్ యద్విపరీతనిష్ఠ ప్రమాప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశాలిత్యం యత్రతత్ర తన్నిష్ఠప్రమావిషయతానిరూపితవిషయతాశూన్యత్వమితివాప్తేరితి ॥ అతీంద్రియసాధ్యకఇత్వాది దీధితౌ అతీంద్రియసాధ్యక మేకం అతీంద్రియచేతుకంచాపరమితి వ్యభిచారిదన్యాయం ప్రతీయతే ఇత్యాశయేనాహ * ఇదంగుర్వీతి * సాధ్యవిశిష్టవృత్తిత్వాభావనివేతమభిప్రత్య, ననుదీధితౌ గురుత్వవిశిష్టవృత్తిత్వాభావస్తేన సప్రత్యక్షసంభవత్వః తస్య త్రిపాథోన్యతరవృత్తిత్వాభావానాత్తకత్వాల్

దావిత్వభాగః, అథవా స్తంధాదౌ పిశాచత్వాభావస్యేన స్తంభత్వాదౌ పిశాచ
 త్వసామానాధికరణ్యాభావస్య మహతి వాయో రూపాభావస్యేన మహావాయు
 త్వాదౌ రూపసామానాధికరణ్యాభావస్యాపి ప్రత్యక్షత్వాదుభయత్కాతీంద్రియ
 త్వోపాదానం * తత్రైతి * గురుత్వాదిసాధ్యకస్థల సాధ్యసామానాధికరణ్యాభా
 వస్యాతీంద్రియప్రతియోగితయాతీంద్రియత్వేన అతీంద్రియచేతుకస్థలెథత్తిణవిన
 రథాత్వేనచేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావస్య ప్రత్యక్షాసంభవేన తత్రైతద
 సిద్ధిరేత్యభాగః * తదభావవద్వృత్తిత్వేన * గురుత్వాభావవద్వృత్తిత్వేన * తత్రైతి *
 ద్రవ్యత్వాదౌ * తత్ * గురుత్వాదివద్వృత్తిత్వాభావవత్త్వం * అనుమేయ
 మితి * తద్విరుద్ధపృష్టాంతేనేత్యాదిః * తద్విదితి * గురుత్వాదివద్వృత్తిభాగః * ఉ
 హాధిత్వాదితి * తద్వద్వృత్తిభిన్నత్వస్య తద్విరుద్ధపృష్టాంతే సాధ్యవ్యాపకతా
 యాః పక్షిభూతే ప్రకృతచేతౌచ భేదస్య వ్యాప్యవృత్తితయా సాధనావ్యాపక
 తాయాః సుగ్రహత్వాల్ పక్షే సాధ్యసందేహేన పక్షావృత్తితాదృశోపాధా సా
 నతు తదుపలక్షితవృత్తిత్వాభావరూపస్య గురుత్వసామానాధికరణ్యాభావస్య తే
 జలద్రవవచ్చేదేన ద్రవ్యత్వాదౌ పృథివీజలాన్యతరవృత్తిత్వాభావస్య ప్రత్యక్షత
 యా గురువృత్తిత్వాభావస్యాపి తదాత్మకత్వేన ప్రత్యక్షత్వాల్ || సచ సమనియ
 తాభావభేదమతే దీధితసంగతిః || తథాపి ప్రత్యక్షభూతేన జలపృథివీన్యతరవృ
 త్తిత్వాభావరూపలింగేన తదనుమానసంభవాల్ తథాచ గురుత్వసాధ్యకే నాతి
 వ్యాప్తిసంభవః || వక్ష్యమాణోపాధేరుపాధిష్టిభంగశ్చ, చకారాదగ్గినేన వ్యభి
 చారిత్వయాలాభః, వక్ష్యమాణాస్వరస శ్చైతిమనస్తస్మిన్వదణుత్వాదిత్వేకవ్యభిచా
 రివరతామాహ * అథవేతి * దృష్టాంతాభ్యాం క్రమేణోక్తస్థల సాధ్యసామా
 నాధికరణ్యాభావప్రత్యక్షలాభః * తద్విరుద్ధమ్ * అత్తత్వోష్టస్పర్శాదిసన్దణు
 త్వం మనోవృత్తిత్వాభావవల్ మనస్సాభావవద్వృత్తిత్వాదాత్మవదిత్వాదౌ సా
 ఛ్యే వ్యభిచారిరూపకాధికరణావచ్చేద్యత్వస్య కథంలాభః తదవచ్చేద్య తదవి
 ధౌచాభావంతరప్రసంగః పరమాణ్వవచ్చేద్యమనోవృత్తిత్వాభావసాధనేతు ఆ
 త్మత్వే దర్శితచేతుమతి సాధ్యనత్వేన వ్యభిచారప్రసంగఇతిచేత్ స, వేతౌ
 మనోవృత్తిత్వస్య నివేశనీయత్వేన వ్యభిచారాభావాల్ ద్రవ్యత్వాదేరణుత్వ
 త్తుత్వేనైతి తత్ర కథంచిత్తసూచకగ్రహం, అథవా మనోవృత్తిత్వాభావస్య ప

భ్యవ్యాపకతానిశ్చయసంభవేషు సందిగ్ధోపాధిత్వస్య దుర్వారత్వాల్ అనుకూల
 తర్కవిరహేణసందిగ్ధోపాధిరపి చూషకత్వాదితిభావః, నన్వేషమతీంద్రియసం
 యోగాదేరప్యవ్యాప్యవృత్తిత్వేనస్యాత్ తద్వతితదభావస్యప్రత్యక్షానంభవేనా
 సిద్ధేః అనుమానస్యాప్రయోజకత్వాత్, ఏవ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్య
 వృత్తిత్వమతమాశ్రిత్య మణిక్యతైవ సిద్ధాంతలక్షణై హేతుసమానాధికరణాభా
 వే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యభావస్య విశేషణత్వకల్పే కర్తవ్యం సంయోగా
 భావః ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ్యతాత్పర్యే నావ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకవ్యభిచా
 రణ్యతివ్యాప్తిరుద్భుతా తథాచ తస్మై యుక్తికావతుమావాదభయభావితదా
 శ్రిత్య పూర్వపక్షలక్షణం వ్యాచక్షాణోనాపరాధ్యతీత్యాశంక్య దూషణాంతర
 మాహ * ఇదానీమితి * కాలికవిశేషణతాత్పర్యం విలక్షణంబునైవేత్యధః । అ
 భావాదేరిహేతి ప్రత్యయనియామకోయోదైగిక విశేషణతావిశేషః తతస్తాదృశ
 సంబంధవైలక్షణ్యస్య ప్రామాణికతాలాభాయ విలక్షణప్రతీతి నియామకత్వాభి
 ధానమ్ । నచదానీమితి ప్రతీతౌ సంబంధవైలక్షణ్యభావేపి కాలత్వేనాధికర
 ణావగ హనాది హేతిప్రత్యయోత్తస్య వైలక్షణ్యముపపద్యత ఇతి కింసంబంధ
 వైలక్షణ్యవేతివాచ్యం । సంబంధనిశేషానుయోగిత్యాదస్యవిధికాలత్వస్య దుర్వ
 రమాణ్యవచ్చేద్యత్వే లాఘవమితి లాఘవజ్ఞానసహకారేణైవప్రసద్ధిర్న హేతౌ
 తద్విశేషణందేయమ్, ఏతేన మనోఘటవృత్తిద్విత్యాదౌ వ్యభిచారవారణాయ
 పక్షాన్యగుణాన్యత్వంఅవచ్ఛేదకావృత్తిగుణాన్యత్వంవా విశేషం తత్రాప్యణ
 త్వమనః పరిమాణసంయోగాదేః పక్షత్వే స్వరూపాసిద్ధివారణాయ పక్షాన్య
 త్యాదిప్రవేశశక్తిపాస్తమ్ ॥ పరింతి పరంపరయాఽణుత్వస్త్విం హేతుః అన్య
 ధానుగతరూపేణ హేతుత్వేపి సాధ్యవదవృత్తిత్వ తదభావయోరకత్రాస
 త్వేన వివాచాయోగాల్ మనస్తత్వం సాధ్యమితి బోధమ్ ॥ నన్వేషం ప్ర
 సిద్ధానుమానై పర్వతెతరత్వాదేస్సందిగ్ధోపాధిత్వాన త్రితరతహా*అనుకూలేతి*
 అనుమానస్యేతి అవ్యాప్యవృత్తిస్వసాధనాధ్యక్ష గుణత్వవ్యాప్యవ్యాప్య
 వృత్తివృత్తిహితమత్పరూపశింగస్య । తథాచాపయోజకత్వశక్త్యా పిరహ ద
 శాయాం సంయోగేవ్యాప్యవృత్తిత్వసిద్ధివనుపాధిశక్త్యాసంసర్వదాఽసత్వే
 నతద్విరహదశాయామతీంద్రియ హేతావతీంద్రియసాధ్యసామానాధికరణ్యభా

దత్వాత్ । ఇదాసీంకాలత్వాభావ ఇత్యాదిప్రతిత్యా కాలేకాలత్వాద్యభావస్య
త్యై పామ్రాణికత్వైపి కాలకాలత్వంనా స్తీతి ప్రతిత్వనుదయాత్ నా స్తీత్యా
కాదప్రతితా కాలికసంబంధవ్యావృత్తరూపానచ్చిన్నాయా వీన విశేషణతా
యా నియామకత్వస్యావశ్యకత్వాత్ దైశికకాలిక సంబంధసాధారణ సంబంధ
తావచ్ఛేదకస్యా పామ్రాణికతయా కాలికసంబంధే సంబంధతావచ్ఛేదకీభూత
స్య వైలక్షణ్యస్య సిద్ధిర్నిష్పప్రమాణతావచ్ఛ * సద్ధైతావితతి * కాలత్వాది
సాధ్యక ఘటాదిపాతావిత్యధఃః * కాలఇతి * కాలావచ్ఛేదనేత్యధఃః ॥
* అప్రసిద్ధిరితి * వృత్తిమతఃకాలావచ్ఛేదేన కాలత్వాదిసామానాధికరణ్యవత్త్వా
త్ అప్రసిద్ధినిష్ఠతదభావస్య కాలాననచ్చిన్నత్వాత్ అవచ్ఛేద్యాధికరణానుబం
ధినాననచ్చేదకత్వాత్ ॥ అధిపాత్వధికరణ మహాకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవి
వ కాలవృత్తిత్వాభావః ప్రసిద్ధ్యతి మహాకాలస్య గగనాదివదవృత్తితయా తత్ప్ర
కాలవృత్తిత్వస్యాసత్త్వాత్ స్వస్యతాదాత్మ్యసంబంధేన స్వసంబంధితయా స్వ
నిష్ఠాభావావచ్ఛేదకత్వ సంభవాద్వ, నచతాదాత్మ్యసంబంధోనావచ్ఛేదకతా ని
యామకః రూపేవర్వతేన వహ్నిమత్స్వయం క్రత్వమితివల్ రూపేస్వస్థిన్నమ
హ్నిమత్స్వయం క్రత్వ మిత్యాదిప్రతితే స్వవివాదత్వాదితివాద్యం । తథాసతి తా
దాత్మ్యసంబంధేన వ్యభిచారిణతదతిరిక్తసంబంధేన స్వాసంబంధైషేతా తేనసం
బంధేన హేతుమత్స్వవచ్ఛేదేన సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వ విరహే
ణాతివ్యాప్తైస్సున్నతయా తద్దోషాపేక్షాయా అనుదితత్వాపాతాత్ ॥ అత్యక్తః

వానుమితి సంభవాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః * అభావాదేరితి * గగనాదావి
హక ర్థత్వం నా స్తీతిప్రత్యయేపి ఇదాసీంక ర్థత్వం నా స్తీతిప్రత్యయాభావాత్
త్ర తాదృశప్రత్యయవారణాయ వైలక్షణ్యాభిధానమ్ । అత్యవిశేషణతాత్వేన సం
బంధతా సంభవేవిశేషపదోపాదానాద్యది కాలికవిశేషణతాత్వేన సంబంధతా త
థా మహాకాలానుయోగికవిశేషణతాత్వేన సంబంధతాస్యాత్ విశేషణతాయాం
విశేష ఇత్యధాల్ తథాచ తేనసంబంధేన ఘటాదిసాధ్యకైవ్యాప్తిరితిమతం
నిరాచీకీర్ణవైశేషపదస్య విశేషణకాత్వాప్రసిద్ధిసూచకతయా విశేషరూపేణ
సంబంధత్వం నిరాకర్యతి * దైశికేతి * విశేషణతాత్వంచెదమగతంస్యాత్తదా
న్యాదపి తత్ప్రసంగః తదేనచాపామ్రాణికమిత్యధఃః * వ్యభిచారిః * జాతి

చిత్ । కాలికసంబద్ధిన గగనాదెరపి వృత్తిమత్త్వమితి మతాభిప్రాయోయం
గ్రంథః తథాచ కాలావచ్ఛేదేన మహాకాలేష కాలికసంబద్ధిన సాధ్యవదవృత్తి
త్వ సత్త్వాత్ ॥ తద్విరహితోప్రసిద్ధిర్నవిరుధ్యత ఇతివదంతి ॥ వస్తుతస్తు స్వ
స్థిక్ సామానాధికరణ్య తదభావయోర్వృత్త్యవచ్ఛేదక త్వే సాన్విధికరణత్వమేవ
ఛియామకం సతు స్వసంబద్ధితామాత్యం సాన్విధికరణావచ్ఛేదేనైవ స్వస్థిక్ త
త్పత్తితై రనుభవసిద్ధత్వాత్ । అతఏవసంబంధాంతరేణసంబద్ధత్వప్రపక్ష్య సంబ
ద్ధానరణ వత్తమానఇత్యభిహితం । నచైవం తాదాత్మ్యాదివృత్త్యనియామక
సంబంధేన వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్త్య కథనాన్నూననతాదుర్వానైవైతవాచ్యం ।
తాదృశసంబద్ధేనసాధ్యవదవృత్తిత్వస్య హేత్వధికరణత్వస్య చాప్రసిద్ధ్యాఽపి
వ్యాప్త్యసంభవాదితి । నచ తేనసంబద్ధేన నద్దైత్యాలక్షణసంగమనాయ వృత్తిరధిక
రణతాయాశ్చస్థానే సంబంధప్రతియోగిత్యానుయోగిత్యయో రెవనివేశనీయత్వాద
తివ్యాప్తైరావశ్యక తైవవాచ్యమ్ । పాపాంచమలైతేనసంబద్ధేన వ్యాప్త్యవస్థుప
గమసంభవేన వృత్త్యా దెరపి నివేశనం సంభవతీత్యభిప్రాయేణైవతివ్యాప్త్యను
ద్భావనాత్ ॥ ఏతేన హేత్వధికరణఖండకాలవిశేషావచ్ఛేదేన కాలికసంబద్ధిన
తదవృత్తాతద్విషయకజ్ఞాన ఏవసాధ్యాసామానాధికరణ్య ప్రసిద్ధిసంభవతి । నచై
వమపి కాలత్వవాక్ సర్వస్థాదిత్యాదౌ ఖండకాలస్య హేత్వనధికరణతయా
హేత్వధికరణావచ్ఛిన్న సాధ్యాసామానాధికరణ్యాప్రసిద్ధి ర్వా రాన్వరైవైతవా
త్సాధానవాక్ ఘటత్వాత్ ఏతదాత్మత్వాధానవానాత్తనః శబ్దవాక్ గగనమహా
కాలాన్యతరస్థాదిత్యాదౌ ధూమవాన్వహ్నోరిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన హేతో
రపి కాలికాదిసంబద్ధేన సంబద్ధత్వాత్తదతిరికేతి * కాలావచ్ఛేదనేతి * కా
లసాధ్యావానవచ్ఛేదక త్వలభాధామ్ । తథాచావచ్ఛేదకాత్మకవిశేషాభావా
ద్విశేషాధ్యావావాప్త్యాప్రసిద్ధిరన్యథాః దీధితౌ హేతుమతీతిచైతదథామేవ ।
హేతుమతీత్యన్యసానతిప్రయోజనమన్వరణః । అత్రచరూపే స్వస్థిన్నవస్థామత్వం
యక్తత్వమితి ప్రతీతిభయేన తాదాత్మ్యసాన్వవచ్ఛేదకతానియామకత్వం నిరా
కుర్యన్వృత్త్యనియామకసంబంధేన వ్యాప్త్యవ్యాపకభావమనుపగమ్యలక్షణే వృ
త్త్యాదినివేశముపగమ్య దీధితికృదుక్తాప్రసిద్ధిం సమర్థయతే * వస్తుత స్థిత్వా
దినా * పాపాంచమతఇతి * తైస్తాదాత్మ్య సంబంధేనయస్య హేతుకాతద్ధర్మ

చన్యం । హేతుతావచ్చేదకావచ్చిన్న హేతుస్థితిరణత్వ పర్యంతానివేకేకవైవిధ్య
స్య వ్యాసజ్యన్మ తిథమావచ్చిన్నస్య యత్ర హేతుత్వం తత్ర తాదృశ భమ
స్తేవైతై నతే సావచ్చిన్న నిరూపితాధిక రణత్వ రూపపరంపరాసంబంధై నహే
తుత్వస్య అభిమతతయాః క్తస్థలేనర్వత్వస్తేయ తాదృశసంబంధై న హేతుతయా
తాదృశ సంబంధై న అవృత్తాకాలికసంబంధై న కాలవృత్తాగగనత్వాదావేవతాదృశ
సంబంధై నసాధ్యవద్య త్రితాన్విభావస్య హేతుస్థితిరణ కాలావచ్చి దైవ ప్రసిద్ధిరతి
వరా న్తం ॥ తాదృశకాలేతజ్ఞానస్య విషయతాసంబంధస్య త్వేపి తాదృశసంబంధ
స్య వృత్తినియామకత్వానభ్యుపగమే తజ్ఞానస్యతతాగలీనకావిరహాణవతస్య
తజ్ఞానానధికరణత్వా తజ్ఞానైతభావవృత్తౌ తత్కాలస్యానవచ్చేదకత్వాల్ ॥ మ
హాకాలానుయోగివిశేషణకావిశేషేణ ఘటాదిహేతుకస్థలాభివ్యాయకోయం
గ్రంథః తాదృశసంబంధై న హేతుమత్తాయాః ఖండకాలేతభావాన్నోక్తదిశాప్ర

స్య వృత్తినియామకసంబంధై న తదాత్తనిధాన ముపగమ్య తద్ధర్మంగకాను
మితిసామగ్ర్యావ్యాపకత్వ మపగమ్య తద్దర్మ హేతుశాకతత్వాధ్యకానుమి
తిస్వీకారాల్ * తజ్ఞానస్వేతి * విభిన్న కాలీనయోర్నాధారాభేయ
భావతతిభావః । అత్ర తాదాత్మస్యా సచ్చేదకతానియామకత్వేపి కాలత్వ
ప్రకారకప్రమాదిషుత్వసాధ్యకే తాదాత్మకాలికాన్యతరసంబంధై న కాల
హేతుకైవ్యా ప్రియైరావరైవ సంయోగాదిసంబంధై నవృత్తివత్తాత్రస్యభావా
భావాభయస్య కాలికసంబంధై న మహాకాలస్య తాదాత్మ్యసంబంధై న మహా
కాలై నత్రైవ సాధ్యవన్నిరూపిత తాదృశాన్యతర సంబంధావచ్చిన్న వృత్తి
త్వానభ్యుపగమ్య నాస్థితిరణ దేశావచ్చేదేనాప్రసిద్ధై గగనాదౌచ తత్ప్రసిద్ధావ
పి హేతుస్థితిరణావచ్చిన్నత్వాల్ తస్మాతతావ్యాపి ప్రకపాదకోయం గ్రం
థ ఉపలక్షణపరతయా వ్యాఖ్యయః ఏవంచాభేత్వాది పూర్వపక్షోప్యకించిత్రర
ఏవేతి అత్రీచాన్యతరత్వైవ సంబంధత్వావగమప్రసంగోబోధ్యః । వస్తుత్వ
జ్ఞానం సజ్జయకం ఘటాదిత్వాదౌ విషయితాయా గ్రంథకారమత్యేవై నియా
మకతయా తత్సంబంధై న హేతు పదార్థమాత్రస్య తత్సంబంధై నేవైవ జ్ఞానవృ
త్తితయా నిర్విషయకావచ్చేదైవై సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావోవాచ్యః స
నహేతుస్థితిరణావచ్చిన్నః తదవచ్చేదై న కాపివదాథేననప్రసిద్ధతీత్రపాత్రీ
ర్పథ్యా * మహతి * విశేషరూపేణ సంబంధతాస్వీకారో స్వరసః । అ

సిద్ధిః ఇత్యపి కెచిత్ || - అత్యస్వనిష్ఠచేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్య
వద్వృత్తిత్వాభివాసవచ్ఛేదక తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న సాద్విధికరణతావత్సా
మాభ్యుత్పత్తిం వివక్షణీయమితి నాక్రావ్యాప్త్యవకాశః, సాప్తయవపరమాణ్వద్వ
వచ్ఛేదేన ఘటాదౌపరతమానే కాలత్వాదిసామానాధికరణ్యాభావే తదధికరణ
కాలసామాభ్యస్యానవచ్ఛేదకతయా తత్ర లక్షణసమన్వయసంభవాత్, కేవలా
న్వయి సాధ్యకే మేయత్వాదౌ స సాద్విధికరణావచ్ఛేదేననేవ చేతుతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వసత్త్వాత్త్వస్థగదభావావగ్నిధ్యాఽవ్యాప్తి
ర్నక్షతిమావహతి సూలకృత్తైవ తత్కావ్యాప్తిర్వక్ష్యమాణత్వాత్.

త్రైత్వికతయః పరిమార్చస్య పంథానాదృష్టవ్యాకర్తవ్యతయః * స్వనిష్ఠేతి * శ్రే
ణాలాదేః కాలికసంబద్ధైవ వర్జితైస్తావత్తత్ర తన్నిష్టసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభివా
వచ్ఛేదకత్వాద్ధూమాంతరేత్వాదిరీత్యాచా హ ప్రేః స్వనిష్ఠత్వనివేశః | సాధ్యవ
ద్వృత్తిత్వావచ్ఛేదకచేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానుపాదానే చింత్యమేతత్ | ౫
గనభిన్నం క తత్వాదిత్వాదౌ స్వనిష్ఠస్య సాధ్యవత్సంబద్ధత్వే సామాన్యాభావ
స్యావగ్నిధౌ చేతుతావచ్ఛేదకరణత్వనివేశః | స్వనిష్ఠత్వానుపాదానే ఇదం
చింత్యమ్ | ౬ కరణతాయా తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నత్వే ప్రయోజనగుణ్ముఖమ్ |
స్వనిష్ఠత్వం తాదృశాభివాధికరణతాయాం వివక్షితం లేన ధూమరూపయోస్సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వాభివాసస్యేతి త్వేపి నావ్యాప్తిః, వ్యభిచారివారణాయసామాభ్యు
దయ, జన్యమాత్రస్య కాలాపాధితానయేవ్యాహ * పరమాణ్వేతి * అవచ్ఛేద
కతానియామి కాదిక్రమితవిశేషణతా, మూర్తకమాత్రం నదిగుపాధికింతు జన్య
మూర్తమిత్యుక్తాత్వాహ * ఆదీతి * ఆదినామసాధికర్పరిగ్రహః సంబంధః పూ
ర్వోక్తవచ, అత్యజ్ఞానం సవిషయకం ఘటాదిత్వాదౌవిషయితాసంబద్ధైవ చే
నా సంయోగాదినా సాద్విధికరణధూతలాద్యవచ్ఛేదేన సత్తావాక్ సత్తాధ్వంస
త్వాన్యతరవాక్వా జాతైరిత్వాదౌ కాలికసంబద్ధైవ జాతిసంబంధిధ్వంసావచ్ఛే
దేన అనుయోగితావిశేషసంబద్ధైవ భేదావచ్ఛేదేనవా సత్తాధ్వంసత్వాన్యతర
వాక్ ధ్వంసత్వాదిత్వాదౌచ క్రియాధ్యవచ్ఛేదేన వృత్తిత్వాభివాసోభాధ్యః ||
సర్వేషామపి దేశవిధయాఽవచ్ఛేదకత్వాత్, ఏవం ప్రళయభిన్నా గోత్వాది
త్వాదౌ నమవాయేన చేతుతావచ్ఛేదకత్వాత్ || కేవలః సాధ్యవద్వృత్తిత్వసరహి
తః అన్వయః సాధ్యవద్వృత్తిత్వంయస్యేతిత్వత్వత్వైవ సాధ్యసామానాధికరణాన్

యదిచైవమాత్మభిన్నం జ్ఞానవదన్యత్వాదిత్యాదౌ హేతురాత్మాన్యసకలవస్తవ
 వచ్చుదేనైవ దైశికవిశేషణతయా సాధ్యవదన్వత్తిత్వసత్త్వాత్ ఆత్మనశ్చ కేనా
 పిసంబద్ధైవ హేతుమత్త్వాభివాత్తదవచ్చేదేనహేతౌసాధ్యసామానాధికరణ్యా
 భావవృత్త్యసంబంధాదైతునిష్ఠతాదృశాభివాప్యగ్నిద్యౌలవాప్తిప్రతివిభావ్యతే,
 తదా హేతుతావచ్చేదకసంబద్ధేన యత్సాన్వధికరణం తదవచ్చేదేనస్వస్తికా
 వతేతే యోఽభావః తత్ప్రతియోగితానవచ్చేదకతాదృశసంబంధావచ్చిన్న సా
 ధ్యవదన్వత్తిత్వత్వతేన వ్యాప్తిరిత్యేవవివక్షణీయమ్ || కాలత్వవాక్ ఘటాది
 త్యాదౌ కాలావచ్చేదేన ఘటాదౌ వతేమానః కపాలసమవేతత్వాద్యభావవి
 వ ప్రగ్నేధః తత్ప్రతియోగితానవచ్చేదకంచ కాలికసంబంధావచ్చిన్న కాలవృత్తి
 భివాప్యగ్నిద్యౌలవాప్తిప్రమాణకారాభిమతత్వాత్ * యదిచైత * వస్తుక
 స్తు అవ్యాప్యత్వాదేస్సంబంధతామలే నావ్యాప్తిరతోయదిచైతి * హేతుత
 తి * ఆత్మభిన్నజ్ఞానవదన్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితాదిసంబద్ధై హేతుచ
 హేతుతావచ్చేదకసంబద్ధై సాన్వధికరణై మనఃకపాలసమవేతత్వాద్యభావోబో
 ధ్యః * కాలత్వవానితి * అతైతద్దోషవారణాయ తర్కాలంకారైర్యద్ధర్మావ
 చ్చిన్నాధికరణావచ్చేదేన హేతువృత్తికాభివాప్యతియోగితానవచ్చేదకం సాన్వ
 వదన్వత్తిత్వత్వం తద్ధర్మవత్త్వంవ్యాప్తిప్రతి హేతుతావచ్చేదకసంబంధావిశేషిత
 సాధ్యవదన్వత్తిత్వఘటితలక్షణమురీకియతే ఘటాచారైస్సతద్విశేషితసాధ్య
 వదన్వత్తిత్వఘటితం సాన్వధికరణావచ్చేదేన స్వస్తి నవతే యోఽభావత్యా
 ద్యేతే తత్తానుగతహేతుతావచ్చేదకరూపేణ హేతునివేశాద్వాన్వస్తే క్యస
 వ్యవహాత్ స్వతేన తన్నివేశ తద్దేహోనయ్యతే, కించ సాధ్యవదన్వత్తిత్వ
 హేతుతావచ్చేదకసంబంధనివేశావ్యధః మహానసీయాదిధూమేవహ్నిమత్సం
 యుక్తత్వాభావసత్తేవి తస్య కాలికాదిసంబద్ధేన వహ్నిమత్సంబద్ధతయా త
 త్సామాన్యాభివానత్తేనసాన్వప్త్యసత్త్వాత్, వ్యభిచారిణి వ్యభిచారిరూప
 కాధికరణసాధ్యసత్తేన తదవచ్చేదేనసాధ్యసామానాధికరణ్యాభివానత్తేనా
 తివాప్త్యభివాప్య, అథ సంయోగేన ధూమవతి పర్వతరూపకాలేతియోగో
 లకీయవహ్నిసాన్వధికరణీధూతాయోగొలకాద్యవచ్చేదేనైవ కాలికసంబద్ధేన
 వృత్తికాలే వృత్తా దేశస్యావచ్చేదకత్వాత్ తథాచాయోగొలకాద్యవచ్చేదేన
 ధూమవత్సంబద్ధత్వసామాన్యాభివా నవహ్ని వతేతత్ప్రతివ్యాప్తైర్యతై

హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశఇతిచేత్, సామానాధికరణ్యనిరూపకమేవ తద
 వచ్ఛేదకం అన్యత్తదభావావచ్ఛేదకమితి లక్షణకృత్స్వతంత్రయా అయఃపిండస్య
 తదభావావచ్ఛేదకత్వాత్ అన్యథా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధోపాదానేపి త
 త్రైవ కాలికన హేతు వహ్నౌ తదవచ్ఛేదేన ధూమవన్నిరూపితకాలికసంబం
 ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావాసత్త్వాపత్తైః ప్రతియోగ్యనధికరణధూమవదవచ్ఛేద
 ణ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాయోగోలకీయ వహ్నౌభావవద్ధూమవన్నిరూపిత
 కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వానిరూపకత్వైవ తదభావే ధూమవచ్ఛిన్నస్యావ
 చ్ఛేదకత్వాదిత్యావచ్ఛ, నచ తర్కాలంకారమతే సామానాధికరణ్యనిరూపక
 విధయావచ్ఛేదకతావిలక్షణావచ్ఛేదకతానివేశః ఛట్టాచార్యాణాంతు తదనివేశా
 దైవితావచ్ఛేదకసంబంధనివేశిత్యుభయగ్రంథసామంజస్యమితివాచ్యం, దృ
 ష్యం గుణాన్యత్వసిశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ సత్త్వానిష్ఠదృష్టవృత్తిత్వావచ్ఛేదకక్రియా
 యా దృష్టవృత్తిత్వాభావానవచ్ఛేదకతయా ఆతివాస్తవేస్సర్వమతే విలక్షణావ
 చ్ఛేదకతానివేశావశ్యకత్వాత్, కాలే వృత్తౌ దేశస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ సామా
 నాధికరణ్యనిరూపకదేశవిధయావచ్ఛేదకత్వస్యాన్యజాతీయత్వావచ్ఛ, అన్యథాఆ
 త్మత్వే కాలికసంబంధఘటితాకాశస్యసామానాధికరణ్యే ఆత్మనవీవాకాశత్వపజ్ఞ
 న్యై కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నత్వత్వాభావే జన్యస్తేనచ దేశస్యావచ్ఛేదకత్వం
 తాదృశసామానాధికరణ్యే దేశవిధయావచ్ఛేదకత్వం ఘటాదే తదభావావచ్ఛే
 దకత్వంతాత్మనవృత్తి సిద్ధాంతభంగవగుణాత్, ప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకస్తేనవా
 భావావచ్ఛేదకత్వమితిసజాతీయావచ్ఛేదకతావిషయకనియమస్యాన్యభజ్ఞాల్-త
 స్తాన్సాధ్యవత్స్య త్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవిశేషణనిష్ఫల
 మేవేతిచెన్నై వమ॥తత్ప్రత్యక్షేషణానివేశనాం హేతువృత్తిత్వంవ్యర్థంపర్వతరూ
 పాదౌసాధ్యవత్సంబద్ధత్వసామాన్యభావాసత్త్వాత్ నాపిపర్వతీయధూమేమహా
 నసావచ్ఛేదేనధూమాస్తరసంయుక్తస్యావయవావచ్ఛేదేనధూమేవాసాధ్యవత్సం
 బద్ధత్వసామాన్యభావః మహాససస్యావయవయోరపి సహ్నిమత్త్వాదితిహేతుతా
 వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాత్వశుద్ధాధేయతాత్వయో రావ్యప్య వ్యాప
 కభావమాత్మం పృథగఖండోపాధిత్వంచేతి యథా సన్నివేశేఽవైయర్థమితివా
 లోచ్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాపాదానకృతమ్ । హే
 తుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వైవ సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నాధేయతా

త్వత్వాదికమితీలక్షణసమన్వయః ॥ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన యద్వృత్తిమ
 త్ తన్నిష్ఠతత్సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావానవచ్ఛేదక తత్సంబం
 ధావచ్ఛిన్నతద్వస్తుప్రకృతహేతుభయాధికరణ తావత్సామాన్యకీర్ణవా వక్త
 భ్యో భిద్యతఇత్యుపగమేపి హేతువృత్తిత్వనివేశనాం సాధ్యవద్వృత్తిత్వే ఆను
 పాత్తమపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమస్తీతి సూచనాద్యైవ తదు
 పాదానం, తథానన్వేప ధూమాంతరేత్యాదికమైతావ్యాప్తైస్తత్సామాన్యకాభ్యో,
 సచ హేతువృత్తిత్వోపాదానెపి తత్సావ్యాప్తిర్నవాన్యతఇతి వాచ్యం, హేతు
 తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య తదథకత్వాత్, ఆత్మావిప్రసక్తధర్మస్యావ్య
 మయోగితావచ్ఛేదకత్వే బాధకాభావాత్ తాదృశాధికకహేతువృత్తిత్వనివేశ
 వ్యవ్యాప్తేదుర్వారావరత్సమాలాచ్య స్వయం స్వస్వృత్తిత్వనివేశకృత్తి, ఆథ హే
 తువృత్తిత్వం స్వనిష్ఠతత్సంబంధాదీయతాం యథానస్మి వేశేత్యైవయథ్యాత్ హే
 తుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్యవైయథ్యంతు సహీయతఇతిచేత్, హేత్వ
 ధికరణావచ్ఛిన్నసాధ్యవన్నిరూపితహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తి
 త్వాభావవచ్ఛిన్నత్వలక్షణఘటకపదార్థానరిహరణ కతిపయపదార్థ విశేష్య
 విశేషణభావవ్యత్యాసేనెదు లక్షణం కృతమితిసూచనాయ తదుపాదానాత్ ॥
 అత్ర హేతుభేదేన వ్యాప్తిభేదాల్ ఉదక్షరత్వాచ్చ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావఘ
 టితం లక్షణాంతరమాహ * హేతుతేతి * ఎన్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వస్తు
 వదేన జ్ఞేవాదికం సంగ్రహ్యం తథాసతి తద్వస్తుప్రకృతి హేతుభయాధికర
 ణాప్రసిద్ధిసాన్యత్ కి.తు పర్యతాదినిష్ఠశృణాదిక మేవ తత్ర స్వావయవావచ్ఛేదే
 న సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావసత్త్వలక్షణసమన్వయః, కాలికసంబంధేన హేతు
 హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమతి ఘటాదౌ స్వావయవపరమాన్వాద్యవ
 ఛేదేన వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ తథావిధఘటత్యప్రకార ప్రమావిషయ
 త్యాదాఘక్రీత్యా పటాద్యవచ్ఛేదేన విషయితానుబంధేన హేతు తాదృశహే
 తుభిన్నేపటాదౌ సాధ్యధికరణభూతలాద్యవచ్ఛేదేనచ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావః
 ప్రసిద్ధః, ధూమవాణవహ్నోరిత్యాదౌ మహానసాధారణదీర్ఘదండయాప త
 ద్వస్తుప్రకృతహేతుభయాధికరణ మహానసాదేస్సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావానవ
 ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తేస్సామాన్యపదం, ఉభయాధికరణత్వనివేశాదిత్యాదిసాన్య
 యమేవ తద్వస్తునివేశం సాధకకయిష్యతి, తేన వ్యధికరణభూమాంతరసంయ

స్యం । ఆత్మభిన్నం జ్ఞానపదస్య త్యాగిత్వాదౌ అత్యాగ్యచచ్చేదన ఘటత్యాగభా
వాదినిష్ఠాత్మాభ్యుత్థిత్యాగభావస్యానవచ్ఛేదకం ఘటత్యాగభావజ్ఞానపదస్య త్యాగభా
యూధిక రణతాపతాపమాన్యమితి లక్షణసమన్వయః ॥ ఉభయాధిక రణత్వనివేశాత్
వహ్నిమామౌ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాదినయోగినః కపాలాదేః ఘటాదినిష్ఠ వ
హ్నిమత్సంయు క్తత్యాగభావానవచ్ఛేదక త్వేపి నక్షతిః కపాలాదౌ సంయోగిన
ఘటానధిక రణతయో ఉభౌభయాధిక రణ తావతాన్మనాన్యంతరగతత్వాత్ ॥

క్తనావసయవాచ్ఛేదేన సాధ్యుపపన్న త్రిత్యాగభావసత్త్వాద్ధూమేపినావ్యాప్తిః, ప్ర
కృతపాత్యనివేశే హేతో ధూమాదిరూపతద్వస్తవ్యధిక రణకత్వసత్త్వేపి కపలా
స్వయనిఘటత్యవ్యకారక ప్రమాదిషయత్వరూప తదధిక రణక త్యాగసంభవేనావ్యా
ప్తిస్తన్నివేశే, ఆత్మభిన్నం జ్ఞానపదస్య త్యాగిత్వాదౌ ఘటత్యాగభావ అత్తా
వచ్ఛేదేన సాధ్యపదస్య త్రిత్యాగభావసత్త్వాదవ్యాపివారణమపి తత్ప్రయోజనం, దృ
వ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ విశిష్టసత్త్వానతిరిక్తతామలై సత్త్వానిష్ఠసాధ్యపదస్య త్రి
త్యాగభావానవచ్ఛేదక త్వవిరహోపవాద్యైః వ్యాప్తైక్యానురోధేనత ప్రకృతత్వని
వేశే, హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన తదవస్తవ్యధిక రణతానివేశాద్ధూ
మవత్కపాలం మతేఘటేనాధ్యపదస్య త్రిత్యాగభావసత్త్వేన కపాలస్య
తదవచ్ఛేదకత్వేపి నక్షతిః । సచ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన తదవ
స్తవ్యధిక రణతానివేశే వృత్తిమత్తత్వమాత్రనివేశేపి నిర్వాహసంభవాద్వ్యత్రా
హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతిన్యథా మితివాచ్యం । హేతుతావచ్ఛేదకసంబం
ధేన యదవస్తవ్యకృతహేతుభూమీధిక రణప్రసిద్ధిః తదవస్తవసహపాదయతయా
వృత్తిమత్త్వానివేశేవ్యవహాత్ । తథాచ యన్నిష్ఠసాధ్యపదస్య త్రిత్యాగభావానవ
చ్ఛేదకత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావద్భిన్నతన్నిష్ఠాధేయతానిరూపకత్వస
హితయద్ధర్మావచ్ఛేదనిష్ఠధిక రణతావ్యాపకం తద్ధర్మవత్తత్వమాత్రనివేశే హేతు
తావచ్ఛేదకసంబంధావద్భిన్న వృత్తిమద్యత్ తదవస్తవచ్ఛేదేనాపాదయమి
త్యేకాల్లాభాధానం తథోక్తిరితి ॥ అథ ధూమాదినయోగినః కపాలాదేః ఘటాది
నిష్ఠవహ్నిమత్సంయు క్తత్యాగభావానవచ్ఛేదక త్వేపి ధూమాధిక రణస్య వహ్నిగ్ధి
రూపయత్క్రందితవస్తవస్థవహ్నిమత్సంయు క్తత్యాగభావానవచ్ఛేదకతయా లక్షణ
సమన్వయసంభవాద్దేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావద్భిన్న తదవస్తవ త్వం వ్యథాం
నచ ధూమవాన్యస్మార్తిత్యాదౌ ధూమవత్స్పృశభూమీధిక రణస్య ధూమనిష్ఠసా

అథవా పాశుతావచ్ఛేదకసమ్మదైవ యద్దైత్యధికరణం తదవచ్ఛిన్న సస్వప్తి
 కాన్యపాశుతావచ్ఛేదక సమ్మదైవచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వాధావకత్వవివక్ష.
 తాన్నకశ్చిద్దోషః ॥ సర్వప్రసద్ధతే అన్తలోఽపృత్తౌ ప్రసిద్ధేసాధ్యసామానా
 ధ్యసామానాధికరణ్యాధావానవచ్ఛేదకత్వేపి సామాన్యాంతగతాయోగోలక.
 స్య కాలికసంబంధేన ధూమాధికరణతయా తాదృశావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తివిర
 హాపి జాతిమాణాధావత్వాదిత్యాదౌ సత్తావత్ప్రకారక ప్రమాదిషయత్వనిష్ఠ
 సాధ్యసామానాధికరణ్యాధావానవచ్ఛేదకపాత్యధికరణకత్వాదతివ్యాప్తిరితి య.
 ద్యద్యస్తువివక్షణీయం ఏవంచ తత్తద్వస్తవంతగతఘటమాదాయావ్యాప్తై రాన్వి
 రణాయ తద్వివక్షణమావశ్యకమితివాచ్యమ్ ॥ తథానతి శ్రేవాలస్యాపి యద్యచ్ఛ
 ట్టాంతగతతయా తన్నిష్ఠసాధ్యవద్వృత్తిత్వాధావానవచ్ఛేదక శ్రేవాలఘామోభ
 యాధికరణాప్రసిద్ధైః తత్సామాన్యవృత్తిత్వాధావే నావ్యాపెరితిచెన్న ॥ పాశు
 నమానాధికరణత్వస్య యద్యస్తువిశేషణత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు బహువీహౌ పూర్వ
 వదాథాన్య విధేయతయా యద్యద్యస్తుప్రకృతపాశుతాధయాధికరణసామాన్యం
 తత్తద్వస్తువృత్తిసాధ్యసామానాధికరణ్యాధావానవచ్ఛేదకమిశ్రేవాభిప్రేతమ్ ॥
 యత్రచ ధూమవత్కపాల తృణఘటౌ తత్ర తృణఘామోభయవృత్తిఘటనిష్ఠసా
 ధ్యవద్వృత్తిత్వాధావానవచ్ఛేదకత్వేపివక్షతిః ప్రత్యేకమేకైకవస్తుఘటికాద్దైశే
 తద్వస్తుఘటితవిధేయాబాధాత్ ॥ ఏవంచ వ్యభిచారనిరూపకాధికరణమాత్రవృత్తి
 తృణాదేవ్యదధాంతగతతాన్త్రమాదాయైవాతివ్యాప్తివిరహాపి తద్రూప
 భిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిరతసామాన్యపదమ్ ॥ ఏవంచ పాశుమ
 ద్వృత్తిత్వంవ్యథామేవ ॥ సచాత్తభిన్నంజ్ఞానవదస్యత్వాదిత్యాదౌ గగనాత్తా
 వ్యతరభేదస్య యద్యదధాంతగతతాన్త్రమాదాయైవాతివ్యాప్తివిరహాపి తద్రూప
 ప్రసిద్ధైరవాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఉద్దేశ్యఘటకవస్తునాపి కల్పదవయేపి సాధ్యవ
 ద్వృత్తిత్వాధావనత్తనివేశేషిదిక్ ॥ పాత్యధికరణావచ్ఛిన్నతదధికరణత్వవివద
 న్యత్వప్రవేశపవ దీధితికారోక్తబోధఃప్రసజ్యతే సతు తదవచ్ఛిన్న సస్వప్తికా
 న్యత్వనివేశిత్యాశయేనాహ * అథవేతి * పాత్యధికరణావచ్ఛిన్నరూపనిష్ఠ
 సాధ్యసామానాధికరణ్యాధావమాదాయావ్యాప్తైస్సవృత్తికత్వనివేశః ॥ అత్ర
 సపాశుతావచ్ఛేదకనివేశః ॥ పాత్యధికరణావచ్ఛిన్నసస్వప్తికాన్యత్వస్థానైస్స
 ఏవపాశుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నతత్వనివేశాయోపకరణమ్

ధికరణ్యాభావనవ తాదృశస్వవృత్తిశాస్త్రస్వంతైవన లక్షణసమన్వయాత్
 వహ్నిదినిష్ఠఘామాదిసామానాధికరణ్యాభావే ఆయోగోల్కాదేరిన తద్వృత్తి
 త్వస్యాస్యవచ్చేదకత్యాత్ స్వనిష్ఠపేతుతావచ్చేదకసమ్బద్ధావచ్చిన్నవృత్త్య
 తే * వహ్నిదీతి * శైవాలాదినిష్ఠసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావస్య తన్నిష్ఠ వృత్త్య
 వచ్చిన్నతావదవ్యాప్తిరతః స్వనిష్ఠత్వనివేశః । ఇత్యాదయ ఇత్యాదిగా హేత్వధి
 కరణావచ్చిన్నత్వం ససాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతావచ్చేషణం కింతు
 హేత్వధికరణసామాన్యావచ్చిన్నత్వం తద్వద్భేదస్తేన ॥ ఏవంధ భేదస్యావ్యా
 ప్యవృత్తితయా గుణావచ్చేదన సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వాంసత్తాయాం
 ద్రివ్యావచ్చేదేన వత్తమానాపి తద్వద్భేదో హేత్వధికరణసామాన్యావచ్చి
 న్నుస్థిస్వప్రతియోగిశావచ్చేదకావచ్చేదకస్య భేదానవచ్చేదకత్యాదితి ద్రివ్యం
 సత్త్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః ॥ మూలానమరొధతా హేత్వధికరణసామాన్యా
 వచ్చిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వన త్వమేవలక్షణం ఆత్మభిన్నం జ్ఞానవదన్యత్వాదిత్యా
 దౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః హేతునిష్ఠత్వాభావేపి ఘ
 టత్వాభావాదావాత్తావచ్చేదన ప్రసిద్ధాయాః తద్వద్భేదేహేత్వధికరణసామా
 న్యావచ్చిన్నత్వస్య సత్తైవన ప్రథమస్య హేతో సాధ్యవద్వృత్తిత్వస్యవ్యాప్య
 వృత్తిత్వేపి వ్యాప్యవృత్తిరవచ్చేదకస్య లక్షణకృత్సమతతయా ద్వితీయస్యచ ల
 క్షణస్య సమవ్యయిత్యస్య పరిగ్రహః ॥ నను హేతుతావచ్చేదకసంబంధావ
 చ్చిన్నావచ్చేదకతాకసాధ్యవన్నిరూపితహేతుతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నవృ
 త్తిత్వాభావాధికరణభిన్నత్వమేవ లాఘవాల్లక్షణమస్తు । నచైవం వహ్నిమా
 రూపాదిత్యాదౌ నయోగేన హేతో వహ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావసత్తైవపి హే
 తుతావచ్చేదకసంయోగసంబంధేన తదధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదృశాభావే తత్త్వ
 మ్బంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతానిరూపితావచ్చేద్యత్వాసంభవేన తత్త్వబంధావ
 చ్చిన్నావచ్చేదకతానిరూపితావచ్చేద్యత్వాశాలి 'వహ్నిమత్సంయుక్తత్వాద్యభా
 వాధికరణశైవాలాదిభిన్నత్వాదతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ । హేతుతావచ్చేదకసం
 బంధేన సంబంధిత్వస్యాపి హేతోనివేశనీయత్వాత్ సచ ద్రివ్యత్వవాత్ ద్రివ్యా
 దిత్వాదౌ నయోగేన హేతుతాయాం తత్త్విబంధావచ్చిన్నావచ్చేదకతానిరూ
 పితావచ్చేద్యత్వాశాలి సాధ్యవన్నిరూపితవృత్తిత్వాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తి
 రితివాచ్యమ్ । హేతుతావచ్చేదకసంబంధావచ్చిన్నత్వసానే హేతుతావచ్చేదక

కృష్ణభట్టియశాతగదాధరీయే

నవచ్చిన్న హేతుతావచ్చేదకసమ్పదానవచ్చిన్నసాధ్యసమ్మతాధికరణాభివృద్ధి
త్వంవా విచక్షణీయమిత్యాదయః పరిష్కారస్య పంథావాద్యప్రవాళిః ॥

— ఇతి గదాధరీయే సార్వభౌమపరిష్కారః —

సంబంధాతిరిక్తహేతుప్రతియోగికసంబంధానవచ్చిన్నస్వస్థైర్యనివేశనీయత్వా
త్ దృవ్యత్వప్రకారకప్రమాదివిశేష్యతాయామేజైతాదృశ సంబంధానవచ్చిన్న
స్వరూపసంబంధావచ్చిన్నవచ్చేదకతానిరూపితావచ్చేద్యతాశాల్పసాధ్యవద్య
త్తిశావ్యభావప్రసిద్ధ్యా తదధికరణభిన్నత్వస్య హేతుసత్త్వత్ ॥ సన్నేవం సం
యోగేన దృవ్యసాధ్యకే తేనేవ సంబంధైవ ప్రమేయహేతుకస్థైర్యహేతుతావచ్చే
దకసంబంధస్య తిన్వింబంధావచ్చిన్నస్మత్తిశావ్యభావావచ్చేదకత్వోపసంభవాత్ ॥ త
దితగస్య సకలస్యాపి సంబంధస్య హేతుప్రతియోగికతయా శాన్తిసంబంధానవచ్చి
న్నవచ్చేదకతానిరూపితావచ్చేద్యతాశానిసాధ్యవద్యత్తిశావ్యభావాప్రసిద్ధ్యా
అవ్యాప్తిరితచన్న ॥ హేతుతావచ్చేదకసంబంధైవ సంబంధిత్వసాధ్యవచ్చేదకతాని
యామకసంబంధసంబంధాతిరిక్తహేతుప్రతియోగికేన్యగ్నిహేతుతావనివేశ్యతయా
హేతుతావచ్చేదకసంబంధాతిరిక్తహేతుతావచ్చేదకసంబంధైవ సమ్పద్యహేతు
ప్రతియోగికసమ్పంధానవచ్చిన్నస్వలభనప్రకారే హేతుతావచ్చేదకసంబంధై
వ సమ్పద్యమిద్ధ్యస్య తత్ప్రతియోగికాతిరిక్తస్య స్వరూపావేస్సంసర్గస్యప్రసి
ద్ధతయా తదవచ్చిన్నవచ్చేదకతానిసాధ్యవద్యత్తిశావ్యభావస్య దృవ్యత్వప్రకా
రకప్రమాదివిశేష్యత్వాదావేన ప్రసిద్ధ్యావంతి ॥ ఏవేవ నకీచెత్వాది దీధితి
గ్రంథోక్తదోషః ॥ కాలోఽపటవాణాపటాంత్యాదావపి హేతుతావచ్చేదకీహూ
త కాలికాతిరిక్తతత్త్వింబంధైవ సమ్పద్యపటప్రతియోగికసమవాయాదిసమ్పంధాన
వచ్చిన్నత్వస్య కాలికసమ్పద్యైవ ఘటసన్నిరూపితతత్సమ్పంధావచ్చిన్నవృత్తి
త్వప్రతియోగికగగనత్వప్రకారకప్రమాదిశేష్యత్వతదభావాధికరణకాభావనిష్ఠా
వచ్చేద్యతానిరూపితస్వరూపసమ్పంధావచ్చిన్నవచ్చేదకతాయాం ప్రసిద్ధ్యో
న తథావిధాభావాధికరణభిన్నత్వస్య పటత్వావచ్చిన్నైవ తథామానతయా లక్ష
ణసంగతేరితిచెన్న ॥ కాలికసమ్పద్యైవ ఘటసాధ్యకే తేనేవసమ్పద్యైవప్రమేయ
హేతుకస్థలే అవ్యాప్తితాదవస్త్రాత్ అవృత్త్యవచ్చేదేన గగనత్వవృత్తి తథా
విధాభావావచ్చేదకత్వేపి తథావిధాతిరిక్తసమ్పంధావచ్చిన్నత్వసత్త్వేన తథా
విధసమ్పంధానవచ్చిన్నవచ్చేదకత్వసాధ్యప్రసిద్ధత్వాదిదిక్ ॥

— ఇతి కృష్ణభట్టియే సార్వభౌమపరిష్కారవివరణమ్ —

